

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

79274

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI WEIMAR
CUMHURİYETİ' NDE KONUT
POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Mimar Tolga GÜRER

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. İhsan Bilgin

İSTANBUL, 1998

79274

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
ÖZET.....	xii
ZUSAMMENFASSUNG.....	xiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun Tanımı ve Amaç.....	1
1.2. Kapsam ve Yöntem.....	9
BÖLÜM 2. ALMANYA' DA WEIMAR DÖNEMİNDE KONUT POLİTİKASINI YÖNLENDİREN İDEOLOJİK ÖRÜNTÜ.....	13
2.1. Savaş Sonrası ve Enflasyon Dönemi (1919 - 1923).....	13
2.1.1. Konut Sorunu ve Alınan Önlemler.....	14
2.1.1. Konut Üretiminde İlerleme.....	16
2.2. Para Sisteminin Stabilizasyonu ve Kalkınma Dönemi (1924 – 1929).....	17
2.2.1. Konut Üretimi Sürecinde Yeni Aktörler.....	18
2.2.2. Üretimde Yeni Form Arayışları ve Maliyet.....	20
2.3. Kriz Dönemi (1930 – 1932).....	22
2.3.1. Kriz Döneminde Alınan Önlemler.....	22
2.3.2. Kriz Döneminde Konut Standartı.....	23
2.4. İdeolojik Altyapının Gelişimi.....	23
2.5. Weimar Konut Politikasının Sonuçları.....	35

BÖLÜM 3. WEIMAR CUMHURİYETİ' NDE KONUT ÜRETİMİ.....	37
3.1. Alman Bahçesehir Hareketi.....	42
3.1.1. Bahçesehir Örnekleri.....	45
3.1.1.1. Margarethenhöhe.....	51
3.2. Ernst May ve Frankfurt.....	62
3.2.1. Frankfurt' ta Konut Politikalarının Gelişimi.....	62
3.2.2. Nidda Nehri Projesi.....	66
3.2.3. Frankfurt Yerleşimleri.....	68
3.2.3.1. Römerstadt.....	74
3.2.3.2. Westhausen.....	83
3.2.4. Frankfurt Konutlarının Değerlendirilmesi.....	89
3.2.4.1. Frankfurt Mutfağı.....	89
3.2.4.2. Konut Üretiminde Rasyonalizasyon.....	91
3.3. Martin Wagner, Bruno Taut ve Berlin.....	93
3.3.1. Berlin' de Konut Üretimini Belirleyen Koşulların Gelişimi.....	93
3.3.2. Berlin Yerleşimleri.....	95
3.3.2.1. “Hufeisensiedlung” (Berlin – Britz).....	102
3.3.2.2. Siemensstadt.....	111
3.3.3. Berlin Toplu Konutlarının Değerlendirilmesi.....	120
3.4. Fritz Schumacher ve Hamburg.....	121
3.4.1. “Büyük Hamburg”.....	124
3.4.2. Hamburg Yerleşimleri.....	126
3.4.2.1. Jarrestadt.....	128
3.4.3. “Yeni Blok” Anlayışının Diğer Örnekleri.....	130
3.5. Walter Gropius ve Dizi Konut.....	138
3.5.1. Dammerstock.....	138
3.6. 20. Yüzyıl İkileminin Habercileri: Weissenhof ve Kochenhof.....	149
3.6.1. Weissenhofsiedlung.....	149
3.6.2. Kochenhofsiedlung.....	161
3.7. Dönemi Sembolize Eden Almanya Dışı Diğer Örnekler.....	171
3.7.1. Viyana' da Konut Politikalarının Gelişimi ve Yerleşimler.....	171

3.7.1.1. Karl Marx Hof.....	178
3.7.1.2. Viyana Yerleşimlerinin Değerlendirilmesi.....	181
3.7.2. De Kiefhoek.....	186
3.7.3. Unite d' Habitation.....	193
BÖLÜM 4 SONUÇLAR.....	199
KAYNAKLAR.....	206
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Berlin’ de bir kira kışlası.....	5
Şekil 1.2a. “Meyers Hof” kira kışlasının avlular arasındaki geçiş kapıları.....	6
Şekil 1.2b. Kira kışlalarının sergilediği sıkışık ve havasız yoğun insan manzaraları.....	6
Şekil 2.1a+b Bruno Taut’ un bir yerleşim tasarısı: “Stadtkrone”	27
Şekil 2.2. Hugo Haering’ in bir konut tasarısı.....	27
Şekil 2.3. Alexander Klein’ in geleneksel plan tipinden fonksiyonalist plan tipine geçişi tanıtan tipoloji çalışması.....	32
Şekil 3.1. Welwyn Bahçeşehri’ nin “dünden geleceğe” yerleşim tanıtımı.....	38
Şekil 3.2. Charles Fourier’ nin komünel yerleşim tasarısı.....	39
Şekil 3.3. Paul Schmitthenner’ in tasarımı olan Staaken Bahçeşehri.....	43
Şekil 3.4a. Staaken Bahçeşehri meydanından görünüş.....	44
Şekil 3.4b. Staaken Bahçeşehri’ nden bir sokak görünüşü.....	44
Şekil 3.5a. Vaziyet planı çalışmasını Hans Kampffmeyer’ in yaptığı Karlsruhe – Rüppurr.....	46
Şekil 3.5b. Rüppurr’ da on evlik konut grubu.....	46
Şekil 3.6a. Hellerau Bahçeşehri vaziyet planı.....	48
Şekil 3.6b. Hellerau’ dan bir sokak cephesi.....	48
Şekil 3.7. Nürnberg Bahçeşehri vaziyet planı.....	50
Şekil 3.8. Margarethenhöhe, vaziyet planı.....	52
Şekil 3.9. Margarethenhöhe yerleşiminin giriş kapısı işlevini gören konut grubu	53
Şekil 3.10a. Giriş binasının cephe çizimi.....	57
Şekil 3.10b. Giriş binasının planları.....	57
Şekil 3.11. Steile Caddesi üzerinde yer alan bir tek ev planı ve cephesi.....	58
Şekil 3.12. Steile Caddesi üzerinde bulunan bahçeli iki dairelik evin plan ve cephesi.....	58
Şekil 3.13. Sommerburg Caddesi ile Winkel Caddesi köşesinde yer alan konut Grubuun plan ve cephesi.....	59
Şekil 3.14. Margarethenhöhe’ nin meydanında bulunan misafirevi.....	59

Şekil 3.15.	Yerleşimin tipik bir bahçeli tek evi.....	60
Şekil 3.16a+b	Çekirdekten halkalar halinde gelişen şehir şemasına alternatif olarak Ernst May' ın sunduğu uydu kentlerle kuşatılan kent.....	64
Şekil 3.17	Bir yapı adasının yoğunluğunun çözülmesi.....	64
Şekil 3.18.	Praunheim, vaziyet planı.....	69
Şekil 3.19.	Bornheimer Hang, vaziyet planı.....	71
Şekil 3.20.	Niederrad, vaziyet planı.....	71
Şekil 3.21.	Heimatsiedlung, vaziyet planı.....	73
Şekil 3.22.	Goldstein, vaziyet planı.....	73
Şekil 3.23.	Römerstadt, vaziyet planı.....	75
Şekil 3.24.	Nidda Nehri projesinin temel yerleşimini oluşturan Römerstadt' ın hava görüntüsü.....	76
Şekil 3.25a.	Burgfeld Caddesi kuzey yönü konutları.....	79
Şekil 3.25b.	Burgfeld Caddesi güney yönü konutları.....	79
Şekil 3.26a.	Römerstadt Caddesi' nde yer alan blok konutlardan bir plan.....	80
Şekil 3.26b.	Römerstadt Caddesi blok cephesi.....	80
Şekil 3.27.	Heidenfeld Caddesi' nden görünüş.....	82
Şekil 3.28.	Burgfeld Caddesi sıraev cephesi.....	82
Şekil 3.29.	Westhausen, vaziyet planı.....	84
Şekil 3.30.	Westhausen, hava görüntüsü.....	86
Şekil 3.31.	İki dairelik dizi konutların planı.....	86
Şekil 3.32.	Johanna Kirchner Caddesi' nde bulunan iki dairelik konutların Planı.....	87
Şekil 3.33.	Dört katlı balkon geçişli dizi konutların planı.....	87
Şekil 3.34a.	Frankfurt Mutfağı.....	90
Şekil 3.34b.	Geleneksel mutfak planından fonksiyonel Frankfurt Mutfağı' na geçiş.....	90
Şekil 3.35.	Rasyonel üretim biçimini hayata geçirme çabaları: Praunheim' da 10 konut biriminin inşası.....	92
Şekil 3.36.	Frankfurt' ta tüm yapı elemanlarının norma bağlama çalışmalarından bir örnek.....	92
Şekil 3.37.	Bruno Taut' un yapmış olduğu Falkenberg Bahçeşehri (1913).....	94

Şekil 3.38.	Zehlendorf, vaziyet planı.....	97
Şekil 3.39.	“Weisse Stadt” (Beyaz Şehir) – Schillerpromenade, vaziyet planı.....	99
Şekil 3.40.	Prenzlauer Berg yerleşiminden görünüş.....	101
Şekil 3.41.	Haselhorst, vaziyet planı.....	101
Şekil 3.42.	“Hufeisensiedlung” (Berlin – Britz), vaziyet planı.....	103
Şekil 3.43.	“Hufeisensiedlung” (Berlin – Britz), havadan görünüş.....	104
Şekil 3.44a.	Britz yerleşiminde Fritz Reuter Caddesi kuzey cephesi.....	106
Şekil 3.44b.	Britz yerleşimi, Nazi dönemi revizyonu (Fritz Reuter Caddesi)	106
Şekil 3.45.	Fritz Reuter Caddesi konutlarının planı ve cephesi.....	107
Şekil 3.46.	Yerleşime adını veren “at nalı” formundaki blokta yer alan konutlar.	107
Şekil 3.47a.	Britz’ de yer alan 5 m genişliğindeki sıraevler.....	109
Şekil 3.47b.	Britz’ deki 6 m genişliğe sahip olan ikinci sıraev tipi.....	109
Şekil 3.48.	Siemensstadt, maket.....	112
Şekil 3.49.	Siemensstadt’ ta görev alan mimarlardan Hugo Haering’ in konutları.	112
Şekil 3.50a.	Hans Scharoun’ un imzasını taşıyan üç farklı plan tipi.....	115
Şekil 3.50b.	Hans Scharoun’ un binalarından görünüş.....	115
Şekil 3.51a.	Fred Forbat’ ın tek bir konut tipinden ürettiği varyasyonlar.....	118
Şekil 3.51b.	Fred Forbat’ ın yaptığı konutların görünüşü.....	117
Şekil 3.52a.	Hamburg’ un 19. yüzyıla kadarki şehir gelişim şeması.....	122
Şekil 3.52b.	Fritz Schumacher’ in Hamburg için önerdiği gelişim şeması.....	122
Şekil 3.53a.	Hamburg’ un örnek yerleşimlerinden Dulsberg’ in vaziyet planı.....	127
Şekil 3.53b.	Dulsberg’ in yapı bloklarının görünüşü.....	127
Şekil 3.54.	Jarrestadt, vaziyet planı.....	129
Şekil 3.55.	Hansensweg üzerinde yer alan bloklardan bir konut planı.....	131
Şekil 3.56.	Novalisweg’ de bulunan bloklardan bir plan tipi.....	131
Şekil 3.57.	Novalisweg’ deki bloklardan bir başka konut tipi.....	132
Şekil 3.58.	Hauersweg üzerinde yer alan blokların konut tipi.....	132
Şekil 3.59.	Hannover – Südstadt, vaziyet planı.....	136
Şekil 3.60a.	Münih – Borstei, vaziyet planı.....	137
Şekil 3.60b.	Münih – Borstei yerleşiminin yapı bloklarından bir görünüş.....	137
Şekil 3.61.	Dammerstock, vaziyet planı.....	139
Şekil 3.62a.	Otto Haessler’ in yapmış olduğu, büyük çamaşırhane binasında yer	

alan konutlar.....	144
Şekil 3.62b Otto Haessler' in binasının cephesi.....	144
Şekil 3.63a. Otto Haessler' in dört katlı konut dizisi cephesi.....	145
Şekil 3.63b. Otto Haessler imzasını taşıyan planlar.....	145
Şekil 3.64a. Walter Gropius' un dört katlı balkon geçişli dizi konutu.....	146
Şekil 3.64b. Balkon geçişli dizi konutların planları.....	146
Şekil 3.65a. Walter Gropius' un iki katlı sıraev dizileri.....	147
Şekil 3.65b. Walter Gropius' un yaptığı sıraevlerin planları.....	147
Şekil 3.66. Weissenhofsiedlung, vaziyet planı.....	150
Şekil 3.67. Yerleşimin havadan görünüşü.....	151
Şekil 3.68a. Weissenhofsiedlung' da Mies van der Rohe' ye ait binanın cephesi....	155
Şekil 3.68b. Mies van der Rohe' nin geliştirdiği serbest plan tipi.....	155
Şekil 3.69a. J.J.P. Oud' un yaptığı sıraevler.....	156
Şekil 3.69b. Sıraevlerin görünüşü.....	156
Şekil 3.70. Walter Gropius' un tasarımı olan kare planlı tek ev.....	157
Şekil 3.71. Bruno Taut' un yaptığı tek ev çalışmasının plan ve cepheleri.....	157
Şekil 3.72a+b Weissenhof yerleşiminin kuzey cephesinden görünüşünün, Naziler döneminde fotomontajla bir Arap köyüne benzetilmesi.....	160
Şekil 3.73. Kochenhofsiedlung, vaziyet planı.....	162
Şekil 3.74a. Geleneksel Alman çiftçi evlerini anımsatan görüntüsüyle Kochenhof.	163
Şekil 3.74b. Kochenhofsiedlung' dan bir sokak görünüşü.....	163
Şekil 3.75a. Kochenhof' da Paul Schmitthenner' in tasarımı olan tek evlerden biri.	166
Şekil 3.75b. Paul Schmitthner' in yapmış olduğu tek evin planları.....	166
Şekil 3.76a. Schmitthenner' in yaptığı bir başka tek ev çalışması.....	167
Şekil 3.76b. Schmitthenner' e ait tek evin planları.....	167
Şekil 3.77a. Kochenhofseidlung' un ortak kullanıma açık mekanlarını da barındıran tek büyük yapısı: Paul Bonatz' ın tasarımı.....	178
Şekil 3.77b. Paul Bonatz' ın yaptığı konutların planı.....	178
Şekil 3.78. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Viyana' nın sahip olduğu yapı adalarının yoğunluğu.....	172
Şekil 3.79. Sandleitenhof, vaziyet planı.....	175
Şekil 3.80. Rabenhof, vaziyet planı.....	175

Şekil 3.81.	Karl Seitz Hof, vaziyet planı.....	175
Şekil 3.82.	George Washington Hof, vaziyet planı.....	177
Şekil 3.83.	Engelshof, vaziyet planı.....	177
Şekil 3.84.	Karl Marx Hof' un inşa edildiği bölgenin önceki durumu.....	179
Şekil 3.85.	Karl Marx Hof için düzenlenen proje yarışmasında Karl Ehn' in önerisi.....	179
Şekil 3.86.	Karl Marx Hof, vaziyet planı.....	180
Şekil 3.87a.	Karl Marx Hof' un egemen plan tipini oluşturan, 1 + ½ odalı küçük konutlar.....	183
Şekil 3.87b.	Karl Marx Hof' daki 1 + ½ ve 1 + 2 x ½ odalı konut tipleri.....	183
Şekil 3.88.	Karl Marx Hof' un geçiş işlevini gören yapıların cephesi.....	185
Şekil 3.89.	Ortak kullanım mekanlarının çok fazla sayıda yer aldığı Karl Marx Hof' da bir çamaşırhane.....	185
Şekil 3.90.	Oud' un tasarımı, Mathenese işçi konutları.....	187
Şekil 3.91.	De Kiefhoek, vaziyet planı.....	188
Şekil 3.92.	Hoek van Holland' dan bir sokak cephesi.....	189
Şekil 3.93.	De Kiefhoek' tan bir sokak cephesi.....	189
Şekil 3.94.	De Kiefhoek' tan plan tipleri.....	191
Şekil 3.95.	Unite d' Habitation, vaziyet planı.....	194
Şekil 3.96.	Marsilya Bloğu' nun cephesi.....	195
Şekil 3.97.	Marsilya Bloğu' ndan tipik dubleks konut planları.....	197

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Margarethenhöhe yerleşimi tipoloji araştırması.....	61
Tablo 3.2. Römerstadt yerleşimi tipoloji araştırması.....	81
Tablo 3.3. Westhasuen yerleşimi tipoloji araştırması.....	88
Tablo 3.4. Hufeisensiedlung yerleşimi tipoloji araştırması.....	110
Tablo 3.5. Siemensstadt yerleşimi tipoloji araştırması (Hans Scharoun konutları).....	116
Tablo 3.6. Siemensstadt yerleşimi tipoloji araştırması (Fred Forbat konutları).....	119
Tablo 3.7. Jarrestadt yerleşimi tipoloji araştırması (1).....	133
Tablo 3.8. Jarrestadt yerleşimi tipoloji araştırması (2).....	134
Tablo 3.9. Dammerstock yerleşimi tipoloji araştırması.....	148
Tablo 3.10. Weissenhofsiedlung yerleşimi tipoloji araştırması (1).....	158
Tablo 3.11. Weissenhofseidlung yerleşimi tipoloji araştırması (2).....	159
Tablo 3.12. Kochenhofsiedlung yerleşimi tipoloji araştırması.....	169
Tablo 3.13. İki ayrı dönemin örnekleri, Weissenhofsiedlung (1927) – Kochenhofsiedlung (1933).....	170
Tablo 3.14. Karl Marx Hof yerleşimi tipoloji araştırması.....	184
Tablo 3.15. De Kiefhoek yerleşimi tipoloji araştırması.....	192
Tablo 3.16. Unite d' Habitation tipoloji araştırması.....	198
Tablo 4.1. Çalışmanın araştırma konusunu oluşturan yerleşimlerin özellikleri.....	204
Tablo 4.2. Tüm yerleşimlerin tipolojik değerlendirilmesi.....	205

ÖNSÖZ

Yüzyıl dönümüyle birlikte Orta Avrupa eksenli mimarlık hareketinin, konut sektöründeki çalışmaları, yeni bir yüzyıl dönümü eşiğinde olduğumuz şu günlerde hala güncelliğini korumaktadır. Yoğun fikir alışverişlerinin yaşandığı, sürekli manifestoların yayımlandığı ve insanların sürekli bir iletişim içinde oldukları 1920' li yıllarda, Almanya' da Weimar döneminin yeri ayrıcalıklıdır. Yalnızca kamusal müdahalenin başarılı bir şekilde yürütülmesiyle değil, aynı zamanda 1930' lu yılların egemen siyasal eğilimi olacak olanlarla oluşturdukları tartışma ortamı, bir anlamda 20. yüzyılın mimarlık gündemini teşkil etmiştir. Weimar Cumhuriyeti' nin 1930' lardaki uzantılarının Türkiye Cumhuriyeti' ni de dolaysız bir biçimde etkilemiş olduğu düşünüldüğünde, konunun hak etmiş olduğu dikkati çekmiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

1995 yılında başladığım Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Bölümü Yüksek Lisans programı kapsamında, 19.yy ve 20. yy' in ilk yarısı dönemlerini içeren ve özellikle Almanya kökenli hareketlerin konu olduğu çalışmalar yapmış olmam, beni bu araştırmaya yakınlaştıran en önemli etken olmuştur. Araştırmalarım süresince çalışmalarına ışık tutan, bilgi ve kaynak aktararak destek sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. İhsan Bilgin' e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmalarımın ilk aşamalarında, kendilerinden aldığım görüş, bilgi ve eleştiriler için Yrd. Doç. Dr. Mehmet Karaören' e teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Ö Z E T

“Birinci Dünya Savaşı Sonrası Weimar Cumhuriyeti’ nde Konut Politikalarının Gelişimi” adlı çalışmanın üç ana bölümü bir de sonuçlar bölümü bulunmaktadır. Araştırmanın amacı, 1920’ li yıllarda ortaya konmuş olan kitlesel ölçekte konut faaliyetinin ardıklarını tespit etmek ve çağdaşları ile karşılaştırmalar yaparak ayrımları gözlemlemektir.

Weimar Cumhuriyeti dönemi üç periyotta incelenmiştir:

1. 1919 ile 1923 yılları arası enflasyon dönemi,
2. 1924 ile 1929 yılları arası para sisteminin stabilizasyonu ve kalkınma dönemi,
3. 1930 ile 1932 yılları arası kriz dönemi

Bu üç ana periyot içinde Weimar Cumhuriyeti’ nin sadece ekonomik kalkınması değil aynı zamanda, sürecin aktörlerinin üstlenmiş olduğu ideolojik yapılar araştırılmıştır. Ortaya konan ürünlerin arka planlarını daha iyi belirleyebilmek amacıyla, dönemin önemli yapımları arasında yer almış büyük yerleşimler incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

This thesis – “The Development of The Housing Policy in The Republic of Weimar After The First World War” includes three main parts and one comparative results. The aim of this thesis is to prove the background activities of the mass housing production in 1920' s.

It has been studied by three periods to bring up this aim into the view:

1. The period between the years 1919 and 1923, (Inflation),
2. The period between the years 1923 and 1929, (The Stabilization of Money and Development),
3. The period between the years 1930 and 1932, (The Crisis).

It has also been examined ideational being of the civil associations and the actors in these three periods. To prove the background positions of the products, it has been studied the most important mass house samples and compared with each other. By the end of the third period the thesis has been supplied with other mass house samples of other countries.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Sorun Tanımı ve Amaç

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Orta Avrupa' da konut sektöründe yaşanan gelişmeleri, "yokluk" ve "ihtiyaç" üzerine yapılan çalışmalar belirlemiştir. Her ülkenin kendi karakteristik ve bölgesel özelliklerine göre biçimlenmiş konut sorunları, geç endüstrileşen ve savaştan yenik ayrılan Almanya ve Avusturya gibi ülkeler için çok daha etkili olmuştur.

Konut sektöründe kamunun yönlendirici mekanizmalarının geçerlilik kazanmadığı bu ülkelerde, endüstrileşme sürecinin nasıl izler bıraktığını incelemek, Almanya' yı hangi ekonomik ve politik alt yapıların savaş sonrası yıllarına taşıdığını görmek açısından önemlidir.

19. yüzyılın başlarından itibaren, Avrupa ülkeleri üzerindeki etkilerini gösteren endüstrileşme süreci, teknolojik, bilimsel, kurumsal ve ekonomik değişimleri devrimsel bir niteliğe büründürmüştür. Sanayi üretimi ve üretim sistemlerinin makineleşmesi İngiltere' den başlamış ve farklı hızlarla diğer Avrupa ülkelerine yayılarak, nüfus artışına sebep olmuştur. Nüfus artışını etkileyen faktörler arasında kırsal kesimden kente göçler ilk sırayı almış, bu da toplumsal yapı ve kent sistemini süratle değiştirmiştir.

Sanayi kolları yalnızca konumlanmaları ve oluşturdukları örgütlenmenin sonuçlarıyla değil, ortaya koydukları endüstri ürünleri vasıtasıyla da etkili olmuştur. Bunların arasında en önemlisi, toplumsal yapıyı, konut yerleşimini ve kent kurgusunu direkt olarak yönlendiren demiryoludur. (Bilgin, 1992, S.11)

Demiryolu endüstriyel üretimin kent içinde konumlandığı bölgelerde kısa mesafe taşımacılığını kolaylaştırmıştır. Ayrıca daha geniş kitlelerin uzak mesafeli sanayi

kollarına ulaşımını sağlayarak işgücüne doğrudan etki etmiştir. Almanya' daki ilk buharlı gemi 1816' da çalışmaya başlamıştır. 1835 yılında ise - İngiltere' dekinden on yıl sonra - Nürnberg ve Fürth arasında altı kilometrelik bir hat üzerinde, ilk Alman demiryolu inşa edilmiştir. (Reinborn, 1996, S. 22)

Bu köklü değişimlerin en önemli sonucu, kitlesel bir konut talebinin ortaya çıkmış olmasıdır. Bu soruna yanıt vermesi beklenen mevcut konut üretim mekanizmaları ve yönetim kurumlarının yeterli kapasitede olmayışları, kitlesel konut üretiminin ancak toplumsal yapıdan siyasi iradeye kadar köklü değişimler aracılığıyla gerçekleştirilebilmesini gerekli kılmıştır. Sistemlerdeki bu değişim süreci her ülkenin kendine özgü toplumsal yapısı, ekonomik ve siyasi karakterleri sebebiyle farklı sonuçlar doğurmuştur.

Kırsal bölgelerin, süratle kentlere göçe başlamasının sebebi artan kendi nüfuslarını besleyemez hale gelmeleridir. Bölgelerinde kalmayı tercih eden küçük köylüler, kurulan yeni fabrikaların işçileri olmuşlardır. İlk fabrikalar önceleri büyük nehirlerin kenarlarında kurulmuş, enerji kaynakları (kömür yatakları) yakınlarında yer almaya başlamıştır.

Demiryolu ağının gelişimi, kentlerin dışa doğru açılımını ve yeni inşaat alanlarının keşfini sağlamıştır. Şehir gelişiminde yeni düzenlemeler göze çarpmaya başlamış, şehir merkezi, demiryolu ve istasyon nedeniyle yer değiştirmiştir. İstasyon şehrin yeni pazarı haline gelirken, üstlendiği işlev sebebiyle güncel "mıknatıs" konumuna yükselmiştir. (Reinborn, 1996, S. 23)

Yeni konutların üretim mekanizmaları ve tipoloji, ülkelerin bölgesel karakteristiklerine göre farklılıklar göstermiştir. Konut yapımını üstlenenler genelde küçük sermaye gruplarının oluşturduğu müteahhitler olmuştur. Almanya' da 10 – 15 yılda bir ekonomik kriz yüzünden sekteye uğrayan konut sektörü, büyük yatırımcılar için çekici olmamış, yapımları, ana sermayeleri bina maliyetinin yanında çok düşük kalan müteahhitler üstlenmişlerdir. Gerekli olan finansman para piyasası ve ipotek

bankalarından elde edilmiş, üretim teknolojisi ise tamamen geleneksel yöntemlere dayanmıştır. (Bilgin, 1992)

Birinci Dünya Savaşı' na kadar Almanya' da konut üretimini ve sunum mekanizmalarını belirleyen ve yönlendiren piyasa koşulları olmuştur. Bu dönemin en önemli tarihsel gelişimleri, konutun ticari mallar arasına girmesi ve toprağın artık spekülasyon değer taşıyan bir araç olarak pazara sunulabilir hale gelmesidir (Bilgin, 1992).

Bu sebeplerden dolayı , Avrupa konut sektörü, 20. yüzyılın başına kadar kamu ve devlet kuruluşlarının düzenleyici ve yönlendirici rol oynayamadıkları bir tablo çizmiştir.

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren baş gösteren konut talebine mevcut politik mekanizmaların da yanıt veremeyecek durumda olması, konut politikalarının da baştan aşağı yenilenmesini gerektirmiştir.

Almanya, 1875 yılında çıkarmış olduğu yasa ile (Fluchtliniengesetz), yerel yönetimlere gelişme bölgeleri için imar planları yapma yetkisi vermiş ve 19. yüzyılın şehir çevresindeki konut alanlarına yönlendirici müdahaleyi yapan ilk Avrupa ülkesi olmuştur. (Bilgin, 1992, S.21) Bu yetki yeni bölgelerin imar kriterlerini bir norma bağlamıştır. Bunda Almanya' nın geç endüstrileşmesi sonucunda önündeki İngiltere örneğinden önemli kazanımlar elde etmesinin payı büyüktür. Çünkü Almanya, 1870' li yıllardan itibaren girdiği kalkınma hamlesi ile, İngiltere' nin yaşadığı sorunlarla karşı karşıya kalmamaya titizlikle özen göstermiştir.

19. yüzyıl Almanya' sının doğusunda ve özellikle Berlin' de görülen “kira kışlası” tipi, tarihsel çekirdeği dairesel biçimde kuşatarak bitişik nizam yapılanma tarzı ile imara açılmamış yeni alanlara doğru genişlemiş ve yüksek yoğunluklu yeni bir kent formu yaratmıştır. Ortaya çıkan bu yeni kent formu korkulu bir tablo çizmesine rağmen Almanya' nın konut alanında bir nirengi noktası olarak kabul edilmiştir. (Şekil 1.1)

Toplumun bütün sınıflarının kitlesel konut ihtiyacı olarak ortaya çıkan kira kışlaları, mekanın azami ölçüde değerlendirilmesi ve en ağır krize karşı dayanması prensiplerine dayanmaktaydı. En önemli özellikleri, farklı ikamet biçimlerini farklı bölümlerinde barındırabiliyor olmasıydı. Giderek yaygınlaşan yoksulluk ve yüksek arsa fiyatları sebebiyle kiracıların üst üste yaşamaya zorlanmış olmaları, kira kışlalarını bir salgın hastalık kaynağı haline dönüştürerek, kent sağlığını tehdit eder hale getirmişti. (Şekil 1.2b)

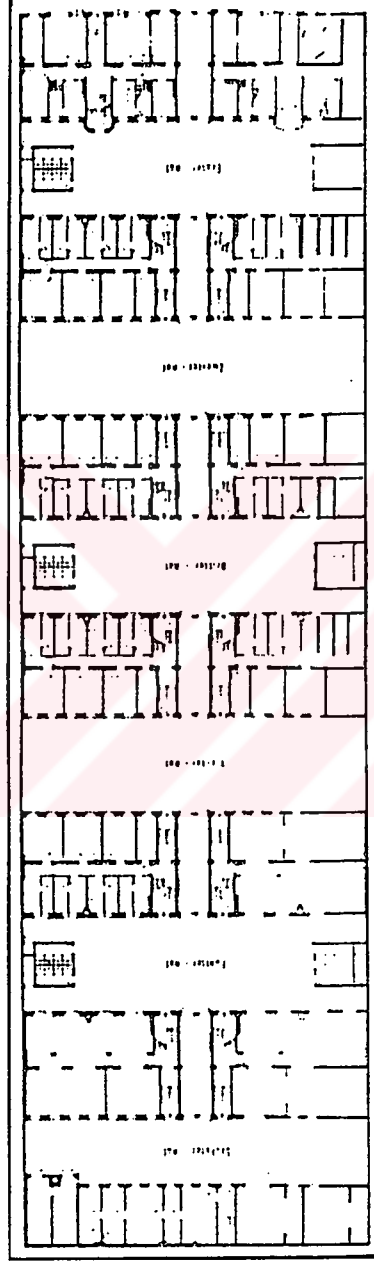
“Fluchtlinien” yasası ile belediyelere verilen görevler arasında;

- Yeni caddelerin çehrelerini oluşturmak,
- İmara elverişli yeni alanların büyüklüğünü saptamak,
- Caddeler için gerekli alanları parasız kamulaştırmak ve gerekirse maliyetini söz konusu caddede faaliyet gösteren özel girişimciye yüklemek,

gibi maddeler yer almasına rağmen, belediye meclisinin çoğunluğunun gayrimenkul ve toprak sahiplerinden oluşuyor olması, imar planlarının yapılışında insiyatifin kimin ellerinde olduğunu göstermiştir. Bu yüzden kira kışlalarının durumu, 1890’ lardan itibaren yaygınlık kazanan ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında iktidara taşınan sosyal demokrat hareketin temel hedefi haline gelmiştir. (Fehl, 1991, S.18)

19. yüzyılın sonlarından itibaren gerçekleştirilen Alman konut reformu, kira kışlası bina tipine ve onun oluşturduğu şehir formuna karşı bir çizgi üzerine gelişmiştir. 1920’ lardan sonra meyvelerini vermeye başlayan reform hareketinin ana ilkeleri şöyle özetlenebilir:

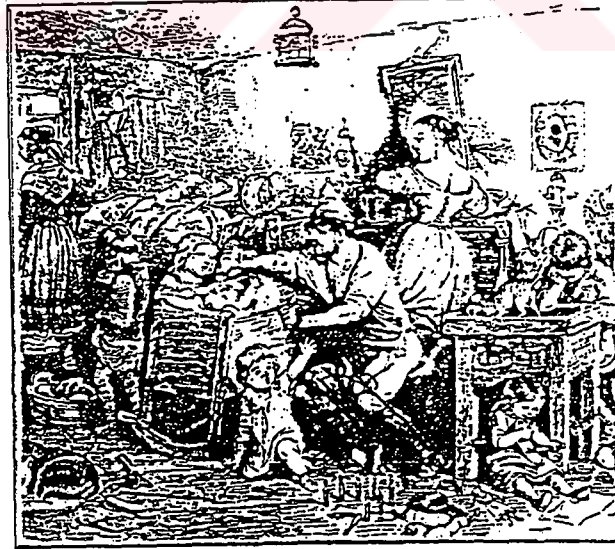
- Nüfusun yoğun olduğu bölgelerde sağlık ve ikamet koşullarının iyileştirilmesi,
- İşçi sınıfı ve burjuvalar arasında yeni gelişen ara tabakalar için küçük – kapalı konut üretmek,
- İkinci konut piyasasının oluşturulmasıyla özel konut piyasasının dengelenmesi ve devlet kontrolündeki kiralarla kamu yararına konut yapmak,

Şekil 1.1 Berlin’de bir kira kışlası. Avlulu aks düzenine sahip olan bu konut tipi, farklı toplum katmanlarının bir arada ikamet ettiği yapı formları oluşturmuştur.

Şekil 1.2a “Meyers Hof” kira kışlasının avlular arasındaki geçiş kapıları

Şekil 1.2b Kira kışlalarının sergilediği sıkışık ve havasız yoğun insan manzaraları

- İkinci konut piyasasına, dar gelirliler için kiralık konut yapımına devlet desteği sağlamak,
- Büyük şehirlerin çevrelerine, tramvay ve demiryolu gibi yeni ulaşım araçlarıyla bağlanarak arzın yükseltilmesi,
- Kiralık konut maliyetinin düşürülmesi.

Savaş sonu kamusal müdahale döneminin kökenini oluşturan reform hareketi, ilk yıllarında arsa ve gayrimenkul sahiplerinin direnciyle karşılaşmıştı.

Kamu yararı gözetilen ikinci konut piyasası ise, dar gelirli geniş bir kitlenin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuştu. Bu yüzden kendi hedeflerini ön plana çıkarmak amacıyla “kamu destekli konut” veya “halk konutu” gibi ifadelerle kendini tanıtıyordu. Bu ifadeler, nasyonal sosyalistler zamanında yerini “sosyal konut” kavramına bırakmıştı. (Fehl, 1991, S.25)

“Kamu destekli konut” kavramı ancak 1918 yılındaki Prusya Yasası ve 1924 yılındaki Bina Rantı Vergisi ile geniş bir tabana oturtulabilmiş ve devlet tarafından doğrudan desteklenmiştir. Konut üretimi yerel yönetimlere bir görev olarak verilmiş ve yerel yönetimlerin belirlediği kamu yararı gözetilen müteahhitler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Almanya’ nın daha Birinci Dünya Savaşı’ nın öncesinden gelen siyasal tarihi süresince birleşik olmayan dağınık devlet yapısı, sadece endüstrileşmenin değil, aynı zamanda konut yapımındaki kamusal müdahalenin, her eyalet ve her kent için farklı politikalar uygulanması zorunluluğunu doğurmuştur. Şehirlerin 1920’ li yıllara kadar sahip oldukları sanayi ve şehircilik yapılanmaları, kentlerin birbirinden bağımsız olarak etkilendiği, farklı seviyelerde konut sorunu ve ekonomik problemler doğurmuştur. Almanya’ nın ilk endüstrileşen bölgelerinden biri olan Ruhr havzasının yerleşim birimlerinin sahip olduğu barınma koşulları ile, Hamburg veya Berlin gibi çok nüfuslu büyük kentlerin konut geleneği aynı olmamıştır. Bu sınırsal farklılaşmalar sebebiyle, devlet müdahalesi, sorunun söz konusu olan şehir veya bölgeler için ayrı ayrı kalkınma

programları hazırlanmasını gerekli kılmıştır. Bu da, bölgesel koşulların ve geleneklerin konut tipolojilerine yansıdığı yerleşim örnekleri ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmanın zaman dilimini oluşturan Weimar dönemi, Almanya' da Birinci Dünya Savaşı' ndan sonra 1919 yılından, nasyonal sosyalistlerin iktidara taşındığı 1933 yılına kadar siyasal faaliyetini sürdürmüş bir cumhuriyettir. Weimar Cumhuriyeti, özerk konumu ve özgürlükçü anayasasıyla yarattığı serbest düşünsel ortamıyla ayrıcalığı olan bir yapılanmadır ve Almanya' nın geleneksel dağınık yapısının örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Kamusal desteğin kararlılıkla konut sorununun üzerine gittiği yıllarda ortaya konan ürünler, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Almanya' da, Birinci Dünya Savaşı' ndan sonraki politik ve ekonomik değişimlerin ışığı altında gerçekleştirilen hamlelerin, nasıl sonuçlar doğurduğunu, insanlara nasıl bir konut ve yaşam biçimi sunulduğunu incelemek hedeflenmiştir. Dönemin mimarlık alanında sadece Almanya' da değil, uluslar arası platformda adları sıkça geçen mimar ve sanatçıların söylemleri araştırılmış ve bu söylemlerde yer verilen iddiaların pratiğe nasıl yansıdığı irdelenmiştir.

Yerleşimlerin örnek konut plan tipleri üzerinde yapılan araştırmalarda, plansal özelliklerin yapı formlarıyla eşleşebilme durumları gözlenmiştir. Bunun sonucunda da, yapısal farklılıklar gösteren Almanya şehirleri için, mekansal gelişimin evreleri incelenmiştir.

1930' lardan itibaren yeni bir politik değişim süreci içine giren Almanya' nın, konut sektöründe rol oynayan isimlerinin farklı yaklaşımlarının ardılları araştırılmış, tipolojik gelişim sürecine ışık tutulmak istenmiştir. Weimar dönemi boyunca sürekli gündemde kalmış olan modern – geleneksel ayrımının kaynakları saptanarak, uygulamadaki farklılıkları açığa çıkarılmıştır.

Çalışmanın aktörlerinin, eş zamanlı dönemde, Türkiye Cumhuriyeti adına da baş rol üstlenmiş olmaları, araştırma amaçlarının bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti' nin, kalkınma hamleleri arasında sanat ve mimarlık

alanında, Almanya’ da devlet desteğiyle konut sektöründe görev yapmış olan Bruno Taut, Martin Wagner, Schütte – Lihotzky ve Paul Bonatz gibi isimlerden yararlanmış olması, çalışma amacının oluşum sürecinde önemli rol oynamıştır. Farklı ideolojik eğilimlerin arkasında duran Weimar Cumhuriyeti mimarlarının ortaya koydukları ürünlerin irdelenmesi, aynı isimlerin genç Türkiye Cumhuriyeti’ nin konut ve mimarlık alanını yönlendirmiş olmaları sebebiyle ayrı bir anlam taşımaktadır.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Weimar Cumhuriyeti’ nin konut standart ve tipolojilerinin incelenmesi, öncelikle konunun ekonomik ve politik altyapılarının araştırılmasını gerekli kılmıştır. Bu dönem içinde kitlesel ölçekte gerçekleştirilen konut üretimi hamlesinin ekonomik altyapısı üç bölümde toplanmıştır:

- Savaş sonrası ve enflasyon dönemi (1919 – 1923)
- Para sisteminin stabilizasyonu ve kalkınma dönemi (1924 – 1929)
- Kriz dönemi (1930 – 1932)

Bu dönemler süresi içinde çıkarılan yasalar ve yeni kuruluşlara yüklenen görevlerin tanımlanması, konut sektörünün gelişim temelini nasıl oluşturduğunun izlerini vermiştir.

Ekonomik ve politik altyapının sağlamış olduğu elverişli üretim ortamının yapımcı rolünü üstlenen mimarların sergiledikleri tutumlar, gelişmelerin kültürel ve ideolojik altyapılarını oluşturmuştur. Aynı amaç için farklı kulvarlardan yola çıkan mimarların mesleki tavrı, yan yana görünmelerine rağmen birbirlerinden farklı söylemler içinde olduklarını göstermektedir. Bu sebepten ötürü, savaş öncesi ve sonrasında itibaren mimarlık ve konut sahnesine çıkmış olan kurum ve kişiler, mümkün olduğu kadar açık bir şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, yukarıda ifade edilen bağlamda incelenen mimarların ortaya koymuş oldukları konut ve yerleşim örneklerinin incelenmesi ve

karşılaştırılması yapılmıştır. Önceki bölümlerde açıklanmaya çalışılan konut politikalarının ve konut üretimi alanında boy göstermiş olan eğilimlerin niteliksel tespitinin doğru yapılabilmesi için, direkt olarak ortaya konan ürünler ve arka planlarının irdelenmeleri gerekmiştir.

Almanya' nın diğer Avrupa ülkelerine oranla sahip olduğu kendine özgü siyasal tarih birikimi, konut tipolojisi ve yerleşim karakteri karşılaştırmalarının özellikle belirli kentlerde yoğunlaşmasını gerekli kılmıştır. Frankfurt, Hamburg ve Berlin gibi tamamen farklı ekonomik, siyasal ve kültürel koşulların yapılandığı kentler, sorunun tanımlanmasında önemli rol oynamıştır. Daha geniş ölçekli konut planimetri araştırması için, Almanya dışı örnekler çalışmayı desteklemiştir.

İncelenen konut ve yerleşim örnekleri ve seçiliş stratejisi şu şekilde ifade edilebilir:

- 1920' lerde patlama gösteren toplu konut hareketinin kültürel altyapısı üzerinde temel oluşturacak nitelikte etki yapan bahçeşehir yerleşimlerinden bir örnek saptanmıştır: Alman Bahçeşehir hareketi içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olan, ıslak hacim mekanlarına getirdiği yeni anlayış ve yapı elemanlarının tipleştirilmesi konusunda oluşturduğu nirengi noktası karakteriyle; Margarethenhöhe yerleşimi.
- Ernst May' in yapı şefliği görevini üstlendiği ve yeni kentsel gelişim şemasını uydu kentler üzerine yoğunlaştırdığı kent olan Frankfurt incelenmiştir. Kentin prestij sahibi yerleşimlerinden biri olan Römerstadt ile, dizi konut yerleşiminin başarılı örnekleri arasında gösterilen Westhausen, buradan seçilen örneklerdir.
- Berlin ve konut politikaları üzerinde uzun yıllar yoğun bir şekilde çalışmış olan Bruno Taut ve Martin Wagner' in yerleşim örneklerinden, "Hufeisensiedlung" (Berlin – Britz yerleşimi) ile, yine deneysel ve ekip çalışmasının ürünü olan Siemensstadt,
- Hamburg' un kentsel gelişim planı üzerinde çalışmalar yapan ve blok yapıların mekansal ve yoğunluk çözülmesini sağlayan Fritz Schumacher' in önemli yerleşimlerinden Jarrestadt,

- Dizi konut karakterinin bütün çıplaklığıyla kendini ortaya koyduğu ve yeni bir yaşam biçimini tanımladığı, Walter Gropius tasarımı olan Karlsruhe' deki Dammerstock yerleşimi,
- Dönemin konut üretimi alanının kültürel ve ideolojik arka planı üzerinde, açmış olduğu sergiler ve yayımladığı broşür ve dergiler vasıtasıyla oldukça etkili bir rol oynayan, ayrıca bütün tipolojik ve ideolojik tartışmaların temsilcilerini bünyesinde barındıran Werkbund' un, Stuttgart' daki Weissenhof yerleşimi. Aradan geçen birkaç yılın ardından, nasyonal sosyalist eğilim gösteren mimarların Weissenhof' a tepkisel yerleşimi olan Kochenhof yerleşimi.

Yukarıda sıralanan bu yerleşimler, Almanya dışında gerçekleştirilmiş ve döneme damgasını vurmuş diğer örneklerle desteklenmiştir. Bunlar; Viyana ve Rotterdam' dan seçilen örneklerin yanı sıra, bir Le Corbusier çalışmasıdır:

- 1919 – 1934 yılları arasında gerçekleştirdikleri reform hareketi ile Viyana'nın “Kızıl Viyana” olarak adlandırılmasına sebep olan sosyal demokrat yerel yönetimin, arkasında durdukları ideolojik hareketi en iyi biçimde simgelemesini hedefledikleri yerleşim olan Karl Marx Hof.
- Bauhaus' un içinde de oldukça etkili bir konuma kadar yükselmiş olan “De Stijl” hareketinin önemli temsilcilerinden J.J.P. Oud' un, Rotterdam' da gerçekleştirdiği De Kiefhoek yerleşimi.
- Konut tipolojisi ve modern şehircilik alanlarında 1920' li yıllarda yaptığı çalışmalarının uygulamaya dönüştüğü bir proje olan, Le Corbusier tasarımı “Unite d' Habitation”.

Yerleşim tasarımcılarının ortaya koydukları ürünlere, arka plan düşüncelerinin nasıl yansımış olduğunu belirlemek amacıyla, tipolojik incelemeler yapılmış ve elde edilen veriler tablolarla sonuçlara bağlanmıştır. Her yerleşim birimi için ayrı ayrı yapılan tipoloji çözümlerinde, plan tipleri üç grupta toplanmıştır:

- Geleneksel plan tipi (1. Tip),
- Fonksiyonel plan tipi (2. Tip),

- Serbest plan tipi (3. Tip),

Tipoloji araştırmasında üzerinde titizlikle durulan noktalar ise, konut plan örneklerinin mekansal dağılım özellikleri (geleneksel – fonksiyonel), ıslak hacim konumu ve oda hacimleriyle ilişkileri ile planimetrisinin cephe kurgusu üzerindeki etkileri olmuştur.

Araştırmaya tabi tutulan konut birimleri tek tek kodlanmıştır. Hazırlanan tipoloji tablolarında, ıslak hacimlerle oda hacimlerinin ayrışmasının vurgulamasını sağlamak amacıyla, mutfak, “*yıkama mutfağı*”, WC ve banyo gibi ıslak hacim mekanları noktasal taranmıştır.

Bu bağlamda incelenen konut birimlerinin planimetri özellikleri saptanmış ve sonuçlara yansıtılmıştır.

Sonuçlar bölümünde ise, ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olan yerleşim ve konut örneklerinin gelişim süreçlerini oluşturan faktörlerinin sahip oldukları ortak paydalar vurgulanmıştır.

Ayrıca tipolojik analizlerin değerlendirilmesi yapılmış ve çalışmaya konu olan yerleşimlerin incelenen tüm konut tiplerinin bir arada sunumu yapılarak, sonuçların daha iyi kavranması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 2

ALMANYA' DA WEIMAR DÖNEMİNDE KONUT POLİTİKASINI YÖNLENDİREN İDEOLOJİK ÖRÜNTÜ

2.1. Savaş Sonrası ve Enflasyon Dönemi (1919 – 1923)

Almanya' da savaş sonrası ekonomik durum “yokluk” ve “ihtiyaç” olarak tanımlanmıştır (Stratmann, 1988). Savaş ekonomisi tüm genel iktisadi kaynakları silahlanma için kullanmış, hammadde, fabrika, makine, besin maddeleri ve finans kaynakları açığı baş göstermiştir.

Burjuvazinin politik iktidarı Kasım Devrim' iyle sarsılmış, işçi sınıfı ve buna bağlı silahlı birlikler, imparatorluk güçleri tarafından güçlerini savunamayacak duruma getirilmişlerdir. Devrim sonunda burjuvazi, aşağıda yer alan birkaç önemli kararı almaya zorlanmıştır:

- Monarşinin tasfiyesi,
- Genel seçimlere gidilmesi,
- Koalisyon özgürlüğü,
- Basın özgürlüğü,
- Günde 8 saatlik çalışma süresi.

Alınan bu kararlarla burjuvazi, işçi sınıfının temsilcilerini yanına çekmeyi başarmıştı. Savaş ekonomisinin doğurduğu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Kapitalist üretim biçimi , üretim araçlarının özele ait olması ve üzerindeki yaptırım gücü değişmemiştir.
- Devrimci işçilerin baskısıyla sosyalleşme komisyonları kurulmuş , ancak öneri ve yasa tasarıları hiç kabul edilmemiştir.

- Tekelci kapitalistlerin konumu enflasyon sonrasında göreceli olarak daha güçlenmiştir.
- Tüm mallarda çekilen kıtlık, fiyatların astronomik biçimde yükselmesine neden olmuştur.

Hesaplanabilir ve kontrol altına alınabilir bir iktisat için, malların ve fiyatların yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. Bu da 1924 yılında “Para Sisteminde Reform”^{*} ile gerçekleştirildi. Ancak bunun sonucunda, küçük tasarruf sahipleri birikimlerini kaybetmişlerdir (Stratmann, 1988).

2.1.1. Konut Sorunu ve Alınan Önlemler

Savaş, ekonomik ve politik sonuçlarıyla bütün Avrupa kentlerinde çok büyük bir konut sorununa yol açmıştı. Savaş yıllarında inşaat işçilerinin orduya ya da silah fabrikalarına çağırılması ve inşaat malzemelerinin ordu yararına kullanılması, işgücünün ve inşaat malzemelerinin az bulunur ve pahalı olması sonucunu doğurmuştu. Bunun sonucunda da konut yapımı için ayrılan sermaye gittikçe azalmış, yeni konut üretiminin büyük ölçüde gerilemesine sebebiyet vermişti.

Savaş öncesinde de özellikle büyük şehirlerde ciddi boyutlarda olan konut gereksinimi, savaştan sonra gücünü daha da arttırmıştı. Tahminlere göre savaş sonunda 800.000 olan konut açığı, 1921 yılında bir milyondan fazla olarak hesaplanmaktaydı.

Böylesine büyük bir konut açığı bulunmasına rağmen, konut sorunu özel sermayenin ilgisini çekmedi. Yapı malzemelerinin yetersizliği inşaat maliyetini yükseltirken, fiyatların yüksek olması ve gündeliklerin yaşam koşullarını karşılayamaması yüzünden kiraları ödeyebilecek insan yoktu.

^{*} “Para Sisteminde Reform”, Almanya’da ekonomik istikrar döneminin başlangıcıdır. (Bkz. 2.2.)

Bir Alman sendikasının yaptığı hesaplamalara göre, 1914' ten 1920' ye kadar yaşamı devam ettirebilme koşulları 15,5 kat artarken, işçi ücretleri sadece 7 – 8 kat artmıştı. Kasım 1920' de bir işçinin ortalama haftalık kazancı 240 RM iken, minimum harcamalar 316 RM civarındaydı. Kiracıların durumunu ve inşaat ekonomisini daha iyiye götürebilmek için devletin müdahalesi gerekiyordu.

Birinci Dünya Savaşı öncesinin imparatorluk yasalarından kalan, mevcut konut alanlarının korunması, dağıtılması ve kiracıların haklarını savunan yasalar bırakıldı ve sadece savaş sırasında yakalanan bazı normlar karara bağlandı. Konut ekonomisi şu önemli öğelerden oluşuyordu:

- Konut idaresi,
- Kiracının korunması,
- Kira miktarının yasaya bağlanması,

Konut idaresi kapsamında alınan önlemlerle, yeni ev sahipleri , mevcut konutları ellerinde tutarak yıkımları önleyecekti. Büyük konutların birkaç konut birimine bölünmesi suretiyle de yeni birimler kazanılacaktı. İkamet mekânlarının dağıtılması ev sahipleri tarafından gerçekleştirileceği için, yeni konutların yaptırım şartlarını da ellerinde bulundurma hakkına sahip oluyordular.

Kiracının korunma durumu ise daha Birinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren önemli bir sorun olarak boy gösteriyordu. 01.06.1923 tarihli İmparatorluk Koruma Yasası' na göre, konut sahiplerinin tahliye istemi hakları arttırılmıştı. Kiracının tahliyesi sadece özel durumlarda mahkemeye intikal ediyor, tüm haklar konut sahiplerinin yanında yer alıyordu (Stratmann, 1988).

24.03.1922 tarihli yasayla kira oranları ve artışları belirlendi. Taban kira olarak 01.07.1924 tarihli kira miktarı olan “barış kirası” (Friedensmiete) kabul edildi. Kiralar ancak işletme ve koruma ücretlerinin artmasıyla yükseltilebilecekti. Enflasyon yıllarında, 1922 / 1923 , kiralar “barış kirasının” % 25 – 40'ı kadar iken, konut başına ortalama 15 – 25 RM idi. Bu düşük kiralar işçilerin ekonomik

durumlarını düzeltmeye pek de fazla yeterli değildi. Çünkü işçi gelirleri “barış maaşının” yarısına kadar inmişti ve hala ücretlerin ancak dörtte biri konutların kirasını karşılayabiliyordu. Yeni konut ekonomisiyle ev sahipleri konutlarını artık korumak istemedikleri gibi, yeni konutları da düşünmüyorlardı. (Stratmann, 1988)

2.1.1. Konut Üretiminde İlerleme

İdare normları geniş çaptaki konut açığına cevap verebilecek nitelikte değildi. Özel sermayenin, başlangıçta genellikle üretim araçları sanayine yatırım yapması ve savaş şartları sebebiyle telafi edilmesi gereken ihtiyaçların yüksek kar oranı içeriyor olması, devleti dolaysız bir biçimde konut üretimine müdahaleye zorluyordu. İnşaat yapımının sosyalleştirilmesi çalışmalarının reddedilmesinin ardından, devlet direkt olarak yapımçı rolüne soyunarak, özel sermayeyi subvansiyonlar vasıtasıyla sektörün içine çekmeye çalıştı. Enflasyon yıllarına kadar komünel yapı faaliyetinin ağırlık noktası, konutların korunması ve fabrikalarla depoların tadil edilmesinde bulunuyordu. Geniş ölçekli konut üretimi sözü edilen ilişkilerden ötürü henüz mümkün görünmüyordu.

Devrimci işçi hareketinin baskısıyla 1919 yılının başlarında , imparatorluk yönetimi tarafından bir sosyalleştirme komisyonu kuruldu. Komisyon özellikle iktisadi işletmelerin sorunlarıyla ilgileniyordu. Bu işletmeler küçük konutlar üretiyordu. Ancak sosyalleştirme çabaları sonucunda önemli bir kazanç sağlanamadı.

Sermaye yokluğuna ve yapı malzemelerinin çok pahalı olmasına rağmen, yapı faaliyetlerini işleyebilir kılmak için, devlet yüklenicilere çeşitli subvansiyonlar dağıttı. Yapı malzemesi üreten ve inşaat yapan kamu kuruluşlarının fiyatlarını yüksek karlar karşılığında garanti altına aldı. İlk yıllarda karşılıksız nakit yardımlar yaptı. Daha sonra yapı ödünçlüğü sistemini başlattı. Kamu konut idaresinin yardımları yüksek miktarlara ulaştıkça, konut yapımı için yeni vergi araçlarıyla kaynak aranmaya başlandı.

Mümkün olduğu kadar daha fazla konut üretilebilmesi amacıyla, her konut birimi için bazı normlar belirlendi. Yapı büyüklükleri, yükseklikleri ve inşaat teknikleri saptandı. İnşaat maliyetlerini düşük tutmak amacıyla yapılar dar konut cepheleriyle sınırlandırıldı. Yapı malzemelerinin yetersizliği sebebiyle, konutlar ahşap ve kerpiçten üretiliyordu.

2.2. Para Sisteminin Stabilizasyonu ve Kalkınma Dönemi (1924 – 1929)

1923 yılının sonlarında ve 1924 planıyla birlikte para sisteminde düzenlemeye gidildi ve iktisadi kalkınma gerçekleştirildi. A.B.D.' den alınan para yardımı konut yapımına harcandı. Ekonomide istikrar sağlanması, özel sermayeyi konut sektörünün içine çekti ve kamu işletmeleri özel sektörle rekabet ortamına girdi (Bilgin, 1992, S. 41).

Yabancı ülkelere göre malları daha ucuza ihraç edebilmek için işletmeler rasyonelleştirildi. Rasyonelleştirme ilk aşamada pek çok işgücünü açığa çıkardı. İşsizlik ve kısa süreli iş konumu, savaş öncesine oranla arttı ve iç pazarı etkiledi.

Enflasyon ortamıyla beraber burjuvazinin ekonomik ve politik yaptırımı yeniden güçlendi. Oysa işçi partileri ve Alman Demokrasi Partisi (DDP), serbest konut piyasasının ve sınırlandırılmamış kapitalist konut üretiminin oluşumunu önleyebilecek çoğunluğu elinde bulunduruyordu.

Yapı faaliyetlerinin çoğalmasıyla birlikte, zorunlu ekonomi politikasının yaptırımı gereği olarak, konutların tadilatına gidildi. Bu durum özellikle kira miktarını ve kiracıyı koruma politikalarını ilgilendiriyordu.

26.07.1923 tarihli, mevcut konutların dağılmasını ve korunmasını düzenleyen yasayla, yeni yapılanma açık ve serbest müdahaleden ayrı tutulmuştu. Ev sahiplerinin kiracıyı artık zorla evden çıkarma hakkı ellerinden alınmış oluyordu.

01.06.1923 tarihli yasayla da, eski konutlarda ikamet eden kiracılar, keyfi tasfiyelerden korunmuş oluyordu. Kiracıyı koruma yasası , yeni üretilen konutların bir kısmını da kapsıyordu. Yeni konutların büyük kısmını oluşturan ve toplum yararı gözetilen kuruluşlar tarafından inşa edilmiş olan konutlar bu kapsamın dışındaydı.

Ancak, keyfi tasfiyeye karşı koruma yasası, 1924 yılından itibaren giderek artan bir oranla çığnendi ve en sonunda 1928' de, ev sahiplerine keyfi tasfiye hakkını veren yasanın çıkarılmasına gelindi.

14.02.1924 tarihli "3. Vergi Düzenlemesi" yasasıyla , kira miktarları dereceli olarak "barış kirasının" seviyesine çekildi. 1923 yılında "barış kirasının" % 25 – 40'ı dolaylarında seyreden kiralar, 1926' da aynı miktara, 1927' de % 120'sine ulaşmıştı. (Stratmann, 1988). Beş yıl içerisinde kiralar dört kat artmış oluyordu. Para sisteminin stabilizasyonu konut yapımına hız kazandırmıştı.

2.2.1. Konut Üretimi Sürecinde Yeni Aktörler

Sivil kurumlar, finansör ve organizatör olarak konut yapımı politikasının yüklenicileri durumundaydılar. Halk tabanında geniş bir etkiye sahip olan sosyal demokratlar, büyük ve orta büyüklükteki şehirlerde sık sık belediye başkanlığını oluşturacak derecede en güçlü fraksiyon konumundaydılar. Bu durum konut reformu hareketini gerçekleştirebilmeleri için fırsat oldu.

1926' da konut yapımını ilerletmek amacıyla , sivil kurum ve kuruluşlar, kooperatifler, yeni konut inşaatlarını üstlenen isimler oluyordu. Bu isimler, 19. yüzyılda ve Birinci Dünya Savaşı' nın öncesinde sağlıklı, ucuz konutlar üretmişlerdi. Böylece sivil kurumlar ve toplum yararı gözetilen kuruluşlar arasında geniş bir ortak çalışma ortamı doğmuş oldu.

Weimar döneminin konut girişimcileri şu şekilde sıralanabilir:

- Yapı kooperatifleri ve kuruluşları
- Serbest piyasanın konut kuruluşları
- Sendikaların konut kuruluşları

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Alman konut sektörü sahnesinde yer alan konut kooperatifleri çok sınırlı sermayeye sahip olan kuruluşlardı.

Devlet, daha önceden de anlaşıldığı üzere, düşük gelirli memurların maaşlarını arttırmak yerine, (ki maaşlar kiralar karşısında düşük kalıyordu) onlar için konut üretmeyi daha uygun görmüştü. Bu amaçla kendi memurlarını kooperatiflere yerleştirdi. Posta ve demiryolu idaresi kendi işletmelerinin çalışanları için konut üretiyordu. Evsizleri biraraya getirmeyi planlayan başka kuruluşlar da işçiler, memurlar ve çalışanlar için konut yapımına soyunmuştu.

Weimar Cumhuriyeti' nde 1924 yılında kurulan ve faaliyete geçen sendikalar şunlardır:

- (ADGB) : Der Allgemeine Deutsche Gewerkschaftsbund (Alman Genel Sendika Birliği)
- (AFA) : Der Allgemeine Freie Angestelltenbund (Genel Serbest Çalışanlar Birliği)
- (REWOG) : Der Allgemine Deutsche Beamtenbund die Reichswohnungsfürsorge AG für Beamte , Angestellte und Arbeiter. (Alman Genel Memurlar Birliği – Memurlar, Çalışanlar ve İşçiler İçin Devlet Konut Bakımı Kuruluşu)

REWOG, Martin Wagner' in yönetimi altında “Konut Ekonomisi” adında merkezi bir gazete yayımladı. Bu gazetede toplum yararı gözetilen kuruluşların çalışmaları, yapı kooperatifleri, toplu konut kuruluşları ve kiracı dernekleri için öneriler yer alıyordu. REWOG, sendikal konut hareketinin merkez kurumu konumundaydı.

Büyük konut üretimi kuruluşlarından ikisi, AFA tarafından 1919 yılında kurulan GAGFAH – (Gemeinnützige AG für Angestelltenheimstaetten) ile , 1924 yılında ADGB tarafından kurulan GEHAG – (Gemeinnützige Heimstaetten Spar- und Bau – AG) idi. GEHAG’ ın mimar şefi Bruno Taut olmuştı.

GEHAG Berlin’ de yaklaşık 21.000 konut ve pek çok toplu konut yerleşmesi üretti. Yıllık yaklaşık 4.000 konut birimi üretimiyle, düşük maliyetli, tipoloji ve yapı elemanlarını bir norma bağlayan faaliyet gösterdi.

GEHAG modern mimarlarla birlikte çalışırken, GAGFAH daha konservatif bir tutum sergiliyordu.

Memur derneklerinden 1924 yılında DeGeWo (Deutsche Gesellschaft zur Förderung des Wohnungsbaus Gemeinnützige AG) – hizmetlilerin sendikal birlikteliğinden ise 1925 yılında “die Heimat AG” kuruldu. Tüm bu sendika girişimcileri büyük şehirler için yapı faaliyeti gösteriyordu.

2.2.2. Üretimde Yeni Form Arayışları ve Maliyet

1924’ ten sonra, ahşap ve kerpiçten yapılan konutlara son verildi. Bunun yerine daha sağlıklı ortamlar vaat eden konutlara ağırlık verildi. Konut büyüklüğü 70 m² yi geçmeyecekti.

1926’ da “Yapı ve Konut Alanında İktisadi Araştırma Komisyonu” (RFG) kuruldu. Görevi, küçük konut üretiminde yeni tip ve inşaat teknikleri bulmak ve denemektir.

RFG’ nin yardımlarıyla gerçekleştirilen toplu konut deneyleri arasında; Dessau – Törten, Frankfurt – Praunheim, Stuttgart – Weissenhof vardır.

“RFG konut ihtiyacından , daha doğrusu savaş sonrasında Alman halk ekonomisinin karşılayabildiği gündelik ücret seviyesi ile kira miktarı seviyesinin arasındaki farktan doğmuştur. RFG , inşaat maliyetlerini azaltmaktan çok, sözü edilen farkı kapatmak için kurulmuştur.”
(Alexander Schwab)

Dünyayı sarsan ekonomi krizine rağmen , birkaç toplu konutta konut standardı düşmemiştir. Havalandırma ve aydınlatmaya değer verilmiş, pek çok konut banyolarla donatılarak, merkezi ısıtılmıştır. Küçük toplu konutlarda bile, merkezi çamaşırhaneler, anaokulları, alışveriş yerleri ve toplantı salonları gibi ortak kullanıma açık mekanlar eksik olmamıştır.

Yaklaşık 1926 yılına kadar, bahçeli tek evler tüm konut reformcularının ideali idi. Ancak yapı maliyetlerinin yüksek, ödeme şartlarının düşük olması, büyük yapılarda yeni çözümler aranmasına yol açtı. Prusya döneminin örnek bina düzenlemesinden itibaren, “arka evlerin” inşası yasaklanmıştı. Bu durum “kıyı işleme” gibi yeni bir sistemi ortaya çıkarmıştı. Bu sistem özellikle kentin içindeki yapı tasarımını mevcut caddelerin üzerine yönlendiriyordu. Yapımcının elinde giderek büyüyen inşaat miktarı, küçük parselasyondan vazgeçirterek , tüm yapı adasını kaplayan, iç avlulu konut üretimine geçişe olanak veriyordu. Tek ev planındaki gibi benzer bir etkiyi burada da tekrarlayabilmek amacıyla, kiracı bahçeleri yerine, ortak kullanıma açık yeşil alanlar tasarlandı.

1930'lara doğru, hijyen ve ekonomi düşünceleri yeni yerleşimler üzerinde hüküm sürmeye başladı. Bu rasyonel hareket, daha saf ve rafine bir yapılaşma hareketini doğurdu. Münferit boş alanlar ve dominant şehircilik gibi anlayışlardan vazgeçilerek yeni yerleşimler ortaya çıkarıldı. Bu durum, bilinçli 19. yy. şehir mimarlığının, şehir organizasyonuna kanalize edilmesiydi.

2.3. Kriz Dönemi (1930 – 1932)

1929 – 1930 yıllarında hızlı kalkınma etkilerini göstermeye başladı. Üretilen fazla mallar, kapitalist, tarım krizi içindeki koloniler ve gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan genel kriz yüzünden, dış pazarlarda alıcı bulamadı. Kriz özellikle Almanya’ da daha şiddetli oldu ve uzun sürdü.

1929’ dan itibaren üretim büyük ölçüde kısıldı. Kısa süreli iş düzeni başlatıldı. 1929’ da 2.8 milyon olan işsiz sayısı 1930’ da 4.3 milyona , 1931’ de 5.6 milyona ve 1932’ de 8 milyonun üzerine çıktı. Devlet, krizi tasarruf önlemleriyle aşmaya çalıştı. Harcamalar kısıldı, işsizlerin korunması sınırlandırıldı ve vergiler arttırıldı. Bu politikalar aracılığıyla, endüstri ürünleri üzerindeki soruşturmalar ve krizin etkisi azaltıldı.

2.3.1. Kriz Döneminde Alınan Önlemler

Krizin ilk yıllarından itibaren, zorunlu konut politikasında dereceli olarak hafifleme görüldü. 30.03.1930’da Cumhurbaşkanı Hindenburg, merkez kabineyi yönetime getirdi. Yeni yönetim sağcı konservatif partilerden oluşan bir koalisyonda ve özellikle burjuvazinin ilgisini çekiyordu (Merkez , DVP ve DNVP). Koalisyon, yeni sosyal politikalar üretmedi ve çalışan kitlelerle fazla ilgilenmedi. Zaten DVP, 1924 yılında başlatılmış olan kalkınma politikalarına şiddetle karşı çıkan bir tavır sergilemişti.

1928 yılından itibaren sanayideki kapital fazlalığı giderek artan bir ivmeyle konut sektörüne yatırılmıştı. İlk iki yıl içinde bu durum , yüksek üretim rakamlarıyla ortaya çıkmış oluyordu. 1930’ da savaştan sonraki en yüksek konut üretimi seviyesi olan 311.000’ e ulaşıldı. Ekonomi krizi iki yıl içinde konut sektörünü çok etkiledi. 1932’ de sadece 141.000 konut yapıldı. Düşük gelirlilerin konut ihtiyacı artmasına rağmen, konut üretiminde kısıtlamaya gidildi.

06.10.1931 tarihli yasayla ev vergileri % 20 azaltıldı. 1932 yılından itibaren de ev vergisi ipoteği kaldırıldı.

2.3.2. Kriz Döneminde Konut Standartı

Azaltılmış mevcut finans kaynaklarıyla mümkün olduğu kadar fazla konut üretebilmek için, 1930' da ev vergisi ipotekleri konut başına yarıya (3.000 RM) indirildi. 1932' de ise tamamen ortadan kaldırıldı. Yeni Cumhuriyet yasalarıyla , küçük konut yapımı 1930' da 32 m² ile 45 m² arasında sınırlandırıldı. Yeni küçük konutların yalnızca bir duşu ve ısıtması bulunuyordu.

Bir başka kriz ölçüsü de, konut inşaatlarının şehir içinden şehir dışına kaydırılmasıydı. Toplumun hatırı sayılır bir bölümünün sürekli işsiz olmasından dolayı, küçük konut yerleşimleri işsizler ve kısa süreli çalışanlar için yapılıyordu. İlk etapta, kanalizasyon, su ve elektrik altyapıları eksik olan, küçük ev veya barakalar inşa edildi.

Her evin, oturanın kendi ihtiyacını karşılayabileceği ölçüde besin maddesi yetiştirebileceği büyüklükte, tarım alanları vardı. Bu amaçla işçilerin kriz döneminde kendi kendilerine yetebilmeleri amaçlanıyordu.

2.4. İdeolojik Altyapınının Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya' da kurulan Weimar Cumhuriyeti' nin konut ve mimarlık alanını, oldukça hareketli bir düşünsel sirkülasyon yönlendirmiştir. 1920' li yılların sonlarına doğru etkilerini ve ayrışmalarını giderek güçlü bir şekilde hissettiren modern ve konservatif hareketlerin kökenleri savaş öncesinin çalışmalarına dayanmaktadır.

Almanya' nın savaş öncesinden de gelen dağınık siyasi ve ulusal yapısı, sadece endüstrileşme sürecinde her kentin sahip olduğu koşullara göre gelişim gösteren bir ekonomik tablo ortaya koymamıştır. Kentlerin ve kentlilerin tarih boyunca birbirinden bağımsız olarak gelişim göstermeleri, tüm ülkenin kültürel ve sanatsal altyapılarının da farklı biçimlere sahip olmasını doğurmuştur. Mimarlık ve konut üretimi alanlarında farklı kulvarlarda yürüyen sanatçı ve mimarların arka planlarında, ait oldukları bölgeleri şekillendiren ve yönlendiren, “bölgesel” değerler söz konusudur.

Normal şartlarda uzun yıllar sürmesi gereken yeni yapılanma süreçleri, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ivmeli bir hareket göstermiştir. Yeni eğilimlerin temel hedefi sadece yeni bir konut ve yerleşim anlayışı ya da yeni bir toplum yaratmak değil, aynı zamanda yeni bir kültürel yaşam strüktürü yaratmak olmuştur. Yüzyıl dönümüyle beraber, modern hareketin temsilcileri, mimarlığı kişisel bir hedef olmaktan çıkarıp geniş kitlelere yönlendirmişlerdir.

1907 yılında, bağımsız sanatçılar ve mimarların biraraya gelmesiyle *Werkbund* kurulmuş ve ilk resmi yöneticiliğini *Hans Poelzig* yapmıştır. *Hermann Muthesius*, derneğin kurulma önerisini getirenlerden ve programı ilk olarak ortaya atanlardan biri olmasına rağmen, derneğin kurucuları arasında yer almamıştır.

1914 yılında Köln' de *Werkbund*' un ilk büyük sergisi açılmış ve bu sergide yer alan projeler derneğin içindeki karşıt güçleri ortaya çıkarmıştır. Hermann Muthesius, *Werkbund*' un tasarım amaçlarının yoğunlaşma ve standartlaşma olarak açıklarken, *Henry Van de Velde*, sanatçının yaratıcı bireyselliğini karşı tez olarak öne sürmüştür. *Werkbund* içindeki farklı tavır ve eğilimlerin temsilcileri yıllarca çalışmalarını yürütmüşlerdir (Huse, 1975, S. 9).

Savaş sonuyla, cumhuriyetin kurulması arasındaki kısa zamanda, Kurt Hiller tarafından yürütölen “Manevi İşlerin Politik Önerisi” (RGA) Kuruluşu ile Herwarth Waldens'in “der Sturm” (Akım) adlı dergisinin çevresinde, *Werkbund*' a alternatif olarak, Kasım 1918' de, “Arbeitsrat für Kunst” (Sanat İçin Çalışma Kurulu) hareketi doğmuştur. *Walter Gropius*, *Bruno Taut* gibi mimarlar ile sanat

eleştirmeni *Adolf Behne*, ekspresyonist güçlerin radikallere karşı mücadelesini yapmışlardır. Gelecek için önerileri çok geniş bir sanat çevresi tarafından desteklenmiştir. Bruno Taut, enflasyonun insanları görevsiz kıldığı yıllarda, “Frühlicht” (Tan) ve “Utopie zum Umbau der Erde” (Dünyayı Değiştirmek İçin Ütopya) isminde iki dergi çıkarmıştır.

Bruno Taut, daha 1913 – 1915 yılları arasındaki “Alman Bahçe – Şehir Kurumu” için yaptığı Falkenberg Bahçe - Şehri ve Berlin – Grünau tasarımlarında, kitleler için ödenebilir formlar arayışına girmişti. O dönemde, yapıların cephelerindeki gereksiz süsler yerine, “renkli şehir” düşüncesini geliştirmişti. Taut kitabında; “yeni konut ve yaratıcı olarak kadın” düşüncesine yer vermişti. Taut’ a göre evin yaratıcısı olan kadın, mevcut yaşama biçimi yüzünden köleleştirilmişti. Çünkü gününün büyük bölümünü amaçsız olarak dekore edilmiş evi toparlamakla geçiriyordu. Gereksiz odaların kaldırılması ve fonksiyonel düzen kadını kurtaracaktı.

Weimar döneminin ilk yıllarında yapı malzemesi, kalifiye işçi ve finans sıkıntıları sebebiyle, üretim problemi ortaya çıkmıştır. Bu yüzden savaş sonrasının ilk yılları, gerçekleşme olanağının düşük olduğu projelerin üretilmesiyle geçmiştir. Bruno Taut, bu dönemde kendilerine düşen en önemli görevin “hayal etmek” olduğunu, ancak hayal gücü sayesinde aşama kaydedebileceklerini vurgulamıştır (Huse, 1975, S. 15). Bruno Taut ve Adolf Behne’ nin 1914 yılından itibaren ortaya koydukları ütopist çalışmalar, “der Sturm” (Akım), “die Aktion” (Hareket) ve “Sozialistischen Monatshefte” (sosyalist aylık dergiler) gibi yayın organlarıyla, dönemin “politik ekspresyonist” kanadını oluşturmuşlardır.

Şubat 1914’ te, “der Sturm” dergisinde Bruno Taut, ekspresyonist mimarlığın manifestosunu yayımlamıştır. Adolf Behne, ekspresyonist mimarlığı, akademisyenliğe milliyetçiliğe, militarizme ve materyalizme karşı bir tavır olarak açıklamıştır.

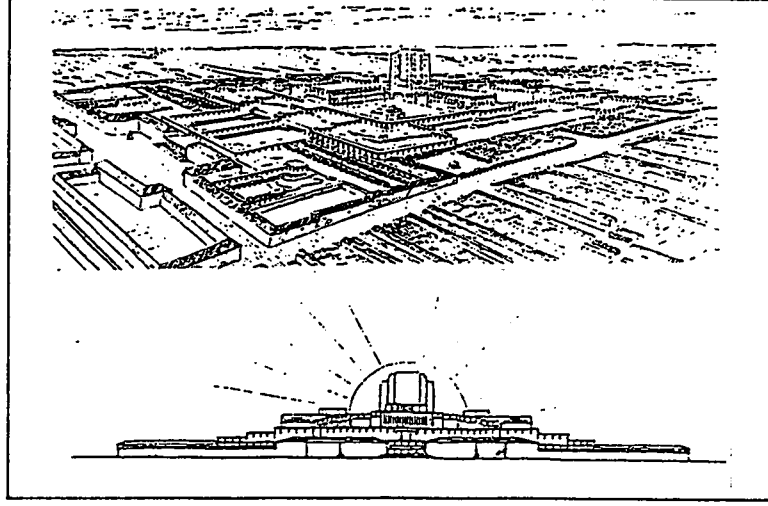
Ekspresyonist mimarlık olarak adlandırılan dönemde üç farklı eğilimden söz etmek mümkündür: İlki, aralarında *Hugo Haering*, *Finsterlin* ve (kısmen) *Mendelsohn* gibi

mimarların bulunduğu grup, ikincisi *Poelzig ve Höger*' in konservatif tutumlarını sergilediği eğilim, üçüncüsü ise Bruno Taut ve çalışma arkadaşlarının dahil olduğu ütöplast kanattır (Huse, 1975, S.17). Ancak bu eğilimler arasındaki sınırların kesin olmadığını, bir eğilimin içinde dahi farklılıklar olduğunu hemen belirtmekte fayda vardır. "Madde" kavramı üzerinde yoğunlaşmamış olmaları, bu üç eğilimin ortak özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.

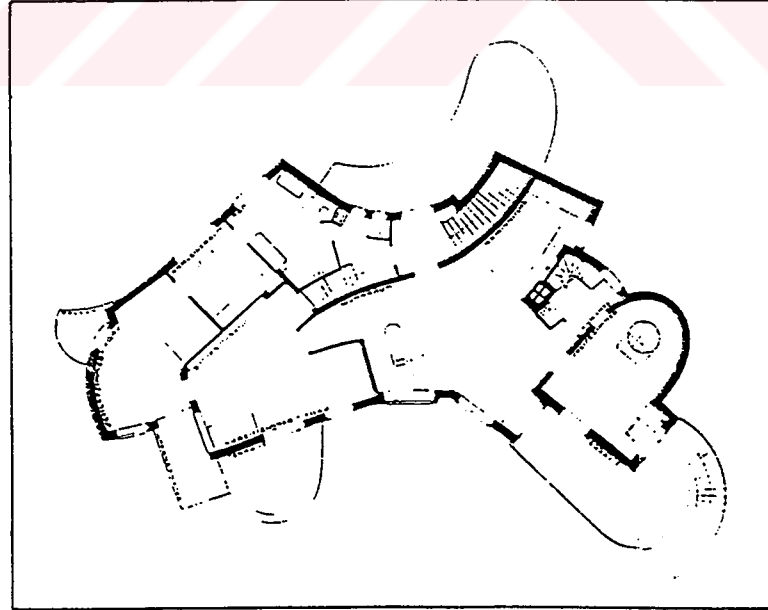
1917 – 1923 yılları arasında etkinliğini gösteren ekspresyonist tavır, sadece kağıt üzerindeki söylemleriyle "ütöplya" ve "realite" ayrışımını vurgulamamış, aynı zamanda yapı malzemesi ve konstrüksiyon biçimleriyle de bunu somutlaştırmıştır.

Bu dönemin Bruno Taut' a ait olan en iddialı çalışma, "Stadtkrone" dir (Şekil 2.1a+b). Bahçeşehir prensiplerinden faydalandığı projede, bağımsız müstakil evler yerine, alan kazanmak amacıyla dizi bloklar yer almıştır.

Savaştan sonra Almanya' nın devrimci sanatçılarının bir araya geldiği Kasım Grubu'yla aynı zamanda ve yakın ilişki içinde kurulan bir başka grup da, "Arbeitsrat für Kunst" (Sanat İçin Çalışma Kurulu)' tur. Kasım Grubu' ndan farkı, Bruno Taut ile birlikte bina yapmanın insancıl bir girişim olduğunu savunan bir grup mimarın bir araya gelmesidir (Conrads, 1991, S.31). Taut' un 1918 Noel'inde bir broşür olarak basılan "Mimarlık İçin Program" yazısı, Sanat İçin Çalışma Kurulu' nun 1919 Mart' ında Berlin' de yayımladığı programatik genelgenin özünü oluşturmuştur. Kurulu yönetenler arasında Walter Gropius, *Cesar Klein* ve Adolf Behne bulunuyordu. Meslek kurulunda ise *Otto Bartning*, *Hermann Hasler*, Erich Heckel, Georg Kolbe, *Gerhard Marcks*, *Ludwig Meidner*, *Max Pechstein*, *Hermann Richter*, *Karl Schmitt*, *Bruno Taut*, *Max Taut* ve *Wilhelm Valentiner* vardı. Mimarlar azınlıkta olmasına rağmen, karar verici konumlarını sürdürerek grup içinde önderlik yapıyorlardı (Conrads, 1991, S.31). Grubun gelecek için ışık tutan fikirlerinden bazıları; geniş halk yığınları için büyük konut yerleşimleri yaratmak ve bunun gerçekleştirilmesi için de devlet desteğinin alınmasını istemektir.

Şekil 2.1a+b Bruno Taut' un bir yerleşim tasarısı: "Stadtkrone".

Şekil 2.2 Hugo Haering' in bir konut tasarısı.

Almanya' da savaş sonrasında Versailles Antlaşmasını imzalayan Weimar Cumhuriyeti kurucuları, halk tarafından “suçlu” olarak ilan edilmiş ve halk ile bürokratlar arasında manevi bir kopukluk meydana gelmiştir (Salihoğlu, 1993, S.177). Bu yüzden savaş öncesinin geleneksel mimarlık ve konut üretimi alanında faaliyet gösteren Tessenow, Poelzig, Fischer, Schmitthenner, Schumacher ve Bestelmeyer gibi mimarlara daha fazla yakınlık duymuştur. Modern mimarlığın karşı tarafında yer alan bu mimarların da kendi aralarında iki farklı tarza ait oldukları söylenebilir. Bir grup belirli bir bölgenin stilini örnek olarak alırken, ikinci grup belirli bir dönemin stilini örnek alıyordu. Fischer ve Schumacher, güney ve kuzey Almanya' daki çalışmalarıyla ilk gruba dahil edilebilir. Tessenow, Schmitthenner ve Schultze – Naumburg isimler de ikinci grubun, özellikle 1800' lü yılların stili üzerinde yoğunlaşan mimarları olmuştur. Her iki grubun da ortak özelliği, modernistlerin büyük bir umut ve çaba içinde ilgilendikleri temalara uzak bir tavır sergilemektir. Modernistlerin çalışmaları “burjuvaziyi proleterize” etmek anlamına gelirken, Schmitthenner gibi konservatiflerin çalışmaları, “proleteriyayı burjuvalaştırmak” olarak adlandırılmıştır (Huse, 1975).

Gropius' un Weimar' da, 1914 'te savaşın başlamasıyla görevini bırakmak zorunda kalan Henry Van de Velde' nin yerine geçerek, 12 Nisan 1919' da okulun adını “Bauhaus” olarak değiştirmesi, ayrı bir dönemin başlangıcıdır. Bauhaus, farklı eğitim ve öğretim ilkeleriyle diğer devlet eliyle kurulan sanat okullarından ayrılmıştır. Öğretim mimarlık, resim ve yontu gibi üç esas sanat dalında yapılıyordu. Ancak, serbest sanat ve uygulamalı sanat ayrımı yapılmıyor, taşçılık, tornacılıktan dokumacılığa kadar el sanatlarının her çeşidi öğretiliyordu. Zanaata dayalı bir tür lonca sistemi olan Bauhaus öğrencilerinin, sahne dekorundan mobilya, tekstil ve sofra takımına kadar her türlü eşyanın tasarımını yapabilecek bir eğitimden geçmeleri bekleniyordu.

Ancak, tıpkı Werkbund' un içindeki “kollektif” ve “bireysel” ayrımcılığı gibi, Bauhaus' un içinde birbirinden ayrışan eğilimler söz konusu olmuştur. Bu farklılaşmayı yaratan en önemli hareket, Hollanda kökenli “*De Stijl*” hareketidir. 1922 yılından itibaren, “*De Stijl*” in kurucusu *Theo van Doesburg*' un Bauhaus' da verdiği derslerin etkileri gözlemlenmeye başlamıştır.

Dönemin hızlı arayışları içinde düzenlenen sergilerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Çalışmalarını ve gelecek üzerine düşüncelerini geniş kitlelere yaymak amacını güden sanatçı ve mimarlar, sergileri oldukça etkili bir yöntem olarak kullanmışlardır.

1927 yılının 27 Mart – 10 Nisan tarihleri arasında Frankfurt Sergi Salonu' nda düzenlenen, "Yeni Konut ve İç Mimarlık" adlı sergide, yalnızca Frankfurt Mutfağı değil, aynı zamanda küçük ve uygun fiyatlı hafta sonu evleri, elbise dolapları, çamaşır sandıkları, kitaplıklar, mutfak dolapları ve oturma birimleriyle birlikte yapılmış küçük evler de sergilenmiştir. Bu sergi, dönemin çalışmalarının yalnızca konut üzerinde yoğunlaşmadığı, aynı zamanda bütün gündelik hayatı düzenlemeye yönelik olduğunun ifade edildiği alanlardan sadece biriydi. Yeni mimarlık tarzının hangi sonuçlara ulaşmış olduğunu daha geniş bir çevreye yaymış olan Frankfurt sergisi, yeni evlerin de en az eskiler kadar oturulabilir tezini öne sürüyordu.

Gagfah, onuncu kuruluş yıldönümü olan 1928' de, Berlin – Zehlendorf' ta , "Bauen und Wohnen" (İnşa Etmek ve Oturmak) isminde bir sergi düzenleyerek bir kısmının dekorasyonları yapılmış konutlar sergiledi. Gagfah'ın yöneticiliğini 1926' dan beri TH Charlottenburg' da ders veren, geleneksel mimari tarzı benimsemiş Prof. Heinrich Tessenow yapıyordu. Davet edilen 17 mimar, beşik çatılı binalarda küçük ve güzel konutlar tasarlamak zorundaydılar. Sergiyi düzenleyenler yaptıkları işi , Weissenhofsiedlung' a karşı eleştirel bir cevapla birlikte, aynı zamanda Taut ve Wagner' in komşu yerleşimi ile bir hesaplaşma olarak görüyorlardı. Burada öne çıkan düşünce tartışması, düz ve eğimli çatılar üzerineydi ve mimari tartışmayı alevlendiriyordu. (Hartmann)

1929 yılında Breslau – Doney Yerleşimi Grüneiche' de, Werkbund mimarları tarafından "İkamet ve Atölye", kısaca "WuWa" adlı sergi düzenlendi. Bu sergide, konut sadece bir yaşam mekanı olarak değil, aynı zamanda bir çalışma mekanı olarak ele alınmıştı. Serginin sanat yönetmenliğini Heinrich Lauterbach ile Adolf Rading yapıyordu. Toplam 132 konut, farklı amaç tanımlamalarıyla Ludwig Moshamer, Heinrich Lauterbach, Moritz Hadda, Paul Haeusler, Theo Effenberger, Emil Lange ve Gustav Wolf tarafından tasarlanmıştı. Herkes bir tek ev önerisiyle

katılırken, Adolf Rading bir çok katlı yapıyla, Paul Heim ve Albert Kempter bir bahçeli evle, Hans Scharoun ise bir yaşlılar yurduyla katılıyordu.

1929 yılının Eylül ve Kasım ayları arasında Karlsruhe' de "İhtiyaç Konutu" sergisi yapıldı. (Bkz. 3.5.). Belediye Başkanı Hermann Schneider tarafından desteklenen serginin sanat yönetmenliğini Walter Gropius yapıyordu. "Sağlıklı ve pratik ihtiyaç konutları" ve "güneşsiz oda olmayacak" sloganlarıyla, 1928 yılında "dizi konut" yerleşimleri yarışması açıldı. Bölgede yaşayan ve davet edilen mimarlar, yarışmada yer aldı.

1931 yılında Berlin' de 130.000 m² bir sergi alanı üzerinde, 1926' dan beri planlanan "Büyük Alman Yapı Fuarı" düzenlendi. Burada Mies van der Rohe' nin ve Lilly Reich' in fuar objeleri ve diğer mimarların "günümüzün evi" temasına yönelik yeni mimarlık anlayışları basında eleştiri topladı.

Yeni yapılanmaya karşı meslek içinden de eleştiriler gelmiştir. Modern toplu konutların ve modern evlerin mimarları, düşüncelerinde ayrılmışlardır. Bruno Taut herşeyin aynı imal edilmesine ve şablonlaştırılmasına karşı çıkmıştır. Taut 1929' da Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi' ne katıldı. "Asgari Varoluş İçin Konut" kavramının kriz tarafından yaratılmış olduğunu ileri sürmüştür. Minimal konutu cezaevi hücreleri ile karşılaştırmış, konut açığının yalnızca yapısal bir sorun olarak algılanmasının yanlış olduğunu, sorunun aynı zamanda finans politikalarına bağlı sosyal boyutlar da içerdiğini ifade etmiştir.

19. yüzyıl boyunca, üst gelir tabakanın aile ve ev idaresi konuları "özel" olarak anlaşılmıştır. Sosyalist kadınlar, çalışan kadınların ev işlerinin hafiflemesi için çalışmışlardır. Kadın hareketinin ilerici kanadının geliştirdiği "bir mutfak evi düşüncesi", kadının çalışma süreci içinde geçerlilik kazanmıştır. "Mutfak evi", Fritz Schumacher yönetimindeki Hamburg Dulsberg yerleşiminde de kullanılmıştır (Bkz. 3.4.2.). Bu düşüncenin tarihi, ütöplast sosyalistler Charles Fourier ve Robert Owen' a kadar uzanmaktadır.

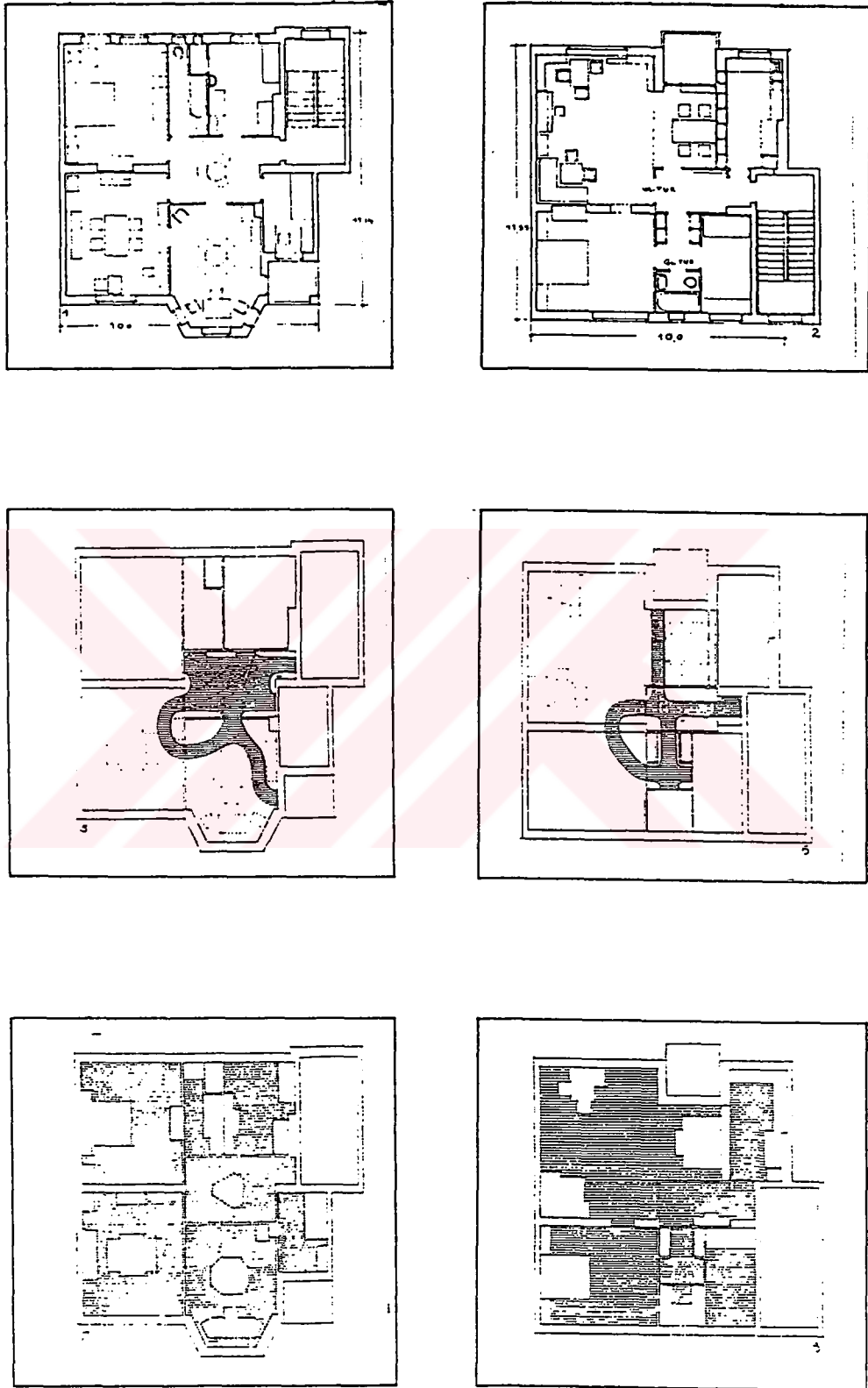
İmparatorluk döneminde kadının işlevi “hiç durmadan çalışan ve sürekli faaliyette olan biri” konumundayken, Weimar Cumhuriyeti’nde “rasyonel çalışan ve ekonomiye katkıda bulunan insan” konumuna gelmiştir.

Yeni konut anlayışının çalışmaları, içerden yani mobilya ve dekorasyondan başlamıştır. Dekorasyonun yönlendirilmesiyle oluşan odanın ardından bütün yapıya geçilmiştir. Bu süreçte yapılan çalışmalarda finansal problemler göz önünde bulundurulmamıştır. Ancak Weimar döneminin bütün yerleşim örneklerinde planlama sürecini maddi koşullar belirlemiştir. Bu yüzden, boş odalar için serbest bir biçimde mobilya tasarlamayı hedefleyen mimar, ekonomik koşulların sınırlarını çizdiği mobilyalar üretmek durumunda kalmıştır.

Alexander Klein, 1928 yılında yayımlanmış olduğu bir makalesinde, 3 ½ odalı bir konutun üzerinde yapmış olduğu çalışmayla, yeni konutların sahip olması gerektiği planimetri hakkında bilgi vermiştir (Şekil 2.3). Oturma, yatma, yemek yeme, çalışma ve dinlenme eylemlerinin fonksiyonel ayrışımının yapıldığı yeni bir plan tipiyle, geleneksel bir konut planının karşılaştırmasını yapmıştır. Buna göre, geleneksel plan tipinin dezavantajlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Mekanların ayrıntılı bir düzenlemesinin olmaması,
- Mekan gruplamasının olmaması,
- Mutfak ve yemek yeme mekanı arasındaki bağlantının dolaylı olması,
- Donatının uygunsuz yerleştirilmesinden dolayı ortaya çıkan hareket darlığı,
- Yatak odasının giriş holüne açılması,
- Aynı mekan içinde birden fazla küçük pencere boşluğunun yarattığı yetersiz aydınlanma,
- Sessiz bir çalışma ve dinlenme ortamının bulunmaması,

Geleneksel plan tipinin yarattığı sıkıntılı yaşam biçimine karşılık olarak sunduğu fonksiyonel plan tipinde Klein, düzen ve geniş alan yaratmayı hedeflemiştir:

Şekil 2.3 Alexander Klein' in geleneksel plan tipinden (sol), fonksiyonalist plan tipine (sağ) geçişi tanıtan tipoloji çalışması. Yukarıdan aşağıya: Donatıların yerleştirilmesi, sirkülasyon alanı, boş alanlar.

- Oda hacimlerini 2 grupta toplamak; a) Giriş holünün yanında mutfak, yemek pişirme ve yemek yeme, b) Banyo ve WC' nin yanında yatak odaları,
- Oturma ve yemek mekanlarını bir arada çözmek, mümkünse bir perde ile görsel ayrışımı sağlamak,
- Mutfağın mümkün olduğu kadar rasyonel çözümünü yapmak,
- Elbiseler için ayrı bir dolap odası yapmak,
- Giriş holü ile mutfağın bağlantısını sağlamak,
- Yatma eylemini mekanların daha az aydınlatılmış bölümlerinde konumlandırmak,
- Elbise ve para dolapları yapılacak olan duvarların kenarına, yüksek eşya koymamak.

Alexander Klein, planimetri çalışmasını sirkülasyon ve boş alan taramalarıyla desteklemiştir. Eylemlerin ve mekanların gruplandığı fonksiyonel plan tipinde, sirkülasyon alanının dağılmadığı, boş alanların da çoğaldığı görülmüştür. (Huse, 1975, S.70).

Modernist mimarların yanı sıra, geleneksel tavır gösteren isimler de kuruluşlarıyla beraber kendilerini mimarlık ve konut sektöründe hissettiriyorlardı. 1904' te Dresden' de anavatanı korumak amacıyla "Anavatanı Koruma Birliği" kuruldu. 1905 yılında "Anavatanı Koruma Birliği'nden Haberler" adında resmi bir basın organı yayına başladı. Paul Schultze Naumburg, "anavatanı koruma mimarlığının" ateşli savunucularından biri olarak çalışmıştır.

Naumburg 1901' de Saaleck' te okul atölyeleri kurmuş ve 1904' te Heinrich Tessenow' u, mimarlık bölümünde el sanatları faaliyetlerinde ortak çalışma için davet etmiştir. Ortak çalışma sadece birkaç ay sürdü ve Tessenow Naumburg' u bırakmıştır.

Yeni mimarlığın yerleşimleri "nasyonal sosyalistlerin" döneminde daha farklı bir şekilde ele alındı. Weissenhofsiedlung "Arap Köyü", Römerstadt "Yeni Fas" gibi yakıştırmalar almıştır.

Modernler, anavatan koruyucularının konseptine uygun değildi. Anavatanı Koruma Birliği, tüm mimarların uyması gereken, bir bölgesel yapı faaliyeti ortaya atıyordu. Bu düşünceyi sadece Paul Schultze Naumburg değil, aynı zamanda üç Stuttgart'lı eğitimci mimar, Paul Bonatz, Paul Schmitthenner ve Heinz Wetzel de savunuyordu. Bu isimler zaten Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, modern mimarlığa karşı tavrı almışlardı.

Paul Bonatz, tarihsel bir dünya formuyla birlikte, son gelişmelere ve ilerlemelere dayanarak, yeni ve basit bir burjuva kültürü arıyordu. Onun bir evden beklediği, sıcaklık, sessizlik ve anavatan duyguları yaymasıydı.

1930' lu yılların başlarında, dünya ekonomi krizine karşı bir tavrı olarak, Stuttgart'lı Mimar Richard Döcker, Werkbund' la bir ortak bir çalışma düzenleyerek , Weissenhof yerleşiminin çok yakınlarında, ahşap evlerden oluşan bir örnek yerleşim planladı.

1933 Mart seçimlerinden sonra, nasyonal sosyalist fraksiyona sahip mimarlık profesörü Paul Schmitthenner, Döcker' in projesinde değışiklik yaptı. Aynı yer için geleneksel mimari tarzda bir yerleşim önerisi hazırladı (Kochenhofsiedlung Bkz. 3.6.2.).

12 Nisan 1933' te, Paul Schmitthenner ve Heinz Wetzel , bir küçük burjuva ahşap evler yerleşiminin inşasında mimari yöneticilik görevi üstlendiler.

Artık Schmitthenner, Bonatz ve Wetzel gibi isimlerin konut ve mimarlık sahnesinde duyulmaya ve görülmeye başladığı 1930' lu yılların avantajı, kamusal desteği arkasına alarak geniş bir birikim çıkaran 1920' li yılların mirasını devralmış olmasıydı.

Ancak, artık Werkbund yerine, "Alman Kültürü İçin Mücadele Birliği" (Kampfbund für Deutsche Kultur) gibi nasyonal sosyalist eğilimli kuruluşlar söz konusuydu.

2.5. Weimar Konut Politikasının Sonuçları

İlk üç yılı sosyal demokratlardan, daha sonra da merkez partilerden oluşan Weimar Cumhuriyeti yönetimleri, çalışan kesimin ikamet koşullarını iyileştirmeyi amaçlamışlardı. Her şeyden önce, işgücünün verimini arttırmak ve ikamet maliyetin azaltmak hedeflenmişti. Kiracının korunması ve kira miktarlarının belirlenmesi gibi yasal düzenlemelerle, ev sahiplerinin karları kesildi. Zorunlu konut politikaları yalnızca güçlenen işçi hareketinin bir uzantısı değil, aynı zamanda yeniden yapılanan ucuz işgücünün isteklerinin bileşeni idi.

1924 yılından, yani ekonomik yapılanmanın gerçekleştirilmeye başladığı ve burjuvazinin bir bölümünün isteklerinin geri çevrildiği dönemden sonra, iktisadi kalkınmaya geçildi. Kira artışlarının devlet tarafından kontrol altına alınmasıyla birlikte, özel sermayenin konut sektörüne önemli ölçüde yatırım yapması sağlandı. Savaş sonrasının ilk yıllarında, özel sermaye daha karlı yatırımlar olan sanayi alanlarıyla ilgilenirken, devlet konut üretimi yatırımlarını üzerine aldı. Savaşın doğurduğu ekonomik sonuçlardan biri olan enflasyon yüzünden, 1922 – 1923 yıllarında devletin yaptığı yatırımlar ancak 1924'ten sonra etkisini göstermeye başladı. Özel sermayenin yalnızca malzeme ve makine üretimi sektörlerine değil, aynı zamanda konut sektörüne de yatırım yapması gerektiği bir zorunluluk olarak ortaya çıktı. 1928 – 1930 yılları arasında özel sermayenin konut sektörüne müdahalesi çok geniş bir çevreyi kapsıyordu.

Ekonomi krizinin ardından konut üretimi yatırımları neredeyse durduruldu. Çünkü finans kaynakları azaldı ve devlet deflasyon politikalarıyla harcamaları büyük ölçüde kısıtı. Konut kiralalarıyla kiracıların ödeyebilme seviyeleri arasındaki uçurum, krizle birlikte iyice çoğaldı. Yeni inşaatlar için getirilen sübvansiyonlara ve iktisadi ortamın daha elverişli olmasına rağmen, 1924 – 1928 yılları arasında bile kiralar yeteri kadar düşürülemedi. 1928 yılından itibaren geliştirilen “küçük konutlar” bunun için birer yardımcı araç oldu. İnşaat maliyetlerini düşürmek amacıyla uygulanan tipleştirme, norma bağlama, seri üretim gibi çeşitli deneyler, sadece birkaç istisnai durumda “karşılabilir” kira seviyesini yarattı. Maliyetten

sağlanan tasarrufları kiracılara aktarmak yerine, inşaat girişimcilerinin yüksek karı olarak kalması dönemin bir iddiası olarak kalmıştır (Stratmann, 1988).

Bütün bir dönemin konut politikalarını yönlendiren ideolojik gelişmelerinin altında ayrıca, mimarın toplum içindeki konumunun değişmiş olması yatmaktadır. 19. Yüzyıl boyunca mimarın konutla ilişkisi tek bina ölçeğiyle, muhatabı belli müşteriyle sınırlı kalmıştır (Bilgin, 1992, S.37). Yüzyıl dönümüyle birlikte mimar, sadece konut sektörünün baş rol aktörlerinden biri konumuna yükselmemiş, aynı zamanda toplumsal yapıyı oluşturan bütün altyapılara el atmıştır. Her türlü gündelik ev eşyasının tasarımından, “modern” kadının faaliyetlerini belirlemeye varıncaya kadar, insan hayatını dikte ettirecek boyutta çalışmalar yapmıştır*.

Böylece 1920’ ler Almanya’ sında, kamunun etkin bir biçimde konut alanlarına müdahale etmesinin yarattığı iyimser ortamın öznelerine göre, insanlar güneşe göre yönelmiş, otoyolundan ayrılmış, yeşile bakan konutlarında yaşamaya alıştıklarında; kendi somut prototiplerine göre kurulmuş mekan birimlerinde yaşamayı öğrendiklerinde; evlerini süslemeden arınmış ve bütün yerleşmenin en küçük ortak katı olan modüllere uygun mobilyalarla döşediklerinde, 19. yüzyıl boyunca bütün Avrupa’ da yaşanan konut sorununun çözümü nihayet mümkün olacaktı (Bilgin, 1992, S.75).

-
- Weimar dönemi mimarlarının “kültürel” ve “toplumsal” alanlardaki faaliyetleri, benzer ideolojinin iktidara taşınmış olduğu S.S.C.B.’ ndeki, “yeni hayat” ve “yeni insan” kavramlarıyla karıştırılmamalıdır.

BÖLÜM 3

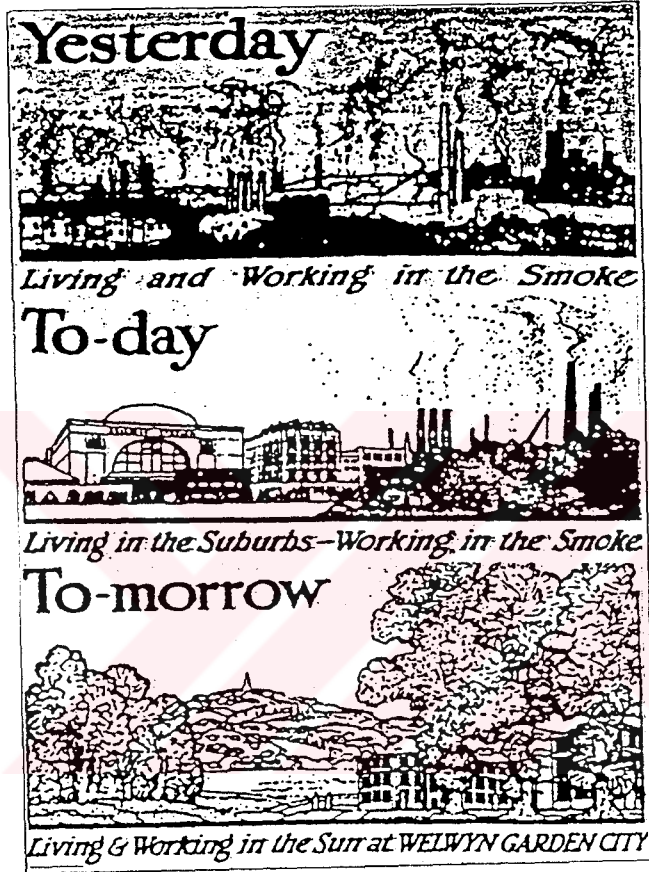
WEIMAR CUMHURİYETİNDE KONUT ÜRETİMİ

19. yüzyılda konut yapımı mimarların değil, inşaat ustalarının işiydi. Bu durumun olumsuz sonuçları, 19. yüzyılın ortasından itibaren konut politikalarında yeni arayışların başlamasına sebep olmuştur. Bunların ilki İngiliz kökenli *Bahçeşehir Hareketi*' dir. Almanya' da, Dresden' deki Hellerau ve Berlin' deki Staaken bahçeşehirleri aynı prensipleri taşıyan yerleşimler olmuşlardır.

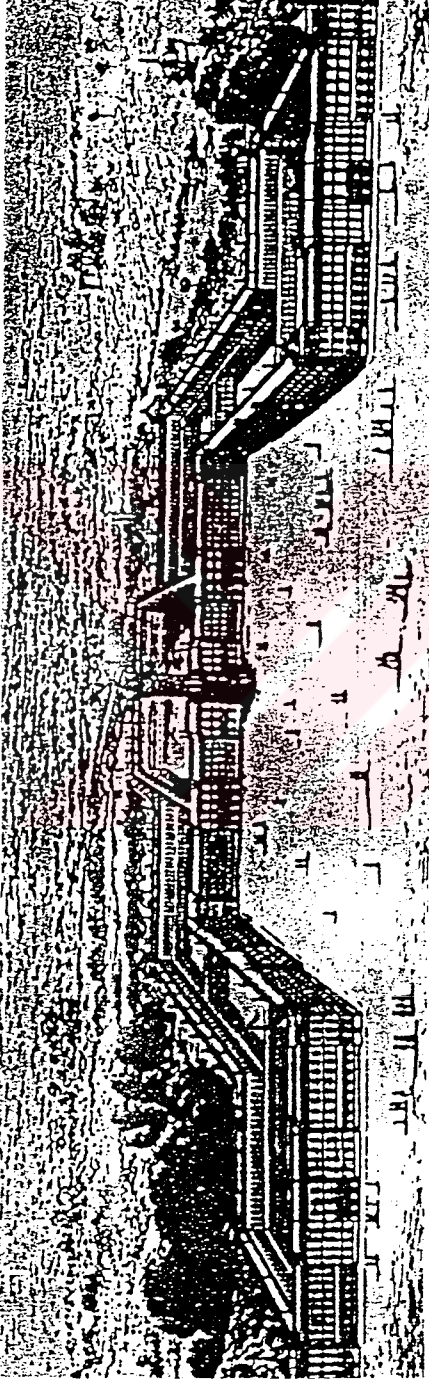
Bahçeşehirler, büyük şehir projelerine karşı üretilmiş alternatiflerdir. Prensip olarak şehirden bağımsız yerleşim birimleri oluşturmuşlardır. İnşaat ve el işçisi zanaatkarlığına dayandırılmış yapılarıyla, romantik ve ortaçağ görünümlü yerleşim birimleri meydana getirmişlerdir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise, daha geniş ve kapsamlı bir hareket olan, kooperatif yapıları geliştirilmiştir. Spekülatif yapılaşmadan ayrışan konutlar ve yerleşim birimleri inşa edilmiştir. Bahçeşehir yerleşimlerine benzer bir görünüme sahip olan kooperatif yerleşimleri, binalarının kütüphane, çamaşırhane ve anaokulu gibi büyük ortak mekanlara sahip olmasıyla diğerlerinden ayrışmıştır. Ortak kullanım alanları yaratarak, toplumsal dayanışmanın önemini ön plana çıkarmayı amaçlayan bu yerleşimlerin kökeni, 19. yüzyılda "*Phalansteré*" fikrini ortaya atan Charles Fourier' ye kadar uzanmaktadır. Komünel yerleşimlerde insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi amaçlayan Fourier ve takipçilerinden devralınan miras, bu çalışmanın konusuna malzeme olan örnek toplu konutlarda net bir şekilde kendini ortaya koymaktadır.

Geliştirilen yerleşim tiplerinin üçüncüsü olarak fabrika ve atölye konutları gösterilebilir. Büyük işletmeler, 19. yüzyılın sonlarından başlayarak – 1920' lerde giderek güçlü bir şekilde – üretim merkezlerine ait olan büyük yerleşim birimleri inşa etmişlerdir. Bunlara örnek olarak, Berlin' deki AEG, Borsig ve Siemens' a ait konutlar verilebilir.

Üç hareketin de en önemli ortak özelliği, yerleşimlerinin tamamının mimarlar tarafından ele alınması ve yapılmasıdır. 20. yüzyılın başından itibaren de, konut yapımı mimarların

Şekil 3.1. Welwyn Bahçeşehri' nin "düünden geleceğe" yerleşim tanıtımı.

Şekil 3.2 Charles Fourier' nin komünel yerleşim tasarısı: "Phalansteré" insanlık tarihini; cennet, vahşilik, ataerkillik, barbarlık, uygarlık, korunma ve uyum olarak adlandırdığı yedi döneme ayıran Fourier, yedinci dönemin kentlerinin, 1620' şer kişilik falanjlardan oluşması gerektiğini öne sürmüştür. Bu komünel yerleşim birimleri için ortaya atılmış olduğu "Halkın sarayları" tanımı, 1920' lerin "Kızıl Viyana" smın konut hamlesinin sloganı olmuştur. (Bkz. 3. 7. 1.)

işi olarak kesinlik kazanmıştır. Almanya’ da Paul Schmitthenner (Staaken Bahçeşehri), Muthesius ve Riemerschmid (Hellerau Bahçeşehri), Alfred Messel ve Peter Behrens (Henningsdorf’ daki AEG yapıları) ve Georg Metzendorf (Margarethenhöhe Bahçeşehri) gibi mimarlar, Almanya’ da Birinci Dünya Savaşı’ na kadar bu anlamda konut üreten isimler olmuşlardır.* Savaştan sonra yapı faaliyeti bir düşüş içine girmiş, ancak 1924 yılında para sistemindeki reformdan sonra canlanma gözlenebilmiştir.

Toplu konutların kentsel planlamasında ana prensip, sadece caddelerdeki yapıların iyi biçimlendirilerek, süslü cephelere sahip olmaları değil, blokların arka cephelerindeki avluların da iyi koşullara kavuşmalarını sağlamak olmuştur. Konutların optimum aydınlatma ve havalandırma koşullarına sahip olması için verilen çabalar, birimlerin doğu – batı yönünde tasarlanmaları zorunluluğunu doğurmuştur.

Dizi yapıların toplu konutlarda kullanımı, kentsel planlama karakteri taşımamaktadır. Sadece konut birimlerinin yan yana getirilmesiyle oluşan yerleşim karakterinin, kentsel mekan yarattığı yönünde nitelendirilmesi doğru değildir. Gropius’ un Karlsruhe’ deki Dammerstock yerleşimi aynı sebeplerden dolayı çok eleştiri toplamıştır. Bruno Taut bu yerleşimin, insanlara eylemlerini nerede ve nasıl yapacaklarını adeta dikte ettirecek kadar özgürlüğü kısıtlayıcı bir karaktere sahip olduğunu iddia etmiştir (Kloss, 1982, S.10).

Berlin yerleşimleri birkaç istisna dışında, birbirini tekrar eden projeler olmaktan kaçınan çalışmalar olmuştur. Tüm mimarlar arazilerin topoğrafik özelliklerini yerleşimlere aktararak, mümkün olduğu kadar farklı plan tipi yaratmaya çalışmışlardır.

Yeni mimari anlayışın sahip olduğu cephe anlayışı, o döneme kadarki cephe özelliklerinden çok farklıdır. İç mekanın aydınlatma ve havalandırma gibi doğal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilen pencere boşlukları, yapılarda aynı forma sahip bir dizi pencere aksı ortaya çıkarmıştır. Tüm binaların düz çatı ile örtülmesi ve giriş saçağı gibi öğeler, geleneksel cephe anlayışını geride bırakan unsurlar olmuştur.

* Sermaye sahiplerinin çalışanları için yaptırdığı “işçi kolonileri” bu kapsamın dışında tutulmuştur.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir binanın tasarım süreci, birbirinden bağımsız iki sürece ayrılmıştır: İlki mekanların planlanması, ikincisi ise cephenin düzenlenmesi. Tarihselcilik ve eklektik tasarım sürecinden geçen bir bina, aynı anda gotik, barok veya rönesans tarzına ait belirgin özellikleri cephesinde taşıyabilmiştir (Kloss, 1982, S.12).

Modern mimarlığın başlangıcıyla beraber, eklektik mimarlığın bu tutumu terk edilmiş ve tasarım süreci binanın bütünüyle planlaması üzerine oturtulmuştur. Planlama ilkeleri, konut biriminin tüm fonksiyonlara cevap verebilmesi yönünde geliştirilmiştir. Artık form, mimari tasarım sürecinin ilk değil, son aşamasını teşkil ediyor, cephe karakteri de planlamanın doğal sonucunun dışı vurumu şeklinde algılanıyordu. (Form follows function). Ancak bu yaklaşım, formun önemsiz veya ikinci planda kalması gerektiği anlamına gelmemiştir. Elverişli bir düşünme sürecinde bir mimar, her zaman iyi bir form yakalama şansına sahip olmuştur. Bu fonksiyonalist mimari yaklaşım, Weimar Cumhuriyeti' nin modernist mimarlarını bir araya getiren en önemli tutum olmuştur.

Dönemin toplu konutlarında rengin ayrı bir yeri vardır.

“Biz artık daha fazla renksiz binalarda oturmak, inşa etmek veya yapılmasını görmek istemiyoruz. Ev sakinine, inşaat ustasına, hem içerde hem dışarıda renkli bir mekan yaratma cesareti vermek istiyoruz. Çünkü renk, dekorasyondaki diğer malzemeler kadar pahalı değildir. Ama renk, yaşam keyfidir.”

Bu sözler, 1919 yılında Bruno Taut' un yayımladığı ve Bruno Ahrends, Walter Gropius, Hans Scharoun ve Martin Wagner gibi mimarların yanı sıra, sanatçılar, yazarlar ve kuruluşlar tarafından imzalanan bildirisinde yer almıştır. Taut, çağdaşı mimarlar arasında renege en fazla önem veren ve kullanan mimar olmuştur. Fonksiyonalist mimarlar için cephede beyaz rengini kullanmak bir kural haline gelmiştir. Pencere, kapı, çatı elemanları ve yağmur iniş boruları ise daha canlı renkler taşımış ve cephenin beyazını daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

3.1. Alman Bahçeşehir Hareketi

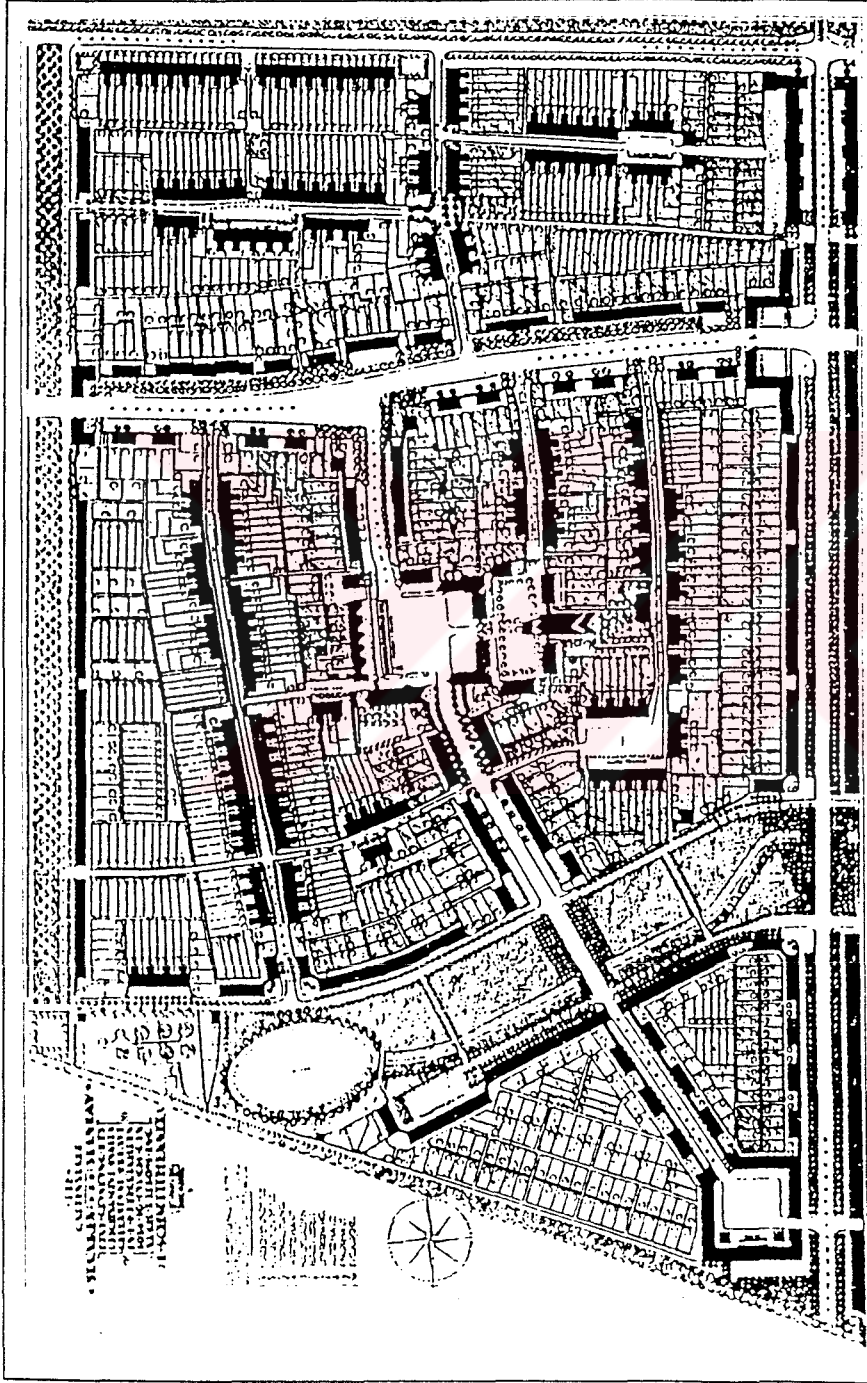
Almanya’ da bahçeşehir hareketi, büyük ölçekli kooperatif hareketiyle eş zamanlıdır. Yapı malzemeleri ve el işçilikleri mümkün olduğu kadar yapı kooperatiflerinin himayesine bırakılmıştır. Yapı kooperatiflerinin konut sektöründe rol almalarını sağlayan teşvik, konut üretiminin tamamıyla kooperatiflere devredilmesi aracılığıyla sağlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Almanya’ da konut alanındaki önemli gelişmelerden biri, 1905 yılında Alman Bahçeşehir Kurumu’ nun açılmasıdır. Başlangıçta iki yüze yakın üyesi bulunan kurum oldukça aktif bir çalışma temposu göstererek önemli yerleşimlere imza atmıştır (Reinborn, 1996, S. 70). Alman Bahçeşehir Kurumu’ nu, 1906 yılında Karlsruhe’ de kurulan “Bahçeşehir Kooperatifi” takip etmiştir. Ancak her iki kurum için de söz konusu olan ortak özellik, Ebenezer Howard’ ın ortaya koyduğu biçimde politik ve iktisadi eksenli bahçeşehir örneklerinin gerçekleştirilmemesidir.

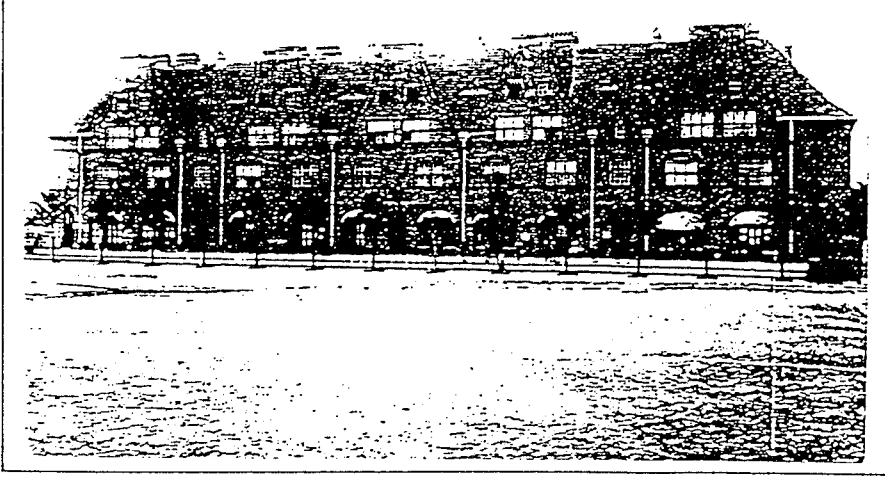
Almanya’ daki bahçeşehir uygulamalarının ilk başarısı, 1906 yılında Dresden’ de Alman El Sanatları Atölyeleri sahibi Karl Schmidt tarafından kurulan Hellerau Bahçeşehri ile kazanılmıştır (Reinborn, 1996). 1910’ dan Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcına kadar tasarlanan tüm bahçeşehir projeleri hayata geçirilmiştir. Bu dönem, Alman bahçeşehir hareketinin ivme kazandığı dönem olmuştur.

Bahçeşehir örneklerinin kentsel ve mekansal karakterini, mevcut sosyal ve ekonomik koşullar belirlemiştir. Mimar veya şehirci farkı da aralarındaki ayrımı tanımlamıştır. Yapımı sağlanan örnekler için Bahçeşehir Kurumu her ne kadar “Gerçek Bahçeşehir” ifadesini kullanmışsa da, organizasyon ve finans modellerinden kaynaklanan farklı tipler ortaya çıkmıştır:

- Alman Bahçeşehir Kurumu tarafından üretilenler: Karlsruhe – Ruppurr, Nürnberg, Mannheim vs.

Şekil 3.3 Paul Schmitthenner' in tasarımı olan Saaken Bahçeşehir, vaziyet planı

Şekil 3.4a Staaken Bahçeşehri meydanından görünüş

Şekil 3.4b Staaken Bahçeşehri'nden bir sokak görünüşü

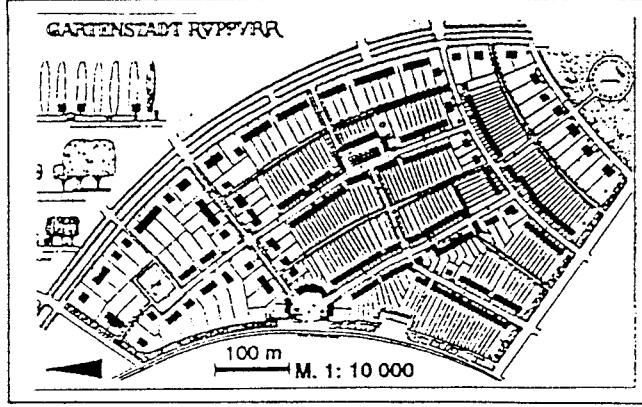
- Özel kişiler tarafından yaptırılmış, ama Bahçeşehir Kurumu' nun anlayışıyla, sosyal düzenlemesi ve bir kooperatif organizasyonu modeliyle yapılmış olanlar: Hellerau, Margarethenhöhe, Güstrow vs.
- Kentsel olarak bir bahçeşehir karakteri taşıyan , ama sosyal düzenlemesi ve kooperatif organizasyon modeliyle benzeşmeyen konut yerleşimleri : Berlin – Staaken, Berlin – Fronau, Villenkolonie Zehlendorf – West vs.

3.1.1. Bahçeşehir Örnekleri

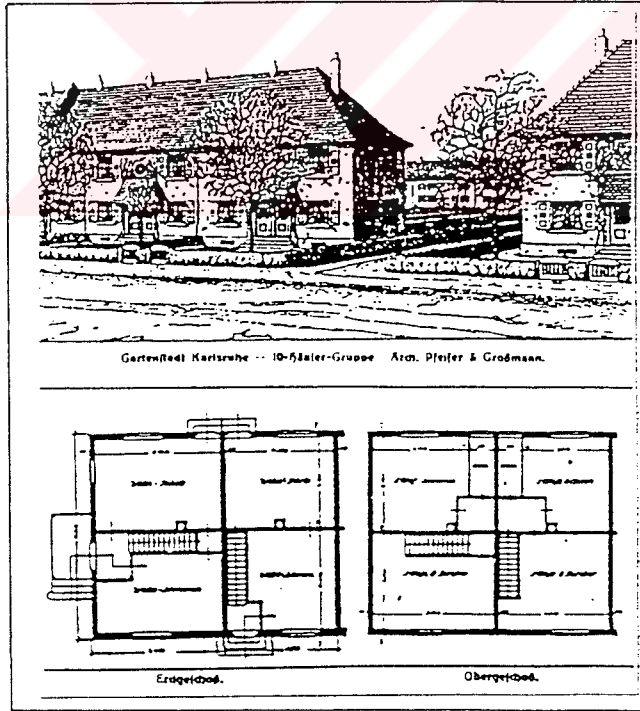
Sözü edilen bahçeşehir önerilerinden dört tanesi prototip oluşturmaktadır. Karlsruhe – Rüppurr, yapımına Hellerau' dan daha sonra başlanmasına rağmen, Bahçeşehir Kurumu' nun ilk örneğidir. Hellerau' da bulunmayan kentsel bir kapalılığa sahiptir. Serbest girişimci yerleşimi Margarethenhöhe, “yeni şehir” olarak sayılabilir. Hellerau ise sosyal organizasyonu ile çağdaş mimarlık örneklerinden birini teşkil etmektedir. Staaken Bahçeşehri, Almanya' da “Heimatstil” tarzının sona erdiği dönemin habercilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

1905 yılından itibaren, Alman Bahçeşehir Kurumu' na ait bir “Bölge Grubu” nun kurulması için çalışan Hans Kampffmeyer, 1907 yılında 27 üye ile birlikte “*Karlsruhe Bahçeşehir Kooperatifi*” ni kurmuştur. Bölgenin özellikle Karlsruhe' de seçilmesinin sebebi, burasının Ruhr havzasında yer alan diğer şehirler gibi bir sanayi veya proleterya şehri olmayışydı. Burada diğer sanayi şehirlerinin diğer semtlerinde olduğu gibi fakirlik, hastalık, konut açığı ve hırsızlık gibi büyük sorunlar bulunmuyordu (Reinborn, 1996). Ayrıca, Hans Kampffmeyer' in sanat akademisindeki eğitimini burada yapmış olması, seçimde rol oynamış olabilir.

Yeni Karlsruhe Kooperatifinin ikinci girişimcisi ise, fabrika sahibi Yahudi Friedrich Ettlenger' di. Kampffmeyer sosyalist kurum düşüncesi üzerinde çalışırken, Ettlenger kentsel konut çevrelerinin ayrışması amacındaydı.

Şekil 3.5a Vaziyet planı çalışmasını Hans Kampffmeyer' in yaptığı Karlsruhe – Ruppurr.

Şekil 3.5b Ruppurr' da on evlik konut grubu. Geleneksel plan tipolojisi örneği sergilemektedir.

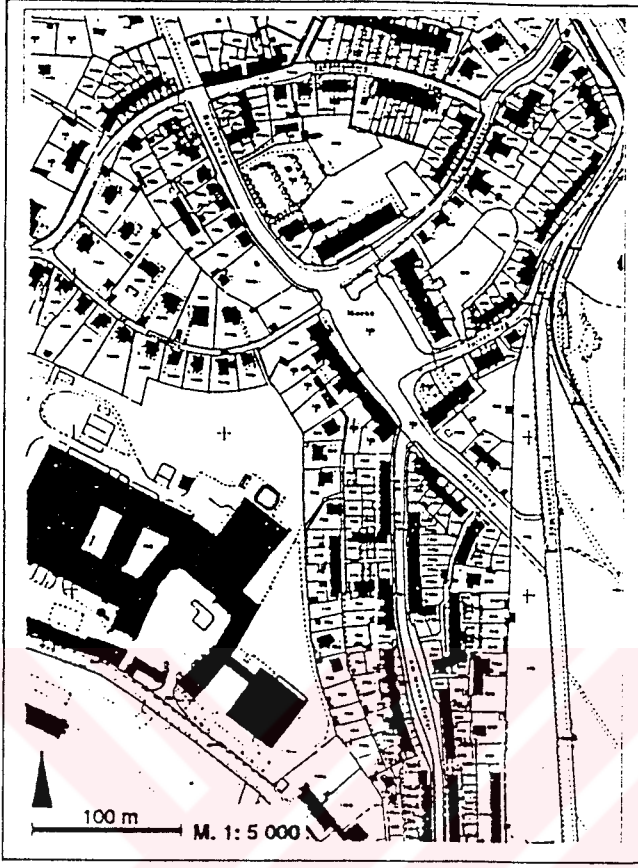
Kooperatifin esas amacı, kooperatif üyeleri için bahçeli konut birimleri yapmaktır. 1906 yılının Kasım ayında , bahçeşehirin kuruluşu için 72 ha'lık büyük bir arazi tahsis edildi. Zemin, bahçe ve inşaat için son derece uygundu. Yeni Karlsruhe ana tren istasyonu ile 1,5 km'lik mesafesi bulunuyordu. Kente uzaklığı yaklaşık sekiz dakikalık mesafeydi.

İlk vaziyet planı, üzerinde Mimar Hans Kohler' in çalışmış olduğu, bir Hans Kampffmeyer tasarımıdır. Yapı faaliyetinin başlamasıyla birlikte yerleşim birkaç noktada değişmeye başlamıştır. Cadde genişlikleri sirkülasyon yoğunluğuna göre değişmiştir.

Konut birimleri öncelikle tek ailelik evlerden oluşuyordu. Bunlar, gruplandırılmış veya sıralandırılmış, bahçe büyüklükleri yaklaşık 200 m² ile 1.000 m² arasında değişen evlerdi. Bunların yanında yer alan ve büyük evlerden oluşan "kırsal ev semti" ile, yerleşimde sosyal bir ayrışma yaratılmıştı: İşçiler ve küçük esnaf sıraevlerde yaşarken , yüksek memur ve akademisyenler tek evlerde oturuyorlardı. İnşaat 1911 yılında 42 konut ve 24 sıraevle başladı. 1912' de 61 ev bitirildi. 1919 ve 1924 – 1927 arasında dönem dönem inşaatına devam edildi.

Hellerau Bahçeşehri, serbest girişimci Karl Schmidt' in sahip olduğu atölyelerde çalışan işçileri için yaptırdığı bir yerleşim örneğidir. Uzun süren hazırlıkların ardından 1908 yılında 140 hektarlık bahçeşehir arazisinin anlaşması, m²' si 1 – 1,5 M karşılığında imzalanmıştır.* Arazi şehir merkezinden 6,5 km, Dresden şehir sınırından ise 3,5 km uzaklıktaydı. Bu yüzden Alman Bahçeşehir Kurumu , ulaşım sorununu çözmek amacıyla, m² başına 10 Pfennig yardımda bulunarak yerleşimin içinde bir tramvay hattının yapılmasını sağlamıştır. Başlangıç sermayesi olarak 300.000 Mark toplanmıştır. Hellerau Bahçeşehri' nin. 73 sahibi bulunan arazide en büyük hisse % 4' le sınırlandırılmıştır.

-
- Arazi alımından sonra başlanan proje çalışmaları sırasında kat yüksekliğinin 2.50 m olarak belirlenmesi, kooperatif üyeleri arasında tartışmalara neden olmuş ve inşaatın başlamasını geciktirmiştir.

Şekil 3.6a Hellerau Bahçeşhri vaziyet planı.

Şekil 3.6b Hellerau' dan bir sokak cephesi.

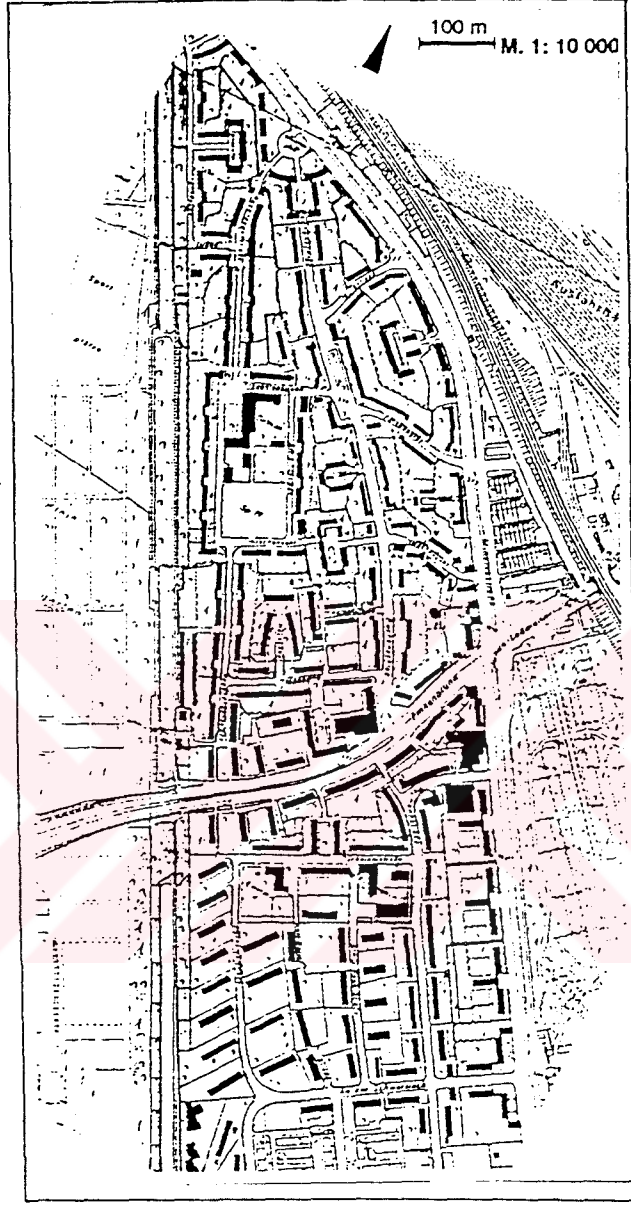
Yerleşimin planlamasını Richard Riemerschied yapmıştır. Riemerschied' in planına 1909 yılında güneydoğu bölgesinde başlanmış ve bölge kısa sürede “küçük sanatsal şehir” adını almıştır. Yerleşimin geri kalanını Hermann Muthesius, Heinrich Tessenow ve Theodor Fischer yapmıştır. En küçük konut tipinin büyüklüğü 52 – 55 m² arasında değişen Hellerau' da, konutların zemin katında bir oturma odasıyla mutfak, üst katında ise 2 yatak odası bulunmaktadır.

Evlerin kirası ise yıllık 250 – 260 Mark civarındaydı. 1910 yılının sonuna kadar, 149 konut biriminin yer aldığı 139 bina inşa edildi.

Nürnberg' de 1908 yılında konut ihtiyacı alışılmadık bir boyuta tırmanınca bir Bahçeşehir Kooperatifi kurulmuştur. Kısa sürede Rangier tren istasyonunun güneyinde yaklaşık 65 hektarlık bir orman arazisinin üzerinde, 2.200 tek ailelik, bahçeli konut yerleşimi yapılması kararlaştırılmıştır. 1909 yılının ilkbaharında arazi ölçülmüş ve Richard Riemerschmied' in desteğiyle yerleşim planı hazırlanmıştır. Riemerschmied' in, Hellerau' daki tecrübelerini buraya aktarması gerekiyordu, çünkü Nürnberg Alman Bahçeşehir Kurumu' nun prensiplerini gösteren en önemli yerleşimlerden birisi olma iddiasını taşıyordu.

Riemerschmied ve Mimar Lotz tarafından hazırlanan ve inşaatın ilk aşamasını oluşturacak planlar uygulamaya konulmuş ve İnşaat 1911' in ilkbaharında başlamıştır. Toplam 74 konut ve 480.000 M değerinde bir yönetim binasının yapımı hedeflenmiştir. İkinci dönem inşaat için, bir yarışma projesi düzenlenmiş ve birinciliği Nürnberg' ten bir mimar, Hans Lehr kazanmıştır. Kooperatifin belirlediği koşullara göre evler tıpkı arazi gibi kooperatife ait olacaktı ve üyeler konutlarını en fazla kiraya verebileceklerdi.

Yerleşim, konut açığını giderme yolunda en ideal çözüm olarak kamu tarafından da destek görmüş ve 1924 yılına kadar Lehr ve Laubert gibi mimarlar, “stilistik dönüşümler” adıyla konseptlerini uygulamaya çalışmışlardır (Reinborn, 1996). 1939 yılına kadar, güney bölgesinde başka bir yapılaşmayla sınırlandırılmış olan 1350 konut inşa edilmiştir.

Şekil 3.7. Nürnberg Bahçesehri, vaziyet planı.

3.1.1.1. Margarethenhöhe

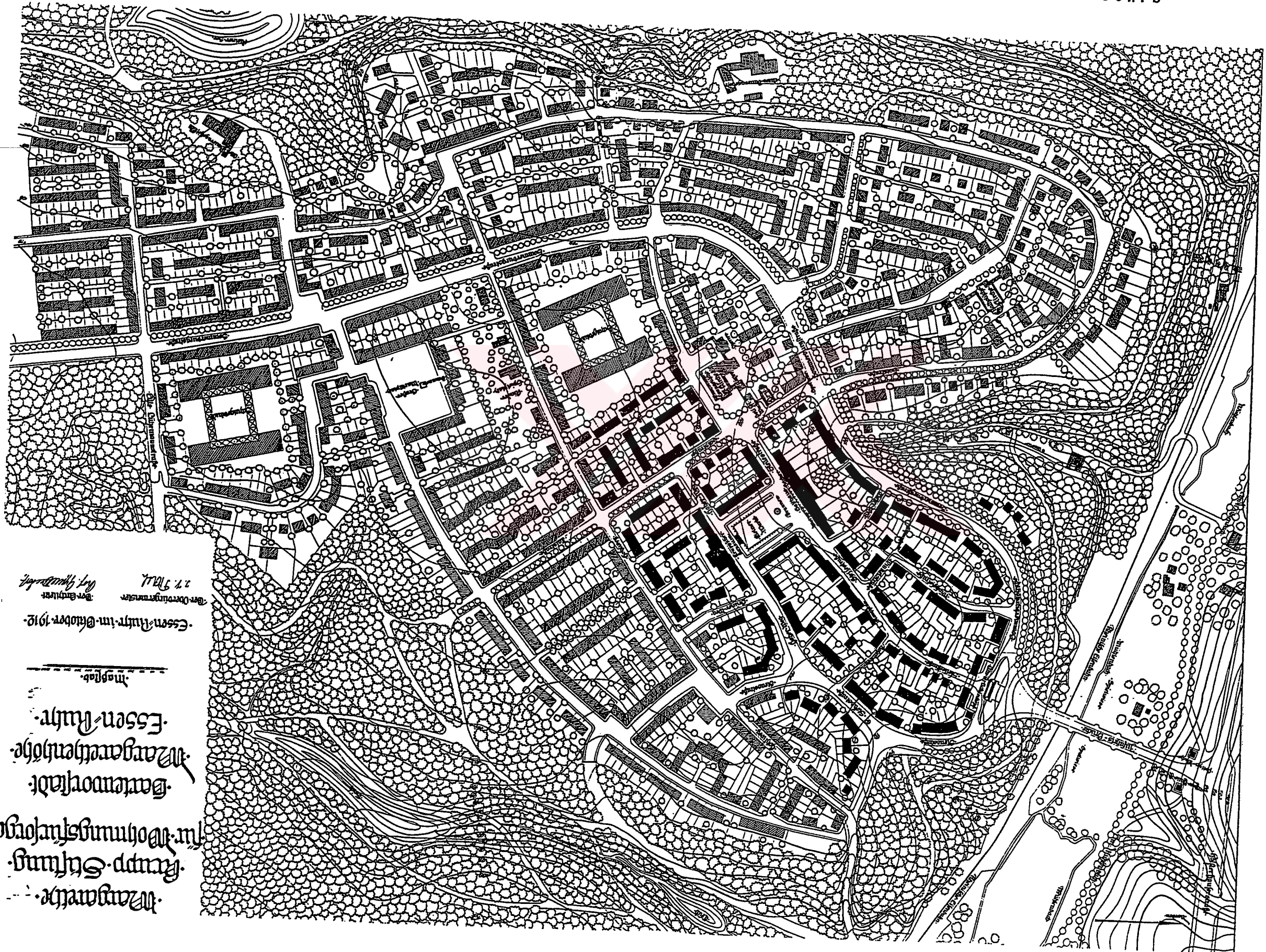
Almanya’ daki bahçeşehir uygulamaları arasında önemli bir yere sahip olan bu yerleşimi bayan Margarethe Krupp, kızı Bertha’ nın düğünü vesilesiyle yaptırmıştır (Şekil 3.8). Mimari projesi Georg Metzendorf’ a ait olan yerleşimin giriş binasının üzerinde inşaatına 1910 yılında başlandığı yazmaktadır (Reinborn, 1996).

Dönemin endüstri metropolü Essen’ de, 16.000 hali vakti yerinde insana hitaben küçük bir şehir yapılması için arazi ve başlangıç sermayesi sağlanmıştır. Aralarında Bruno Taut’ un da olduğu pek çok aday arasında yerleşimin mimarı olarak , 34 yaşındaki Georg Metzendorf, bir bahçeşehir tasarımı yapması için seçilmiştir. Yerleşimin tasarımı üzerinde aslında daha farklı bir model geliştiren Georg Metzendorf, 1920 yılında düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Onbir yıl önce Margarethenhöhe’ nin projesi ve inşasına başladığımda benim görevim , sert yarıklı bir arazide yerleşim planı ortaya çıkarmaktı. Aklıma ön fikir olarak , 18.yy.’ daki gibi caddelerin yerleşimi dereceli olarak böldüğü bir genel plan gelmişti. Maalesef bu düşüncemi gerçekleştirebilme olanağı bulamadım. Çünkü , teras formlu yapı arazisi , ancak kıvrımlı caddelerin büyük kot farklılıklarını gidermesi aracılığıyla işlenebiliyordu. Projeye maddi yardım düzenli olarak elime geçtiğinde bunu sağlayabildim. Daha sonra köprü başının çözümüne , Pazar meydanına ve okul alanına yöneldim. Yine büyük kot farklılıkları yüzünden ortaya resimsel etkiler çıkmaya başladı.”

“Bayan Krupp’ un isteğine göre konutların hijyenik yönü özellikle vurgulanacaktı. Evlerin mutfaklarının sağlıklı anlamını daha iyi ifade edebilmek için, her mutfağın yanına bir de “yıkama mutfağı” yerleştirilmişti. Burada su ve yıkama ile ilgili her işlem yapılabilecekti. Bu sayede mutfakta çalışan bir kadın, “yıkama bölümünde” bulaşıkları yıkarken, ocaktaki yemeğe bakabilecek ve aynı zamanda bahçede oynayan çocukları takip edebilecekti. Böylece hizmetçiden de tasarruf

Տեկ 3. 8 Մարգարեհոհե, Վազյէտ քաղաքի յայտնաբերուած քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը:

Մարգարեհոհե քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը
Վազյէտ քաղաքի յայտնաբերուած քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը
Մարգարեհոհե քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը
Վազյէտ քաղաքի յայտնաբերուած քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը
Մարգարեհոհե քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը
Վազյէտ քաղաքի յայտնաբերուած քաղաքացիական շէնքերու քարտէսը

Şekil 3.9 Margarethenhöhe yerleşiminin giriş kapısı işlevini gören konut grubu

edilebilecekti. Pişirme ve yıkama bölümleri aynı zamanda çok iyi havalandırılacaktı. Her konut biriminin bir yemek dolabı bulunacaktı.”

(G.Metzendorf, 1921).

Bina formu olarak, basit, her yöne eğimli çatısı olan kütleler seçilmişti. Metzendorf'a göre ucuz, güzel ve amaca yönelik en uygun form bunlardı. Yatırımın kapalı olmasıyla, yapı malzemelerinin ve boya badana işlerinin eşitliği sağlanmıştı.

“Sanayi işçilerinin adeta bir kışlaya yerleştirilir gibi üstüste yığıldıkları yerleşimlere göre Margarethenhöhe, reformist planları, insancıl konutları ve ses getiren kentsel ölçeğiyle örnek bir yerleşimdi. Pencerelerin, kapıların, merdivenlerin, mobilyaların ve altyapı donanımlarının seri üretimi, birbirini tekrar etmeyen - az sayıda farklı tipi olmasına rağmen - dış cephe biçimleriyle, ekonomik ve sosyolojik beklentileri biraraya getiriyordu. 25 yıllık inşaat süresi boyunca, zaman içerisindeki dalgalanmalara, farklı iktisadi söylemlere rağmen, titiz materyal seçimi ve temel formların kullanımı, Margarethenhöhe'yi bir sanat eseri haline getirmiştir” (Brinckmann, S.11).

Margarethenhöhe evlerinin az sayıda farklı plan tipleri bulunmaktadır. Aynı şekilde, kapılar, pencereler, merdivenler ve sıhhi tesisatlar da tasarruf sebeplerinden dolayı birbirini tekrar eden formlarla üretilmiştir. Buna karşılık evlerin giriş kapıları farklı şekilde yapılırken, konutlar ve bina koridorları da değişik renklere boyanmıştır.

Yerleşime giriş işlevini gören köprü başındaki binanın solunda ve sağında simetrik konut birimleri bulunmaktadır. Girişinde dar ve uzun bir koridorun bulunduğu bu evlerde koridordan mutfağa ve oturma odasına geçilir. Mutfakla bağlantılı olarak bir “yıkama mutfağı” (Spülküche) görülmektedir. Üst katta ise iki adet yatak odasının yanı sıra bir de WC yer almaktadır (Şekil 3.10a ve Şekil 3.10b).

Kemerli giriş kapısının üzerinde bulunan konut birimlerinin planları benzer şekildedir. Tek fark , kapı sebebiyle birinci katlara merdivenle ulaşılıyor olmasıdır. Bu birimlerde WC' ye ilk katta giriş holünde yer verilmiştir.

Giriş binasını karşılayan cadde “Steilestrasse” dir. Caddenin her iki yanında yan yana sıralanmış bahçeli tek evler görülmektedir. Bu evlerin planları da aynıdır. Girişte bir merdiven, giriş holü ve buna bağlı bir mutfakla oturma odası yer alırken, yıkama mutfağı da bu kattadır. Bodrum katta sadece iki kiler varken, üst katta merdiven holünde bir WC ve birbirine bağlantılı iki yatak odası bulunmaktadır. Yine bu kattan ayrı bir merdivenle çatı katına çıkılmaktadır (Şekil 3.11).

Bu cadde üzerinde yer alan ve girişi yandan olan evlerin sıraevlerin planlarında biraz daha farklılık gözlenmektedir. Bu evlerde giriş ve merdiven kovası orta aksta toplanmıştır. Giriş holünden sola doğru mutfak ve yıkama mutfağı, sağa doğru da oturma odasına geçilir. Üst katta merdiven kovası cumba yapmaktadır. Bu kattaki WC diğer evlerdekilere oranla daha büyüktür. Üst katta iki tane de yatak odası bulunmaktadır.

Yine bu cadde üzerinde yer alan bahçeli iki ailelik evlere giriş dikdörtgen formun dar kenarındandır. Eve planın sol köşesinden girilir. Zemin katta , giriş holüne bağlı bir WC ile mutfak , yıkama mutfağı ve iki yatak odası bulunur. Üst katta de hemen hemen aynı plan tekrarlanmıştır (Şekil 3.12).

“Sommerburg” Caddesi ve “Winkel” Caddesi’ nin köşesindeki üç evlik konut grubunun planları da aynı plan prensibine sahiptir. Servis ve oda hacimlerinin geleneksel mekan dağılımı yansıttığı bu evlerin de ikişer odası bulunmaktadır (Şekil 3.13).

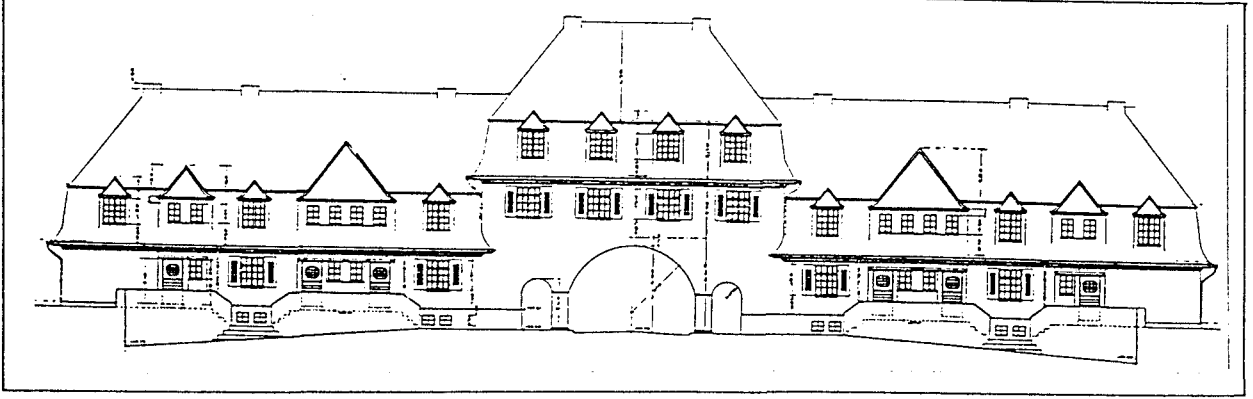
Margarethenhöhe’ nin ortak kullanıma açık yapısı, küçük meydana yer alan misafirevidir. Zemin katında bir restoran, bira salonu ve ıslak hacimleri bulunmaktadır. Üst katta ise, kadınlar ve erkekler için ayrı birer kulüp odası ve bir çay salonu yer almaktadır.

Yerleşimin barındırdığı konutların plan tiplerinde farklılık gözlenmemektedir. Tek bir plan tipinin geleneksel mekan dağılımı anlayışıyla tüm yerleşime egemen olduğu ve bir prototip oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir. (Tablo 3.1)

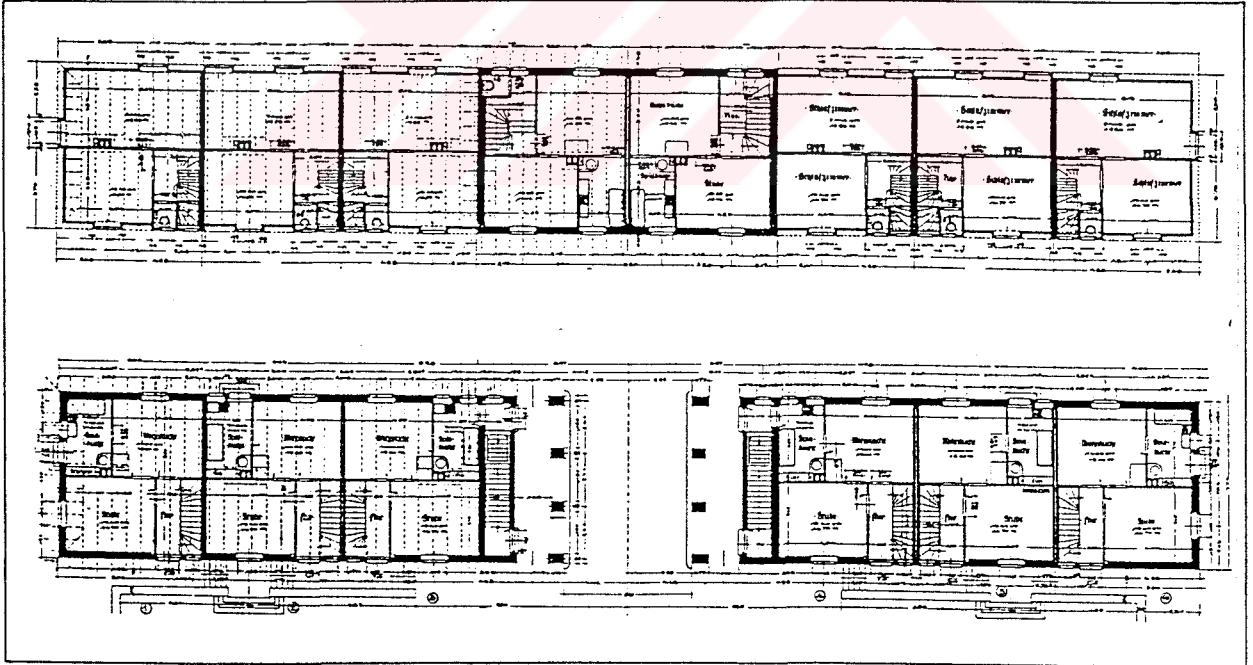
Tüm arkitektonik öğelerinin üzerinde son derece titizlikle çalışıldığı anlaşılan Margarethenhöhe evleri, dik eğimli çatıları ve süslü cephe elemanlarıyla oluşturduğu klasik cephe kurgusuyla, sahip olduğu geleneksel plan tipini uyumlu bir şekilde dışa vurmuştur.

Margarethenhöhe' de ekonomik sebeplerden ötürü yapı elemanlarının tiplendirilmesine gidilmesi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında konut sektöründeki norm arayışlarının erken habercisi olmuştur.

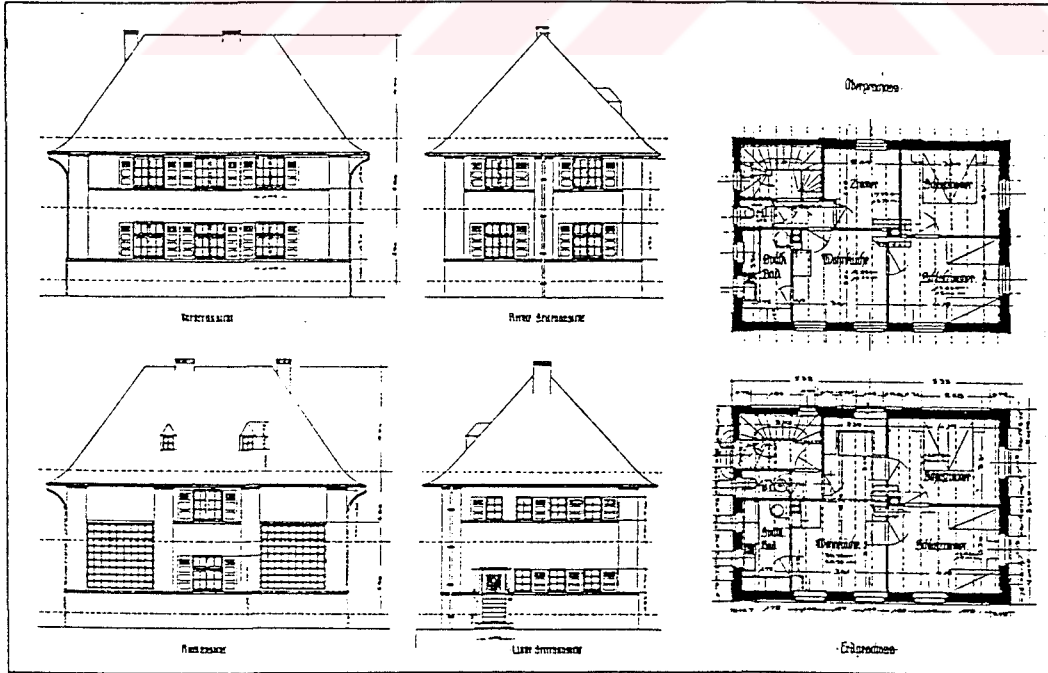
Şekil 3.10a Giriş binasının cephe çizimi.

Şekil 3.10b. Giriş binasının planları.

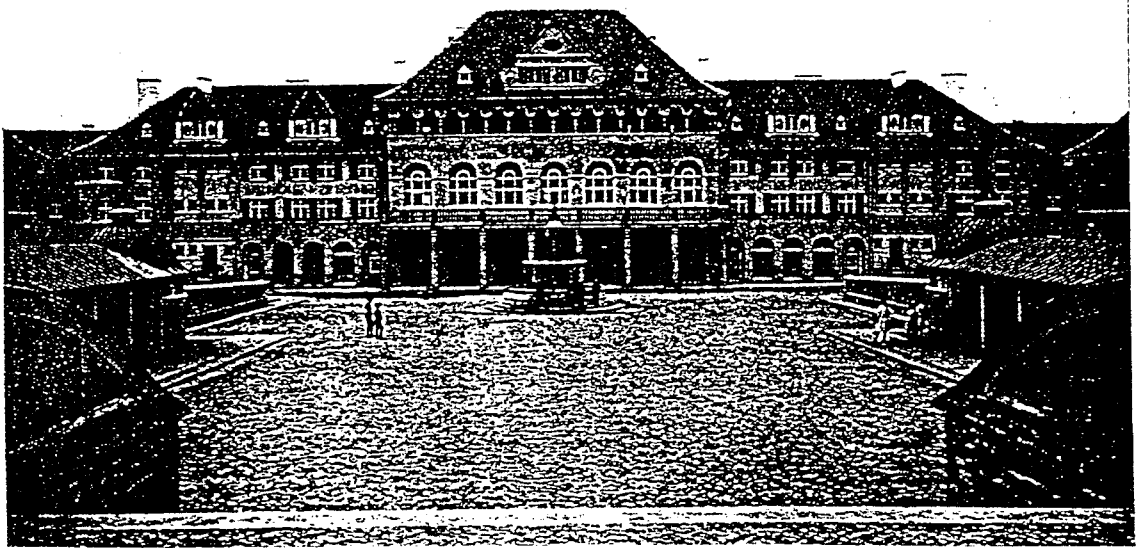
Şekil 3.11 Steile Caddesi üzerinde yer alan bir tek ev planı ve cephesi.

Şekil 3.12 Steile Caddesi üzerinde bulunan bahçeli iki dairelik evin plan ve cephesi

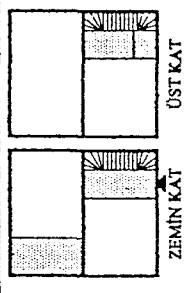

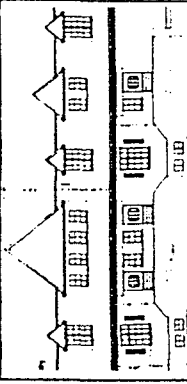
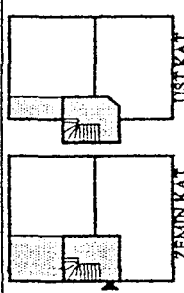

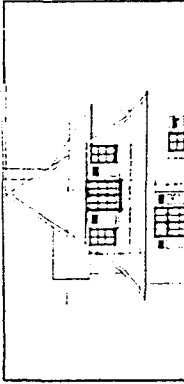
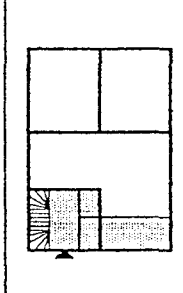

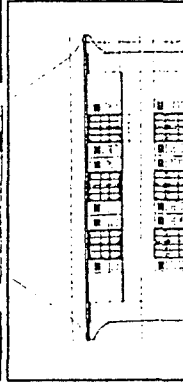
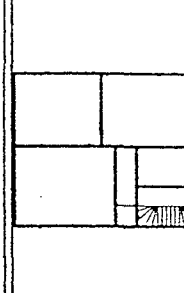

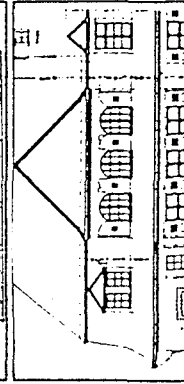
Şekil 3.13 Sommerburg Caddesi ile Winkel Caddesi köşesinde yer alan konut grubunun plan ve cephesi.

Şekil 3.14 Margarethenhöhe' nin meydanında bulunan misafirevi.

Şekil 3.15 Yerleşimin tipik bir bahçeli tek evi.

MARGARETHENHÖHE		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	
GEORG METZENDORF					
1.1.		GİRİŞ BINASI			
1.2.		STEILE CADDESI GİRİŞİ			
1.3.		STEILE CADDESI (BAHÇELİ EVLER)			
1.4.		SOMMERBURG CADDESI WINKEL CADDESI (KÖŞEDEKİ EVLER)			

Tablo 3.1. Margarethenhöhe yerleşimi tipoloji araştırması. Birinci Dünya Savaşı öncesi bahçeşehir yerleşimlerinin planimetrik özelliklerinin geleneksel plan tipinde toplanmış olduğunu gösteriyor.

3.2. Ernst May ve Frankfurt

“Büyük şehirlerin homojen gelişimi, şehir sakinlerinin sağlıklı yaşam koşulları üzerine yoğunlaşmıştır. Şehir gevşetilmeli, şehrin kompleks yapıları boş arazilerde inşa edilmelidir. Böyle bir dezentralizasyon, kent merkezinin trafik yükünü hafifletir, yapılaşmayı kent dışına daha ucuz arazilere iter ve bu sayede daha sağlıklı bir inşai faaliyet getirir. Frankfurt’ un yeni genel planı bu faktörler göz önüne alınarak yapılmıştır.” (Ernst May)

Serbest mimarlık çalışmalarına başlamadan önce, kısa bir süre Londra Üniversite Koleji’ nde eğitim gören Ernst May, Unwin’ in bürosunda Hampstead Bahçeşehir Projesi üzerinde çalışmıştır. Unwin’ in 1909 yılında yayımlanan “Town Planing in Practice” (Uygulamada Kent Planlaması) adlı kitabını Almanca’ ya çevirmiştir. 1912 yılında Almanya’ ya dönerek Theodor Fischer ve Thiersch ile birlikte bahçeşehir uygulamaları üzerine çalışmalar yürütmüştür.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Schleswig’ in teknik danışmanlığına getirilen Ernst May, çalışmalarını kendisinin çıkarmış olduğu “Schlesisches Heim” adlı yayın organında yayımlamıştır. Herbert Boehm ile birlikte 1921 yılında katıldığı proje yarışması, yine Bahçeşehir Hareketi’ nin prensipleri üzerinde yaptığı bir çalışmadır. Ernst May’ in Frankfurt ile direkt ilişkisi, 1925 yılında bu kentin yapı şefliğine getirilmesiyle başlamıştır.

3.2.1. Frankfurt’ ta Konut Politikalarının Gelişimi

1918 yılında Frankfurt’ un içinde bulunduğu durum, savaşa katılan her ülkenin sahip olduğu şartlarla aynıydı. Oysa savaş öncesinin koşulları Dresden, Leipzig ve Breslau gibi şehirler için çok daha iyiydi (Reinborn, 1996).

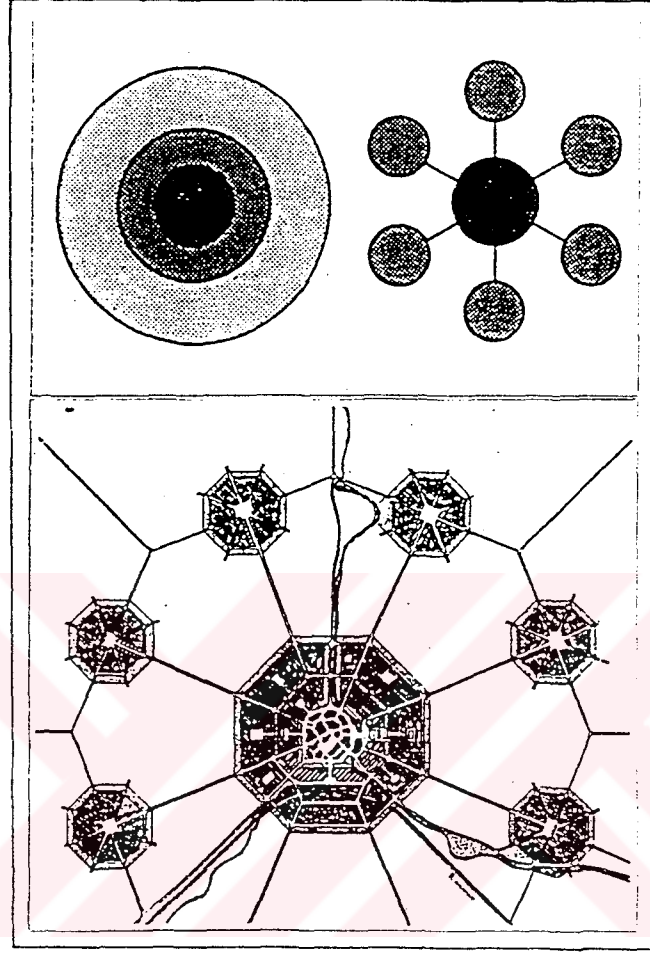
1919' da, savaştan sadece 12 ay gibi çok kısa bir süre içerisinde, Frankfurt' ta toplam 994 konut inşa edilirken, bu sayı 1920' de 215' e, 1923' te – en kötü yıl olan – sadece 126' ya düşmüştü. (Reinborn,1996). Konut sektörü finansal desteğe ancak 1924 yılından itibaren kavuşabildi. Bu desteği sağlayan iki önemli gelişmeden ilki “Hauszinststeuer” adı altında mevcut konut sahiplerinden, devletin yeni yerleşim yerleri yaratması ve konut üretmesi amacıyla vergi alındı. İkincisi ise, Dawes planında belirtilen ölçülerde, belediyelere sağlanan kredilerin artırılmasıydı. Bu önemli finans kaynaklarıyla, Frankfurt yeniden konut üretme olanaklarına kavuşmuştur (Bullock, 1978).

Ludwig Landmann' ın Frankfurt Belediye Başkanı seçilmesinden sonra, önemli bir politik altyapı faaliyeti gözlenmiştir. 1918 yılından itibaren, Mimarlık Departmanı' nın (Hochbauamt) kontrolü altında, kent içinde, konut politikası ve inşaat faaliyetleri üzerine çok kapsamlı bir sistem geliştirilmiştir. 1924 yılında yeni düzenlemenin onaylanmasından sonra, kentteki tüm mimarlık, inşaat, park ve yol yapımı gibi faaliyetler bütünüyle Mimarlık Departmanı' nın – Mühendislik Departmanı' nın yardımıyla birlikte – kontrolü altına verilmiştir. Böylece 1924 yılının sonunda, Frankfurt sadece finansal kaynaklarını oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda yeterli idari desteği arkasına alarak politik altyapısını hazırlamıştır.

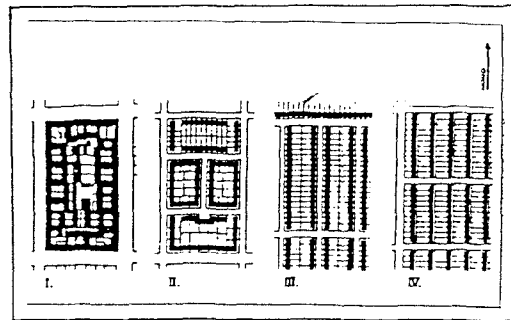
Yalnızca yedi yıl içinde (1925 – 1930/1932) “Yeni Frankfurt” için yeni şehircilik ve konut üretimi programı uygulanmış ve günümüze referans verebilecek örnekler gerçekleştirilmiştir. Bu program, materyal ve kültürel konut açığını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Programın yürürlüğe konmasından beş yıl sonra Frankfurt halkının % 10'u sadece yeni değil, aynı zamanda modern konutlarda oturmuştur (Reinborn, 1996).

Yeni Frankfurt' un program kriterleri şu şekilde sıralanabilir:

- Endüstri alanlarını Main Nehri ve demiryolu boyunca sıralamak,
- Kültür ve yönetim merkezini şehrin içinde konumlamak,
- Şehir içindeki nüfusu azaltmak,
- Çevre yerleşimlerini, kent kıyısı yerleşimleri veya uydu kentler olarak tasarlamak,

Şekil 3. 16a+b Çekirdekten halkalar halinde gelişen şehir şemasına alternatif olarak May'ın sunduğu uydu kentlerle kuşatılan şehir.

Şekil 3.17 Bir yapı adasının yoğunluğunun çözümü.

- Gezinti yolları, parklar, spor sahaları ve yeşil alan işletmeleriyle şehrin strüktürünü oluşturmak.
- Ulaşım ağını tramvay ve hızlı akan caddelerle oluşturmak.

Yukarıda sıralanan hedefler, düzlemsel bir gelişme aracılığıyla önemli bir sonuç ortaya çıkarıyordu: Uydu kentlerin kurulmasıyla meydana gelen yerleşim alanını yeşil alanlar sınırlandırıyordu. Ernst May bunu, Raymond Unwin' in yanında çalışmasından dolayı (1910 – 1912) kazandığı tecrübelerle dayanarak, bahçeşehir prensibine bağlıyor ve modern mimarlığın elemanlarıyla sentez oluşturmaya çalışıyordu (Bullock, 1978).

Frankfurt' un konut inşa programı başarılı bir şekilde uygulanmıştır. On yıl içerisinde planlanan 10.000 konut birimi, daha beş yıl içinde 12.000 konut birimiyle geride kalmıştı. Bunda yüklenici firmaların ve finansal durumun rolü çok büyüktü.

Bina realizasyonunun;

- % 25' i kentin kendisi (Yüksek Yapı Kurumu),
- % 30' u şehircilik kurumları,
- % 45' i sendikal ve özel inşaat kurumları tarafından sağlanmıştı.

Finansal desteğin;

- % 50' si ev vergileri,
- % 30' u şehir bankasının sağladığı borç,
- % 20' si özel sermaye vasıtasıyla elde edilmiştir.

Birbirine bağlı yapı arazileri gerekli olduğu için, toprak ve arazi konusu da son derece önemliydi. Bu da;

- Yapı kurumlarının arazi stoklama politikalarıyla,
- Kentsel gayrimenkul kuruluşunun sağladığı serbest gelirlerle,
- Yapı arazisi fiyatının altında istimlak edilmesiyle sağlanmıştır.

Düzenli finans sağlanması sonucunda ilk yıllarda, yılda yaklaşık 3.000 konut birimi üretildi. Ancak daha sonra özellikle 1929 yılından itibaren, finansal koşulların kötüye gitmesi ve sermaye sağlanamaması sonucu, yapı faaliyetinde gözle görülür bir kısıtlama yaşandı. Şehircilik konseptinin bu sebeplerden ötürü değiştiğini gösteren en iyi örnek “Goldstein” yerleşimidir. Başlangıçta 8.500 konutluk bir uydu kent olarak tasarlanan Goldstein, 1932’ deki yüksek işsizlik oranı yüzünden, 800 konutluk bir tür işsiz yerleşime dönüşmüştür.

3.2.2. Nidda Nehri Projesi

Şehir yönetimi, on yıl olarak planlanan konut inşası programını hayata geçirmek amacıyla, yeni seçilen Belediye Başkanı Ludwig Landmann’ ın önerisi üzerine, Ernst May’ ı 1925 yılında kentin yapı şefliğine getirmiştir. Yetki alanı yüksek yapılaşmadan, bahçelendirmeye kadar geniş olan May, bu yaptırım olanağı sayesinde “yeni mimarlık” ın kentsel yapılanmaya olan etkilerini gösterme fırsatı yakalamıştır. 1926 yılında “Yeni Frankfurt” adıyla, bir konuşma ve geniş kitleleri bilgilendirme aracı olarak, bir dergi çıkarmıştır. Dergide son derecede kolay anlaşılır bir ifade ile, “yeni büyük şehir biçimlendirilmesi” konusunda bilgiler vermiştir (Reinborn, 1996).

“İnsanların üstüste yığıldığı, taş kitleli kira kışlalarının mantıksızlığı, şehrin çözülmesini sağlayacaktır. Modern şehircilik, insanın yeniden şekillendirilmiş yaşamının fonksiyonu olacaktır.” (Ernst May)

Kent gelişim planlamasının çekirdeğini, “Römerstadt”, “Praunheim” ve “Westhausen” yerleşmelerinin başını çektiği “Nidda Nehri Projesi” oluşturuyordu. 1925 yılında Frankfurt yerleşimleri henüz Nidda Nehri’ ne kadar ulaşmamıştı. Rödelheim, Hausen, Praunheim ve Heddenheim köyleriyle sınırlanan büyük bir alan boş duruyordu.

Frankfurt’ lu mimarlar ve mühendisler, Nidda çevresinin yapılaşmaya kapalı tutulması gerektiğini söylemelerine rağmen, Ernst May konseptini belirlemiştir. Önemli

argümanlar; ucuz inşaat arazisi ve büyük bir kompleks içerisinde ucuz ve rasyonel üretimdi. Ama aynı zamanda çevre verilerine de uyumlu bir yapı faaliyeti gösterilecekti. Nidda Nehri' nin yerleşimleri, bir parkın kenarını oluşturacaklardı. May, özellikle parkın sınırlarını yapısal olarak vurgulamaya çalışmıştı. Parkı kuzeyde Römerstadt, Praunheim ve Westhausen yerleşimleri sınırlıyordu. Höhenblick, Raimundstrasse ve Miquelallee ise şehrin sınırlarını belirleyecekti.

Kentsel konsept kısa sürede haklı olarak projeden projeye değişti. Bu anlamda Römerstadt (1927/1928), caddelere bölünmüş ve sınırlandırılmış sıra yapıları ile açık ve özel alanlarıyla, net bir şekilde ayrılmış yapılaşmasıyla önemli bir örnektir. Praunheim yerleşmesi ise (1926/1929) üç farklı yapı bölgesiyle ayrı bir konsepti gözler önüne seriyordu.

Birkaç yıl içinde, bahçeşehir anlayışının estetik prensipleri, modernizmin rasyonalist motifleri tarafından çözüldü. Arkitektonik biçimlendirme, tamamen yeni mimarlığın kurallarına göre düzenleniyordu. (Reinborn, 1996). Böylece ortaya günlük ürünlerin ve yapıların itilafı olmayan bir form dili ortaya çıkıyordu:

- Monumental olmayan saf ve çıplak formlar,
- Tüm kişilerin eşitliğinin bir ifadesi olarak estetik,
- Eklektik düzenleme ve zanaatkar bitirme olmadan,
- Yüksek ihtiyaç değerinde, endüstriyel, kitlesel bitirim.

Yerleşimlerin yapılarını gerçekleştirmek amacıyla pek çok mimar görevlendirilmişti. Bugün hala, dünyanın pek çok yerinden gelen ziyaretçilerin dikkatini çeken bazı konular vardır. Mimarlar bir dizi genel biçim elemanlarına dikkat çekmişlerdir.

- Lineer bina dizileri ve düz çatı,
- Doluluk boşluk oranları,
- Bölücü duvar, saçak veya balkon olarak öne çıkan beton perdeler,
- Merdiven kovanında boydan boya düşey camlar veya son katta yatay bant pencereler,

- Ağaç ve çiçekler aracılığıyla güçlü renk vurgulaması.

Yaklaşık yirmi adet Frankfurt yerleşiminin içinde en büyük ve ünlü olanları; Römerstadt, Praunheim ve Westhausen' dır. Bunlar birbirine çok yakındır ve sadece üç yıl gibi çok kısa süre içinde çok önemli şehircilik örneği teşkil etmişlerdir. Konut büyüklüklerine göre bakıldığında Bornheimer Hang, beş katlı yapılarıyla artık kent içi bir yerleşme sayılmaktadır.

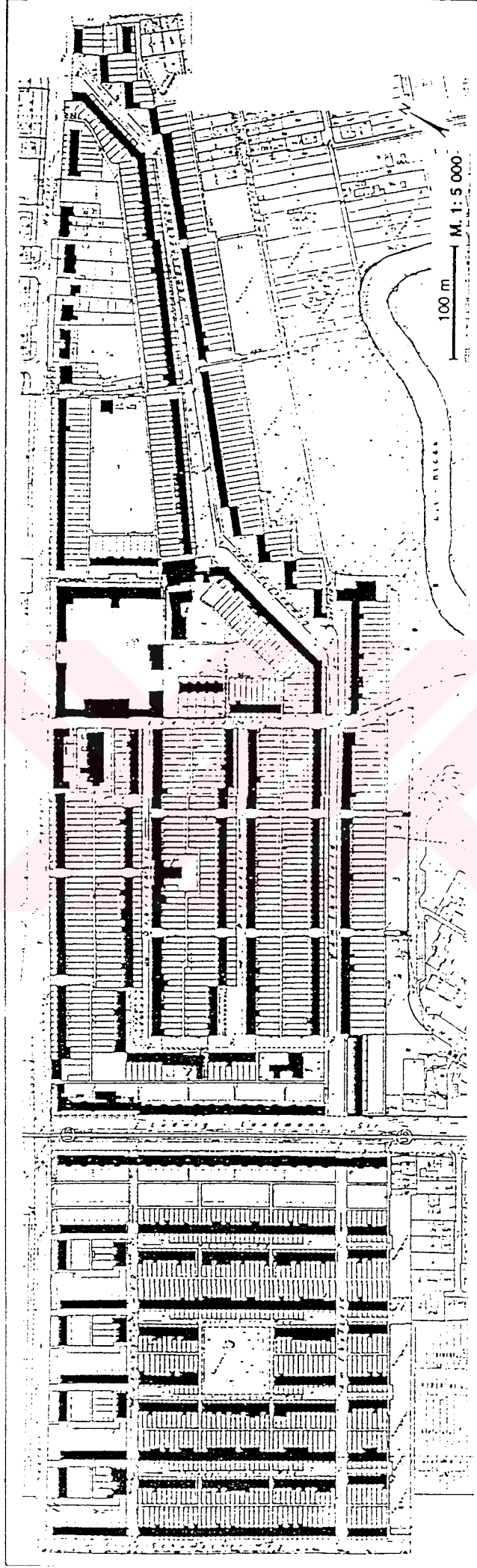
Niederrad yerleşimi özellikle bir yapı bloğu (halk evi) sebebiyle ünlüdür. Burası daha sonraları “zik zak evler” olarak adlandırılmıştır. Heimatsiedlung ise, sıra blok düzenini bitiren sondaki binalarıyla tanınmaktadır.

3.2.3. Frankfurt Yerleşimleri

Praunheim, Römerstadt (Bkz. 3.2.3.1) ve Westhausen (Bkz. 3.2.3.2.) yerleşimleri arasında kalan, bahçe – şehir tipinden “mantıklı dizi – yapı” ya geçişi simgeleyen ve Frankfurt ‘ un ilk önemli yerleşimi olarak gösterilen konut grubudur. Praunheim’ ın kendisi – üç yapı adasına bakıldığında – bloktan diziye geçişi göstermektedir.

Römerstadt’ a bakan doğudaki birinci yapı bölgesi 173 konuttan oluşturmaktadır. Sınırı cadde tarafından çizilmiş, kentsel bir mekan kurgusu yaratmaktadır. Yerleşimin bu bölgesinde özellikle “Damaschke Angers”, şehir merkezi mekanı oluşturmuştur. Praunheim köyüne bakan doğu kısmı, ancak bir sonraki yapı bölgesinden sonra bitirilebilmiştir.

İkinci bölge 569 konut biriminden oluşmaktadır ve 1927 – 1928 yılları arasında tamamlanmıştır. Aynı birinci bölge gibi cadde boyunca konumlanmış ve doğu – batı dizilerine dik olarak yönlenmiştir. Caddenin sonunda yer alan küçük boş alanlar, binalar tarafından sınırlandırılmıştır. Yerleşimin bu bölgesi önceki yapılaşmanın izlerini de yansıtmaktadır.

Şekil 3.18 Prunheim, vaziyet planı.

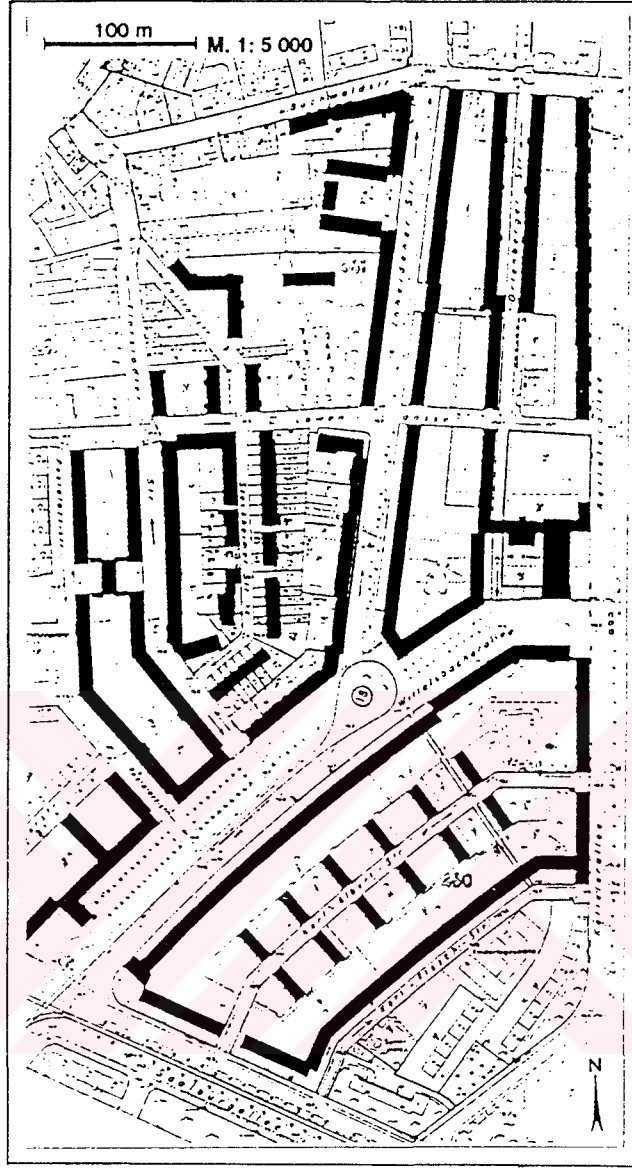
Batıdaki 3. Bölge 1928 – 1929 yıllarında, 699 konutlu olarak inşa edilmiştir. Caddeye dik olarak yönelen bu bölgede, kuzey – güney dizileri arasında yoğun bir yapılanma göze çarpar. Burada konut birimleri, Karlsruhe – Dammerstock’ ta olduğu gibi farklı yönlere bakmaktadır. (oturma odaları dönüşümlü olarak batıya ve doğuya bakmaktadır. Bkz. 3.5.1.).

Praunheim’ ın genel planı bir deney yerleşimi olarak, Ernst May, Herbert Boehm ve Wolfgang Bangert ile boş alan tasarımını Leberecht Migge ve Max Bromme’ nin üstlenmesiyle birlikte yapılmıştır. İkinci ve üçüncü bölgedeki 450 konut, beton plak duvarlı ve çatılı olarak yapılmıştır. Boş alan konsepti, teras çatılı sıraevler üzerine oturtulmuştur. Yerleşimin yüklenicileri, 1500 konut için Frankfurt şehri, Yüksek Yapı Okulu ve ABG olmuştur. 1000’ e yakın özel tek evlerden 322 adet kira konutu ortaya çıkmıştır.

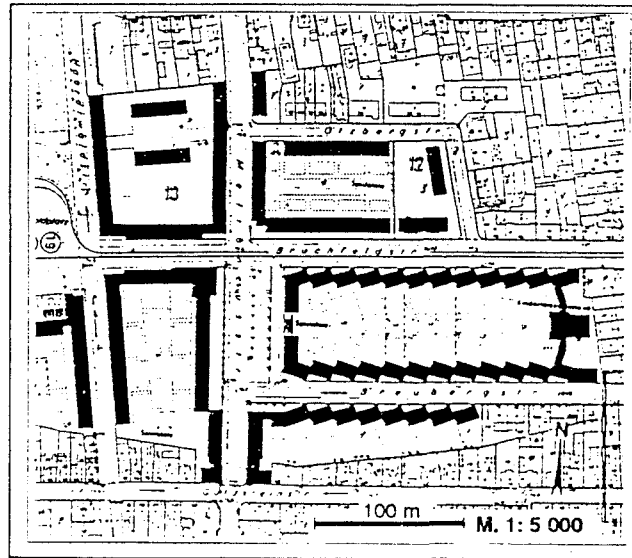
Nidda Nehri’ nin yatağında, tamamen başka bir şehir strüktürü pozisyonu örneği olarak, (Stadtrandsiedlung – kent kıyısı yerleşimi) *Bornheimer Hang* yerleşimi inşa edilmiştir. Yoğun kentsel yapılaşma burada, 4 – 5 katlı cadde üzerindeki yapılarla sağlanmış, Wittelsbacher Bulvarı’ nın her iki yanındaki pek çok yapı bloğuyla kentsel mekan bilinçli olarak yaratılmıştır.

Ernst May ve Herbert Boehm’ ün genel planını yaptığı, inşasını ABG’ nin üstlendiği Bornheimer Hang, 1.540 kira konutu içermektedir. 1926 ve 1930 yılları arasında çok aileli binalarda, başlangıçta ağırlıklı olarak 65 m²’ lik 3 odalı konutlar ve sonraları 55 m²’ lik iki odalı konutlar beş ayrı yapı bölümü oluşturmuştur. 63 adet tek ailelik konutların büyüklüğü, bahçeleriyle beraber 86 m² ile 105 m² arasında değişiyordu. Bu konutlar yerleşimin içindeki büyük bloklarda yer alıyordu. Bütün konutların merkezi bir ısıtma sistemi, banyosu ve bir “Frankfurt Mutfağı” bulunuyordu (Dreysse, 1988).

Niederrad’ ın şehir büyütme projelerinin sonunda, Buchfeld Caddesi çevresinde gerçekleştirilmiştir. Genellikle üç katlı yapılaşması, “koridor caddesi” adını almış ve özellikle blok köşelerinin vurgulanmasıyla dikkat çekmiştir. Daha sonra ise, bahçeli konut grubunun ve halk evinin dışında kalan bölge için “zik zak evler” yakıştırması

Şekil 3.19. Bornheimer Hang, vaziyet planı.

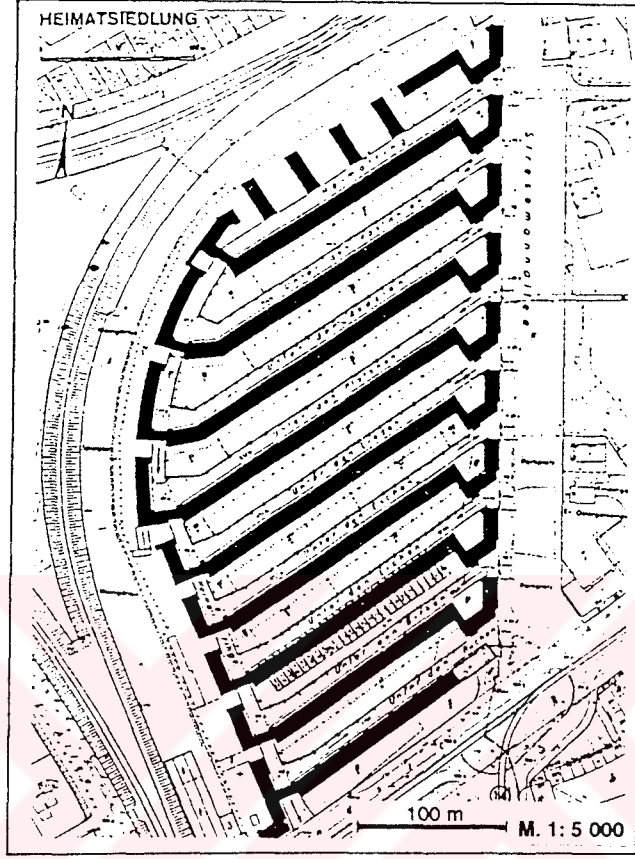
Şekil 3.20. Niederrad, vaziyet planı..

yapılmıştır. Halkevinin içinde salonlar, grup odaları, ana okulu, okuma salonu, sağlık merkezi ve yatakhane yer almaktadır.

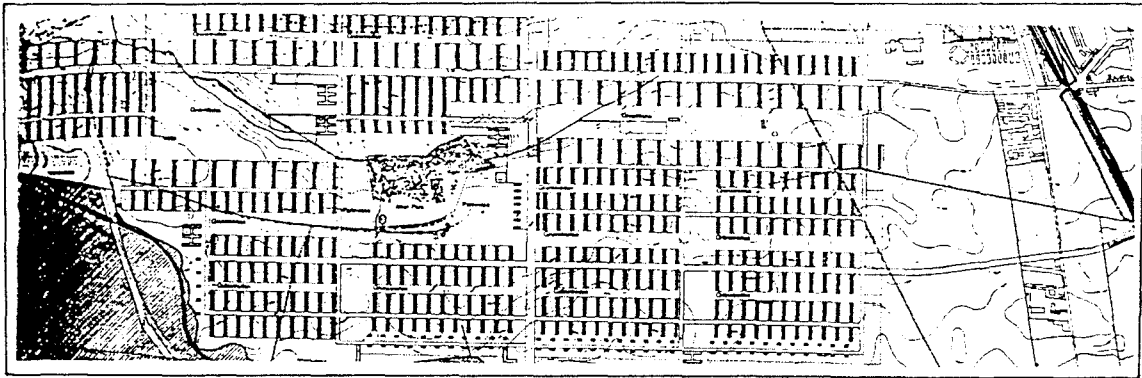
zik zak evler, Breuberstrasse üzerindeki kapalı bloklardır. Bunlar “Yeni Frankfurt” un monümental anlayışının merkezi perspektifini oluşturmaktadır. Zik zak evlerin yönlenme durumuna göre, ıslak hacimler cadde tarafına bakarken esas manzara blok içine doğru yönelmiştir. Bu yüzden blok içi alanlar, Viyana’ daki avluların kollektif mekanları gibi çok önemli bir rol oynamaktadır.

Birbirine paralel olarak sıralanan üç katlı dizi blokları kuzey – batı yönünde cadde sınırlayarak araziye formunu vermektedir. Blokların bahçeleri güneye doğru yönelmiştir. Cadde tarafındaki yapılar 4 – 5 katlıdır. Heimatsiedlung, bir sendika tarafından finanse edilerek yapılan tek ikamet semtidir. “Gemeinnützige Bau- und AG, Berlin” tarafından yapılmıştır.

Ernst May’ ın – Boehm ve Schwagenscheidt ile birlikte yaptığı – en son yerleşimdir. Ancak 1929 yılında 8500 konutluk bir uydu kent olarak tasarlanan Goldstein amacına ulaşamamıştır. 1932 yılında ekonomi krizi yüzünden, 800 konutluk bir yerleşime dönüştürülmüştür.

Şekil 3.21. Heimatsiedlung, vaziyet planı.

Şekil 3.22. Goldstein, vaziyet planı.

3.2.3.1. R ö m e r s t a d t

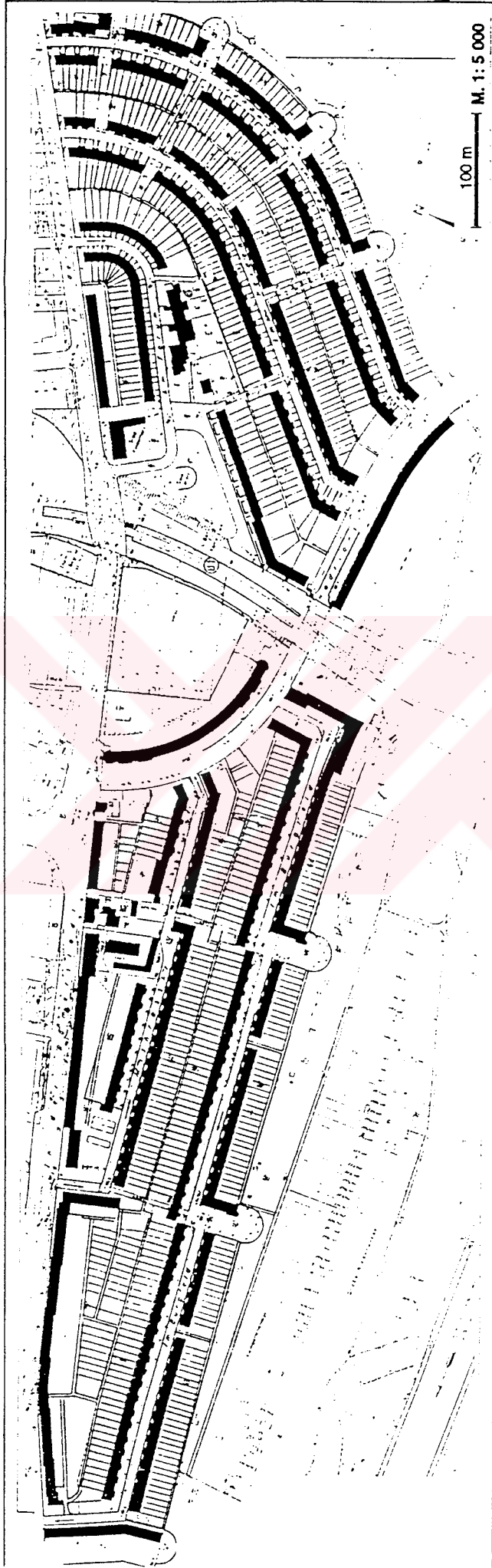
Kentin güney bölgesinin topoğrafyası, yerleşimin ve konut birimlerinin arka bahçelerinin genel formunu oluşturmuştur. Kıvrımlı yapı blokları, ortadan ikiye bölünmesine sebep olan caddesi ve dizi konut birimleriyle, bahçeşehir mimari hareketinin izlerini taşımaktadır.

Genel plan Ernst May, Herbert Boehm ve Wolfgang Bangert ile boş alan planlamasını üstlenen Leberecht Migge tarafından yapılmıştır. Yaklaşık 1.200 konut biriminin ve açık alanının inşası, ABG' nin (Aktienbaugesellschaft für Kleine Wohnungen) sekiz mimarının tasarımına göre yapılmıştır. Konutlar 581 adet dört odalı tek aile evlerinden, 50 adet üç veya dört odalı iki aileli evlerinden ve 551 adet en fazla iki ve üç odalı çok aileli evlerden oluşmaktadır. Ahşap konstrüksiyonlu ve düz çatılı evlerin tümünde merkezi ısıtma, banyo, elektrik ve "Frankfurt Mutfağı" yer almaktadır. Yerleşimde 1 adet halk okulu ve on adet dükkan bulunmaktadır. Ancak anaokulu ve ibadet merkezi tamamlanamamıştır.

Yerleşimin güneyinde kalan topraklar düzleştirilerek, evlerin üst katlarından Nidda Nehri' nin görünmesi sağlanmıştır. Römerstadt' ın çevresi 3 m yüksekliğinde istinat duvarıyla sarılmıştır.

Yerleşimin "In der Römerstadt" tarafında da aynı düzende devam etmesi düşünülmüş, ancak şehrin ana caddesi sebebiyle kesilmiştir. Römerstadt' ın içinden geçen Hadrianstasse ile, kent merkezinin Nidda çevresiyle bağlantısı sağlanmıştır. Bu cadde üzerindeki kuzeyde yer alan sıra bloğu Mimar Rudolff, güneyde yer alanını ise Mimar Schuster tasarlamıştır.

Yerleşimin içinde yer alan sıraevlerin planları, güneydekilere göre farklıdır. Doğudaki ve batıdaki farklı yol sistemleri, yapılaşmadaki standardizasyona rağmen birbirinden farklı alanlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ara yollar, meydanlar, geniş alanlar, büyük bina ve ağaçlarla da bölünmüştür.

Şekil 3.23. Römerstadt, vaziyet planı.

Şekil 3.24. Nidda Nehri projesinin temel yerleşimini oluşturan Römerstadt'ın hava görüntüsü.

Her konutun, yerleşimi sınırlandıran istinat duvarına doğru yönelmiş, küçük çapta ekim yapılabilecek bahçesi vardır.

Birkaç standart konut planına rağmen, “Im Burgfeld” caddesi üzerindeki gibi farklı yollarla tasarlanmış, yönelmelerine göre birkaç varyasyon geliştirilmiş tasarımlar vardır. (“In der Römerstadt” caddesi üzerindeki teras evler ve blok yapı konutları gibi, yine aynı cadde üzerinde bulunan teras bahçeli evler gibi). Ayrıca, Heidenfeld caddesinin köşesinde yer alan iki konutlu evler, zemin ve birinci katlarındaki farklı girişleriyle dikkat çekmektedir.

İlk yıllardaki yüksek kiralar, işçi sınıfı ailelerinin buradan konut kiralamalarını zorlaştırmıştır. 1928 yılında kurulan “Interessenverband Römerstadt” derneğinin çabaları sonucunda 1932 yılında, kiralar ulaşılabilir seviyeye çekilmiştir. 1933 yılından itibaren, ekonomi krizinin ve konut açığının etkisiyle, tek konutluk evler iki konutluk evlere dönüştürülmüştür. Bu tarihten itibaren Römerstadt’a işçiler yerleşmeye başlamıştır.

Römerstadt sosyal strüktürünü bugün de korumaktadır. Ancak binalar oldukça hasar görmüş durumdadır. Özellikle sıraevlerin bulunduğu bölgelerde komşuluk ilişkileri yoğundur.

Burgfeld Caddesi’ nin kuzeyinde yer alan sıraevlerin ana girişi cadde tarafında, güneyden olup, kuzey yönünde konutun bahçesine açılan ikinci bir giriş de bulunmaktadır. Toplam alanı 88 m² olan konutlarda, bodrum katından bahçeye açılan bir servis girişi de düşünülmüştür.

Zemin katta giriş holünden, mutfak, oturma odası ve bir yatak odasına ulaşılmaktadır. Mutfak ve oturma odası, kuzeyde (bahçe yönü) iken, diğer oda güneydedir (giriş yönü). Bu plan tipinde de, geleneksel konut tipolojisinden miras alınan, birbirine açılan mekan ilişkileri görülmektedir. Mutfak – oturma odası, oturma odası – oda bağlantıları vardır.

Giriş holünde yer alan merdiven, dolaşımı üst kata ve alt kata bağlar. Bodrum katında depo, kiler gibi servis mekanlarının yanında bir de yıkama mutfağı bulunmaktadır. (Erken örneği Margarethenhöhe – Georg Metzendorf. Bkz. 3.1.1.1.). Bu mekandan dışarıya, bahçeye çıkılabilmektedir.

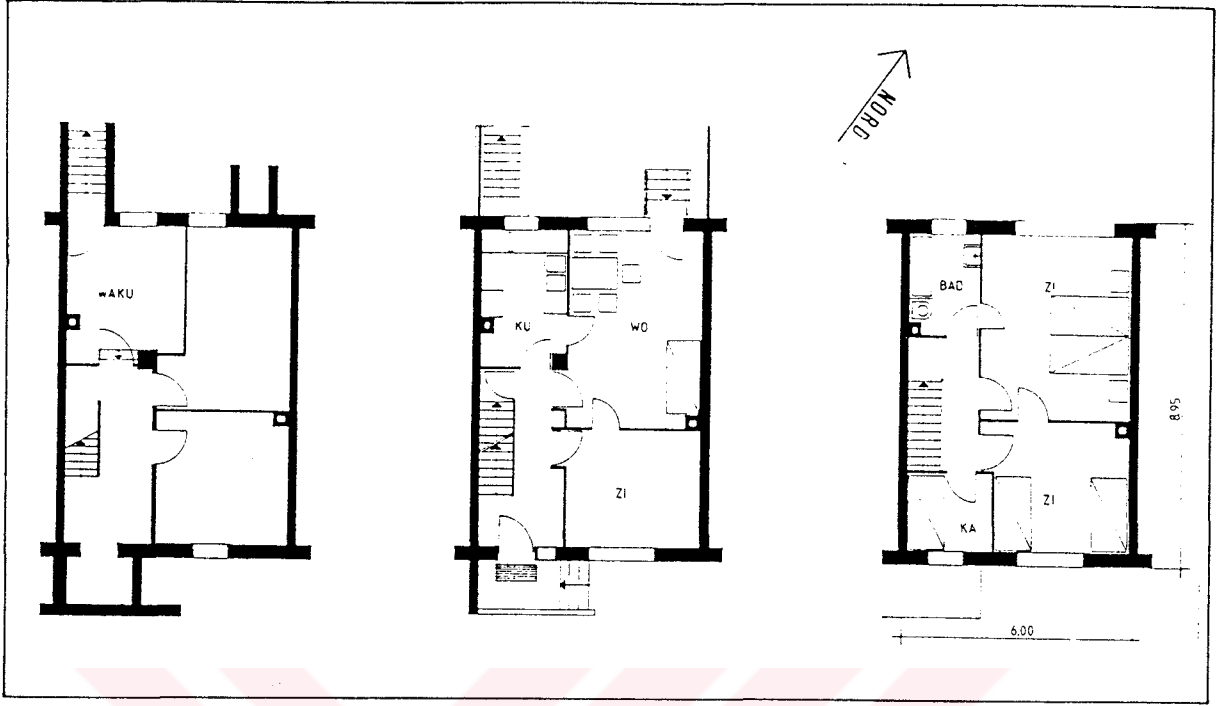
Evin üst katında bir büyük yatak odası (ebeveyn), bir küçük yatak odası (çocuk), banyo ve soyunma odası yer almaktadır. Bu katta da iki yatak odası arasındaki bağlantı mevcuttur. Banyo ebeveyn yatak odasına hizmet ederken, aynı zamanda genel bir banyo olarak da dışarıya kapısı vardır. Banyonun, modern anlamdaki, WC, lavabo ve küvet fonksiyonlarını içeriyor olması dikkat çekicidir (Şekil 3.25a).

Aynı cadde üzerinde güneyde yer alan sıraevlerin, cadde ve bahçe taraflarında iki girişi bulunmaktadır. Ana giriş kuzey yönünde cadde üzerindedir. Yine bodrum katından bahçeye ulaşmak mümkündür. Caddenin kuzeyinde yer alan konutlardan farklı olarak, bu evlerin zemin katlarında, girişin hemen yanında bir mutfak ile buna bağlantılı büyük bir oturma odası bulunmaktadır. Bu oda aynı zamanda yemek ve yatma fonksiyonlarını barındıracak kadar büyüktür.

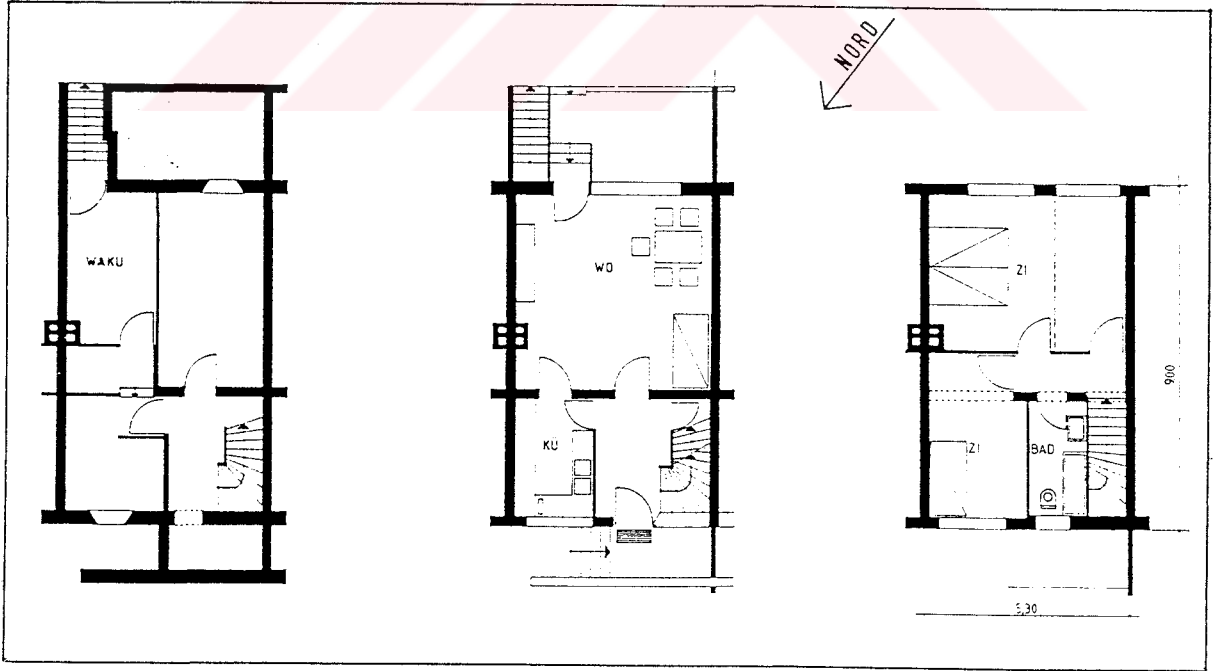
Bodrum katında farklı bir mekan görülmemektedir. Burada da servis mekanlarının ve servis girişinin yanı sıra, yıkama mutfağı vardır.

Üst katın mekansal dağılımı farklıdır. Büyük bir yatak odası (ebeveyn), küçük bir yatak odası (çocuk) ve bir banyo bulunmaktadır. Banyo yalnızca genele hizmet ederken, iki yatak odası arasında bağlantı yoktur. Ayrıca kuzeydeki konutların üst katında yer alan soyunma odasına burada yer verilmemiştir (Şekil 3.25b)

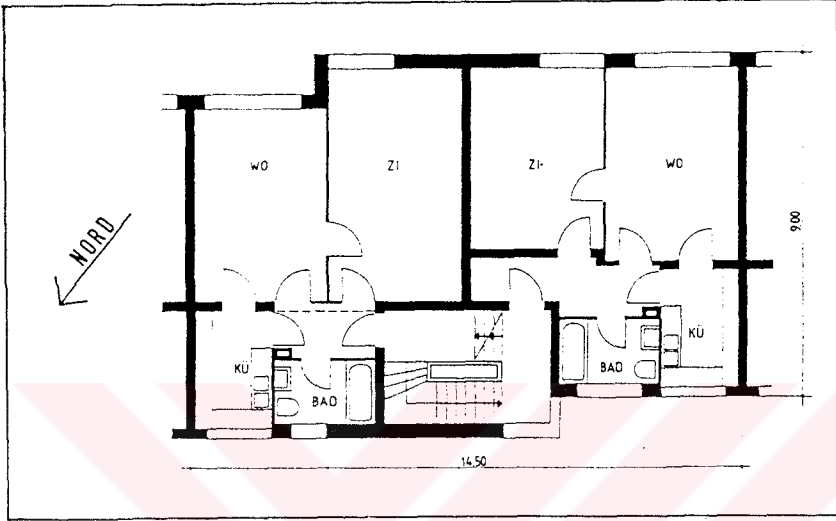
Burgfeld caddesi üzerindeki sıraevler, iki ayrı noktada dışarıya doğru çıkan köşesi eğrisel konut gruplarıyla kesintiye uğrar. Bu noktalar yerleşimin içine ve sıraevlere ulaşım kolaylığı sağlar. Ayrıca monoton, çok uzun sıraev bloğunun etkisi bozulmuş olur.

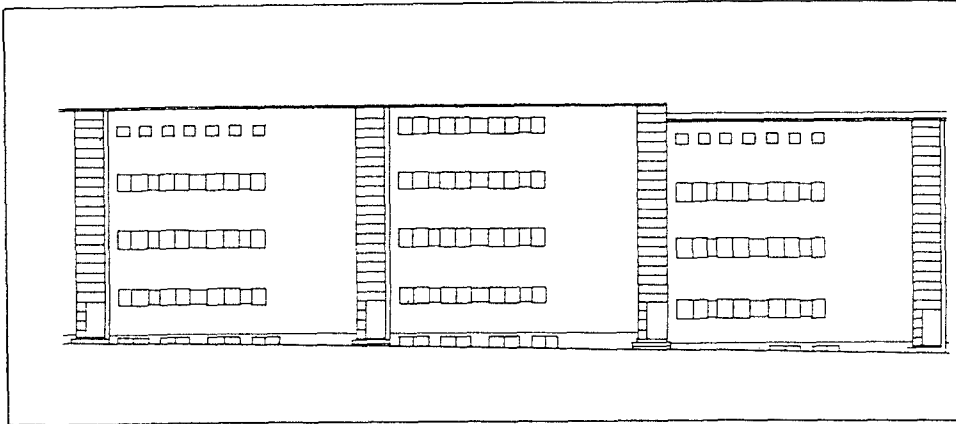
Şekil 3.25a. Burgfeld Caddesi kuzey yönü konutları.

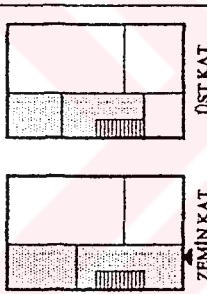
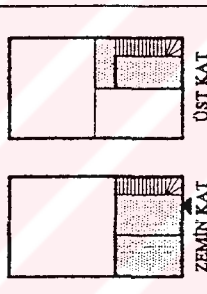
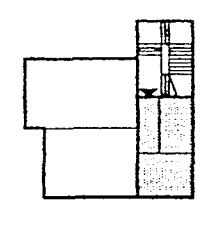
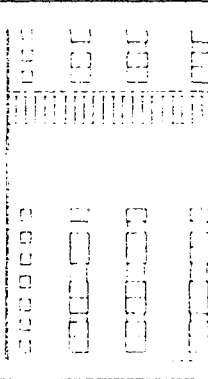
Şekil 3.25b. Burgfeld Caddesi güney yönü konutları

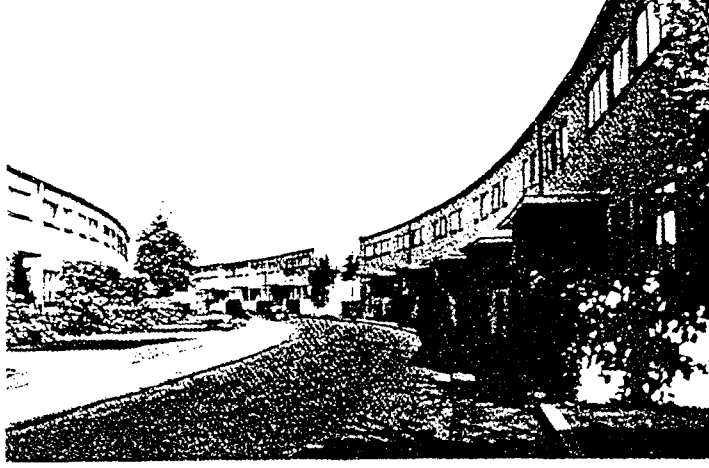
Şekil 3.26a. Römerstadt Caddesi' nde yer alan blok konutlardan bir plan..

Şekil 3.26b. Römerstadt Caddesi blok cephesi.

RÖMERSTADT		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE
MİM. KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP	
2.1.	BURGFELD CADDESI (KUZEY YÖNÜ)				
2.2.	BURGFELD CADDESI (GÜNEY YÖNÜ)				
2.3.	RÖMERSTADT CADDESI (BLOKLAR)				

Tablo 3.2. Römerstadt yerleşimi tipoloji araştırması. Sıraevlerin fonksiyonel plan kurgusundan oluştuğu, blok yapılar da yer alan konutların ise geleneksel tipinin izlerini taşıdığı gözlemleniyor.

Şekil 3.27. Heidenfeld Caddesi'nden görünüş.

Şekil 3.28. Burgfeld Caddesi sıraev cepheleri.

Bu grup, her katında ikişer konut biriminin yer aldığı 2 binadan meydana gelmiştir. Binalardan biri Burgfeld Caddesi üzerinde bulunurken, diğeri güneye doğru çıkma yapmaktadır.

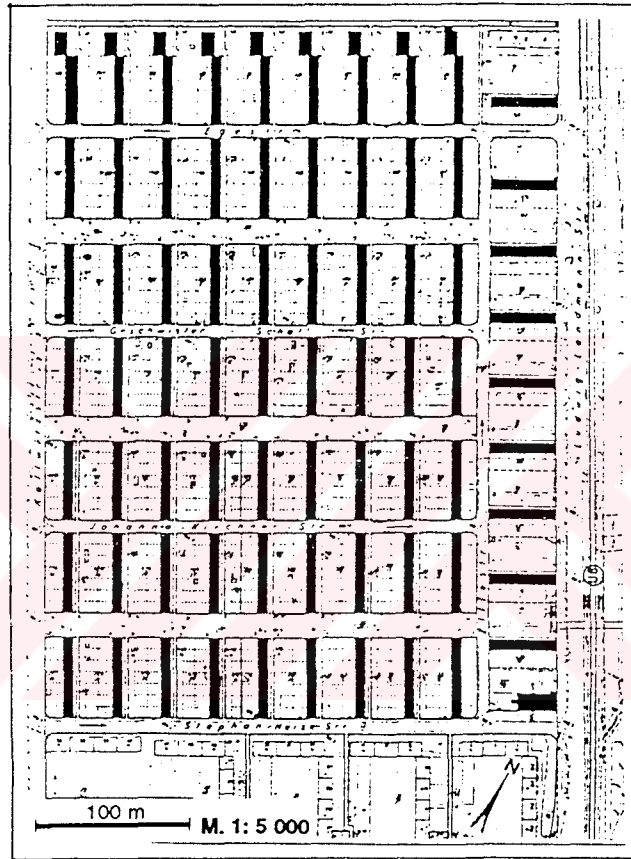
Her iki binanın planları da fonksiyoneldir. Cadde üzerindeki konut birimlerinin, birbirinden bağımsız mutfak, banyo, bir oturma odası ve bir de yatak odası bulunmaktadır. Güneyde yer alan birimler biraz daha büyüktür. Aynı fonksiyonel dağılıma sahip olan bu konutların fazladan bir yatak odası daha vardır.

Yerleşim prensipleri yönünden bahçeşehir hareketinin izlerini güçlü bir şekilde taşıyan Römerstadt'ın plan tipi ve cephe kurgularındaki farklılaşma önemlidir. İngiltere' deki bahçeşehir örneklerinden farklı bir anlayışla, Frankfurt' un kent çekirdeğine eklemlenen yerleşimlerden biri olan Römerstadt, geleneksel plan tipinden fonksiyonel plan tipine geçişi yaşamıştır. Fonksiyonalist tasarım sürecinin cephe kurgusuna da yansımaları sonucu, giriş saçağı ve düz çatısı bulunan farklı sıraev görünüşleri sergilemiştir.

3.2.3.2. Westhausen

Westhausen, Ernst May' in yönetiminde tasarlanan ve gerçekleştirilen son yerleşimdir. Geleneksel ve rasyonel yapım tekniklerinin bir arada kullanıldığı bu yerleşim, monoton bir karaktere sahip olmasına rağmen, sıkıcı ve rahatsız mekanlar yaratmamıştır. Ekonomik sorunların üst düzeyde olduğu bir dönemde yapımına başlanan Westhausen' da, projede bir takım değişiklikler yapılmıştır. Birer dairelik olarak tasarlanan sıraevler, konut sıkıntısı sebebiyle iki dairelik evlere dönüştürülmüştür. Ayrıca ıslak hacim mekanlarının alanları daraltılarak, buradan kazanılan alan daha fazla insanın bir arada yaşayabilmesi amacıyla odalara verilmiştir. Elde edilen en küçük konut birimleri yaklaşık 40 m² civarındadır.

Ernst May' in 1930 yılında geliştirmiş olduğu “dizi blok şeması” anlayışına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Kuzey – güney yönünde sıralanmış, iki katlı dizilerin doğuda bir yaya yolu, batıda da bir bahçesi bulunmaktadır.

Westhausen, vaziyet planı..

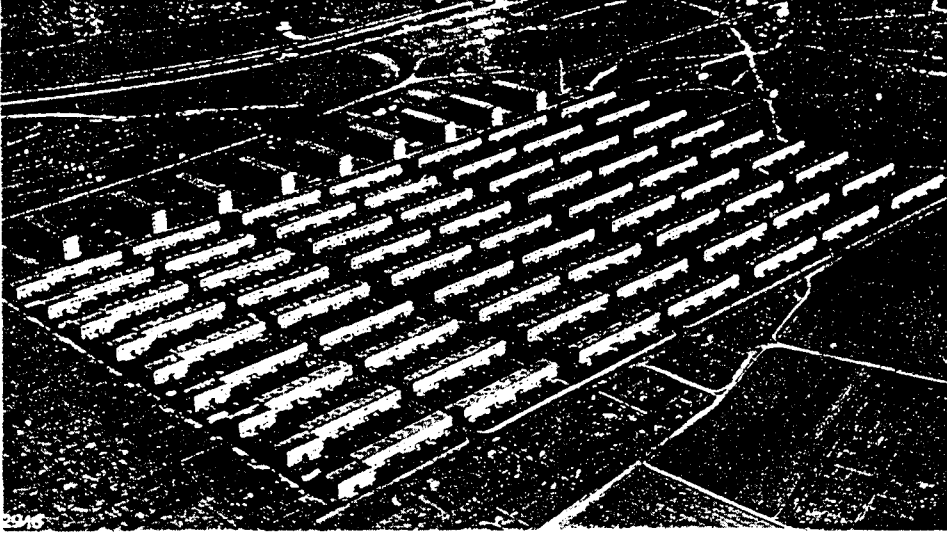
Geri kalan diğer uzun dizi binalar, dik olarak caddeler veya geniş alanlar tarafından kesilmiştir. Yerleşimin doğu kenarını, 90° döndürülerek yerleştirilmiş olan, dört katlı evler oluşturmuştur. 1.532 konutluk olarak planlanan Westhausen, ancak 1.116 konutla bitirilebilmiştir. Yapımın, 1929 – 1930 yıllarındaki 426 konutunu ABG, 1930 – 1931 yıllarındaki 690 konutunu ise “Nassausischen Heimstaette” üstlenmiştir. Bunların 400 tanesi plak sistemle üretilmiştir.

Her konutun kendine ait bir bahçesi vardır. Basit yapım sistemiyle yerleşimin sosyal amacı olan işçi ailelerine konut üretimi gerçekleştirilmiştir.

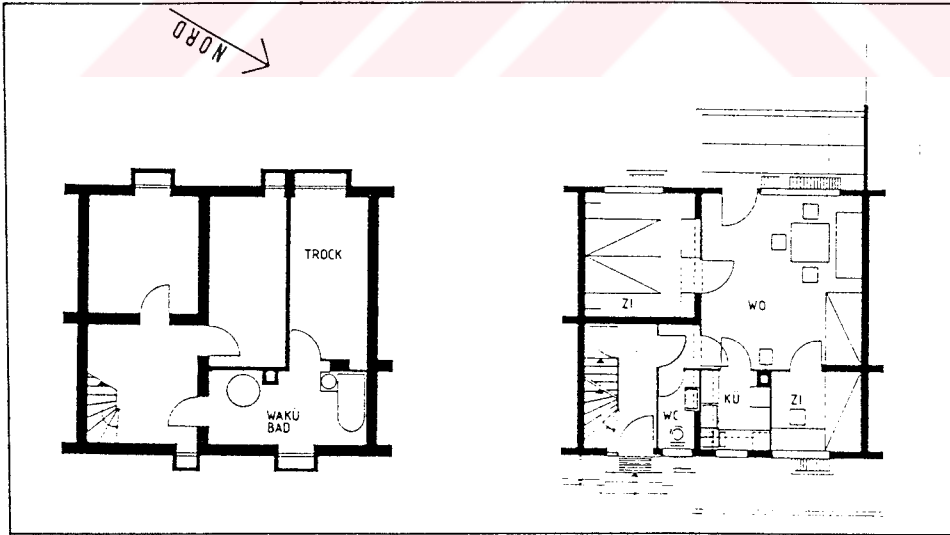
Konut birimleri küçülmesine rağmen, fonksiyonalist mekan dağılımı özelliğini yitirmemiştir. Bir oturma odası, iki küçük yatak odası, mutfak ve banyodan oluşan konut birimlerinde yatak odalarına geçiş, geleneksel plan tipinden kalma özellik ve alan yokluğu sebebiyle oturma odasının içinden olmaktadır (Şekil 3.31 ve Şekil 3.32).

Yerleşimde sıraev dizilerini dik olarak kesen balkon geçişli bloklar bulunmaktadır. Konutlara girişin, uzun bir balkon koridordan sağlandığı bu binaların plan tipleri ve mekansal dağılımı aynı özelliklere sahiptir (Şekil 3.33).

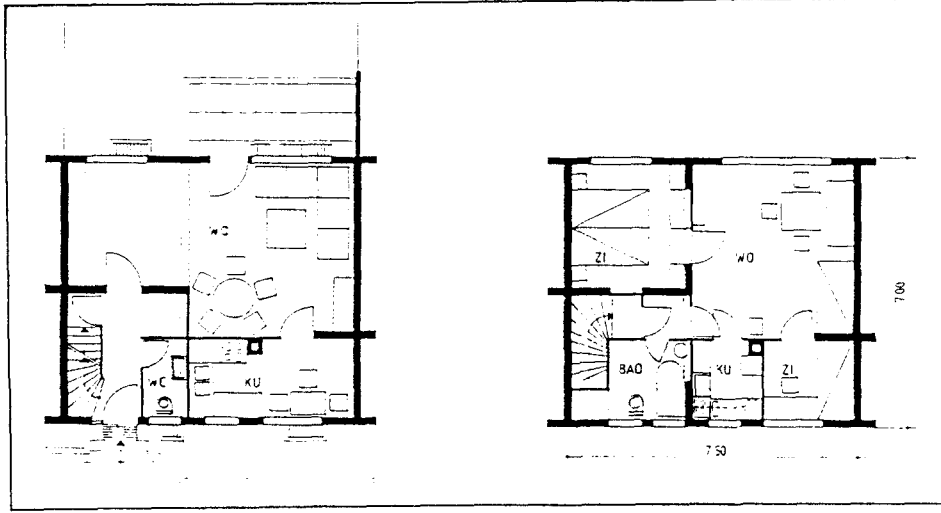
Dünya ekonomik krizinin Almanya’ da şiddetli bir şekilde etkisini gösterdiği yıllarda tasarlanan Westhausen, dizi blok yerleşimlerine iyi bir örnektir. Olumsuz şartlara rağmen fonksiyonalist plan tipinin korunmuş olması ve Ernst May imzası taşıyan son yerleşim olma etiketini taşıması, Frankfurt yerleşimlerinin geleneksel plan anlayışından tamamen koptuğunun bir göstergesi sayılmaktadır.

Şekil 3.30. Westhausen, hava görüntüsü.

Şekil 3.31. İki daireselik dizi konutların planı

Şekil 3.32. Johanna Kirchner Caddesi' nde bulunan iki dairelik konutlar

Şekil 3.33. Dört katlı balkon geçişli dizi konutların planı

WESTHAUSEN		PLAN ÖZELLİKLERİ		
MİM. KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP
3.1.	İKİ DAİRELİK DİZİLER			
3.2.	JOHANNA KIRCHNER CADDESİ			
3.3.	BLOKLAR (BALKON GEÇİŞLİ)			

ERNST MAY

Tablo 3.3. Westhausen yerleşimi tipoloji araştırması. Yerleşimin konut planı örneklerinin fonksiyonalist plan şemasında ağırlaştığı gözlemleniyor.

3.2.4. Frankfurt Konutlarının Değerlendirilmesi

Frankfurt konutlarının en önemli iddiası, birden fazla kuşağın iç içe geçerek bir evde yaşadığı, kira kışlalarında üst üste yığıldığı avlulu bloklardaki hayat biçimini artık sona erdirmektir. Buradan hareketle, iki veya üç çocuklu aileler için “küçük konut” tipi geliştirildi. Bilimsel metotla geliştirilen fonksiyonel plan ve dekorasyonun hedefi “mekan ve zaman kazandırmaktır”. Mekansal engeller önlenecek, zaruri ihtiyaçlar karşılanacak ve ev giderleri en aza indirilecektir. “Frankfurt Mutfağı” dönemi için devrimsel nitelik taşıyan en önemli elemandır (Bkz. 3.2.4.1.) Her aile ferdi için mümkün olduğu kadar bir özel oda sağlanacaktı. Her odanın yeterli ışık ve havalandırma koşuluna sahip olması zorunluydu. Yatak odaları sabah güneşini alırken, oturma odaları akşam güneşini alacaktı. Bu aynı zamanda, doğu – batı yönelmesine sahip olan konutun, kuzey - güney tarafında yönlendirilmesi anlamına geliyordu.

Bu prensipler ışığında tasarlanan Frankfurt yerleşimlerinin tamamının banyosu ve mutfağı, % 75’ inin ise ısıtma merkezi vardı. Tahmin edilen kira, ücretlilerin yaklaşık bir haftalık gelirine denk geliyordu. Gerçekten de, ortalama bir sıraevin kirası, bir inşaat işçisinin aylığının % 37’ sini geçmemiştir (Bullock, 1978)

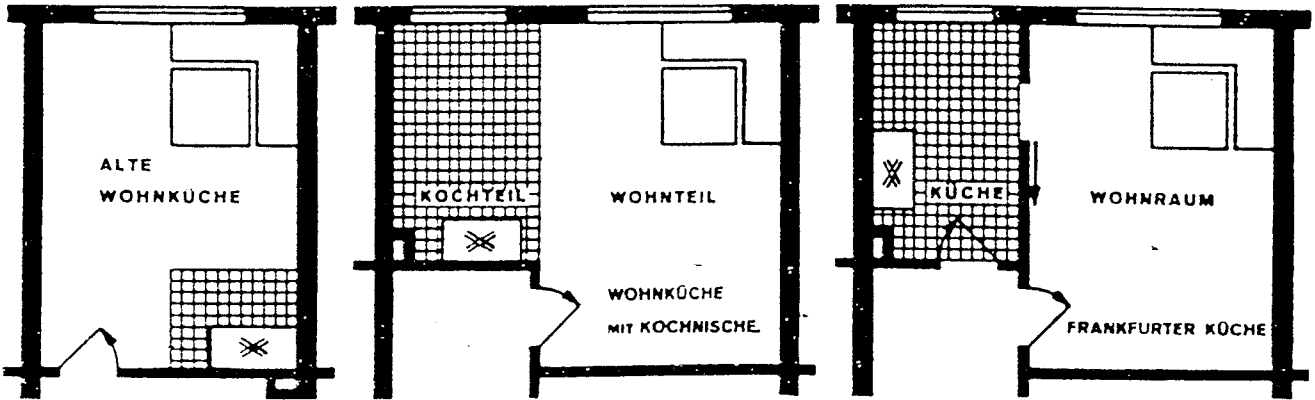
3.2.4.1. Frankfurt Mutfağı

Yeni konutun en önemli fonksiyonel elemanı, 1926 yılında Viyana’ lı bayan Mimar Grete Schütte – Lihotzky tarafından geliştirilen, rasyonel organize edilmiş ve yeni mobilyalara sahip olan “Frankfurt Mutfağı” idi. Özelliği, ergonomik ve pratik bir endüstriyel çalışma alanının, çok sayıda yeni aletle donatılmış olmasıydı.

Bu sade çalışma mutfağı, oturma ve yemek yeme fonksiyonlarını da içeren, geleneksel mutfak tipine karşı hazırlanmıştır. Adolf Loos da, kadının zamanını sadece mutfakta değil, oturma odasında da geçirme hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir. 1923 yılında, çalışma mutfağı ve yemek alanından oluşan bir mutfak örneği, J.J.P. Oud tarafından Bauhaus için geliştirilmiş ve 1927’ de Weissenhofsiedlung için kullanılmıştır.

Şekil 3.34a. Frankfurt Mutfağı...

Şekil 3.34b. Geleneksel mutfak planından fonksiyonel Frankfurt Mutfağı'na geçiş.

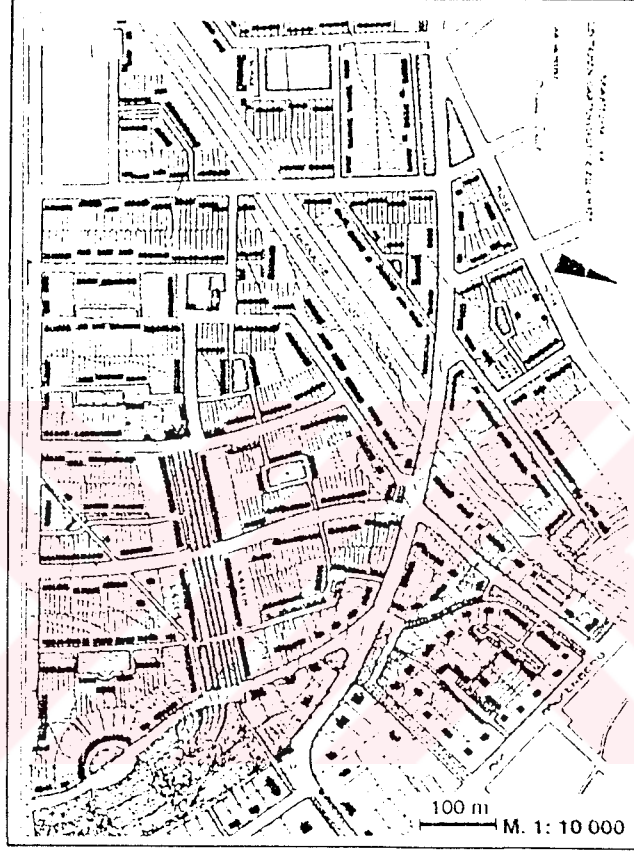
Yan yana ve yoğun olarak yerleştirilmiş dolap, çekmece, alet ve çalışma tezgahı sebebiyle “Frankfurt Mutfağı” eleştirisi de toplamıştır. Dekorasyonun çok amaçlılığı, 1920’ li yıllarda kadınların farklı düşünmelerine yol açmıştır.

3.2.4.2. Konut Üretiminde Rasyonalizasyon

Frankfurt konut üretim programının hedefleri, ancak yeni inşa tekniklerinin geliştirilmesi, birim konut standardının yükseltilmesi ve inşaat maliyetinin düşürülmesi üzerine oturtulmuştur. Konut yapımı şu şartlar göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir:

- Kentsel inşaat işletmeleriyle komünelleştirme,
- Yapısal faaliyetin rasyonalizasyonu (Frankfurt Beton – Plak Fabrikası’ nın açılması, 18 işçinin bir buçuk günde bir evi bitirebilmeleri),
- Yapı elemanlarının normlaştırılması,
- Konutun tipleştirilmesi ve sıra ve çok katlı evlerin gruplandırılması. (75 m²’ lik 3 odalı konutun 65 m²’ ye indirilmesi. 1929 yılından sonra “Küçük Konut” kapsamında 4 kişilik 40 – 43 m²’ lik konutlar da üretilmiştir.)

Beton – plak üretimiyle ilk deney 1926’ da Praunheim’ da 10 konutta gerçekleştirildi (Şekil 3.35.). Daha sonra bu sayı ikinci yapı bölgesinde 204’ e, üçüncü yapı bölgesinde ise 265’ e ulaştı. Westhausen’ da toplam 400 adet konut biriminde, yerinde montaj sistemiyle inşa edilmiştir. Şehircilik konseptinden pencerelere kadar, rasyonel üretim biçiminin uygulandığı burada kiralar da düşmüştür. Bu sayede, Westhausen sakinlerinin % 75’ ini işçi aileleri oluşturmuştur. Ancak zamanla, prefabrik konut üretimi dezavantajlar ortaya çıkarmıştır: Beton – plak fabrikalarının sadece kitlesel üretimlerde çalışmak istemeleri (daha küçük çaplı üretimler kar oranını düşürüyordu), plakların yoğunlaşma geçirgenliğinin yüksek oluşu birer handikaptı. Dünya ekonomi krizi sebebiyle durgunlaşan inşaat faaliyeti sonucunda, 1929 - 1930 yılının kışında Frankfurt Beton Plak Fabrikası kapandı.

Şekil 3.37. Bruno Taut' un yapmış olduğu Falkenberg Bahçeşehri (1913)

politikalar üretildi. Bu yıllarda Berlin' in içinde bulunduğu durum iki madde halinde özetlenebilir:

- 100.000 – 130.000 konut birimi dolayındaki açık, nüfusun hızlı bir şekilde artması sonucu ortaya çıkmıştı. Nüfus 1,9 milyondan 3,8 milyona yükselmiş, yoğunluk özellikle 1920' lerden sonra kurulan “Büyük Berlin” kesiminde toplanmıştı.
- Berlin' in “Dünya Şehri” iddiası, kitlesel konut projelerinin üretildiği dönemlerde ortaya çıkmıştı. 1919 yılına kadar konut yapımı sadece kişisel girişimler sonucu gerçekleştiriliyordu. Bunun sonucunda da konut üretimi sürecinde rol oynayan her eleman “spekülatif” değerler taşımış ve Berlin Avrupa' nın en büyük “kira kışlası şehrine” dönüşmüştü.

1921 ile 1928 yılları arasında, sosyal reform içerikli yasaları uygulayan çok sayıda inşaat kooperatifi kuruldu. Bunların arasında en önemlileri GAGFAH, GEHAG, GSW GEWOBA ve DEGEWO idi.

1924 yılında çıkarılan yasa ile sosyal konut yapımının konumu değiştirildi ve konut bakımı kuruluşları teşvik edildi. 1924 ile 1931 yılları arasında toplam 146.000 konut inşa edildi. Bu yılda yaklaşık 30.000 konut birimi demektir. Bunların arasında dizi yapılar, iyi aydınlatılmış ve havalandırılmış koşullarıyla önemli bir yer tutuyordu.

3.3.2. Berlin Yerleşimleri

Taut için bir konutun dış mekanı daha önemli bir anlam taşıyordu. Bu yüzden cephelerin vurgulu ve renkli olması gerekiyordu. Bu yüzden avlulu konutlar, geniş caddeler, ağaçlık alanlar ve yeşillendirilmiş bahçeler onun projelerinde çok önemli bir yer tutmuştur (Kloss, 1982).

“Bizce, dış mekan, bir konutun ikamet değerini artırabilecek veya azaltabilecek kadar çok önemlidir. Eğer bir konutun tek tek tüm mekanları insanların içinde oturulabilecek ve sahip olunabilecek hissi uyandırıyor, ”

bunun aynı oranda dış mekana da yansımaları gerekir. Burada dış mekan olarak sadece konutların özel bahçesi değil, aynı zamanda kentsel mekan anlamı vurgulanmıştır.” (Bruno Taut).

Taut dizi yapı olarak “arkitektonik güzelliği” anlıyordu (Kloss, 1982).

“Seri yapı öncesinde oluşmuş olan tarihsel anlayış, yerini yeni bir form anlayışına bırakmalıdır. Bu yeni form dünyası üretim sürecini de kapsamalıdır.” (Bruno Taut – Aufbau 1/1926 , S.106)

1925 yılı Berlin için yeni yapısal düzenlemelere sahip olmuştur. Berlin, farklı yapısal sınıflara bölüştürülerek, dar ve küçük arka avlulu yapılaşmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede 17 toplu konut inşa edilmiştir. Konutlar yine benzer yoğunluğa sahip olmuş, fakat daha iyi yaşam ve konut standardı sunmuştur. Her biri yaklaşık 4.000 konut biriminde 30.000 insanı barındırmıştır.

Zehlendorf yerleşimi doğu Berlin’ de, *Grünwald*’ in kenarında, “*Hufeisensiedlung*” un bir uzantısı olarak yer alır. İlk planları 1924 – 1925 yıllarında Fred Forbat ve Adolf Sommerfeld tarafından yapılmıştır. Yükleniciliğini 1926 yılında araziyi satın alan yine Gehag üstlenmiştir. Bruno Taut ve Martin Wagner’ in yerleşim konsepti burada uygulanmamıştır. Yerleşimin temel yapılarını kiralık villalar oluşturmuştur (Şekil 3.38).

Metro istasyonunun çevresinde yedi ayrı yapı bölgesinde, 1926 – 1928 yılları arasında toplam yaklaşık 2.000 konut birimi inşa edilmiştir. Bruno Taut, Hugo Haering ve Otto Rudolf Salvisberg 1928 – 1928 yıllarında 354 çok katlı ev, 391 adet sıraev inşa etmiş, bunu Bruno Taut’ un 1928 – 1932 yılları arasındaki 754 çok katlı evi ile 419 adet sıraevi takip etmiştir. Metro istasyonunun yanına ise içinde bir sineması bulunan bir alışveriş merkezi yapılmıştır.

Taut’ un renk konseptinin burada da etkili olduğu söylenebilir. Renklerin binalar arasındaki mesafeyi uzatan ya da kısaltan bir etkiye sahip olduğunu savunan Taut, *Zehlendorf* için renklendirme prensibini şu ilkelere dayandırmıştı:

- Dar caddelerde binaların etkisini azaltmak için çatı katlarında yatay ve sarı renkli boyama yapılmıştır.
- Renklerin gökyüzü ile uyumlu olmasına dikkat edilmiş ve bu sebeple doğuda öğlen öncesinin soğuk rengini çağrıştıran yeşil, batıda güneş batımı ve akşam saatlerini çağrıştıran koyu kırmızı kullanılmıştır.
- Kapılar ve pencereler ise kademeli olarak renklendirilmiştir.

Zehlendorf'un genel planı, "Berlin Koruma Kurulu" görevini yapan bir grup mimar tarafından eleştirilmiş ve şehri çirkinleştiren bir yerleşme olarak adlandırılmıştır. Bu kaniya varmalarına sebep olan gerekçeler şu şekilde sıralanabilir:

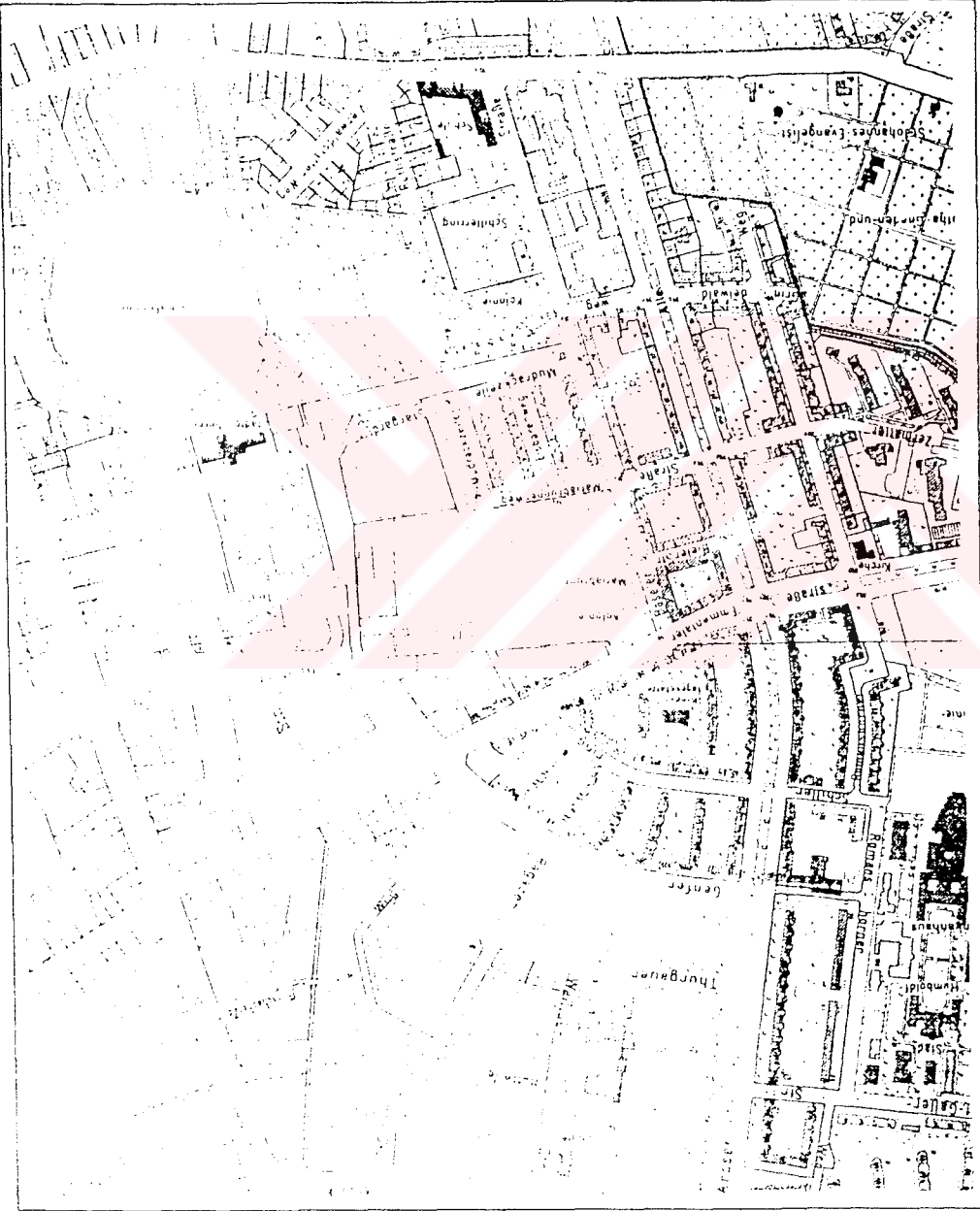
- Eski yerleşimlerin mimari karakterinin dikkate alınmamış olması,
- İleride yapılması planlanan metro istasyonuna yeterli ulaşım ağının kurulmamış olması,
- Çok uzun bina dizileri,
- Sıraevlerin sanki üç katlı büyük binalar kadar etki bırakması,
- Uyumsuz düz çatılar,

Şehir kıyısında ve daha yoğunluklu bir karaktere sahip olan *Prenzlauer Berg*, Bruno Taut tarafından, Fritz Schumacher'in Hamburg Jarrestadt' ta yaptığı çalışmanın benzeri şekilde gerçekleştirilmiştir (Bkz. 3.4.). Planlamadaki yüksek maliyet yoğunluğunun da artmasına sebep olmuştur.

Dış cephelerin ve balkonların sıcak renkleri, soğuk gri renkli kira kışlalarından sonra olumlu eleştiriler almıştır.

Yeterli aydınlatma ve havalandırma koşullarına sahip olan konut birimlerinin özel bir de balkonları bulunmaktadır.

1929 yılında yapımına başlanan *Schillerpromenade*' ye aynı zamanda "Beyaz Şehir" adı verilmiştir. Bunun sebebi de yerleşiminin 4 – 5 katlı binalarının beyaza boyanmış

Şekil 3.39 “Weisse Stadt” (Beyaz Şehir) – Schillerpromenade, vaziyet planı

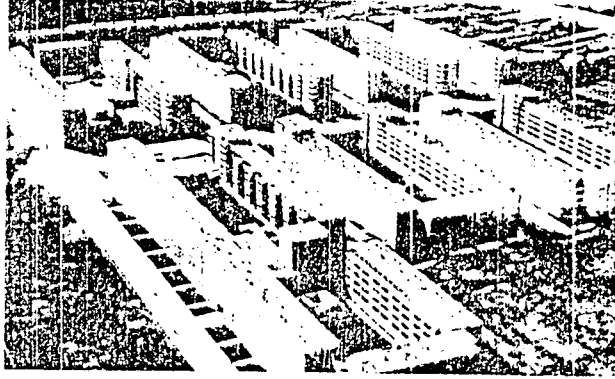
olmasıdır. Kuzey Berlin' in Reinickendorf bölgesinde, Otto Rudolf Salvisberg, Wilhelm Büning ve Bruno Ahrends tarafından planlanan blok yapıların, dizi binaların yönünde konumlandırılmasıyla inşa edilmiştir. Dar ve uzunlamasına yönlendirilmiş kuzey – güney bloklarında, konut birimleri doğu – batı yönünde planlanmıştır. (Şekil 3.39).

Yerleşimde çoğunluğu küçük olmak üzere toplam 1.200 konut birimi yapılmıştır. Bunların % 30' u 48 m², % 50' si 54 m² ve geri kalanı 70 m²' lik konutlardır. Yerleşimde ayrıca 27 dükkan, bir anaokulu, 5 genel yıkama mekanı ve bir adet de ısıtma merkezi bulunmaktadır.

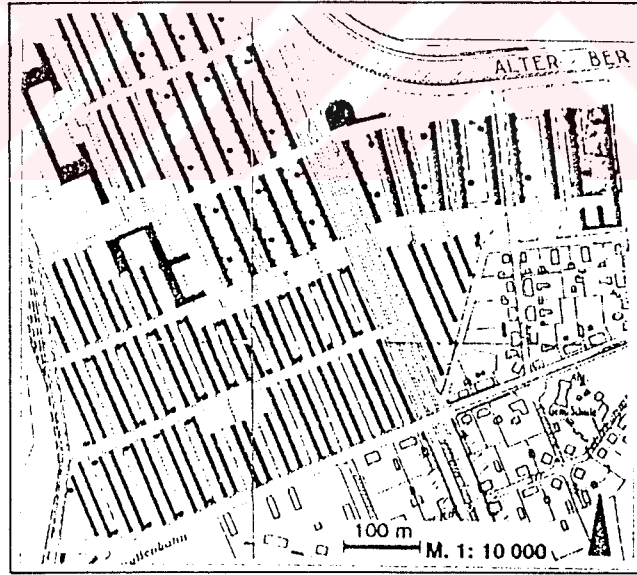
Siemensstadt' ın (Bkz. 3.3.2.2.) batısında, Siemens atölyelerinin yakınlarında, RFG (Reichsforschung) tarafından yaptırılan *Haselhorst*, işçiler ve memurlar için düşünülmüştür. 1927 yılında kurulan RFG' nin amacı, konut üretiminde yeni teknikleri, organizasyonları denemek ve rasyonalizasyonu sağlayarak ucuz üretim elde etmektir.

RFG' nin 1928 yılında 4.000 konut birimi için düzenlediği yarışmada, 221 proje arasından birinciliği Ernst May, Fritz Schumacher, Martin Wagner ve Otto Bartning gibi mimarların arasından Walter Gropius ve Stephan Fischer almıştır. Yarışmada RFG için en önemli seçim kriteri; doğu – batı yönünde yerleşen dizi konutların farklı plan tiplerine sahip olmaları ve diğer binalarla aralarındaki mesafelerdi.

Haselhorst' ta iki ayrı inşaat döneminde – 1931 ve 1932 – ısıtma merkezi bulunmayan toplam 1224 konut birimi yapılmıştır. Ortak mekan olarak düşünülen yerlerden sadece çamaşırhane inşa edilebilmiştir. Toplam 40 milyon RM' a mal olan yerleşimin finansörlüğünü RFG değil, ipotek bankaları üstlenmiştir.

Şekil 3.40. Prenzlauer Berg yerleşiminden görünüş

Şekil 3.41. Haselhorst, vaziyet planı

3.3.2.1. “Hufeisensiedlung” – (Berlin-Britz Yerleşimi)

“Hufeisensiedlung”, kentsel mekanı vurgulayan bir bahçeşehir ile dizi blok yerleşiminin karışımıdır. Yerleşimin adı, “at nalı” formundaki dizi konutlardan gelmektedir. Fritz Reuter Caddesi’ nin karşı tarafında üç katlı binalarla oluşturulan büyük merkezi form, avlulu karakteriyle devam ettirilmiştir. Yerleşimin her iki tarafını da kuzey – güney dizileri sınırlamaktadır. Güney Berlin’ de inşa edilen “Hufeisensiedlung”, Almanya’ da büyük toplu konut hareketine ivme kazandırmıştır.

Yeni inşaat tekniği ve seri üretimin yardımıyla örnek bir toplu konut ortaya çıkarmayı hedefleyen Martin Wagner ve Bruno Taut, yerleşimin genel planını yapmışlardır. 1931 yılında ise GEHAG yerleşimin inşasını tamamlamıştır. 1.072 konut biriminden 472’ si, iki katlı sıraev, 600 tanesi büyüklükleri 49 m² ile 100 m² arasında değişen üç katlı kira konutlarından oluşmaktadır.

Sosyal demokrasiden alınan reform önerileri burada toplu konut yapımında hayata geçirildi. Yerleşimin iki büyük yapı bölümünü, Gehag ve DeGeWo üstlenmiştir. Doğu bölümünü DeGeWo yaparken, batı bölümü Gehag’ a ait olmuştur.

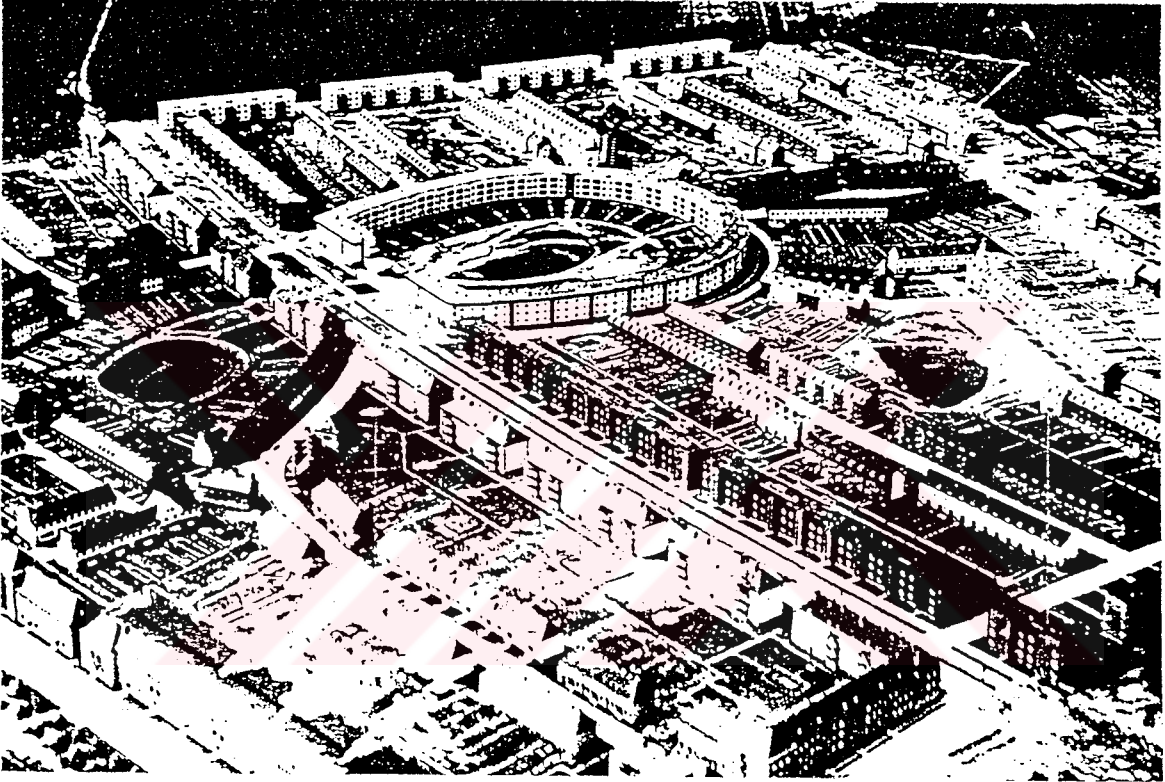
Kentsel planlama, ana caddelerin çevresinde üç katlı yapılaşmayı öngörüyordu. Yerleşimin ana konseptini, arazinin merkezinde yer alan at nalı formlu yapı blokları oluşturuyordu.

Renkli cephelerle, Taut dış mekan vurgusunu bu yerleşimde bilinçli olarak ön plana çıkarmıştır. Bu tutum, inşaat kalitesiyle beraber çok eleştiri toplamıştır. Yerleşim bugün hala GEHAG’ ın malı olarak koruma altına alınmıştır.

DeGeWo’ nun, Fritz Reuter Bulvarı üzerinde, Engelmann ve Fangmeyer’ a yaptırdığı geleneksel form diline sahip dizi bloklar, kırmızı cepheleri sebebiyle “Çin Seddi” olarak adlandırılmıştır. Çünkü bulvar boyunca sıralanan konut gruplarının, yerleşimin içine geçit verecek fazla sayıda boşluğu bulunmamaktadır.

Şekil 3.42. “Hufeisensiedlung” (Berlin – Britz), vaziyet planı

Şekil 3.43. “Hufeisensiedlung” (Berlin – Britz), havadan görünüş

Yerleşimin kuzey ve güney cepheleri yine üç katlı yapılarla sınırlandırılmıştır. Geri kalan diğer yapıların tamamı ise, iki katlı sıraevlerden oluşmaktadır. Bu sıraevlerin plan tipleri – köşe evler gibi birkaç istisna dışında – bütünüyle birbirinin aynıdır. Tek fark bazılarının 5 m, bazılarının da 6 m' lik genişliğe sahip olmalarıdır.

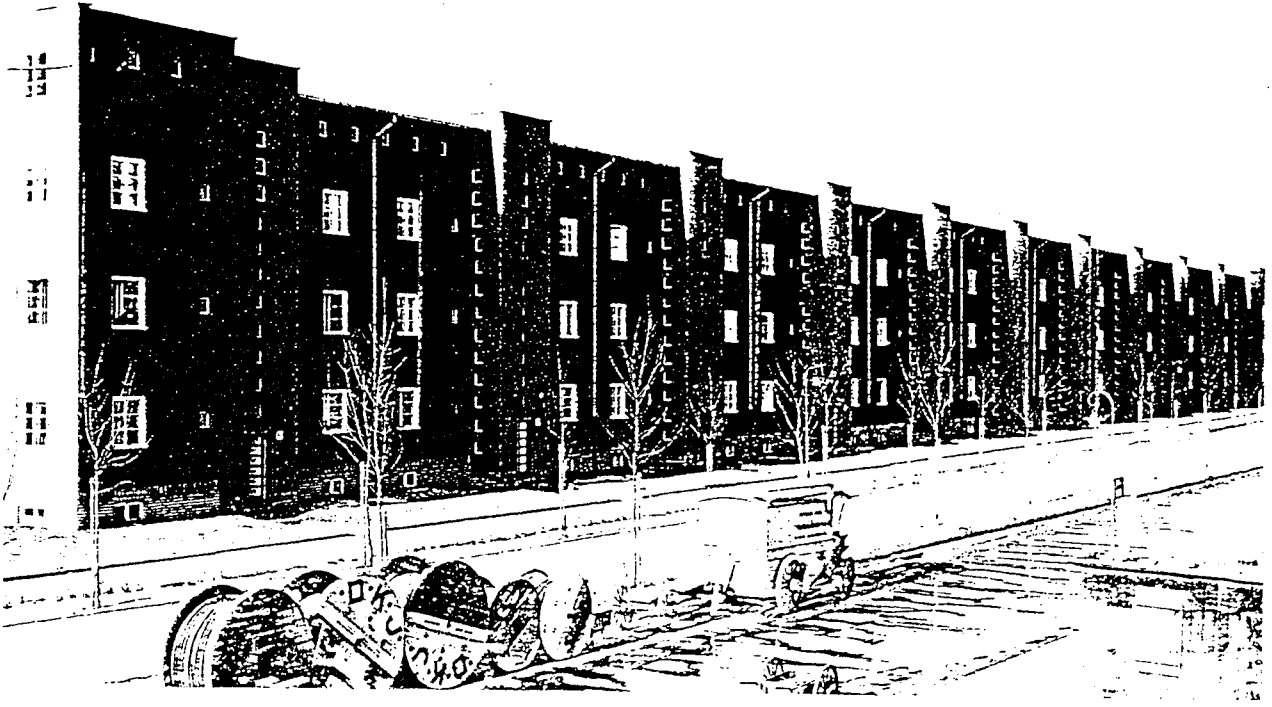
Yapıların mimari özelliği, dönemine göre alışılmadık bir karaktere sahiptir. Birbirini tekrar eden, neredeyse sayısız konut biriminin yan yana gelmesiyle oluşan “Rote Front” ve çevresi 350 m' den fazla olan at nalı formundaki bloklar, 1920' lere kadarki süslü mimari anlayışla bağdaşmayan bir görüntü sergilemiştir. Bütün sıraevlerin ön cephelerinde küçük, arka bahçelerinde ise birbirine dar yaya yollarıyla bağlanan büyük bahçeleri bulunmaktadır.

İnşaat süresini kısaltmak ve yapım maliyetini düşürmek amacıyla, endüstriyel seri üretimin tüm imkanları kullanılmaya çalışılmıştır. Büyük inşaat makineleri sayesinde bir sıraev dört ayda tamamlanırken, blok içindeki bir konut ise üç ayda bitirilmişir.

Büyük yerleşimlerden önce ortaya konan Bahçeşehir hareketinin izlerini burada bina tiplerinde ve cadde düzenlerinde bulmak mümkündür. Taut burada önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Daha önceki bahçeşehir projelerinde, büyük yerleşmelere karşı bir anlayışla, el işçiliği ve zanaatkarlığa çok önem veren Taut, Britz' de endüstriyel üretimi bir iddia olarak ortaya koymuştur.

Konutların planları sadece birkaç farklı tipte sınırlandırılmıştır. “Rote Front” bölümünde iki odalı konutlar bulunmaktadır. Burada giriş holünden oturma odası, mutfak ve banyoya geçilirken, yatak odasına ancak oturma odasının içinden ulaşmak mümkündür (Şekil 3.45).

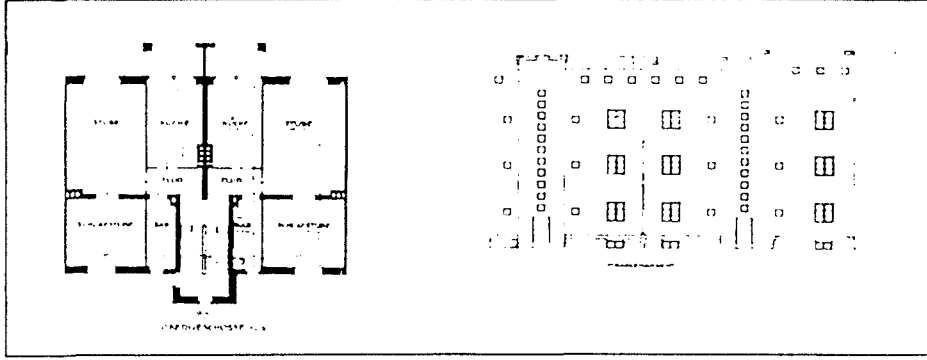
Bir diğer plan tipi ise, at nalı formundaki blokta yer alan, 2 ½ odalı konutlardır. Burada tüm mekanlara dağılım giriş holünden olmaktadır. Ayrıca mutfaktan çıkılabilen bir balkon da mevcuttur (Şekil 3.46).

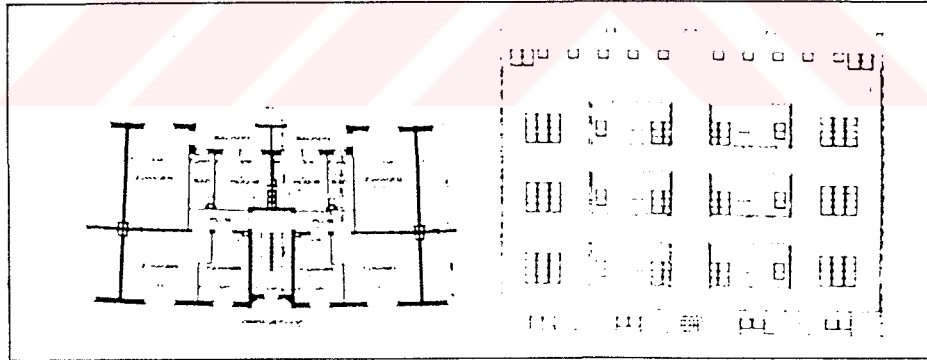
Şekil 3.44a. Britz yerleşiminde Fritz Reuter Caddesi kuzey cephesi

Şekil 3.44b. Britz yerleşimi, Nazi dönemi revizyonu (Fritz Reuter Caddesi)

Şekil 3.45. Fritz Reuter Caddesi konutlarının planı ve cephesi

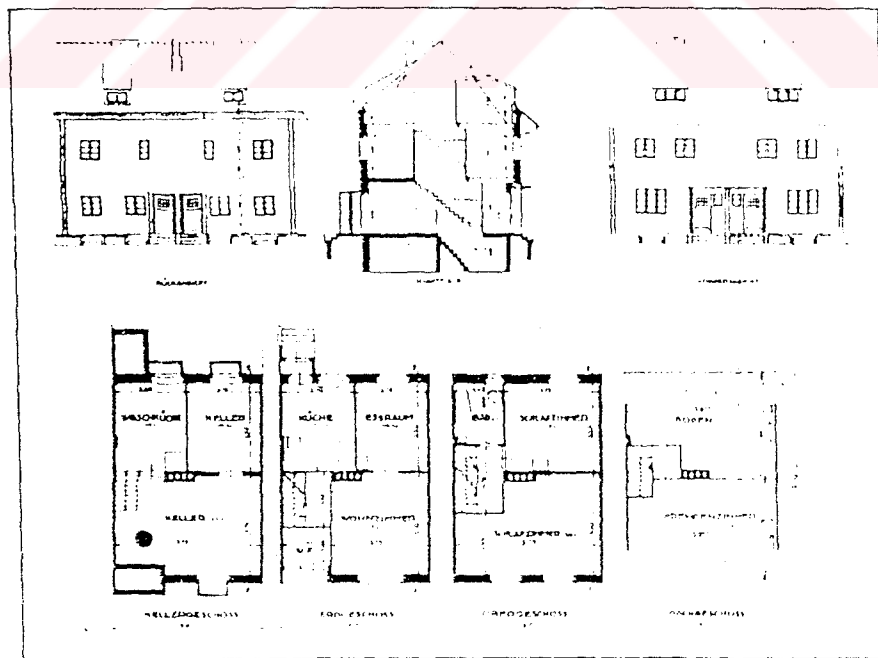
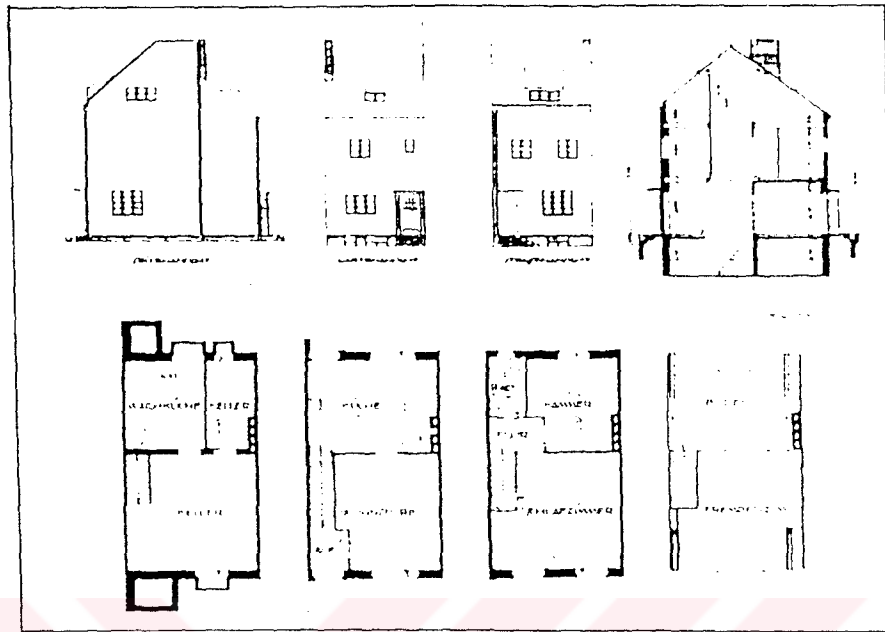

Şekil 3.46. Yerleşime adını veren "at nalı" formundaki blokta yer alan konutlar

5 m genişliğe sahip sıraev tiplerinde 3 ½ oda, mutfak ve banyo bulunurken, 6 m' lik evlerde 4 ½ oda, mutfak ve banyo yer almaktadır. Bunlara ilave olarak kilerler, yıkama mahali ve depolar bulunmaktadır. Küçük olan plan tipinde, mutfağa oturma odasının kotundan başlayan bir merdivenle ulaşılabilir. Aynı şekilde çatı katında yer alan misafir odasına, alt kattaki yatak odasının içinde bulunan merdivenle çıkmak mümkündür (Şekil 3.47a). 6 m genişliğindeki sıraev tipinde merdiven kovası mekanlardan ayrılmıştır. Zemin katında oturma odası, yemek odası ve mutfak bulunan bu tipte, üst katta 2 yatak odası ve bir banyo, çatı katında da bir misafir odası yer almaktadır (Şekil 3.47b).

“Hufeisen” yerleşimi ile birlikte kitlesel konut üretiminin, ancak tipleştirme ve standartlaşma aracılığıyla gerçekleştirilebileceği ortaya çıkmıştır. Konut yapımında endüstriyel üretim sağlanamadığı sürece, kitlesel konut ihtiyacının karşılanması ucuz metodlarla gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmıştır.

1930 yılına doğru Gehag Bruno Taut' tan, yerleşime ilave olarak iki ayrı bölge daha tasarlamasını istemiştir. Yeni yapılarla, Hufeisen yerleşiminin ilk yapıları karşılaştırıldığında ortaya önemli farklılıklar çıkmaktadır. İlk yapılardaki el işçiliği ve zanaata dayalı geleneksel üretimin izleri, yeni yapılarda tamamen ortadan kalkmıştır. Eski yapıların, bahçeşehir fikirlerinin uzantılarını taşıyan özelliği, yerini kentsel mimarinin özelliklerine bırakmıştır.

HUFSEINSIEDLUNG		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE	
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP		3. TİP
	4.1.	ROTE FRONT KONUTLARI				
	4.2.	HUFEISEN KONUTLARI				
	4.3.	SIRAEVLER (5 m GENİŞLİK)				
	4.4.	SIRAEVLER (6 m GENİŞLİK)				

MARTIN WAGNER & BRUNO TAUT

Tablo 3.4. "Hufeiseniedlung" tipoloji araştırması. Ekonomik koşulların kısıtlı alanlarda küçük plan tipleri ortaya çıkardığı, bu yüzden de geleneksel plan tipinden de kurtulamadığını gösteriyor.

3.3.2.2. Siemensstadt

19. yüzyılın sonlarına doğru, Berlin’ de geniş endüstri alanları satın alan Siemens Şirketi, buralarda çok sayıda atölye ve fabrika açtı. Bunun doğal sonuçlarından biri olarak ortaya çıkan önemli boyuttaki konut ihtiyacını karşılamak amacıyla Siemens, Birinci Dünya Savaşı’ ndan sonra kendi konut kooperatifini kurdu. 1920’ lerden sonra kuzeydeki Spandau bölgesinde pek çok konut inşa etti.

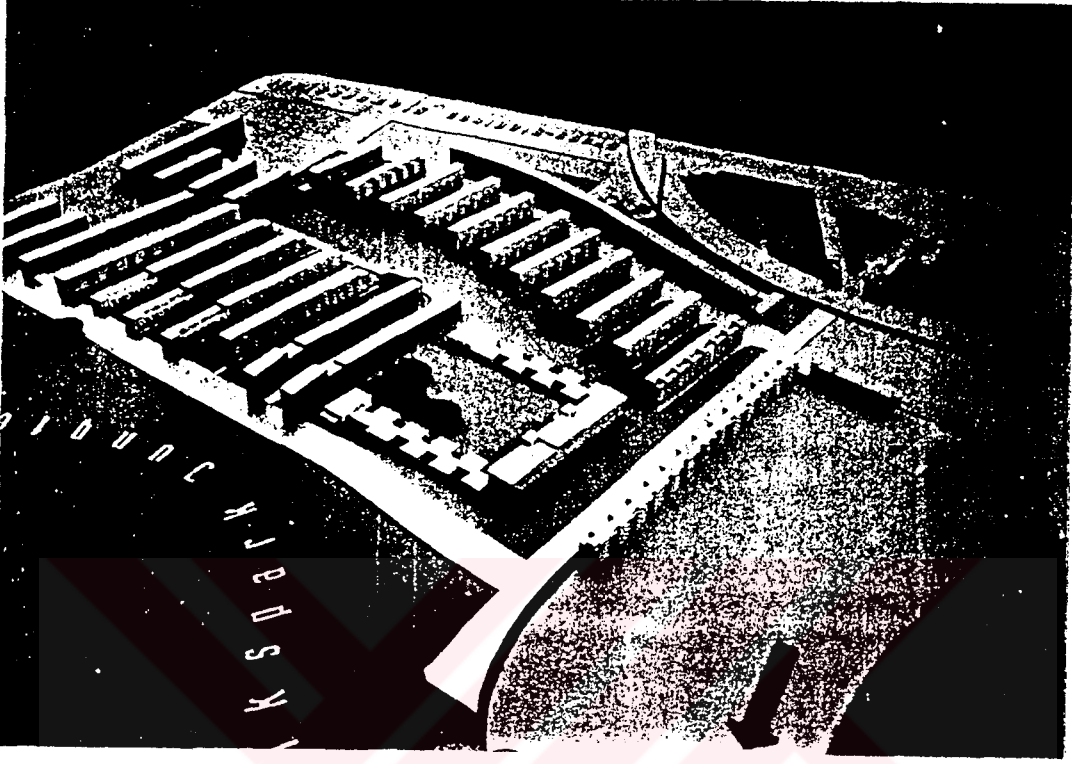
1920’ lerin ikinci yarısından sonra çok geniş bir kapasiteye ulaşan Siemens konutları, aynı bölgede kentsel ölçekte büyük bir yerleşim fikrinin doğmasına yol açtı.

Ön görülen inşa programı hijyenik, sosyal ve etik talepleri gözardı etmeden, mümkün olduğu kadar rasyonelleştirilmiş, plan tipi ve olabildiği kadar yatak sayısı üzerine kurulmuştu. 1928 – 1929 yıllarında geçerli olan ev vergisi konusundaki düzenlemeye göre, “küçük konut” üretimi mümkün değildi. Bu yüzden yasaların imkan tanıdığı büyüklükteki konut birimlerinin iç mekan düzenlemesi olmadan inşasına karar verildi. Burada hedeflenen “Asgari Varoluş İçin Konut” (Wohnung Für das Existenzminimum) tartışmalarını deneysel olarak araştırmak ve pratiğe dökmektir.

Ortalama birim konut büyüklüğü 54 m² olarak belirlendi. Konut alanlarının yerleşim geneline göre dağılımı ise şu şekilde saptandı:

- Konutların % 30’ u 48 m²,
- Konutların % 50’ si 54 m²,
- Konutların % 10’ u 62 m²,
- Konutların % 10’ u 72 m².

Yerleşimin kentsel planlaması, şehrin yapı şefi olan Martin Wagner’ le uzun süredir sıkı bir çalışma içerisinde olan Hans Scharoun’ a aitti. Planlamanın temel düşüncesini, konut organizmalarını arazi topoğrafyasına uyumlu kılmak, birbiriyle bağlantılı yeşil alanlar yaratmak, cadde ve sokak yapımında maliyeti azaltmak ve konutlar için yeteri kadar ışık

Şekil 3.48. Siemensstadt, maket

Şekil 3.49. Siemensstadt' ta görev alan mimarlardan Hugo Haering' in konutları

ve hava sağlamak gibi prensipler oluşturuyordu. Bu prensipler ışığında, göreceli olarak kısa kuzey – güney dizileri ortaya çıkmıştır (Kloss, 1982).

1928 yılında batı Berlin' in kuzey Charlottenburg bölgesinde yapımına başlanan ve tren hattının son durağı Siemensstadt' ın içinde yer alan yerleşim, 1929 yılında Zehlendorf' un inşasıyla aynı zamanda tamamlanmıştır. Siemensstadt ile birlikte batı Berlin' in konut açığı bir ölçüde kapatılmak istenmiştir. 1800 konut birimi olarak düşünülen yerleşimin 1678 adet konut birimi Walter Gropius, Hugo Haering, Fred Forbat, Paul Rudolf Henning ve Otto Bartning gibi çeşitli mimarlar tarafından yapılmıştır.

16 m yüksekliğindeki dizi yapıların arasındaki mesafenin 28 m kadar az tutulmasındaki amaç, yerleşimin merkezinde mümkün olduğu kadar geniş yeşil alan yaratmaktır. Hiçbir tek evin yer almadığı ve yapıların üç – dört katlı olduğu Siemensstadt' da ayrıca 11 dükkan, 1 çamaşırhane ve 5 adet de büro bulunmaktadır.

Kısa dizi yapılar sayesinde, yerleşimin orta bölümünde geniş bir boş alan meydana gelmiştir. Gropius' un batıdaki uzun dizi binaları ve F.Forbat' ın doğudaki dizi binaları ile sınırlanan bu boş alan, dinlenme ve çocuklar için oyun alanları olarak tasarlanmıştır. 4 katlı ve 16 m yüksekliğe sahip binaların arasındaki mesafe 28 m' dir. Kuzeyde yer alan P. R. Henning' in park yönündeki binaları iki katlıdır.

Yerleşimin trafik sirkülasyonu, dizi binalar sebebiyle, köşeli sokaklar vasıtasıyla sağlanmıştır. Evlere giriş, 2.5 m genişliğindeki yaya yollarıyla sağlanmıştır. Kuzey – güney dizileri prensibinin dışında kalan bir istisna olarak Gropius ve Bartning' in yapıları, Goebel Caddesi boyunca yer almaktadır. Otto Bartning' in binasının asıl fonksiyonu, yerleşimi güneyde yer alan demiryolundan ayırmaktır. Bu binada ve Gropius' un Goebel Caddesi' ndeki binasının kuzey yönünde, 2 taneden daha fazla odası bulunmayan son derece küçük konut birimleri görülmektedir.

Yerleşimin bütün yapılarının temel malzemesi tuğladır. Tüm çatılar masif ve düz olup linolyum kaplıdır. Sadece birkaç istisna dışında binalar 4 katlı olup, normal bir kat

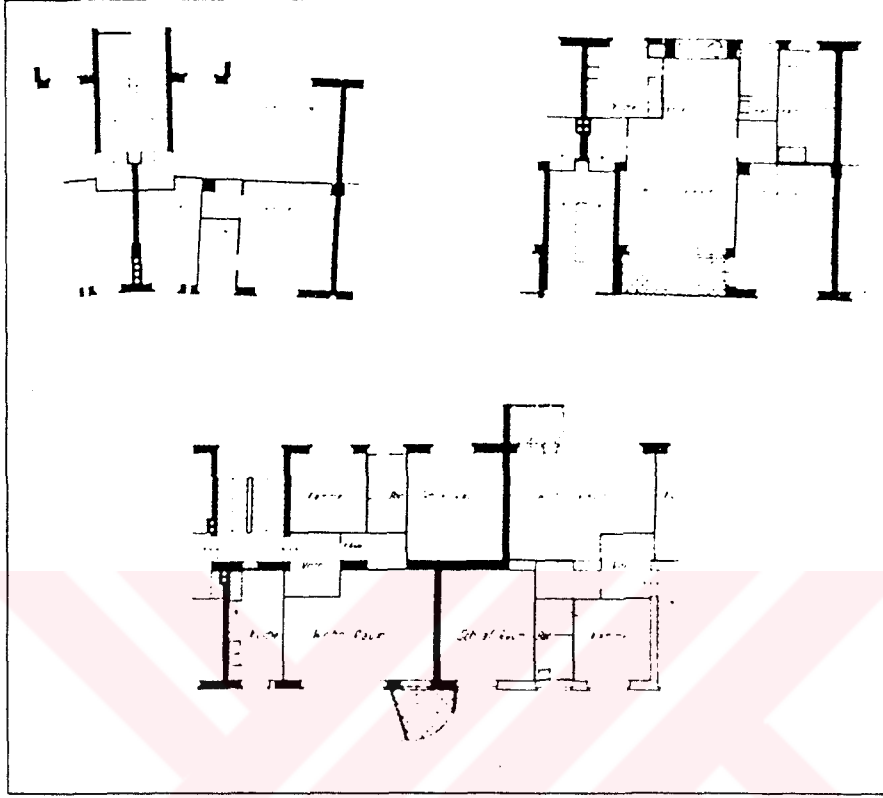
yüksekliğinde çatı katlarına sahiptir. Bu katlarda önceleri yıkama mutfağı, çamaşırhane ve kurutma odaları düşünülmüşse de, buraları daha sonra depo olarak kullanılmıştır.

Scharoun, birbirinden plan tipi olarak da ayrılan üç farklı dizi bina yapmıştır. Maeckeritz Caddesi üzerinde yer alan kıvrımlı dizi, 8.40 m derinliği ile yerleşimin en dar binasını oluşturmaktadır. Binada göze çarpan en önemli özellik, cepheden dışarıya doğru çıkan merdiven kulesi ve onu her iki yandan saran balkonlardır. Merdiven kuleleri cephenin önüne çıkmasına rağmen, bina derinliğinin az olması sebebiyle, konutlar yeteri kadar ışık ve hava alabilmektedir.

Batı yönündeki binalar, daha çok bir geminin formuna ve cephe elemanlarına benzetilmiş ve bu yüzden “zırhlı kruvazör” (Panzerkreuzer) olarak adlandırılmıştır. Bu binaların merdiven kuleleri yapının içinde yer alarak, kendini sık ve küçük dikdörtgen pencerelerle belli etmiştir. Çatı katında ise, neredeyse bir kat yüksekliği kadar sağır bir cephe, binayı bitirmektedir.

Scharoun, birbirini tekrar etmeyen üç farklı plan tipi geliştirmiştir. Tip A’ da dar ve birbirine açılan mekanlarla, konutun yeteri kadar ışık ve hava almasını sağlamıştır. Tip B’ de mekanlara dağılım giriş holünden olmaktadır ve oturma odasıyla yatak odasının konumu, konut biriminden diğerine değişmektedir. Böylece odalar birbirinden farklı olarak doğuya veya batıya bakabilmektedir. Tip C’ de ise ortak dağılım, içinde yemek de yenebilen, iki yönde de cephesi bulunan oturma odasından sağlanmaktadır. Yatak odalarına geçiş ancak oturma odasının içinden olmaktadır. Scharoun’ un kendisi de bu tip bir konutta oturmuştur (Şekil 3.50a).

Forbat tarafından tasarlanan yapılar, son derece sade ve gösterişsizdir. Klinker tuğlasının kullanım özelliklerine ve merdiven kulesinin öne çıkarılması düşüncesine göre planlanmıştır. Konutların girişi, Haering’ in dizilerine zıt bir anlayışla doğuda yer almaktadır. Güneydeki bloğun merdiven kulesi daha belirgin bir şekilde öne çıkarken, kuzeydeki dizinin merdiven kuleleri tümüyle cam kaplıdır.

Şekil 3.50a. Hans Scharoun' un imzasını taşıyan üç farklı plan tipi

Şekil 3.50b. Hans Scharoun' un binalarından görünüş

SIEMENSSTADT		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE
MİM. NO	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	
HANS SCHAROUN					
5.1.		TİP A			
5.2.		TİP B			
5.3.		TİP C			

Tablo 3.5. Siemensstadt yerleşimi tipoloji araştırması (Hans Scharoun konutları). Hans Scharoun'un ortaya koymuş olduğu plan tiplerinin fonksiyonel olduğu gözlemleniyor.

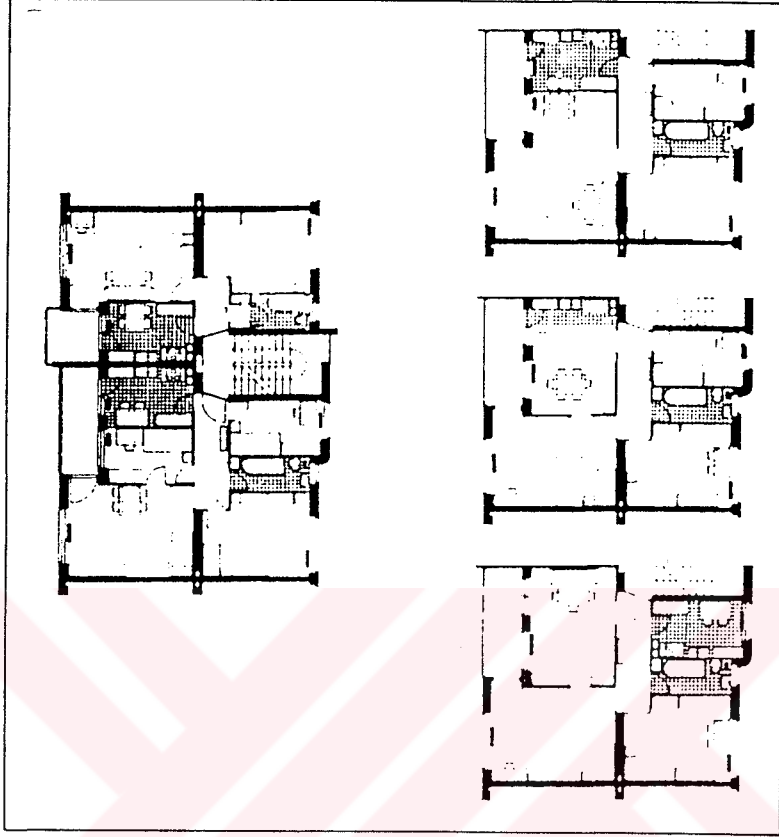
Scharoun' a zıt bir anlayışla Forbat, bir konut biriminden farklı varyasyonlar oluşturmayı denemiştir. Kuzeydeki üç katlı yapılarında, 46.2 m²' lik ve 64.5 m²' lik iki konut tipi bulunmaktadır. Tek bir konut tipinden üretmiş olduğu diğer planların da ağırlıklı olarak fonksiyonalist plan şemasını yansıttığı görülmektedir (Tablo 3.6)

Gropius' un Siemensstadt' daki yapıları, materyal seçimi ve tasarım cesareti yönünden kendini belirgin bir şekilde öne çıkarmaktadır. Çelik konstrüksiyonlu merdiven kuleleri boydan boya camla kaplanmıştır. Pencereler geniş ve kesintisizdir. Çatı katları, normal katlara oranla yarı yarıya daha küçüktür ve geriye çekilmiştir. Arta kalan alan yine camla kaplanarak teras olarak kullanılmıştır.

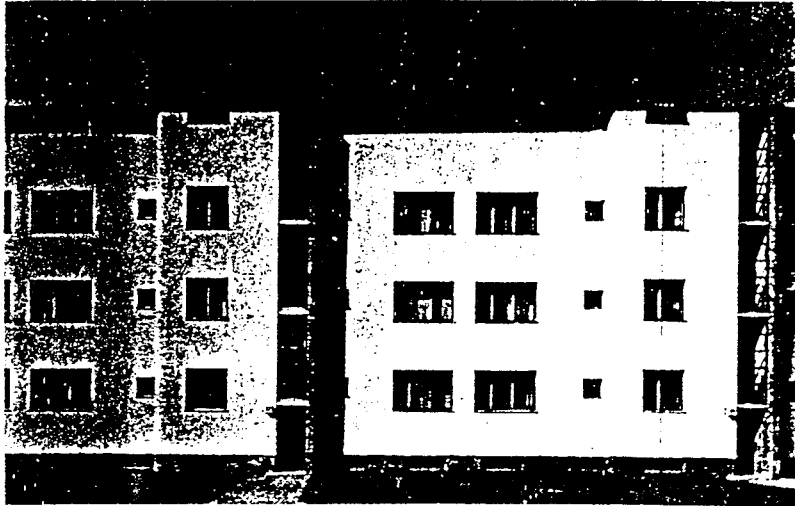
Haering tarafından tasarlanan 9 adet dizi binadaki bütün konut birimleri birbirinin aynıdır. Yerleşimin ana fikrini oluşturan dizi konutlar, Haering' in yapılarında bu temel özelliğiyle görülmektedir. Diğer dizilere dikey olarak konumlandırılmış giriş dizisi, yapıların daha çok yatayda uzadığı etkisini uyandırmaktadır. Binaların giriş cephesi, yarım daire formlu balkonlarla ikiye bölünmüştür. Balkon parapetleri kahverengiye çalan klinker tuğladan yapılmıştır. Üçüncü katın balkonu ise, yatayda merdiven kulesinden merdiven kulesine kadar geniştir. Bu balkonun parapeti de, tıpkı diğerleri ve çatı katının bütün cephesi gibi klinker tuğlasından yapılmıştır.

Yerleşimin kuzey kesiminde yer alan Henning' in konutları, malzeme seçiminde Haering' in yapılarıyla uyuşmaktadır. Park yönündeki konutlar iki katlı, diğerleri ise üç katlıdır. Çatı katları, pencere ve balkon parapetleri klinker tuğlasından yapılmıştır. Balkonlar cephede serbest olarak öne doğru çıkarken, köşeleri yuvarlak dönülmüştür. Kuzey yönündeki ilk binanın ve güney yönündeki iki katlı binların çatı terası bulunmaktadır.

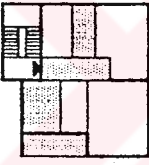
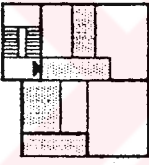
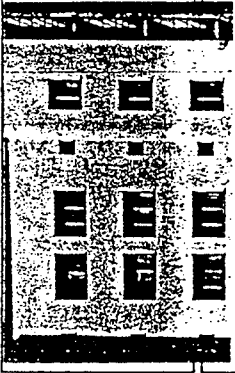
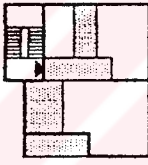
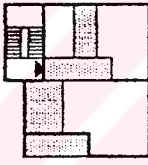
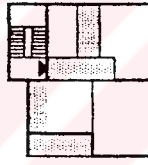
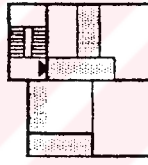
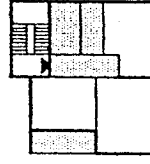
Doğu – batı yönündeki kıvrımlı yapı, yerleşimin en uzun dizisidir. Yapının cadde tarafı renk ve cephe karakteri olarak mümkün olduğu kadar sade tasarlanmıştır. Böylece konkav formlu dizinin daha iyi ışık ve hava alması sağlanmıştır. Bu dizide iki odası güneşe bakan, 45 m²' lik en küçük konutlar yer almaktadır. Kuzey cephesinde dikey,

Şekil 3.51a. Fred Forbat'ın tek bir konut tipinden ürettiği varyasyonlar

Şekil 3.51b. Fred Forbat'ın yaptığı konutların görünüşü

SIEMENSSTADT		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE	
MİM. NO	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP		3. TİP
FRED FORBAT						
5.4.		TIP A				
5.5.		TIP B				
5.6.		TIP C				
5.7.		TIP D				

Tablo 3.6. Siemensstadt yerleşimi tipoloji araştırması (Fred Forbat konutları). Fred Forbat'ın bir plan tipinden geliştirmiş olduğu varyasyonların ağırlıklı olarak fonksiyonel olduğu ancak dördüncü alternatifin geleneksel şemaya daha uygun olduğu görülmüştür.

pencereli merdiven kuleleri ve aralarında iki adet geniş pencere birimleri görülmektedir. Güney cephesinde ise birbirine bağlı ikili balkon grupları göze çarpmaktadır.

3.3.3. Berlin Toplu Konutlarının Değerlendirilmesi

1920' li yılların Frankfurt ve Berlin' inde yapılan büyük toplu konutlar, maliyet ve arazi sorunları nedeniyle genellikle şehir sınırlarının hemen bitiminde yer almıştır. Bu uydu kentler, aynı zamanda direkt olarak – Hamburg' da olduğu gibi – bir şehircilik konsepti olarak ortaya çıkmıştır.

Berlin' in ortaya koymuş olduğu deneysel yerleşim örnekleri, konsept bazında çeşitlilik sergilemektedir. Britz yerleşiminde, bahçeşehir konseptinin içinde blok ve sıraev yapı türleri bir arada harmanlanarak fonksiyonalist tipoloji desteğiyle insanlara sunulurken, Siemenstadt' da bir alternatif yerleşim karakteri olan “dizi konut” prensiplerinin bir örneği sergilenmiştir. Yapı formları ve türlerindeki bu arayışlar, ideal konut planının tüm işlevlere cevap verebilecek yeterli donatılara büründürülebilme kaygılarından kaynaklanmaktadır. “Dizi konut” yapı formuna sahip olan yerleşimlerin binaları kuzey – güney dizileri oluşturarak yeni bir yönelme sahibi olurken, tipolojileri fonksiyonel çözüme daha çok yaklaşmıştır.

3.4. Fritz Schumacher ve Hamburg

Endüstri öncesinin sur şehri Hamburg , 19. Yüzyıl ortalarından itibaren zanaat ve manifaktüre dayalı üretim tarzından , endüstriyel – kapitalist üretim tarzına geçerek modern büyük şehir konumuna gelmiştir.

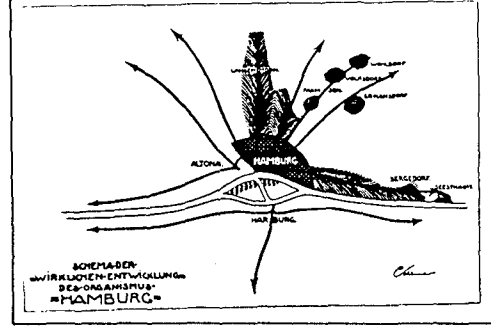
1870 – 1890 yılları arasında yarım milyon nüfusa sahip olan Hamburg 20 yıl içerisinde nüfusunu ikiye katlamıştı. Artan nüfus için yeni konut alanları , şehri genişletme operasyonları , büyük arazi şirketlerinin , büyük arazileri imara açıp parsellemesi sayesinde olmuş ve imara açılan yeni araziler kiralık konutlarla doldurulmuştur (Schubert, 1989).

Konut bulma sorunu giderek kitlelerin sorunu haline gelmişti. Geliri zaten çok düşük ve düzensiz olan işçiler , kaldıkları konut , oda ya da dönüşümlü olarak kullandıkları yatak için kiralarını ödeyemedikleri durumda sokağa atılıyordu. Endüstrileşme sürecinden geçen diğer Avrupa kentleri gibi Hamburg'da da konutlarda yığılma , bozuk altyapı , yüksek kiralar , hijyen koşulları ve limana yakın elverişli konutların azlığı başlıca sorunlardı.

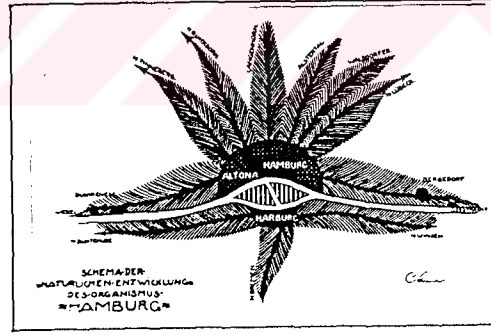
Bunların dışında , özel yapı faaliyetinin şehir büyütme çerçevesi içinde nasıl daha planlı eksellere çekilebileceği bir başka sorundu. Özel girişimin daha sıkı bir şekilde denetlenebilmesi için , zabıta yönetmeliklerinden , mevzi imar planlarından ve şehir genişletme planlarından faydalanıldı.

1913 yılında zabıta yönetmeliklerine göre şehir üçe bölündü:

- Merkez (Altstadt ve Neustadt) ve St. Georg ile St. Pauli banliyöleri
- Diğer banliyöler
- Eski belediye sınırları

Şekil 3.52a. Hamburg' un 19. yüzyıla kadarki şehir gelişim şeması

Şekil 3.52b. Fritz Schumacher' in Hamburg için önerdiği gelişim şeması

Birinci Dünya Savaşı ve 1918 yılındaki devrim, tüm Almanya kentlerini olduğu gibi Hamburg' u da etkileyerek , yeni ve demokratik bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

Ciddi bir konut yokluğuyla karşı karşıya kalınan Hamburg' da kiracıları korumak için bir dizi tedbirler alınmış, konut üretimini tamamen piyasaya bırakmak yerine, devletin sosyal politikasına tabi kılmaya çalışılmıştır.

Konut açığı öncelikle kamusal girişimlerle kapatılmaya çalışıldı. Sübvansiyonlar ve çeşitli finans kaynakları sayesinde belediyeler orta gelir grupları için konut üretmeye başladı.

Savaş öncesi ve sonrasında , ekonomik , politik ve toplumsal gelişmeleri büyük endüstri şehirlerinin sorunlarını yaratmıştı. Buna muhalif olarak , çıkış noktasını konut sektörünün oluşturduğu yeni bir şehircilik anlayışı gelişmişti.

Konut reformcularının amaçları iki noktada yoğunlaşıyordu:

- Geleceğe yönelik ; şehrin dış mahallelerinde yeni bir yapılaşma tarzı.
- Geçmişe yönelik ; mevcut ikamet koşullarının değiştirilmesi ve sıhhileştirilmesi.

1909 – 1933 yılları arasında Hamburg üst yapı müdürlüğüne getirilmiş olan Fritz Schumacher , şehircilik , planlama ve mimarlık alanlarındaki çalışmalarıyla şehrin çehresini kalıcı bir biçimde belirlemişti. Schumacher düşüncelerini 1916 yılında yayımlamış olduğu “Küçük Konut” adlı kitabında ifade etmişti.

1924 ve 1933 yılları arasında Hamburg' da blok yapıların çözülmesi üzerine titiz çalışmalar yapan Fritz Schumacher, bir kentin dış mekanlarının bağımsız olarak algılanmaması gerektiğini savunmuştur (Reinborn, 1996). Açık sokak mekanlarının bir strüktürün – yapı (bina) strüktürünün - bir uzantısı olduğunu vurgulamıştır. Döneme kadarki şehir prensiplerinin, dış mekanın yapı bloklarının arasında kalan mekanlar anlayışının üzerine kurulmuş olduğunu, oysa yapı kütlelerinin kendi içinde geçirecekleri

reformla beraber, dış mekanı da değiştirerek yeniden yaratması gerektiğini ortaya atmıştır. Yapı bloklarının biçimsel özelliklerine göre ortaya çıkan dış mekânın, günden güne değişen yasalarla, o günkü kullanım ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin yarattığı sıkıntılara dikkat çekmiştir.

Yapı bloklarının sadece birer estetik obje olmadığını, üzerinde bulunduğu cadde veya sokağı etkilemekle kalmayıp tanımladığını ifade etmiştir. Berlin’deki yüzlerce hatta binlerce arka avlulu konutun ve Hamburg’deki dar “arka kanat” (Hinterflügel) yapılarının korkutucu gelişiminin, tamamen yüklenici ve yatırımcıların keyfi tutumundan kaynaklandığını ve bu üzerinde çalışılmamış tavrın ortaya koyduğu yapı biçimlerinin yaşanılmaz kent mekânları yarattığını vurgulamıştır.

“Buradan yola çıkarak şehircilik prensiplerinin kökenlerine dokunmak mümkündür. Bugüne kadar en fazla “rötuş” amaçlı elden geçirilen dış mekân, artık inşaat sektörünün önünde, estetik etkiyi içinde barındırması gereken sosyal form arama görevi olarak duracaktır.” (Fritz Schumacher).

3.4.1. “Büyük Hamburg”

Gelişen endüstri, hızla çoğalan ve yoğunlaşan nüfus, liman ticaretinin büyümesi, Hamburg’un sorunlarının tek başına çözülemeyeceğini gösteriyordu. Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı kriz, Hamburg’da ticaretin gerilemesine neden olmuştu. Bu yüzden eyalet hükümeti bölgesel sorunların çözümüne zorlanmıştı. 1915 yılında yayımlanan bildiride, Hamburg’daki ticaretin Almanya’yı tüm dünyada temsil ettiği vurgulanmıştı. Hamburg’un ilerlemesinin ancak ticaret ve gemi kullanımının artışıyla mümkün olabileceği ifade edilmişti. Bu nedenlerden ötürü eyalet yönetimi Hamburg’un gelişmesi için mekansal gelişmeyi zorunlu görüyordu. Bunun için de 1920’li yılların başında bir kampanya başlatılarak “Büyük Hamburg Çalışma Grubu” kuruldu. Grubun önemli iddialarından biri, Hamburg’un önündeki başlıca engelin “yönetim sınırları ve yapısındaki düzensizlik” olarak gösterilmesi idi.

Fritz Schumacher de Büyük Hamburg Grubu' nun önemli isimlerinden biriydi. Onun iddiasının başlıca kaynağını konut sorunu oluşturuyordu. Hamburg' un bundan sonraki gelişimini coğrafyası tayin edecekti. Limanın genişletilmesi ve iş merkezlerinin kurulabilmesi için nehrin kenarındaki nemli arazi çok uygundu. Ona göre , konut alanları için en elverişli bölge ise yukarıdaki kumluk araziydi. 1919 yılında yayımladığı genişleme modeli, günümüze kadar sürecek olan şehrin planlaması için en önemli anahtardı. Prusya yönetimi, Harburg ve Wilhelmsburg' un kendileri açısından son derece önemli iktisadi ve endüstriyel şehir olmalarından dolayı, Hamburg' un birleşmesini istemiyordu. Harburg' u bağımsız bir liman ve şehir olarak düşünüyorlardı. Ancak 1927 yılında Hamburg ve Wilhelmsburg birleşince ortaya 115.000 nüfuslu yeni bir Prusya büyük şehri çıkmıştı.

Schumacher' in diğer çabalarını, 1928 yılında oluşturulan ve 1933'e kadar başkanlığını yürüttüğü Hamburg – Prusya bölge planlaması komitesi teşkil ediyordu. Bu komitenin dört hedefi bulunuyordu:

- Liman birliğinin oluşturulması,
- Bölge planlaması,
- Trafik planlaması,
- Diğer sorunlar,

Komitenin çalışmalarının ağırlık noktasını, şehrin çevresindeki planlama girişimlerine danışmanlık ve bilirkişilik hizmetleri vermesi oluşturuyordu. Kendi finans kaynakları ve yürütme yetkisi olmadığı için etkili olabileceği alanlar sınırlıydı.

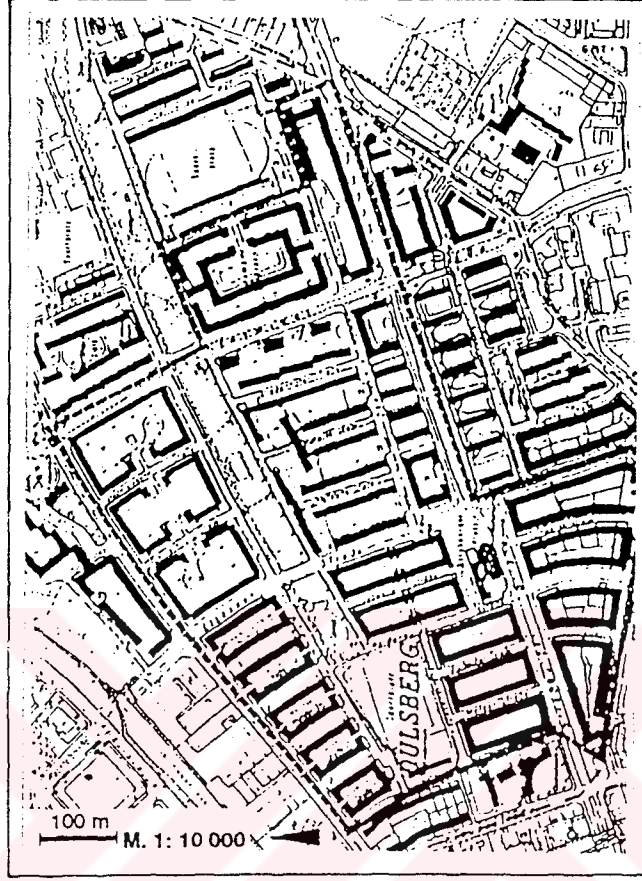
3.4.2. Hamburg Yerleşimleri

Konut açığı ve siyasi otoritenin değişimi 1918 yılında devleti ilk kez konut yapımında baş rolü üstlenmeye zorladı. Böylece 1918’de kuzeyde yer alan Langenhorn’ da ,Hamburg’ un ilk ve tek devlet toplu konutları yapıldı. 750 m2’ lik parsellerin bahçe yapımına göre düzenlenmesi , bitişik nizam sıraev düzeni ile maliyetin düşürülmesi gibi kriterler Langenhorn’ un şehircilik konseptini oluşturuyordu. Ancak bu tip sıraev dizileri Hamburg’ un konut sorununu çözmek için yeterli değildi. Kirası uygun çok sayıda küçük konutun yer alabileceği , katlı toplu konut yerleşimlerine ihtiyaç vardı.

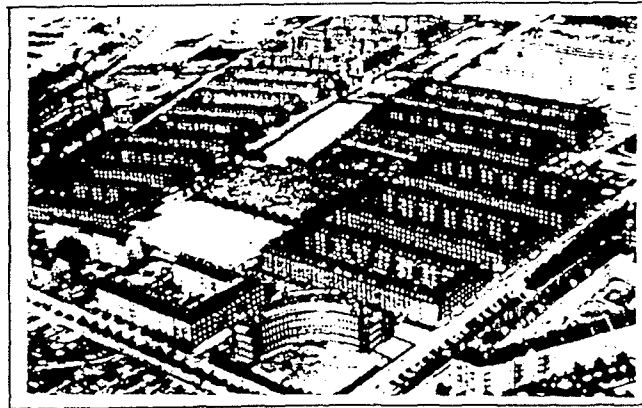
Dönemin tipik Hamburg örnekleri; Dulsberg – Barmbeck’ teki küçük konut yerleşimi ve Westerhude’ deki Jarrestadt’ dır.

1892 yılındaki inşaat yönetmeliklerine göre 1903 yılında yapılan *Dulsberg*’ in imar planında, yerleşimin konut tipi “Schlitzbau” olarak görülmekteydi. Arsa formu değiştirilmeden yeni yerleşim hedeflerine ulaşılmaya çalışıldı. 50 m genişliğinde, 1 km’ den fazla bir uzunluğa sahip olan araziye yeşil alanlar, oyun ve spor sahaları ve bahçeler ilave edildi. Yapıların yükseklikleri düşürülerek derinlikleri azaltıldı. Projeye karşı bir anlayışla, beş kat olan mevcut yükseklik sınırı üç kata indirilmişti. Merdiven kovaları dış duvara yaslandı ve her katta iki konutun yer alması sağlanarak, yoğunluğun ve sıkışıklığın giderilmesi amaçlandı Kat sayısını azaltmasına rağmen aynı konut birimi sayısını yakalamayı başaran Schumacher, maliyetin artmasını da engellemiştir.

Frank kardeşlerin yapmış olduğu balkon geçitli binada uygun kiralarla oturulabiliyordu. Ancak tüm dünyayı sarsan ekonomi krizi sırasında çok büyük bir kiracı grevi yaşanmıştı. Çünkü kiralar ücretlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksekti.

Şekil 3.53a. Hamburg' un örnek yerleşimlerinden Dulsberg' in vaziyet planı

Şekil 3.53b. Dulsberg' in yapı bloklarının görünüşü

3.4.2.1. Jarrestadt

Hamburg’ da konut alanındaki blok yapıdan diziye geçişin en belirgin dışa vurumu Jarrestadt’ da görülür. Jarrestadt işçi kültürünün en önemli örneklerinden biridir. On büyük blok içinde toplam 1.800 adet konut birimi içeren Jarrestadt, batıdan doğuya doğru blok yapılaşmadan dizi yapılaşmaya geçişi göstermektedir.

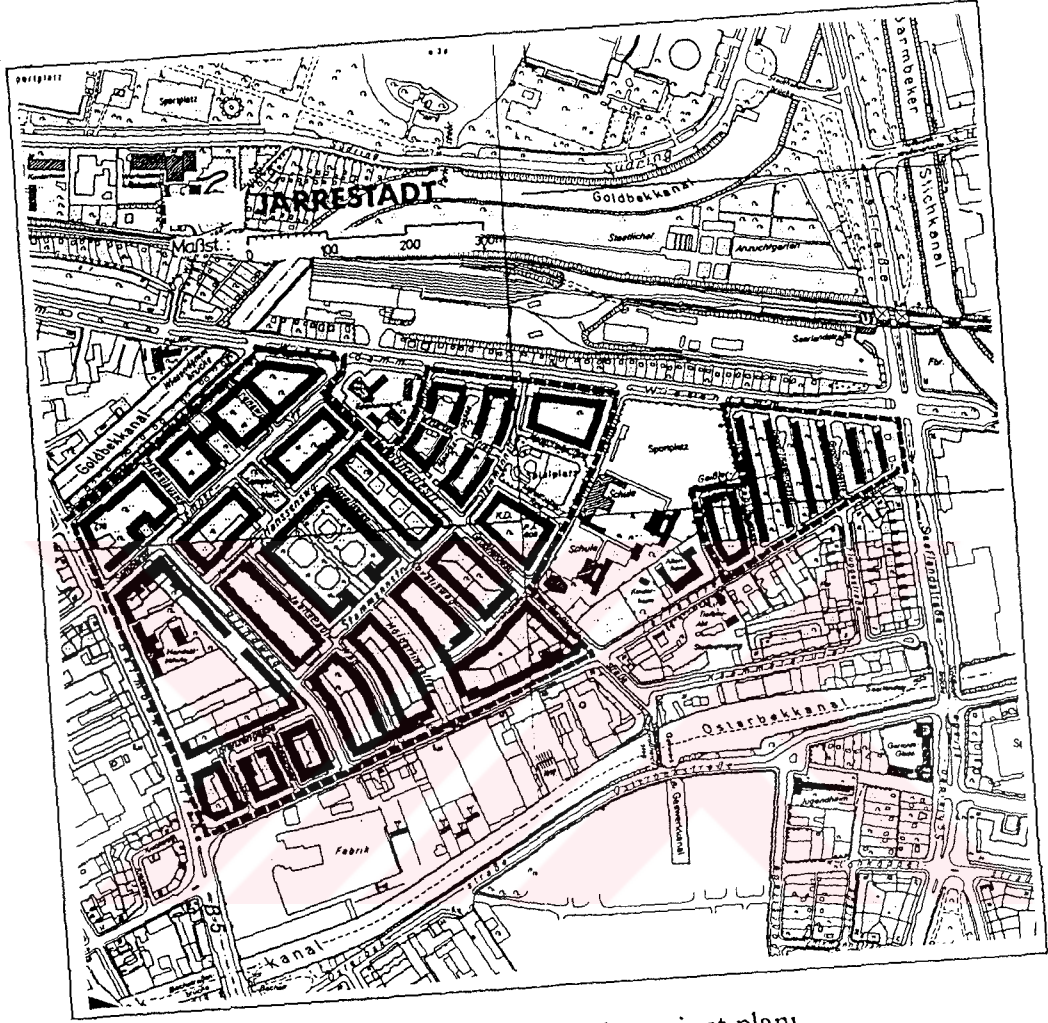
Yerleşimin gerçekleşmesi on mimarın katıldığı bir proje yarışmasıyla olmuştur. Kentsel kriterler yarışmacı mimarlara daha önceden verilmiştir. Buna göre; imar yasası iki - üç katlı yapılaşmaya izin verirken, yarışma koşulları beş – altı katlı binalara izin veriyor, malzeme olarak da klinker tuğlasını ön görüyordu.

Jarrestadt’ da uzun blok dizileri, kenarlarda iki katlı binalarla dizi ev etkisi göstermektedir. Uzun caddelerin monoton etkisi ise, yapıların yumuşak kıvrımlı olmasıyla, görsel olarak azaltılmıştır. Yerleşimin ortasında ise, yollar ve yeşillikle düzenlenmiş büyük bir meydan bulunmaktadır.

Schumacher’ in çok sevdiği kırmızı tuğla, “Büyük Hamburg” projesinde kullanılan önemli bir malzeme olmuştur. Dönemin büyük şehirlerinin “stil ve malzeme karnavalı” şeklindeki görüntülerine karşılık, kırmızı tuğlayı bir silah olarak kullanmıştır (Frank).

“Bloktan diziye geçiş” konusunda, Jarrestadt ile Britz – Hufeisen Yerleşimi arasında bir karşılaştırma yapan Schumacher, blok yapı formunun zorluklarına dikkat çekmiştir. Her tarafı kapalı blok yapılaşmanın, her zaman görülen bir durum olmasa da, kaçınılması gereken bir yaklaşım olduğunu ifade etmiştir.

Hansensweg üzerinde yer alan bloğun köşe ve bitiş bölümünü oluşturan iki konut birimi, hemen hemen aynı büyüklüktedir. Her iki konutun da üçer odası ile birer mutfak ve banyosu vardır. İlk konuttaki servis hacimlerinin girişin tam karşı yönde yer alması ve odaların yan yana konumlanması, konutun geleneksel plan tipinden izler taşıdığını göstermesine rağmen, odaların dağılışı biçimi fonksiyonel plan şemasını çağrıştırmaktadır. Ancak ikinci konutta servis ve oda hacimlerinin farklı dağılımı

Şekil 3.54. Jarrestadt, vaziyet planı

fonksiyonel kurguyu daha güçlendirmiştir (Şekil 3.55).

Novalisweg' de bulunan iki – üç odalı konutlar ise geleneksel plan tipinin izlerini taşımaktadır. İki ve üç odasıyla beraber birer mutfak ve banyosu bulunan konut birimlerinin tüm mekanlarına dağılım koridor üzerinden yapılmaktadır. Odalar işlevsel olarak birbirinden ayrışmamıştır (Şekil 3.56 ve Şekil 3.57).

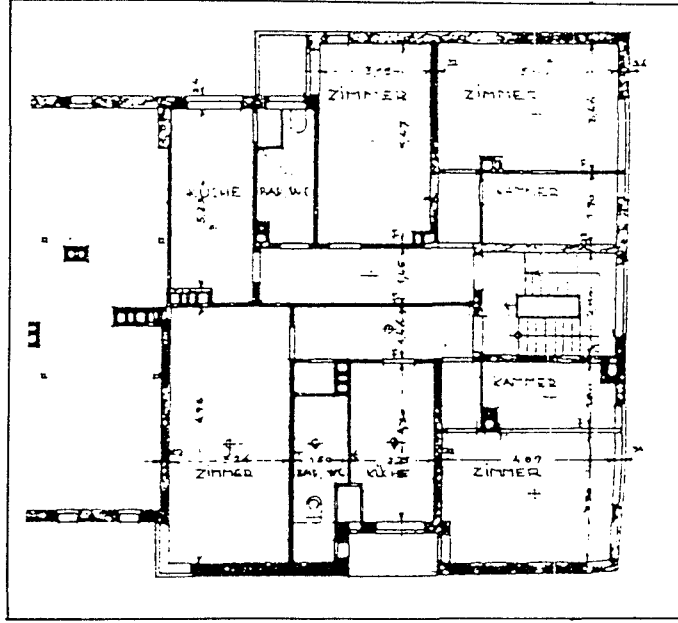
Hauersweg üzerinde bulunan bloklarda iki – üç odalı konutlar bulunmaktadır. Her iki konut tipi de tamamıyla geleneksel plan çözümünün özelliklerini yansıtmaktadır. Birer banyo ve mutfağı bulunan konutlarda mekanlara dağılım birbirine açılan iki küçük koridordan yapılmaktadır. Sirkülasyon alanının son derece küçük olduğu bu birimlerde tüm odalar arasında birbirine geçiş vardır (Şekil 3.58).

Plan özellikleri açısından hem geleneksel hem de fonksiyonel çözüm tipleri bir arada görülmektedir. Alan darlığı sebebiyle bir çok konut birimi geleneksel plan şemalarına sahip olmak durumunda kalmıştır.

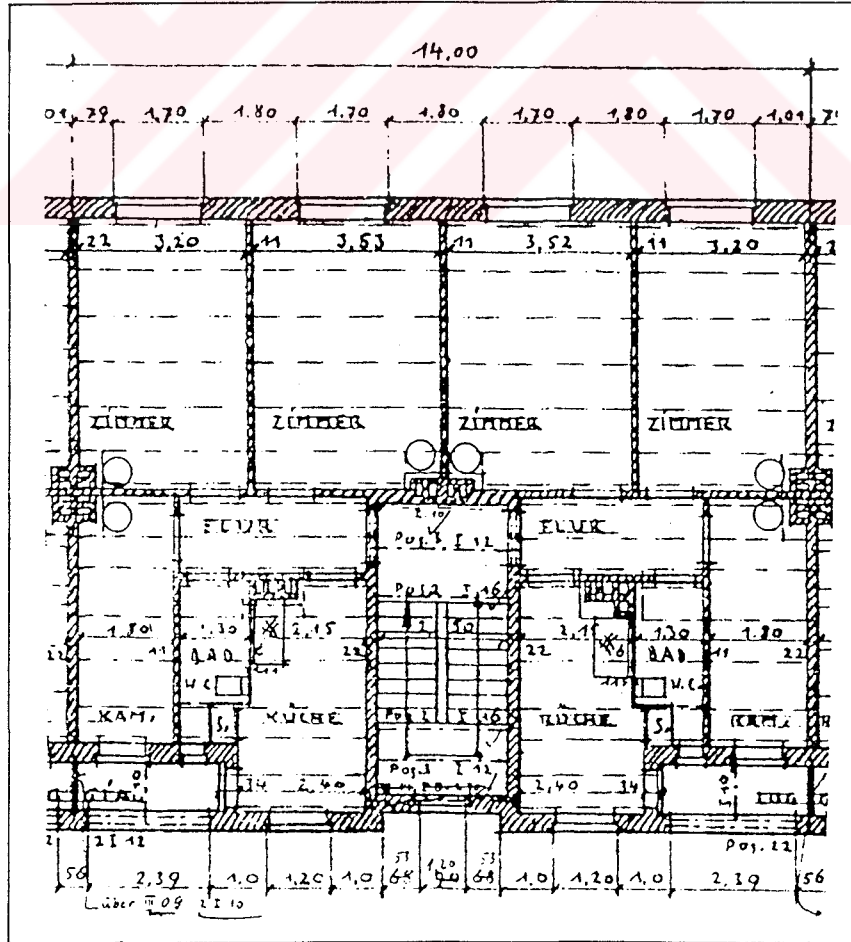
3.4.3. “Yeni Blok” Anlayışının Diğer Örnekleri

1920' li yılların ortasına doğru Hannover' de ciddi boyutlarda konut sıkıntısı yaşanmıştır. 1926' dan itibaren güçlü bir mücadeleyle sorunun üzerine gidilmiştir. Serbest mimar ve kooperatiflerin sağladığı özel finans kaynağı sayesinde yılda 500 ile 1.000 arasında değişen üretim oranı 3.500' e çıkarılmıştır. Hannover topraklarının büyük bir bölümünün gayrimenkul olarak sahipli olması, bu başarıdaki en önemli faktördür.

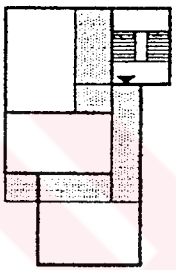

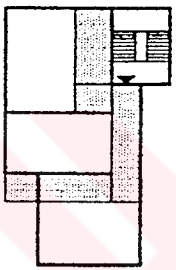

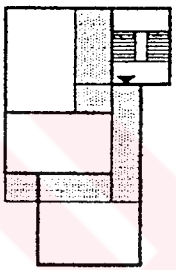

Şehrin yapı müdürü Karl Elkart' ın yönetiminde, o güne kadarki blok yapılaşmayı düzenleyen, bir yeniden yapılanma planı yürütülmüştür. Bütün arazi için uzunlamasına, ağırlıklı olarak dikdörtgen formlu ve kuzey – güney yönlenmesine sahip blok yapılardan oluşan, “yeni mimarlık” anlayışının önerileri uygulanmıştır. Kapalı blok yapılarının

Şekil 3.55. Hansensweg üzerinde yer alan bloklardan bir konut planı

Şekil 3.56. Novalisweg' de bulunan bloklardan bir plan tipi

JARRESTADT		PLAN ÖZELLİKLERİ			
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP
FRITZ SCHUMACHER	6.1.	HANSENSWEG (A TİPİ)			
	6.2.	HANSENSWEG (B TİPİ)			
	6.3.	NOVALISWEG			

Tablo 3.7. Jarrestadt yerleşimi tipoloji araştırması. "Yeni blok" anlayışının önemli örneklerinden Jarrestadt' daki konut birimleri arasında fonksiyonel çözümler de görülüyor.

JARRESTADT		PLAN ÖZELLİKLERİ			
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP
FRITZ SCHUMACHER	6.4.	NOVALISWEG			
	6.5.	HAUERSWEG			
	6.6.	HAUERSWEG			

Tablo 3.8. Jarrestadt yerleşimi tipoloji araştırması (2). Geleneksel plan çözümünün blok yapı karakterinde toplanmış olduğunun önemli bir örneğini teşkil ediyor.

egemen olduğu bölgelerde, iç avlular serbest mekanlar olarak düşünölmüştür. Yapılaşmanın devamı, 1930' lu yılların başında da fazla bir değişikliğe uğramamıştır.

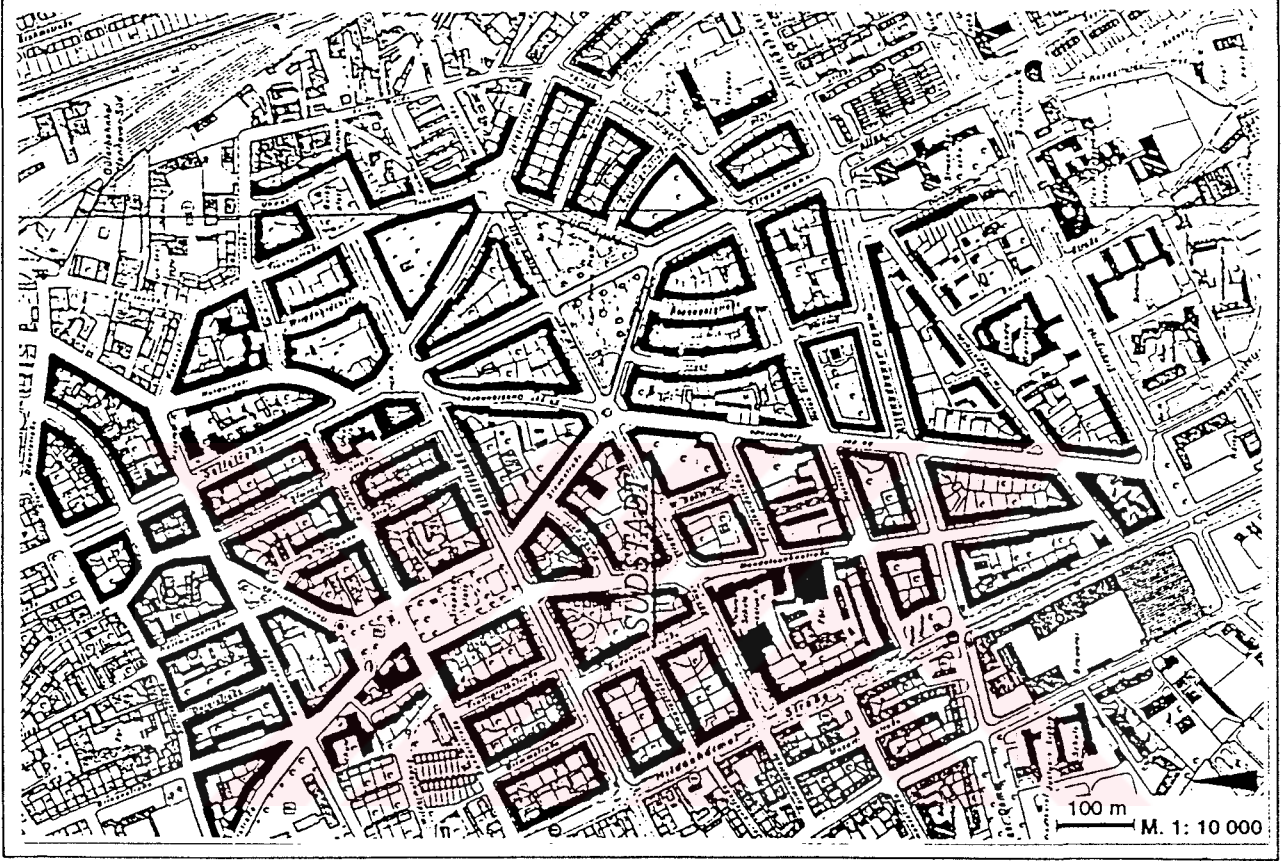
Karl – Peters – Meydanı' nı kesen caddelerin üzerindeki binalar, farklı mimarlar tarafından planlan, koyu kahverengi klinker tuğlalı cephelere sahip 4 – 5 katlı yapılardır. Ana arter ve meydan gibi kentsel mekan vurguları – yukarıda sözü edildiği gibi – klinker tuğlası, plastik cepheler ve yüksek binalar gibi arkitektonik öğeler ve yeşil alanlarla sağlanmıştır.

Hannover örneği blok yapıların, farklı konut birimleri, farklı trafik koşulları ve farklı mimari yaklaşımlara rağmen, uyumlu bir kentsel mekan yaratmada ne kadar etkin bir rol oynayabileceğinin sergilendiği en önemli örneklerden biridir.

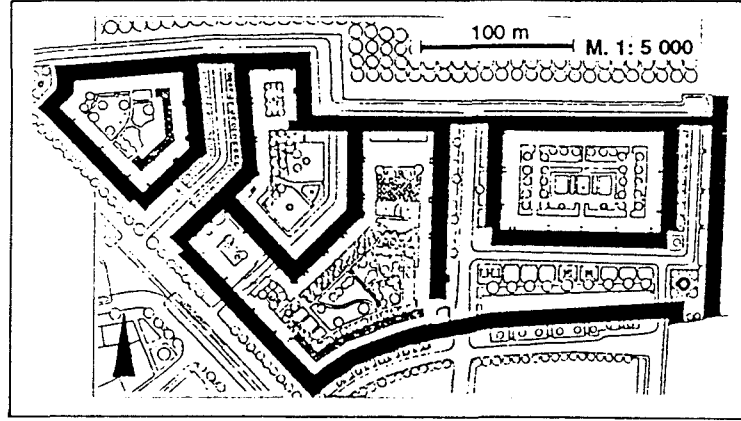
Serbest mimar ve müteahhit Bernhard Borst tarafından planlanan *Borstei* yerleşimi, Münih' te büyük iskan bölgelerinin en çarpıcı kentsel örneklerinden birini oluşturmuştur. Yaklaşık yedi hektar büyüklüğünde bir arazi üzerinde, 1924 yılından 1930 yılına kadar 776 konut inşa edilmiştir. Konutlar üst tabaka için düşünölmüş ve garaj (1920' li yılların sonuna kadar pek görölmeyen), ısıtma merkezi, çok sayıda dükkan ve ortak kullanım alanları gibi öğelerle konfordan kaçınılmamıştır.

Yüksek yaşam standardı iddiası taşıyan bir yerleşimin pek çok öğesinden bunu okumak mümkündür. Yeşillendirilmiş iç avlular sayesinde sessiz bir ortam yaratılmıştır. Balkon yapılmasından vazgeçilmesiyle, temiz ve bütün bina kütleleri ortaya çıkmış ve bu kütlelerin iç avlularda sağladığı sakin atmosfer sayesinde avlu bahçeleri, ortak yaşamı güçlendiren bir işlev kazanmıştır.

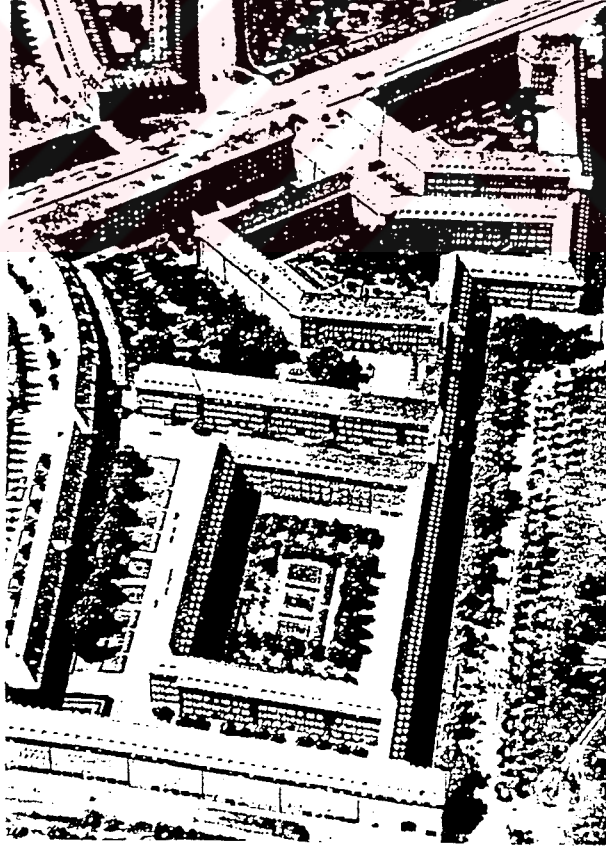
Borstei yerleşimi şehir içinde farklı bir ikamet semti yaratmıştır. Bunu sadece bina kütlelerinin formundan ve büyüklüğünden değil, aynı zamanda renk kullanımı ve mimari detay çözümüyle birlikte evlerin içine kadar giren garajlardan okumak mümkündür (Reinborn, 1996).

Şekil 3.59. Hannover – Südstadt, vaziyet planı

Şekil 3.60a. Münih – Borstei, vaziyet planı

Şekil 3.60b. Münih – Borstei yerleşiminin yapı bloklarından bir görünüş

3.5. Walter Gropius ve Dizi Konut

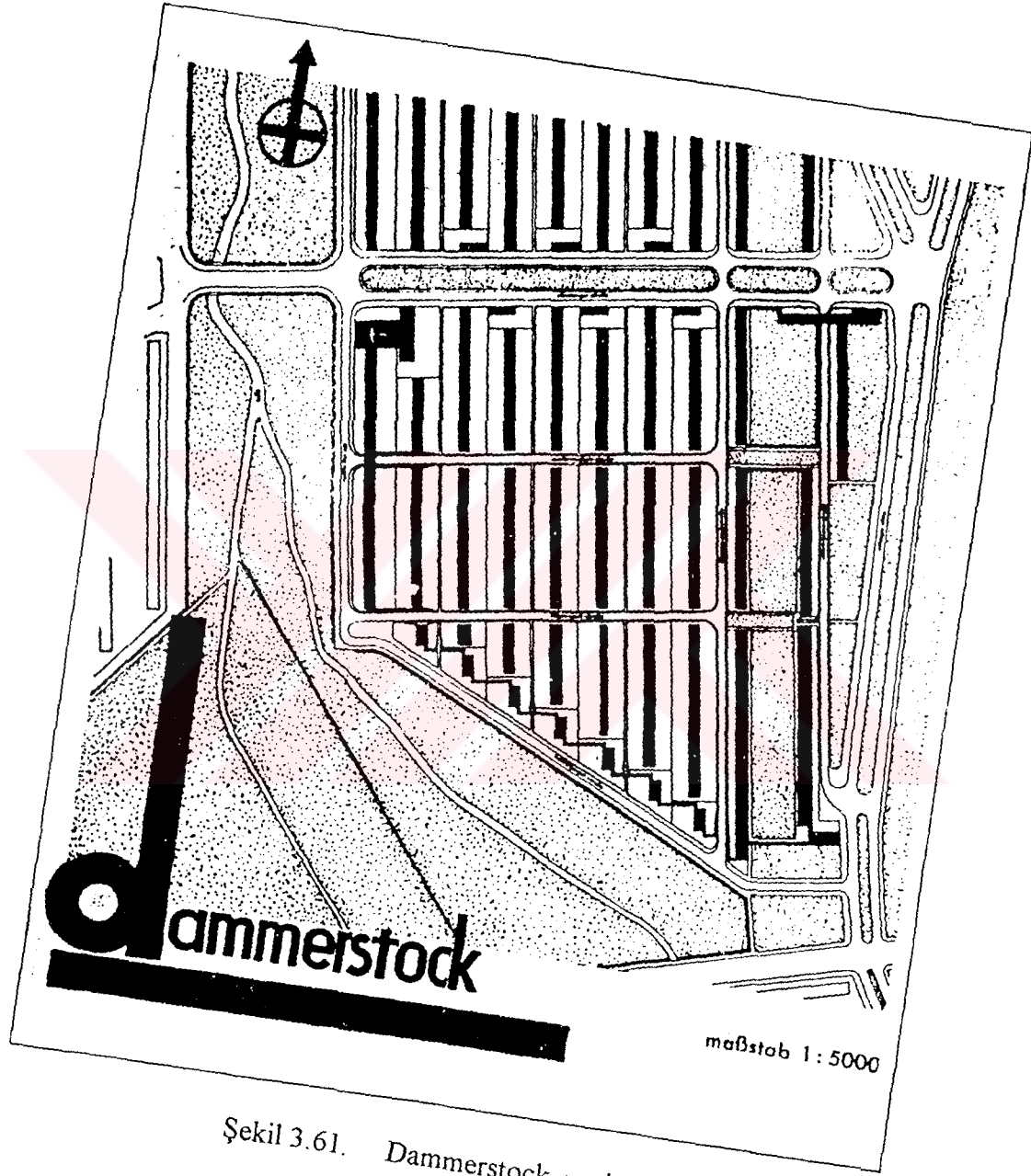
Almanya' da rasyonalist mimarlık, eski kent strüktüründen ve onun getirdiği kentsel prensiplerden vazgeçilmesi üzerine gelişmiştir. Avangardların giderek kentsel ölçekte çalışmaya başlamaları 1928 yılından itibaren blok yapılaşmanın çözülmesini ve konut dizilerinin, kentsel mekan ve caddelerin kenarlarını oluşturmalarını sağlamıştır.

Blok yapıdan diziye doğru gelişme, ideal konut formuna ulaşma düşüncelerinden doğmuştur. Bu gelişmeye göre kuzey – güney yönünde konumlanan ev dizilerinin girişleri doğuda, oturma odaları – teraslarıyla beraber – batıda yer alıyordu. Dizi konutların yukarıda ifade edilen prensipler ışığında hayata geçen en önemli yerleşme örneği Karlsruhe' deki Dammerstock' tur.

3.5.1. Dammerstock

Almanya' nın büyük şehirleri arasında, yeni konutlarda ikamet eden en büyük nüfus oranına sahip olmayı hedefleyen Karlsruhe, bunu önemli ölçüde başarmıştır. 1920' lerden sonra yükselen grafik çizen inşaat sektörü, kamu yararına veya özel adına çalışan tüm sektör aktörlerinin birlikte çaba sarf etmeleri sonucunda Karlsruhe' de konut üretimi, savaş öncesine göre % 100' ün üzerinde artış göstermiştir (Katalog – Dammerstock).

Ancak Karlsruhe' de pozitif gelişme gösteren yapı faaliyetlerinin ardında kalan en önemli sonuç, yapı maliyetlerinin aşağıya indirilememiş ve kira miktarlarının ödenebilirlik seviyesinin çok üstünde yer almış olmasıdır. Bu yüzden mütevazı durumdaki orta – tabakadan insanlar, eski konutları kiralamaya zorlanmışlardır. Bu yöntem – daha önce de belirtildiği gibi – Almanya' nın pek çok kentinde denenmiştir. Konut açığına karşı verilen mücadelenin ilk yıllarında hedeflenen üretim düzeyi ve yaşam standardına ulaşmak amacıyla, yeni yapılanma sürecinin her aşamasında rol oynayan kişi ve kuruluşların güçleri kullanılmış ve bu tür sunumlar yapılmıştır. Hem ekonomik, hem de teknik açıdan insanların yaşam standartlarını yükseltebilecek ve yeni

Şekil 3.61. Dammerstock, vaziyet planı

konut anlayışının kültürel alt yapısını oluşturabilecek üretim biçimleri aranmıştır. Bunun sonucunda ucuz olmasa da, yeni ve modern konutlar inşa edilmiştir.

Karlsruhe' de bu amaçlara yönelik tasarlanan en önemli yerleşim Dammerstock' tur. Günün ulaşılmış olduğu inşaat teknik ve yöntemlerinin kullanıldığı Dammerstock yerleşiminin temel hedefi, konut ihtiyacını karşılamaya yönelik "İhtiyaç Konutları" (Gebrauchswohnung) üretmek olmuştur. Bu yüzden yapı malzemesi, inşaat tekniği, konstrüksiyon ve form gibi unsur ve kavramlar yerleşimin birer amacı olarak değil, ana hedefe götürecek araçlar olarak algılanmıştır. Amaç, mümkün olduğu kadar az maliyetle, mümkün olabilen en kusursuz, işlevsel konut tipini ortaya çıkarmaktır.

Dammerstock yerleşimi için ilk düşünceler, 1920' li yılların ikinci yarısında işsizlik ve konut açığına çözüm bulma çabaları arasında ortaya atılmıştır. 1928 yılının Mayıs ayında Belediye Başkanı Schneider, bir toplantı sırasında Karlsruhe' nin güney bölümünde 1929 yılının sonuna kadar, yeni teknolojik gelişme ve tecrübelerin ışığında, konut sorununa çözüm olabilecek, örnek bir yerleşme inşa edileceğini söylemiştir. Bu yerleşimdeki söz konusu konutlar, 6 üyeli bir aileyi (anne – baba, 2 erkek çocuk, 2 kız çocuk) barındırabilecek büyüklükte olacak ve işçilerin derecelerine göre kiraları 50 RM ile 100 RM' i geçmeyecekti. Bunun gerçekleştirilebilmesi için yeni konut üretimi kuruluşunu yapılandırmak gerekiyordu.

Kent merkezinin yaklaşık 3 km kadar güneyinde yer alan Dammerstock bölgesi, Karlsruhe Bahçesehri' nin çok yakınındaydı. Temmuz 1928' de açılan proje yarışmasının jüriliğini yapan Ernst May, Mies van der Rohe ve Paul Schmitthenner gibi mimarlar, birincilik ödülünü Walter Gropius' a, ikincilik ödülünü de Otto Haessler' e vermişlerdi.

1928 – 1929 yılları arasında yapılan Dammerstock yerleşiminde, kuzey – güney yönünde konumlanan tüm dizi binaların aralarındaki mesafe aynıdır ve bütün konut birimleri aynı koşulları sahiptir. Westhausen' da olduğu gibi yönü farklı olan dizilerin yerleşimin genel monoton yapısını bozmaya yettiği söylenemez. Gropius' un bu

tasarımı, “şematik bir yatırım” olarak adlandırılmış ve yerleşimin dış mekanlarının “yaşanamaz” olduğu öne sürülmüştür.

Yerleşim planı üzerinde Haessler ile beraber çalışan Gropius, birbirleriyle aynı uzaklığa sahip dizi binalardan oluşan bir proje ortaya çıkarmıştır. Ekonomik sebeplerden ötürü, sıraevlerin ikinci yolları yapılamamış, bu da evlerin doğuya ve batıya değişimli olarak yönlendirilmesini sağlamıştır.

Yerleşim hakkında tüm yetkiyi elinde bulunduran Gropius, binaların projelendirilmesinde sekiz başka mimara görev vermiştir. Tüm yapıların birbirinin aynısı olması sebebiyle, tek elden çıkmış gibi bir görünüme sahip olan Dammerstock için bu durum şaşırtıcıdır. Binaların sahip olduğu ortak mimari öğeler şöyle sıralanabilir:

- Düz çatılar,
- Pencere aksları ve elemanları,
- Beyaz boyalı cepheler,
- Parlak boyalı kapılar,
- Her konutun eşit büyüklükteki bahçeleri.

1929 yılında, planlanan 750 konut biriminin 228’ i tamamlanarak, bir ay açık kalacak olan “İhtiyaç Konutları” (Gebrauchswohnung) sergisine yetiştirilmiştir.

Yerleşimde ağırlıklı olarak işçi, küçük memur ve çok çocuklu ailelerin yaşaması düşünülmese rağmen, finansal zorluklardan ötürü kiralar düşük tutulamamıştır. Aynı şekilde, yerleşimin büyümesi 1933 yılından sonra ekonomik ve politik sebepler nedeniyle sağlanamamıştır.

Dammerstock’ ta tasarımı Otto Haessler’ e ait olan iki bina bulunmaktadır. Nürnberg Caddesi üzerinde yer alan ilk bina bir çamaşırhane merkezidir. Binanın doğu tarafında iki konut birimi, batı tarafında ise yıkama makinelerinin de bulunduğu geniş bir

amaşırhane vardır. Bodrum katındaki sıcak su kazanı, amaşırhane için gerekli sıcak suyu sağlamaktadır. Üst katta ise üstü camla kaplı büyük bir kurutma odası yer alır.

Bu binadaki konutların fonksiyonalist plan Şemasına sahip olduğu görülür. Mekanlara dağılımın bir koridor üzerinden yapıldığı bu konutlarda 1 oturma odası, 2 yatak odası, 1 çalışma odası, 1 dolap odası, mutfak ve banyo bulunmaktadır. Ayrıca yatak odalarının içinde birer dolap odası daha vardır (Şekil 3.62a).

Otto Haessler' in Dammerstock' taki bir başka binası ise 4 katlı, 62 – 74 m²' lik 8 konutun yer aldığı bir evdir. Her katında iki daire bulunan binanın 3 – 4 ile birer çalışma nişi vardır. Yatak odalarının ve mutfak, banyo gibi servis hacimlerinin doğuya baktığı bu konutlarda oturma odası, çalışma nişi ve kapalı balkon batıya bakmaktadır. Giriş holünden bir yatak odasına, banyoya ve kapalı balkona geçilirken, mutfağa, çalışma nişine ve diğer yatak odasına (odalarına) oturma odasının içinden ulaşılmaktadır (Şekil 3.63b).

Tasarımı Gropius' a ait olan ve dört katında 32 konut birimi barındıran binanın her katında 8 konut bulunmaktadır. Konutların her biri ikişer odalıdır. Dairelerin rüzgarlık ve giriş holünden, mutfak, yıkama odası (banyo , WC) ve depo gibi servis hacimlerine geçilir. Bu mekanların yanında batıya yönlenmiş olan oturma odası ve yatak odası yer almaktadır. Konutların büyüklüğü yaklaşık 49 m²' dir (Şekil 3.64b).

Binanın dış duvarları 32 cm genişliğinde olup, delikli tuğladan yapılmıştır. İçerideki taşıyıcı duvarlar tuğla, bölücü duvarlar alçı ve sünger taşındandır. atı plağı ve çatı katının döşemesi elik – beton plaktır.

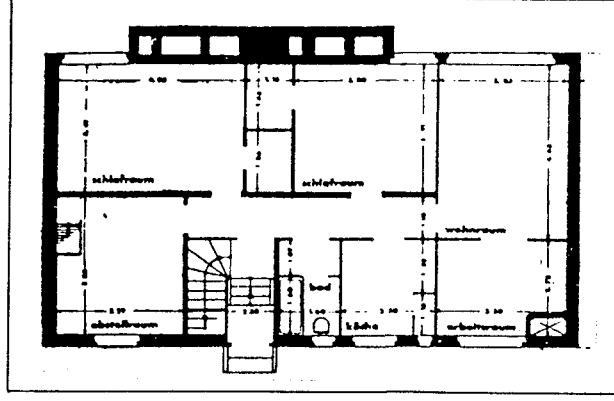
Gropius' un Dammerstock' ta ayrıca 8 adet 2 katlı sıraevi bulunmaktadır. Bu evlerin 3 yatak odası, büyük bir oturma odası, mutfak, banyo ve WC' si vardır. Konutlar, servis ve oda hacimlerinin ortadaki yatay aksla bölündüğü düzenli bir fonksiyonalist plan Şemasına sahiptir. Giriş holünden mutfak ve WC' ye geçilirken, oturma odasına hem giriş holünden hem de mutfaktan ulaşmak mümkündür. Yatay aks üzerinde yer alan

merdivenden üst kata çıkıldığında, 3 adet yatak odası ve 1 banyo görülmektedir (Şekil 3.65b).

Bu evlerin mekan yönlmesi, aradaki ikinci yaya yollarının kaldırılması sebebiyle değişkindir. Servis hacimlerinin batıya, oturma odası ve yatak odalarının doğuya baktığı evler ortaya çıkmıştır.

Dammerstock yerleşiminin ortaya koyduğu monoton konseptin izlerini cephe kurgularında da okumak mümkündür. İki veya dört katlı dizi binaların çıkma yapan ve düşey bant pencereleri merdiven kovalarıyla, teras çatıları bütün binaların sahip olduğu özellikler olarak ön plana çıkmakla kalmamış, Dammerstock' un tek tip cephe öğelerini oluşturmuştur.

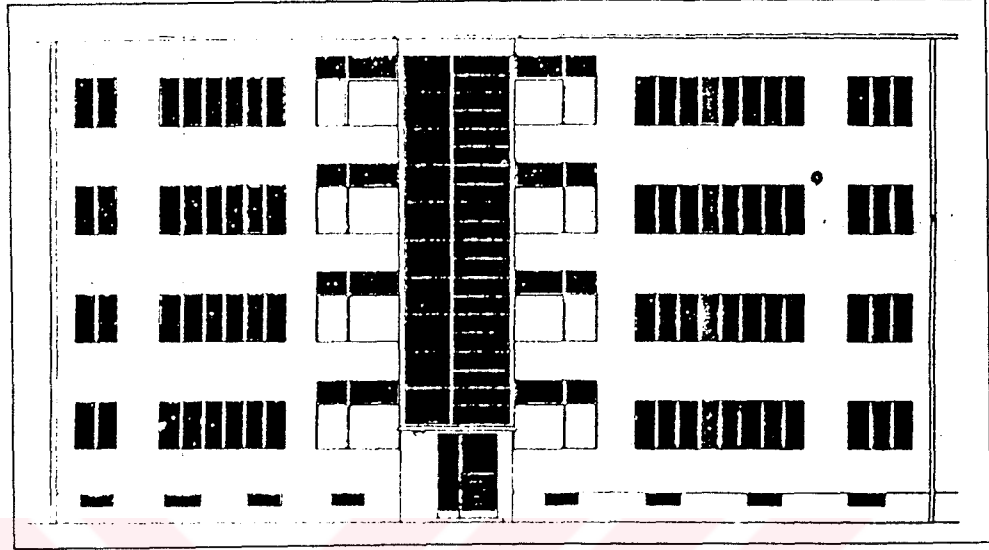

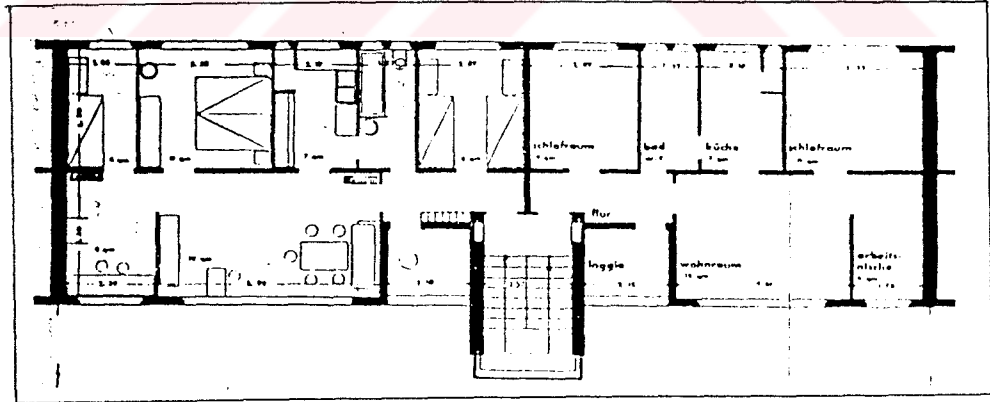
Şekil 3.62a. Otto Haessler' in yapmış olduğu, büyük çamaşırhane binasında yer

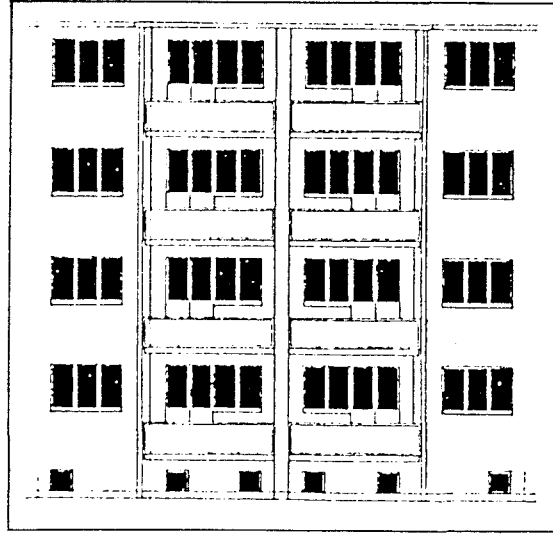
Şekil 3.62b Otto Haessler' in binasının cephesi

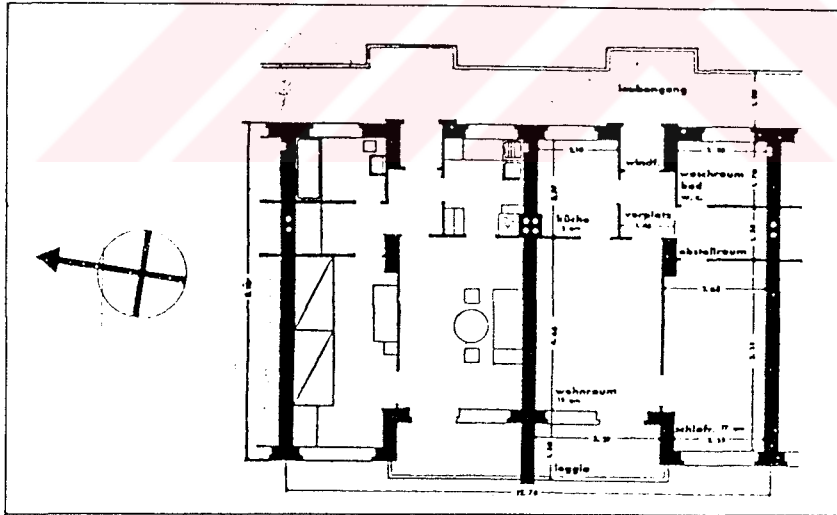
Şekil 3.63a. Otto Haessler' in dört katlı konut dizisi cephesi

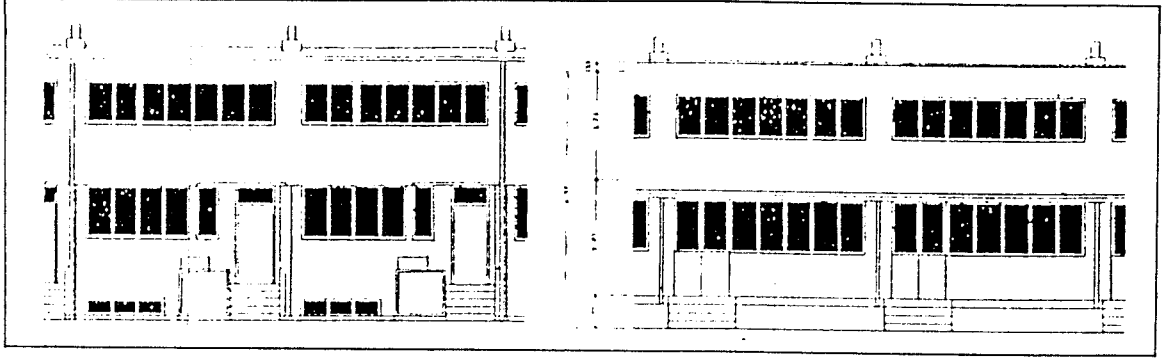
Şekil 3.63b. Otto Haessler imzasını taşıyan planlar

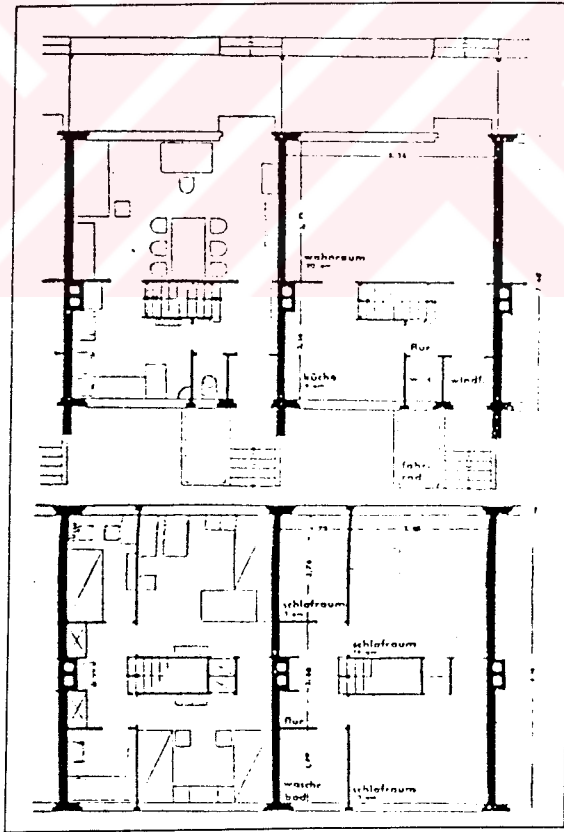
Şekil 3.64a. Walter Gropius' un dört katlı balkon geçişli dizi konutu

Şekil 3.64b. Balkon geçişli dizi konutların planları

Şekil 3.65a. Walter Gropius' un iki katlı sıraev dizileri

Şekil 3.65b. Walter Gropius' un yaptığı sıraevlerin planları.

DAMMERSTOCK		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE
MİM. NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP	
7.1.	ÇAMAŞIR YIKAMA MERKEZİ				
7.2.	SIRAEVLER				
7.3.	DİZİ EVLER				
7.4.	SIRAEVLER				
OTTO HAESSLER					
WALTER GROPIUS					

Tablo 3.9. Dammerstock yerleşimi tipoloji araştırması. Dammerstock yerleşimin ortaya koymuş olduğu planimetri, bütünlüyle fonksiyonalist yapıyla dikkat çekiyor.

3.6. 20. Yüzyıl İkileminin Habercileri:

Weissenhof ve Kochenhof

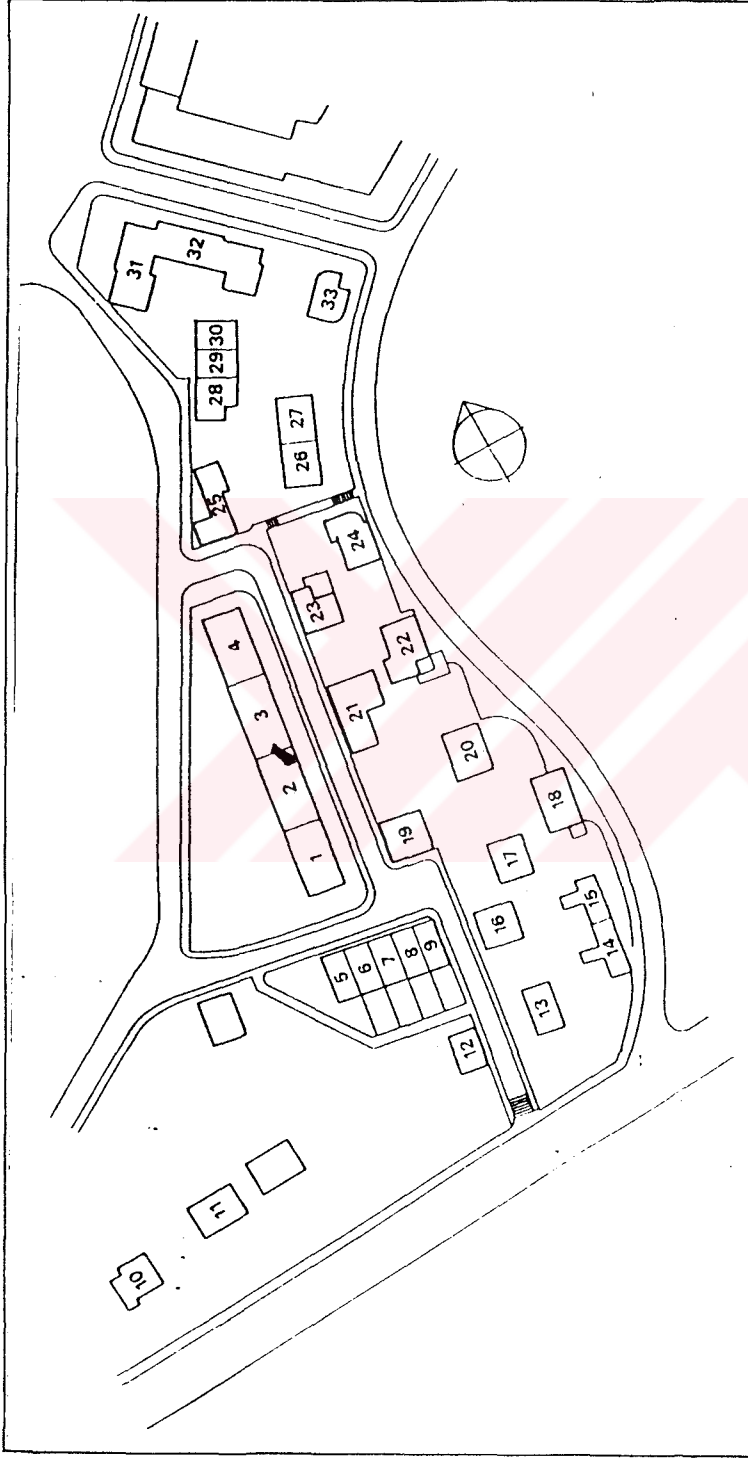
1907 yılında Hermann Muthesius' un önderliğinde kurulan Werkbund sanat, endüstri ve zanaat yardımıyla sınai çalışmayı hedefliyordu. Çalışmalarını daha geniş kitlelere yaymak amacıyla eğitim ve sergiler gibi propaganda araçlarını kullanmışlardı.

Bu sergilerin ilki, 1927 yılında Stuttgart' ta "Konut" (Die Wohnung) isimli sergi olmuştur. Bunu 1929' daki sergiler ve konut tipleri, 1930' da Viyana' daki sergi ve 1932' Zürih Neubühl' deki sergi takip etmiştir. Sergilerde yer alan tüm konutlar, yeni geliştirilen kentsel ve şehircilik prensiplerini fazla taşımayan karakterler sahip olmuşlardır. Stuttgart örneği ise, tiplendirme tartışmalarının Werkbund içinde dahi izlendiği bir dönemde gerçekleştirilmiştir. 1927 yılında avangard mimarlar (Der Ring) tarafından Weissenhof yerleşimi yapılırken, 1933' te hemen yakınında konservatif mimarlar (Der Block) tarafından Kochenhof yerleşimi inşa edilmiştir.

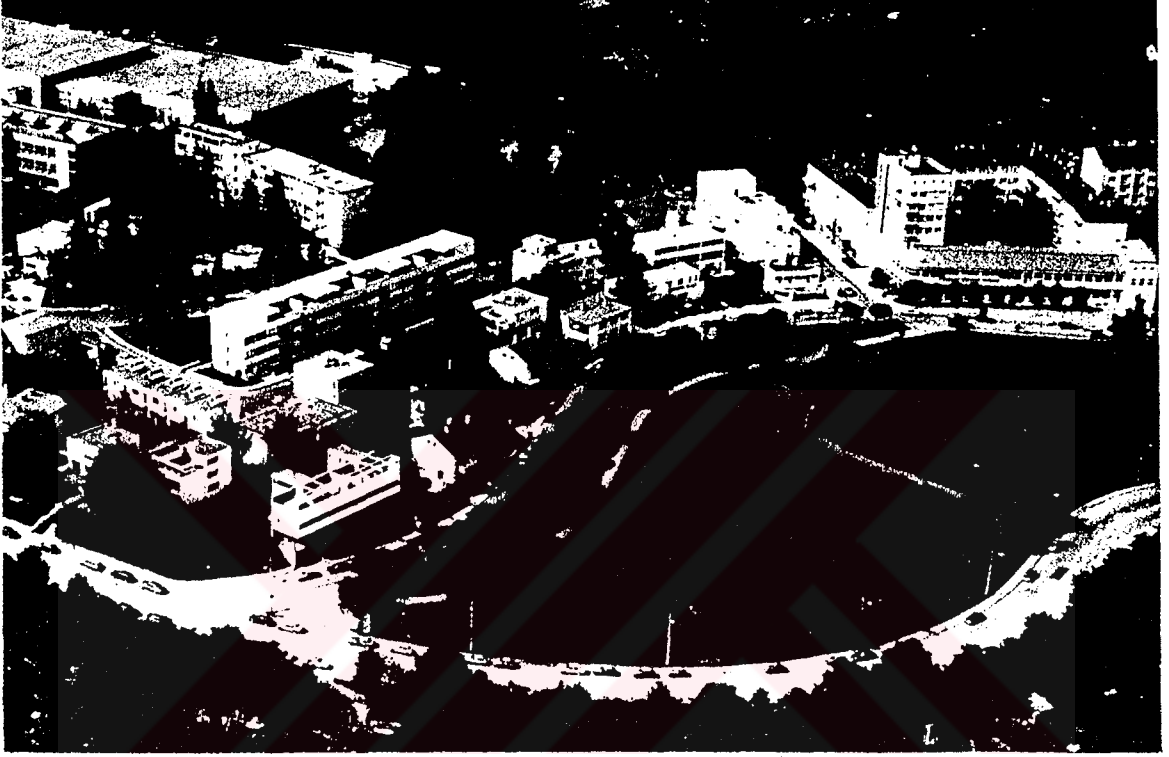
3.6.1. Weissenhofsiedlung

Stuttgart Weissenhof yerleşimi politikada, sanatta, bilimde ve ekonomide önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Modern harekete yakın genç Stuttgart' lı mimarlar ve Belediye Başkanı Daniel Sigloch' un girişimiyle, 1925 yılının sonlarına doğru Stuttgart' ta yeni bir yerleşim projesi ve beraberinde yeni ev ekonomisi üzerinde çalışılan mobilyaların sunulabileceği bir sergi organizasyonu fikri doğmuştur (Kirsch, 1992).

1926' da ilk vaziyet planı çalışmasını yapan Paul Bonatz, yerleşim için ön gördüğü geleneksel konsept sebebiyle Richard Döcker ve grubu tarafından tepki görmüştür. Ortak bir karara varılamamasının ardından ise Paul Bonatz ve Paul Schmitthenner çalışma arkadaşlarını geri çekerek proje grubundan ayrılmışlardır. Bunun üzerine yerleşim üzerinde çalışma yetkisi Mies van der Rohe' ye verilmiştir.

Şekil 3.66. Weissenhofsiedlung, vaziyet planı. 1-4. Mies van der Rohe (Kod no: 8.1), 5-9. J.J.P. Oud (Kod no: 8.3), 17. Walter Gropius (Kod no: 8.2), 19. Bruno Taut (Kod no: 8.4).

Şekil 3.67. Yerleşimin havadan görünüşü..

1927 yılının Mart ayından Temmuz ayına kadar gibi çok kısa bir süre içinde 60 adet konut birimi, Richard Döcker' in yöneticiliğinde beş ayrı Avrupa ülkesinden çağrılan toplam 15 mimar tarafından gerçekleştirilmiştir: Richard Döcker (Stuttgart' lı mimar), Adolf Rading (Breslau Uygulamalı Sanat Akademisi Yöneticisi), Hans Scharoun (aynı akademide profesör), Adolf G. Schmeck (Stuttgart Uygulamalı Sanat Okulu' nda profesör), Peter Behrens (Viyana Akademisi Mimarlık Okulu Yöneticisi), Walter Gropius (Dessau' daki Bauhaus Yöneticisi), Ludwig Hilberseimer (Berlin' de kent plancısı ve serbest mimar), Hans Poelzig (Berlin – Charlottenburg Teknik Üniversitesi Profesörü), Bruno Taut (Berlin Yapı Şefi), Max Taut (Berlin' de konut plancısı ve serbest mimar), Victor Bourgeois (Brüksel' li mimar), Josef Frank (Viyana Akademisi Profesörü), Le Corbusier (Paris), J.J.P. Oud (Rotterdam' lı mimar) ve Mart Stam (Rotterdam' lı mimar). Çalışmada adı geçen mimarların hemen hemen hepsi ilerici mimarlık grubu olan “Halka” nın (Der Ring) üyeleriydiler.

Dönemin giderek yaygınlık kazanan “Wohnung für das Existenzminimum” (Asgari Varoluş İçin Konut) anlayışının getirdiği planlamada minimalleştirme, inşaat yöntemlerinde rasyonelleştirme ve konut birimlerini normlaştırma ilkelerine karşı olarak Weissenhof yerleşimi, deneysel bir biçimde farklı konut ve tipleri bir arada sunmuştur.

Weissenhof' taki yapılar tek tek inşaat tekniği, yapı malzemesi ve organizasyon konularında incelendiğinde, yerleşimin deneysel özelliği belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İnşaat sırasında konstrüktif yeni çalışmalar denenmiş, yanlış yapıldığı zaman tekrar denenmiştir. Zaman kazancı sağlayan çelik ve ahşap konstrüksiyon tipleri, duvar ve çatı plağı gibi prefabrik elemanlar, sergi amaçlı binaların zamanında bitirilebilmesi konusunda önemli bir avantaj sağlamıştır. Bazı mimarların rasyonel yapım teknikleri hakkında bilgi sahibi olmaları sayesinde, tecrübesi olmayan mimarlar bundan kazanım elde etmişlerdir. Mies van der Rohe' nin yaptığı evin konstrüksiyonu olan çelik strüktür de Weimar Cumhuriyeti için yeni sistemlerden birisi olmuştur (Joedicke, Plath, 1977).

Mies van der Rohe çelik konstrüksiyonun avantajlarını kullanarak, bölücü duvarları kullanıcının isteği ve ihtiyacı doğrultusunda yerleştirerek oluşturduğu iç mekanlarla serbest plan tipi geliştirmiştir (Şekil 3.68b). Ancak sistemin yeni deneniş oluşu, beraberinde bir takım sıkıntıları da getirmiştir. Çelik konstrüksiyonun statik hesabının doğru yapılamaması üzerine, binada 90 – 100 ton demir yerine 130 – 140 ton demir kullanılmış, bu da binanın ağırlaşmasına sebep olmuştur. Çelik elemanların yetersiz yalıtım özellikleri yüzünden bina cephesinde çatlaklar oluşmuş ve konuttan konuta ses geçirgenliğinin önüne geçilememiştir. Sergi sebebiyle zamana karşı yarışılmış olması, bu hataların önlenmesi için özenli bir çalışma yapılmasını engellemiştir. Ancak Mies' in çelik strüktürlü serbest plan tasarısı, konut sorununa çok katlı yapılarda kısa süre içinde çözüm bulma yolunda yol gösterici bir yaklaşım olmuştur.

Mies van der Rohe 1927 yılında "Die Form" adlı dergide yayımlanan yazısında, rasyonelleştirme ve tipleştirme konularının ekonomik sorunlar sebebiyle önem taşıdığını, ancak Weissenhof yerleşiminde fazla yer bulamadıklarını ifade etmiştir. Bunlardan daha önemli olarak mimarların karşısında duran problemin yeni bir konutun mekansal çözümünü olduğunu ve bu sorununun hesapsal yöntem veya organizasyon araçlarıyla değil, ancak yaratıcı güçle çözülebileceğini belirtmiştir. (Die Form 8/1927 , S.257)

J.J.P. Oud, Weissenhof için 5 adet ikişer katlı sıraev yapmıştır (Şekil 3.69a ve Şekil 3.69 b). Vaziyet planı üzerinde yaptığı ilk çalışma, binanın güneşe göre konumlanmasıdır. Servis hacimleri kuzeye bakarken, odalar güneyde yer almıştır. Buna göre binaya girişler de ayrılmıştır. Servis girişleri kuzeyden, ana girişler güneyden, bahçe içindedir. Servis ve oda hacimlerinin bu ayrışması, planlama koridor gibi alan kaybettirici mekanların yaratılmasını engellemiştir. Giriş holünden oturma odasına ulaşılan bu evlerde mutfak, yıkama mutfağı ve üstü açık avluya oturma odasının içinden geçilmektedir. Evlerin üst katında ise fonksiyonalist bir mekan dağılımı söz konusudur. 3 yatak odasına da giriş bir koridor üzerindedir. Bu katta ayrıca bir banyo, WC, depo ve elbise odası bulunmaktadır.

Binanın iki cadde arasında kalması, kuzey ve güney cephelerinin önemini ortaya çıkarmıştır. Her iki cephe için de aynı önemi ve uyumluluğu vermeye çalışan J.J.P. Oud, cephe karakterlerinin, taşıdıkları işlevsel özelliklerin dışarıya yansımaları sonucunda oluşmasına dikkat etmiştir.

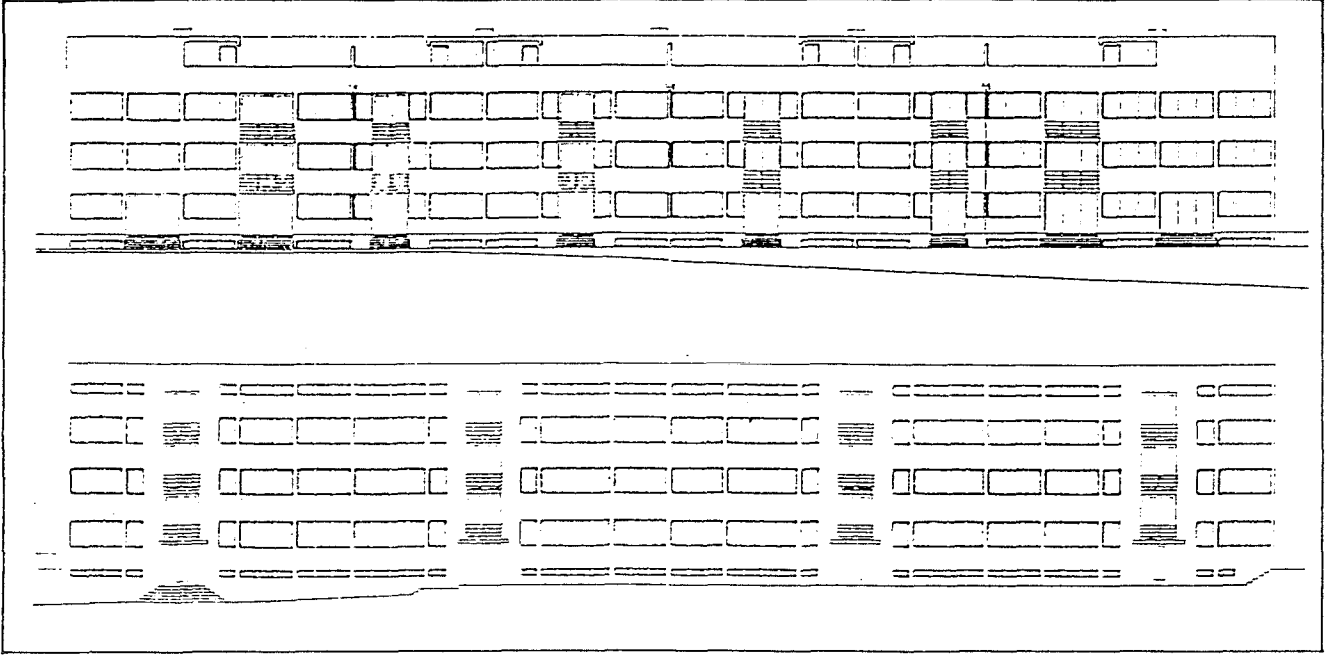
Dış mekanda bina girişlerinde, kullanıcıların mahremiyetini sağlamak amacıyla bahçe teraslarını birbirinden ayırmıştır. Bunun için de tuğla duvar gibi hantal bir separatör değil, şeffaf ve hafif bir malzeme olan tel örgü kullanmıştır.

Walter Gropius' un Weissenhof için yaptığı iki evden 16 no' lu ev kare planlı ve küp formu bir yapıdır. Servis ve oda hacimlerinin düşey aksla ayrıştığı konutun zemin katında oturma odası, ebeveyn ve çocuk yatak odaları ile birlikte mutfak ve banyo bulunmaktadır. Üst katta ise kat koridorundan çıkılan büyük bir çatı terası vardır. Bir çalışma odasıyla birlikte, 1 – 2 çocuklu misafir ailenin kalabileceği bir oda, yıkama ve çamaşır odaları görülmektedir (Şekil 3.70).

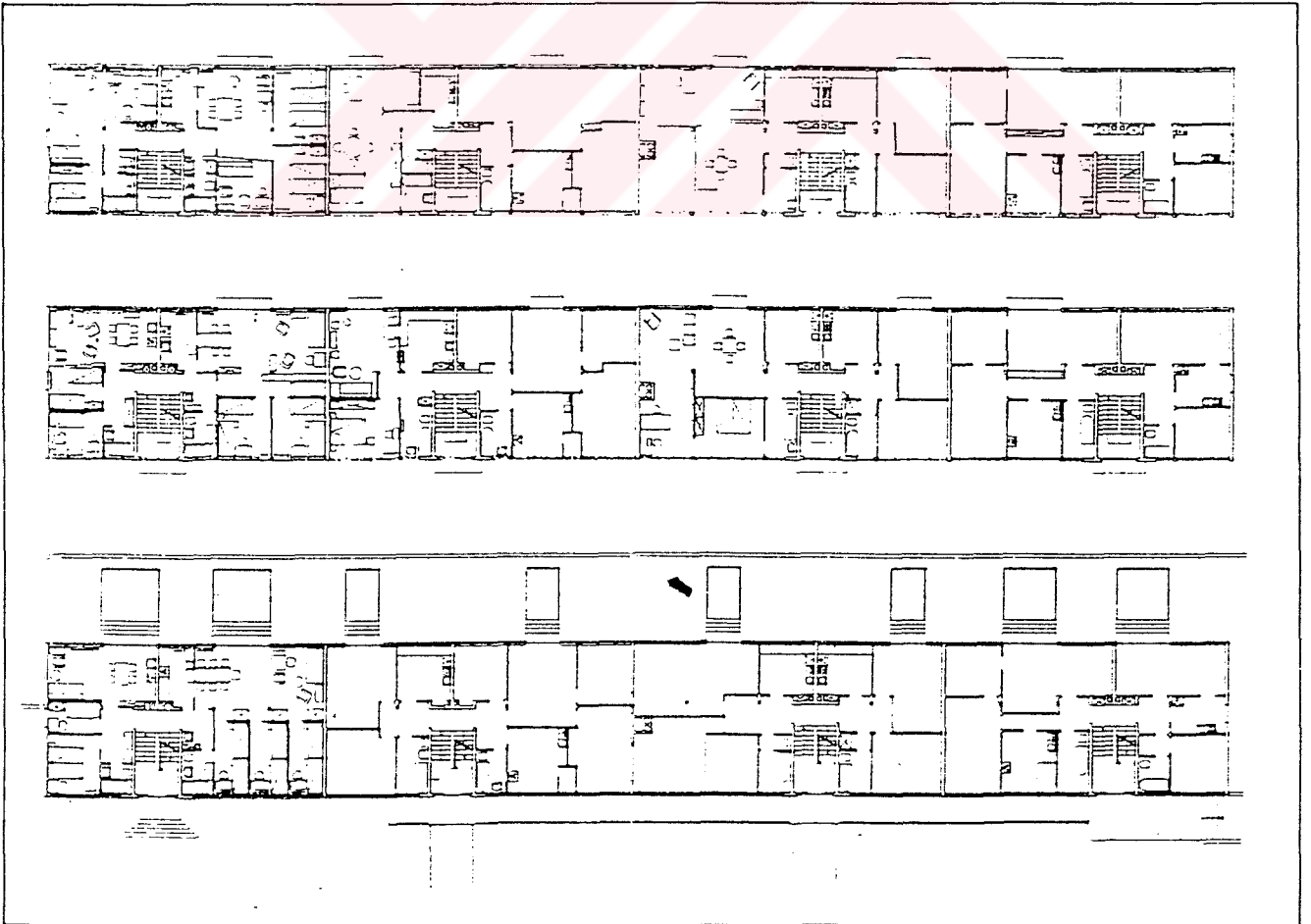
Bruno Taut' un binası iki katlı tek evdir. Evin zemin katında oturma odası, 2 yatak odası, yemek ve çalışma nişleri, mutfak ve yıkama mahali ile bir banyo ve WC bulunmaktadır. Üst katta ise çalışma odasından geçilen büyük bir teras ile birlikte küçük bir oda yer alır. Servis hacimleri kuzeye bakan evin yatak odalarına, çalışma ve yemek nişlerine oturma odasından geçilmesi ve yatak odalarının eşit büyüklükte olması sebebiyle işlevsel olarak ayrılmamış olması, konutun geleneksel plan tipi izleri taşıdığını göstermektedir (Şekil 3.71).

Berlin' deki çalışmaları sırasında fonksiyonel plan ve mekan çözümlemesi anlayışından örnekler veren Taut' un, 1927 yılında Stuttgart' ta, alan ve mekan sınırlaması bulunmayan bir yerleşim için, geleneksel plan tipinin özelliklerini yansıtan bir konut tasarımına imza atması şaşırtıcıdır.

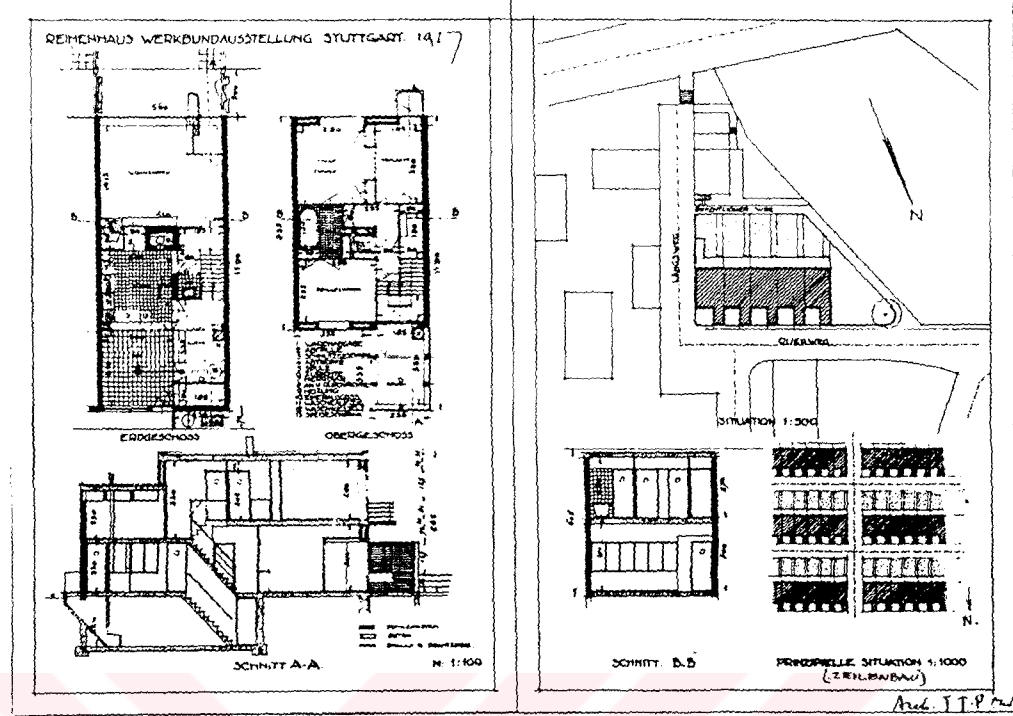
Konut sorunu ve konut tipolojisi üzerinde yoğun çalışmalar yapan, dönemin önde gelen mimarlarının birbirlerinden farklı yaklaşımlarla ortaya koydukları ürünler, ayrı birer yol gösterici niteliğe sahiptir. Sadece plan tipleri açısından değil, aynı zamanda yapı

Şekil 3.68a. Weissenhofsiedlung' da Mies van der Rohe' ye ait binanın cephesi.

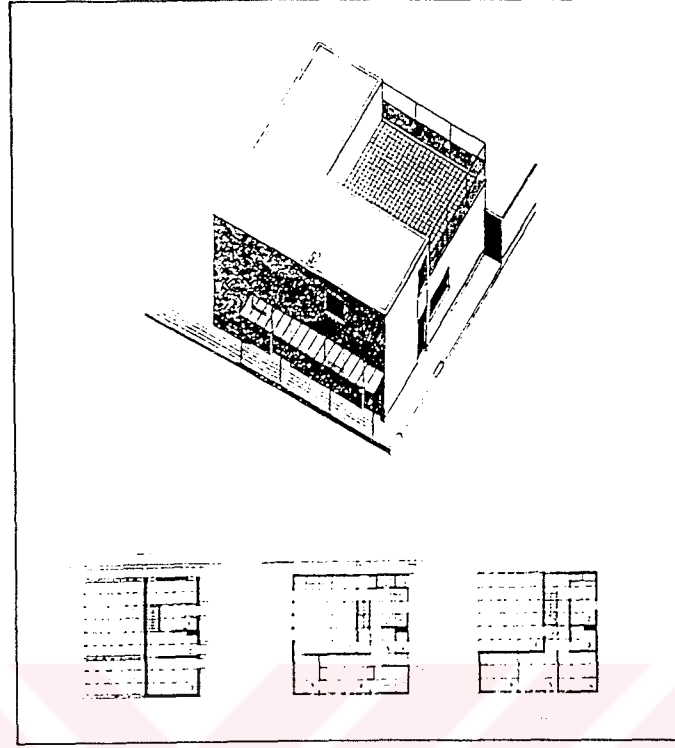
Şekil 3.68b. Mies van der Rohe' nin geliştirdiği serbest plan tipi.

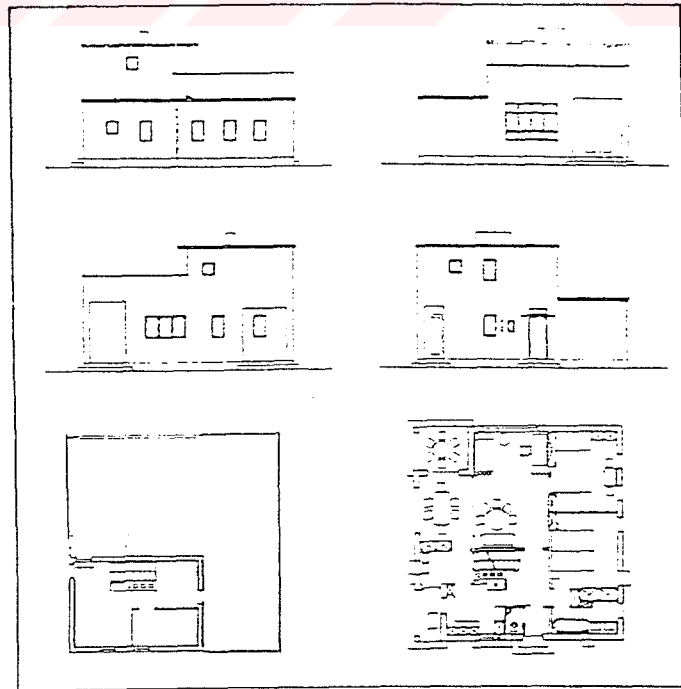
Şekil 3.69a. J.J.P. Oud' un yaptığı sıraevler.

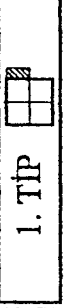
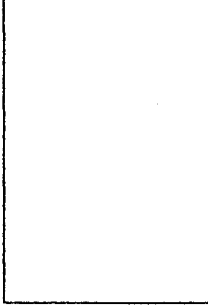

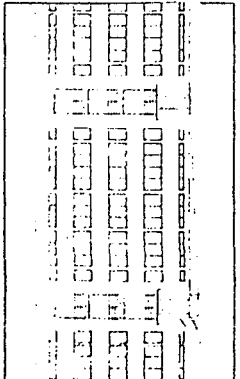

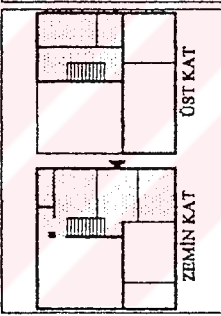

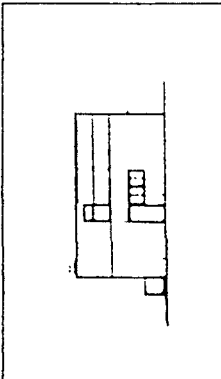
Şekil 3.69b. Sıraevlerin görünüşü.

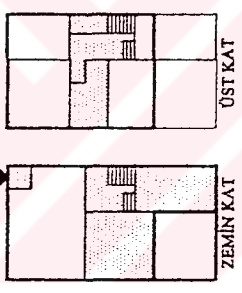

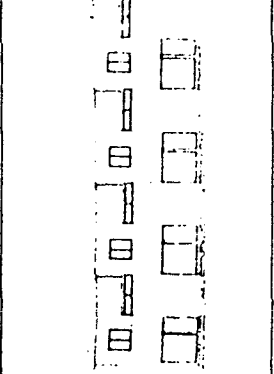
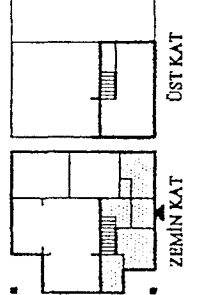

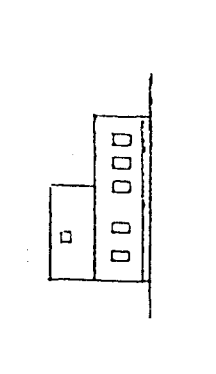
Şekil 3.70. Walter Gropius' un tasarımı olan kare planlı tek ev.

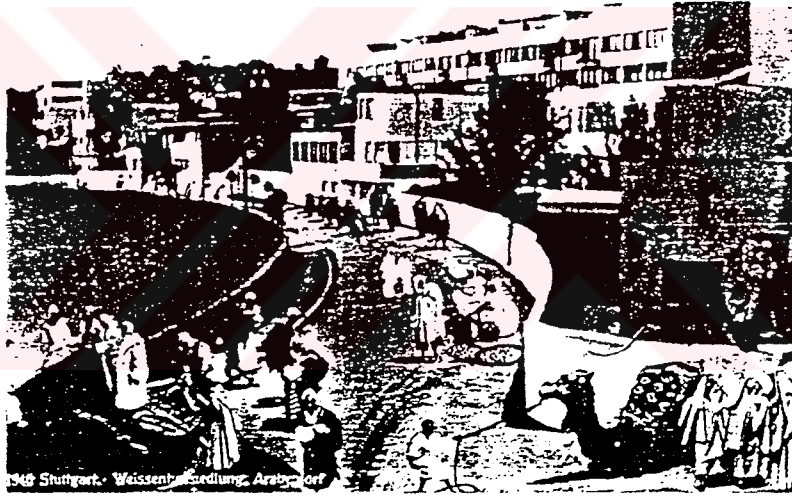
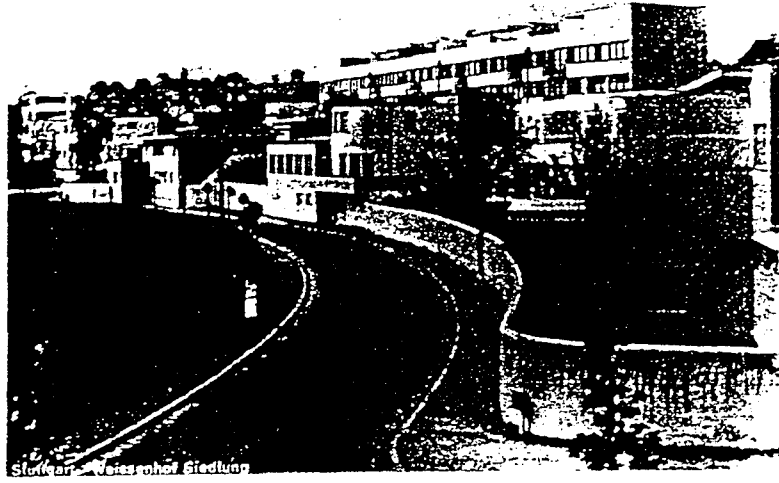
Şekil 3.71. Bruno Taut' un yaptığı tek ev çalışmasının plan ve cepheleri.

WEISSENHOF SIEDL.		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE	
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP		3. TİP
MIES VAN DER ROHE	8.1.	Am Weissenhof				
WALTER GROPIUS	8.2.	Bruckmannweg				

Tablo 3.10. Weissenhofsiedlung tipoloji araştırması (1). Mies van der Rohe' nin her kullanıcının isteğine cevap verebilmesi amacıyla geliştirmiş olduğu serbest plan tipi dışında, yerleşimin egemen plan şeması fonksiyonalist olarak görünüyor.

WEISSENHOF SIEDL.		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE	
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP		3. TİP
JLP OUD	8.3.	Pankokweg				
BRUNO TAUT	8.4.	Bruckmannweg				

Tablo 3.11. Weissenhofsiedlung tipoloji araştırması (2). Oud' un fonksiyonel plan çözümünü getirdiği görülürken, Taut' tan yine bir geleneksel tarzda konut önerisi dikkat çekiyor.

Şekil 3.72a+b Weissenhof yerleşiminin kuzey cephesinden görünüşünün, Naziler döneminde fotomontajla bir Arap köyüne benzetilmesi.

sistemi, kullanılan malzeme ve volümetri anlayışlarıyla, 1920' li yıllara damgasını vuran isimlerin çalışmalarından derlenen bir “kolaj” görüntüsü sergilemektedir.

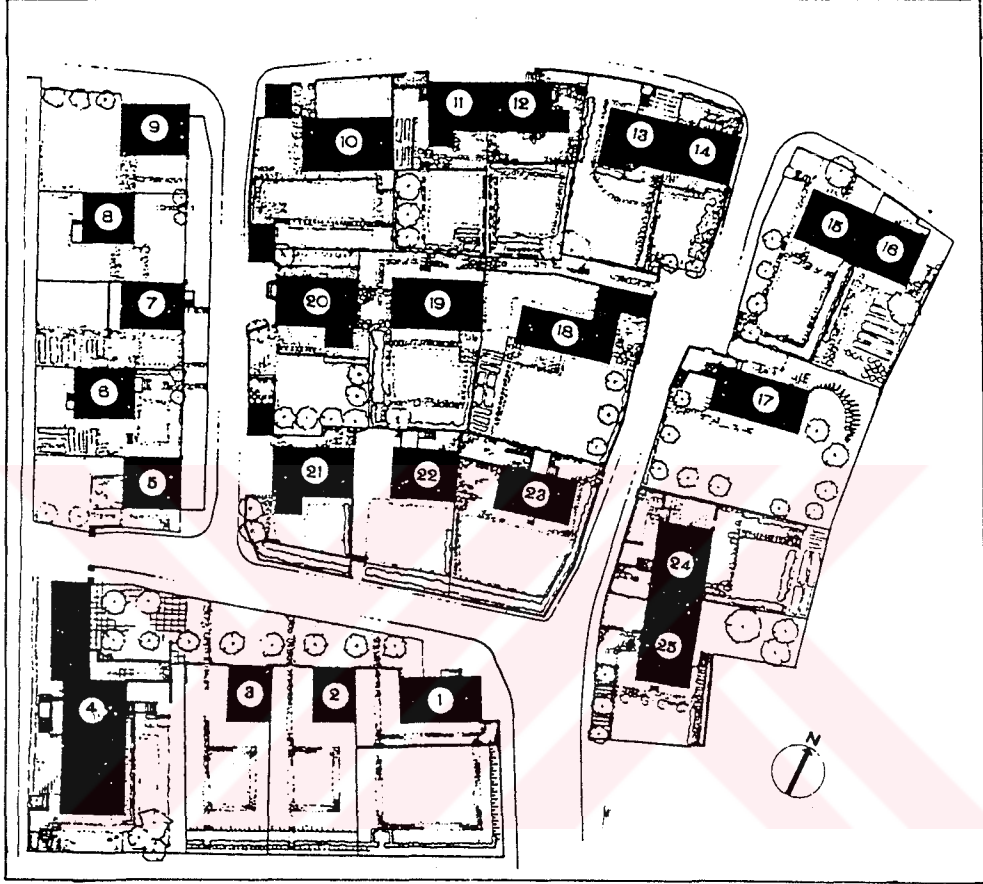
Weissenhof, modernizm hareketinin temsilcileri için bir sembol yerleşim haline gelirken, Stuttgart hareketinin temsilcileri tarafından ise olumlu tepkiler almamıştır. Paul Schmitthenner, Paul Bonatz ve Paul Schultze Naumburg' un başını çektiği bu grup, 1930' lu yıllardan sonra, önce Weimar Cumhuriyeti' nde daha sonra da Almanya' da giderek egemen hareket haline gelen nasyonal sosyalizme yakınlık göstermiş, Weissenhof yerleşimini “Bolşevik Yerleşimi” olarak adlandırmıştır. Yerleşim karakterinin ve bina tiplerinin geleneksel Alman yerleşimlerinin özelliklerini yansıtmadığını iddia ederek, Weissenhof' u “Arap Köyü” ne benzetmişlerdir (Şekil 3.72a+b).

3.6.2. Kochenhofsiedlung

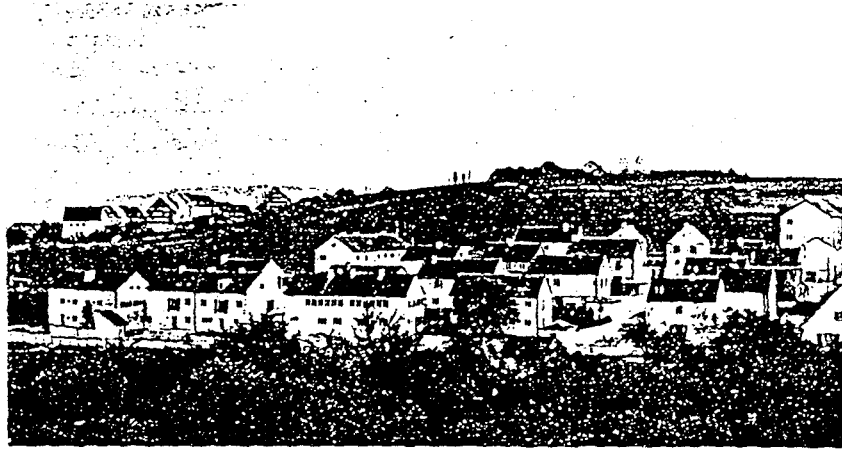
Weissenhof yerleşimi ve sergisi, dünyanın pek çok yerinden pek çok konuk tarafından ziyaret edilmesi, Paul Schultze Naumburg, Paul Schmitthenner ve Paul Bonatz gibi zanaatkarlığa dayalı geleneksel mimarlığın temsilcileriyle avangardlar arasındaki gerilimin artmasına sebep olmuştur.

Farklı eğilimlerin temsilcileri ideolojilerini yaymak amacıyla, politik propaganda yolunu seçmişlerdi. 1928 yılında, NS – Partisi ideologlarından Alfred Rosenberg tarafından kurulan “Alman Kültürü İçin Mücadele Birliği” (Kampfbund für Deutsche Kultur), 1930 yılından itibaren “Alman Mimar ve Mühendisleri Mücadele Birliği” (Kampfbund Deutscher Architekten und Ingenieure) adını alarak yeni mimarlığın temsilcilerine karşı bir cephe oluşturmuştu.

Weissenhof yerleşiminin üzerinden birkaç yıl geçmesinin hemen ardından, “Alman Kültürü İçin Mücadele Birliği” nin desteği ve Paul Schmitthenner” in yöneticiliğinde bir araya gelen 23 konservatif mimar, “Alman Ahşap Evi ve Yapı Sergisi” adıyla 1933' te Stuttgart' ta bir araya geldi. Weissenhof' un hemen yanında, ahşap konstrüksiyonlu,

Şekil 3.73. Kochenhofsiedlung, vaziyet planı. 1 – 2 – 3. Paul Schmitthenner (Kod no: 9.1 ve 9.2), 4. Paul Bonatz (Kod no: 9.3).

Şekil 3.74a. Geleneksel Alman çiftçi evlerini anımsatan görüntüsüyle Kochenhof.

Şekil 3.74b. Kochenhofsiedlung' dan bir sokak görünüşü

eğik çatılı ve zanaatkarlığa dayanan evlerden oluşan yerleşime “Goethe’ nin Bahçe Evi” adı veriliyordu.

Serginin amacı, daha önce Weissenhof’ un taşıdığı “her yerde yapılabilecek evler” iddiasını redderek, Alman geleneksel mimarisinin izlerini taşıyan çiftçi evleri sergilemekti.

Vaziyet planı çalışmalarını Paul Schmitthenner ile birlikte, Wetzel ve Ströbel yapmıştır. 25 evin 16’ sı tek ev 6 tanesi ise üçerli ikiz evdir. Yerleşimin güneydoğu köşesinde bulunan iki konut biriminden bir tek ev, diğeri ise kira evidir.

Ana malzeme ahşap olmasına rağmen, yapı maliyetleri ucuz olmamıştır. Binaların bir m³’ lük birim hacmi yaklaşık 25 RM’ a mal olmuştur. Daha küçük pencere yüzeyleri, balkonları ve terasları olan binalarda bu miktar daha aşağılara çekilebilmiştir.

Birkaç istisna dışında Kochenhof evleri iki katlıdır ve planları uzunlamasına dikdörtgen formludur. Binaların yüksekliği 6 m, çatı eğimi ise % 35’ tir. (Reinborn, 1996).

Nasyonal Sosyalistlerin “Stuttgart’ ın Yüzkarası” olarak adlandırdığı Weissenhof yerleşimine cevap olarak sundukları “Kochenhof” yerleşiminin mimarları, “Blok” (Der Block) ve “Halkçı Almanlar” hareketinin temsilcileriydiler.

Paul Schmitthenner, Kochenhof yerleşimi için üç ev inşa etmiştir. Bunların ilki dikdörtgen formlu bir evdir. Ortadaki yatay aks, oda ve servis hacimlerini birbirinden ayırmaktadır. Simetrik bir plan şemasına sahip olan evin, girişe göre sağda mutfak, solda WC ve depo yer almaktadır. Giriş holünden geçilen oturma odasının içinden de, yemek ve yatak odalarına ulaşılır. Yatay aksın üzerinde yer alan merdivenden üst kata çıkıldığında ise, zemin kattaki oda hacimlerinin üstünde bulunan üç adet yatak odası görölmektedir. Servis hacimlerinin üzerinde ise yine bir banyo ve kat koridorunun yanı sıra bir çalışma odası bulunmaktadır (şekil 3.75a ve şekil 3.75b).

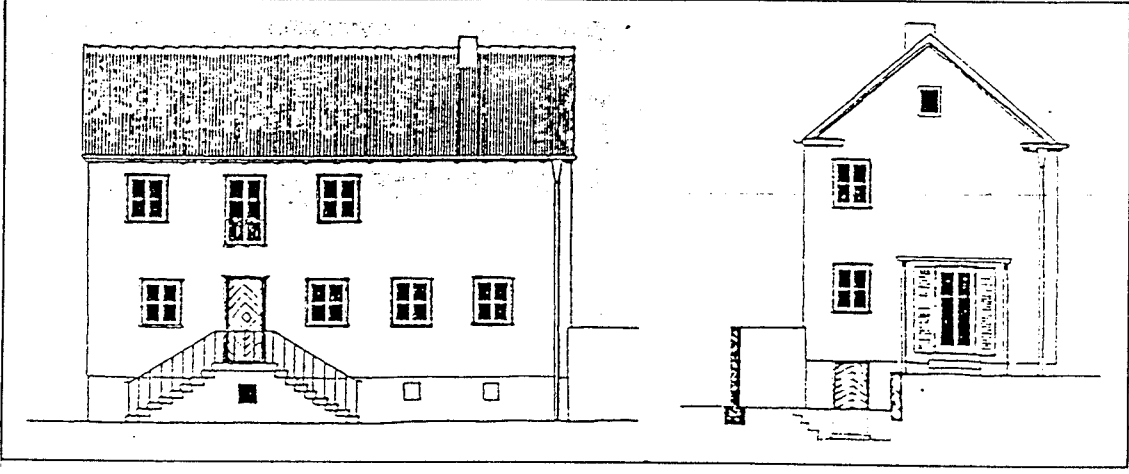
Binanın bodrum katında ise, aynı plan şemasını takip eden kilerler ve depolar vardır.

Scmitthenner' in yaptığı diğer iki ev birbirinin aynıdır. Konutun, diğer ev tipinde olduğu gibi, ortadaki yatay aksın servis ve oda hacimlerini ayırdığı düzenli bir fonksiyonalist plana sahip olduğu söylenebilir. Giriş holünden banyo, WC, mutfak ve oturma odasına ulaşılan bu evlerde, merdiven odanın içinde yer almaktadır. Üst katta ise üç adet yatak odası bulunurken, bu katta ayrı bir banyo düşünülmemiştir. İlk binada olduğu gibi bu evlerde de aynı plan şemasına bodrum kata yansıtan Paul Schmitthenner, burada sadece üç tane kiler mekanı yapmıştır (Şekil 3.76a ve Şekil 3.76b).

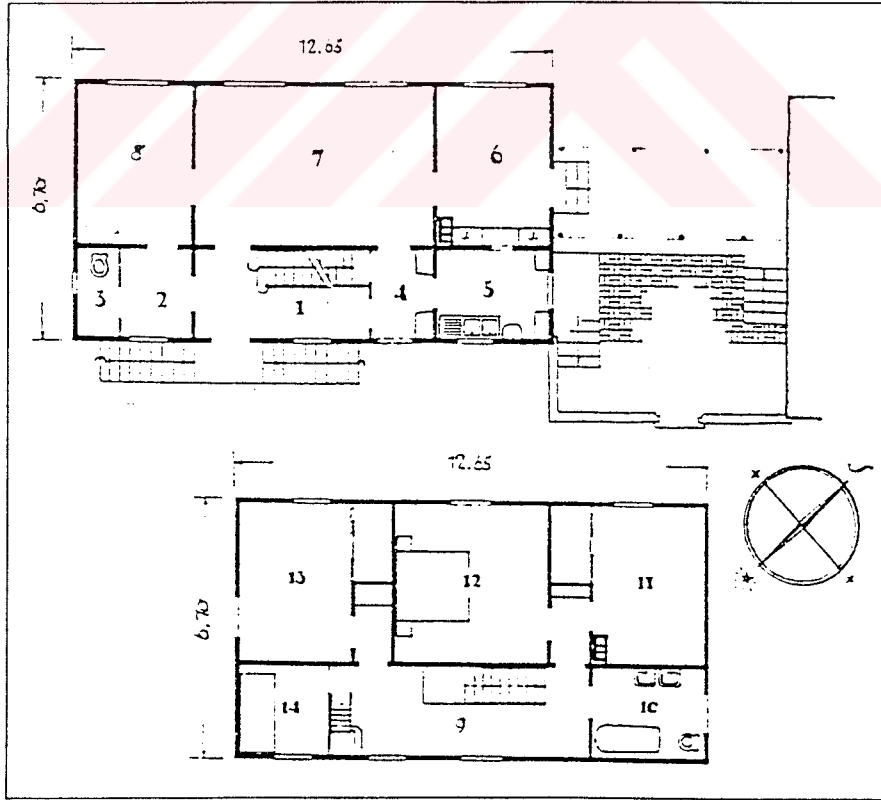
Paul Bonatz' in Kochenhofsiedlung için yapmış olduğu bina, yerleşimin en büyük binasıdır. İki yapının bir arada olduğu bu binada, konut birimlerinin yanı sıra, alt katında bir restoranın yer aldığı küçük bir pansiyon görülmektedir (Şekil 3.77a ve Şekil 3.77b).

Konut birimlerinin fonksiyonel mekan dağılımı özelliklerine sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Bir koridor üzerinden tüm mekanlara ulaşılabilen bu konutların birer mutfak ve banyosu ile üç adet odaları bulunmaktadır. Mekanlar arasındaki bağlantıların geleneksel plan tipinden özellikler taşıdığı görülse de, odaların büyüklükleri işlevsel ayrışımın izleri olarak değerlendirilmelidir.

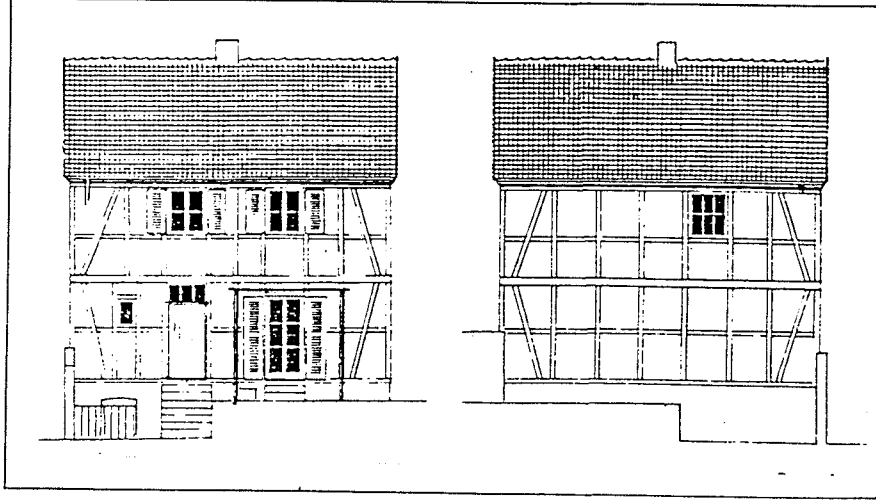
Tasarımını Schmitthenner ve Bonatz' in in yapmış olduğu binaların cepheleri incelendiğinde, modernist mimarların cephe kurgularında ortaya koymuş oldukları anlayıştan oldukça uzak bir tablo ortaya çıkmaktadır. Konservatif mimarların vazgeçilmez bir cephe unsuru olan eğimli çatı, Kochenhof' un Weissenhof' a karşı sunduğu en güçlü simgesel cevap olarak görülmektedir. Her iki yerleşimde de fonksiyonel plan tipi egemen olmasına rağmen, bu özelliğin pencere aksları ve doluluk – boşluk oranlarında farklılıklar yaratarak bina cephelerine yansımış olması, modernistlerle gelenekselciler arasındaki söylem ayrışmasının volümetri eksenli olduğunu ortaya koymaktadır. Yapım sistemi ve yapı malzemelerindeki seçim farklılıkları ise, ayrışımı niteliksel olarak değil, görsel olarak güçlendirmektedir. (Tablo 3.13).

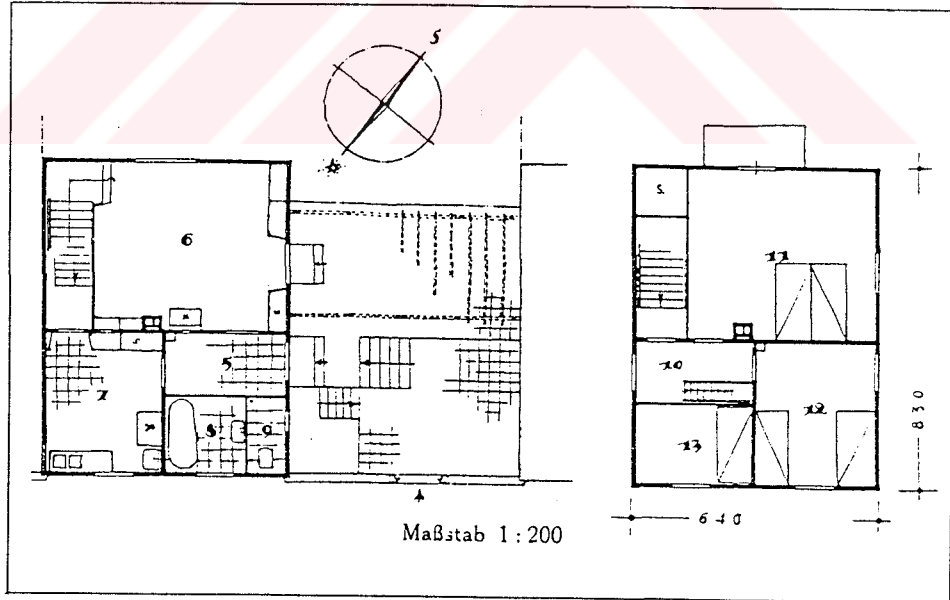
Şekil 3.75a. Kochenhof’ da Paul Schmitthner’ in tasarımı olan tek evlerden biri

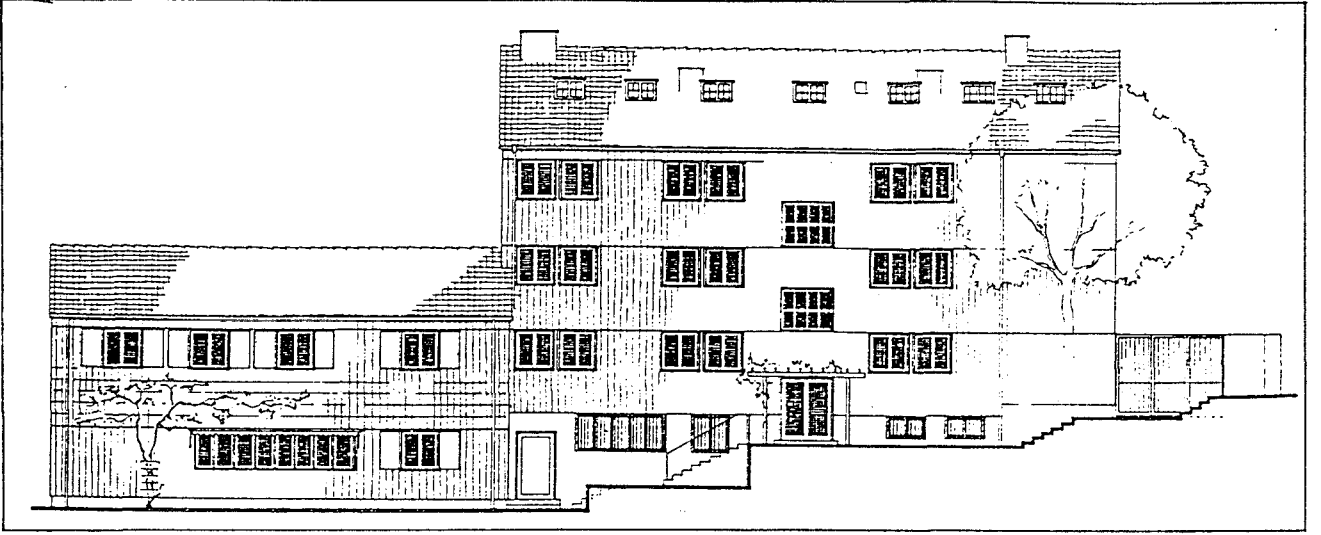
Şekil 3.75b. Paul Schmitthner’ in yapmış olduğu tek evin planları.

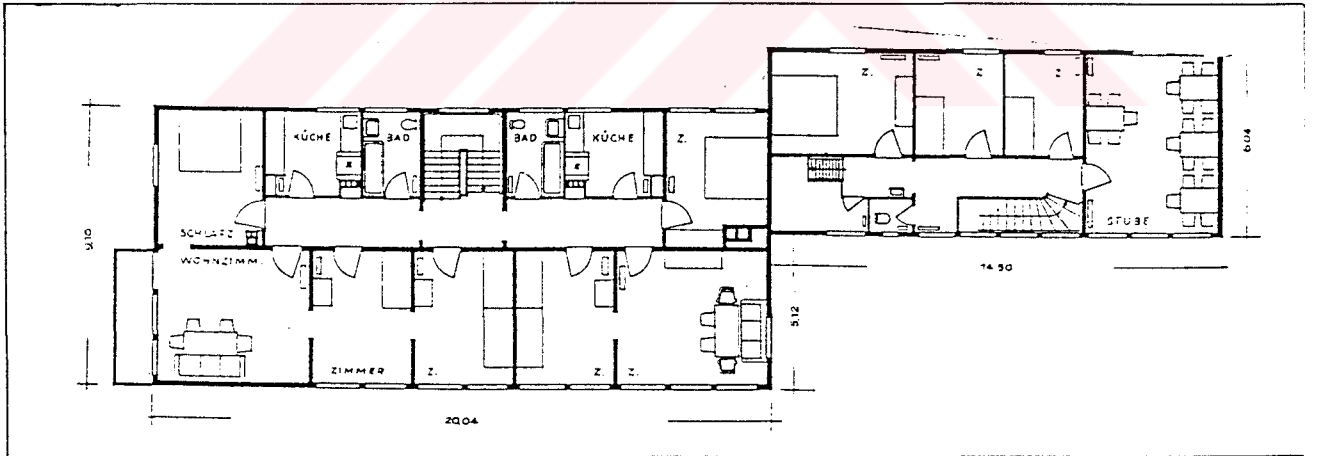
Şekil 3.76a. Schmitthenner' in yaptığı bir başka tek ev çalışması

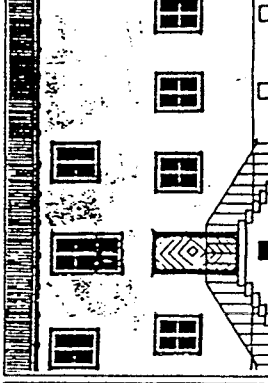
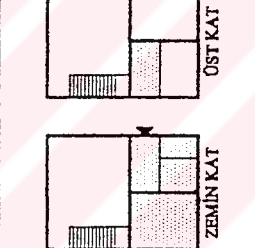
Şekil 3.76b. Schmitthenner' e ait tek evin planları.

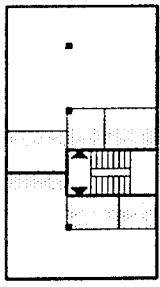

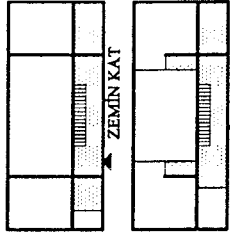
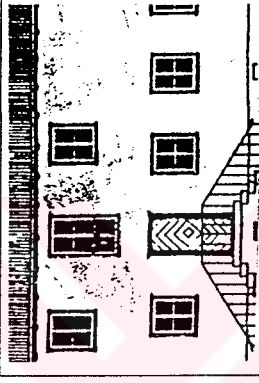
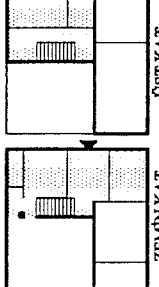
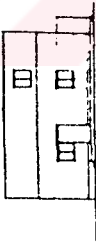
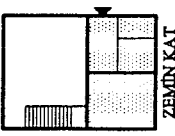
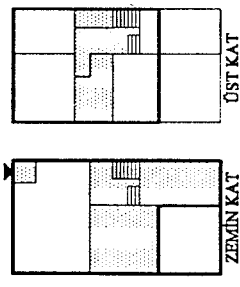
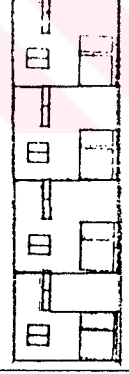
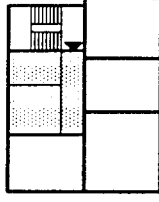
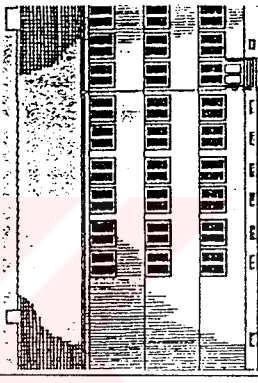
Şekil 3.77a. Kochenhofseidlung' un ortak kullanıma açık mekanlarını da barındıran tek büyük yapısı: Paul Bonatz' ın tasarımı

Şekil 3.77b. Paul Bonatz' ın yaptığı konutların planı

KOCHENHOF SIEDL.		PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	
PAUL SCHMITTNER	9.1.	KRIEGBERG TÜRME (NO: 1)			
PAUL BONATZ	9.2.	KRIEGBERG TÜRME (NO: 2 & 3)			
	9.3	BISMARCK TÜRME (NO: 4)			

Tablo 3.12. Kochenhofsiedlung yerleşimi tipoloji araştırması. Weissenhof mimarlarıyla taban tabana zıt düşen Kochenhof tasarımcılarının, onlarla örtüşen plan tipleri geliştirmiş oldukları gözlemleniyor.

WEISSENHOF SIEDLUNG				KOCHENHOF SIEDLUNG			
MİM.	KOD NO	PLAN	CEPHE	MİM.	KOD NO	PLAN	CEPHE
MİS VAN DER ROHE	8.1.			PAUL SCHMITTHENNER	9.1.		
WALTER GROPIUS	8.2.			PAUL SCHMITTHENNER	9.2.		
J.P. OUD	8.3.			PAUL BONATZ	9.3.		

Tablo 3.13. İki ayrı dönemin örnekleri, Weissenhofsiedlung (1927) - Kochenhofsiedlung (1933). Aynı planimetri diline sahip yapılar farklı kabuk özellikleri gösteriyor.

3.7. Dönemi Sembolize Eden Almanya Dışı Diğer Örnekler

3.7.1. Viyana’da Konut Politikalarının Gelişimi ve Yerleşimler

1919 – 1934 yılları arasında sosyal demokrat yerel yönetimin Viyana’ da iktidarda olduğu döneme, “Kızıl Viyana” adı verilmiştir. Sağlık, eğitim ve sosyal alanlarda gerçekleştirdikleri reform hamleleriyle dönemin adını belirleyen sosyal demokratlar, çıkarılan yasalarla konutun alınıp satılan bir ticari mal olarak değil, her bireyin tartışmasız sahip olması gerektiği temel ihtiyaçlardan biri olarak geçerlik kazanmasını sağlamıştır. Karl Marx Hof ise, bu dönemin simgesi konumuna gelmiş en önemli yerleşim örneğidir.

Viyana konut politikasının toplumsal ve ekonomik gelişimi üç ayrı periyotta incelenebilir:

- Parçalanma ve planlama zamanı (1919 – 1923)
- 25.000 konut birimini hedefleyen beş yıllık plan dönemi (1923 – 1929)
- Gelişme ve üretim dönemi (1924 – 1934)

Birinci Dünya Savaşı bitiminde, Viyana için söz konusu durum en az Almanya şehirleri kadar kötümser bir konumdaydı. Konut açığı probleminin yanı sıra, mevcut barınma koşullarının havasız, dar ve sıkışık olması salgın hastalıklar için elverişli ortamlar oluşturuyor, bu da halk sağlığını ciddi boyutta tehdit ediyordu. Hızlı bir şekilde yayılan tüberküloza, “Viyana hastalığı” adı verilmişti. Savaş sırasında – 1917 yılının Nisan ayında – yapılan konut sayımında, Viyana’ da toplam 554.545 konutun bulunduğu ve bu konutlardan 405.911 adedinin (% 73,21), sadece bir veya iki odalı olduğu saptanmıştı (Reppe, 1993).

1 + ½ oda ve bir mutfaktan oluşan konut biriminin kirası 30 Kron kadarken, bir işçinin haftalık kazancı 35 – 50 Kron civarındaydı. Bir niteliksiz işçinin kazancı ise 20 – 30

Kron arasında değişiyordu. Bu yüzden pek çok aile, bir odalarını veya bir yataklarını kiraya vermek durumunda kalıyordu.

Savaş sonunda ortaya çıkan kötü tabloyla mücadele etmek amacıyla, sosyal demokratlar bir dizi tedbirler almaya başladılar. 1919 yılında çıkarılan bir yasa ile boş veya kötü durumda olan evlerin, güçsüz, işsiz veya evsizler için değerlendirilmesi kararlaştırıldı. Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmalarda, 1919 yılından 1925 yılına kadar toplam 44.838 konut toplum yararına kazandırıldı (Reppe, 1993).

Konut açığı ve kiracıların içinde buldukları bu ortamı giderme yolundaki bir başka hamle ise, halkın kendi konutlarının yapımcıları olması yolunda verilen karardır. Savaş sonrasında eksik istimlak yasaları ve durgun arazi piyasası sebebiyle, çok düşük fiyatlar karşılığında yeni araziler kullanıcıların eline geçebilmiştir. Bu uygulamanın sayesinde, Viyana toprakları spekülâtif gelişmelerden uzak kalmayı başarmış, aynı zamanda 1923 yılından itibaren önemli bir yükselme gösteren işsizliğe karşı da savaşmıştır.

1920' li yılların başından itibaren hedeflenen program için finansal kaynaklar şu yollardan elde edilmiştir:

- Araba, at, ev ve pahalı lokallere lüks vergi getirilmiş,
- 1923 yılından itibaren ise, "konut yapımı vergisi" adıyla, ev sahiplerinin konu sahibi olmayanlara yardımı sağlanmıştır (Reinborn, 1996).

21 Eylül 1923 yılında Viyana şehir yönetiminin aldığı bir kararla beş yıl içinde 25.000 konut biriminin yapılması planlanmıştır. Bu miktar yaklaşık 100.000 insan için konut üretimi anlamına geliyordu. Ön görülen bu inşaat programı 1926 yılının Eylül ayında - zamanından önce - başarıyla geride bırakıldığında, yeni beş yıllık konut planlaması yapılmıştır.

Geliştirilmiş arazi politikası sonucunda, 1930 yılında Viyana topraklarının dörtte biri komünel yerleşimlere zemin vermiştir.

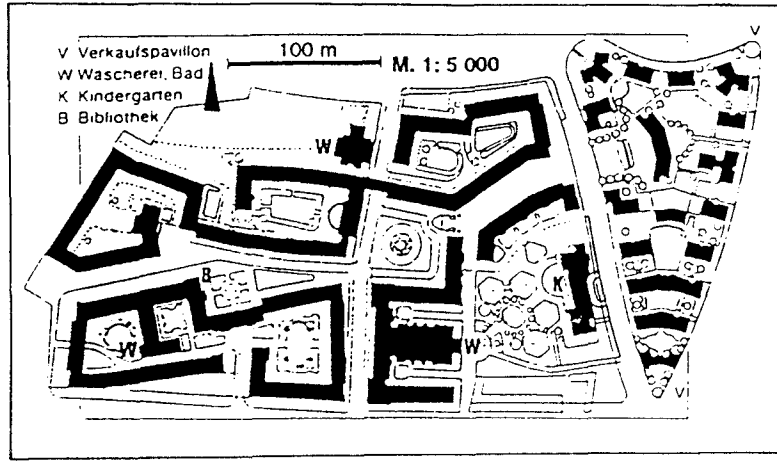
“Proleteryanın konut kışlaları” olarak adlandırılan Viyana yerleşimlerinde, yapılar ve konut tipleri birbirini tekrar eden özelliğe sahiptir. Viyana toplu konutlarının en önemli ayırt edici tarafı, kent kurgusundan bağımsız olarak, boş yeşil arazilerde inşa edilmiş olmalarıdır. Aradan geçen zamanla kent dokusuyla kaynaşarak şehrin bir parçası durumuna gelmişlerdir. Viyana avlularının diğer blok yapılara karşılık ortaya attığı en önemli iddia, yerleşimlerin ortak kullanıma açık sosyal mekanlarıdır. Çamaşırhaneler ve anaokulları gibi mekanlar, ev hanımlarının günlük çalışma koşullarını iyileştiren unsurlar olmuştur.

“Halkın oturduğu saraylar” olarak adlandırılan süper bloklar, dükkanları, oyun alanları, banyoları ve gazinoları göz ardı edildiğinde, birer kaleye benzetilmektedirler. Süper bloklar, “Kızıl Viyana”nın, dışarıya karşı en gösterişli imgeleri olmuşlardır. Ancak kent için genel yatırımın en spekülatif tarafını ortaya koymuşlardır. 1919 yılından 1934 yılına kadar, 379 yapı veya komplekste yaklaşık 200.000 insanın yaşadığı toplam 64.000 konut birimi inşa edilmiştir.

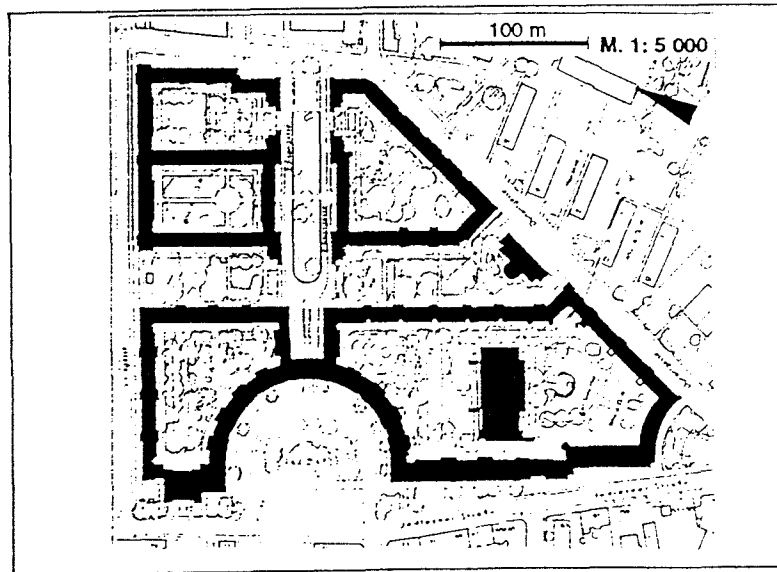
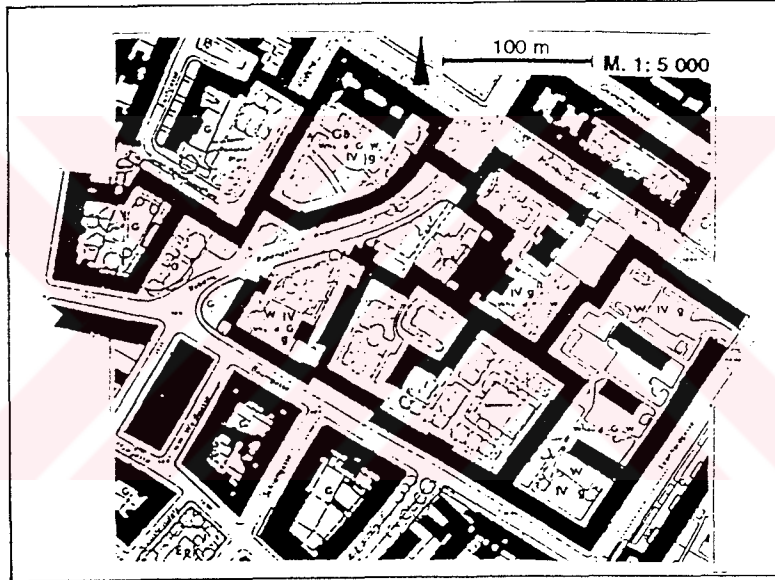
1924 yılından itibaren başlayan Viyana’ın toplu konutları, iç avlulu blok yapılardan oluştuğu için “Viyana Avluları” olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde içerisinde gerçekleştirilen yerleşimlerden önemli olanları şöyle sıralanabilir:

Mimar Emil Hoppe, Otto Schönthal, Franz Matuschek, Siegfried Theiss, Hans Jaksch, Franz Krauss ve Josef Tölk tarafından 1924 – 1928 yılları arasında yapılan *Sandleiten Hof*, 1587 konut birimiyle, en büyük örneklerden biridir.

Merkezinde geniş bir meydan etrafında konumlanan Sandleitenhof, kuzeyde Viyana ormanlarının tepeleri tarafından sınırlandırılmış ve şehrin genel dokusuna uyum sağlamıştır. Yerleşimdeki romantik alanlar, kısaltılmış sokaklar, bakış noktaları ve değişen perspektifler, proje üzerinde ne kadar yoğun çaba harcandığının birer göstergeleridirler (Reinborn, 1996).

Şekil 3.79. Sandleitenhof, vaziyet planı

Şekil 3.81. Karl Seitz Hof, vaziyet planı...

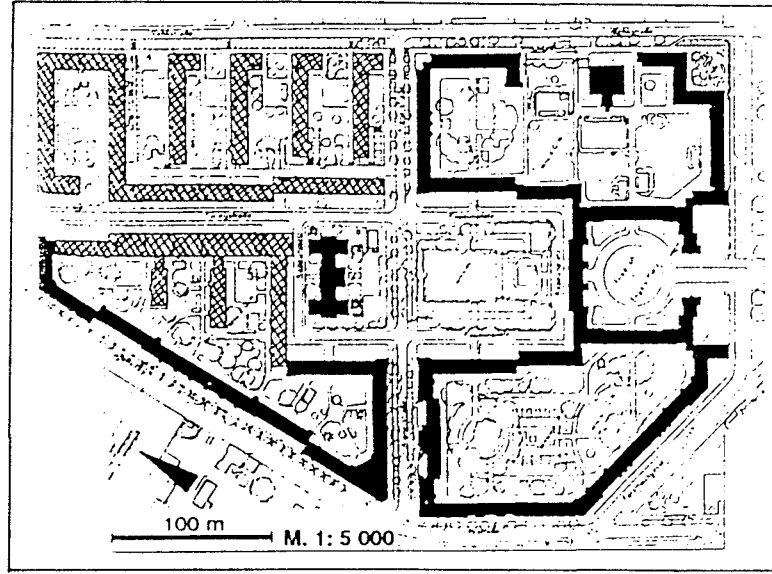
1925 yılında yapımına başlanan *Rabenhof*, Heinrich Schmid ve Hermann Aichinger tarafından tasarlanmıştır. 1109 konut birimine sahip olan yerleşime, kent dokusuyla son derec uyumlu bir karakter kazandırılmıştır. Mimarisi konservatif bir tutum sergilerken, yapılar sempatik bir tarihsel kolaj görünümünde olmuştur (Reinborn, 1996).

1.173 konut birimine sahip olan *Karl Seitz Hof*, 1926 yılına yapımına başlanmış ve Hubert Gessner tarafından yapılmıştır. 1924 yılında Wagner Okulu' nun monumental izlerini taşıyan Reumannhof' tan farklı olarak Karl Seitz Hof, iç avluları yeşillendirilmiş ve iyi hava alan mekanlara sahiptir. Ancak yerleşimin giriş cephesindeki yarım daire formulu blok, “halkın sarayı” imajı vermesine karşılık, monümental bir etki yaratmaktadır.

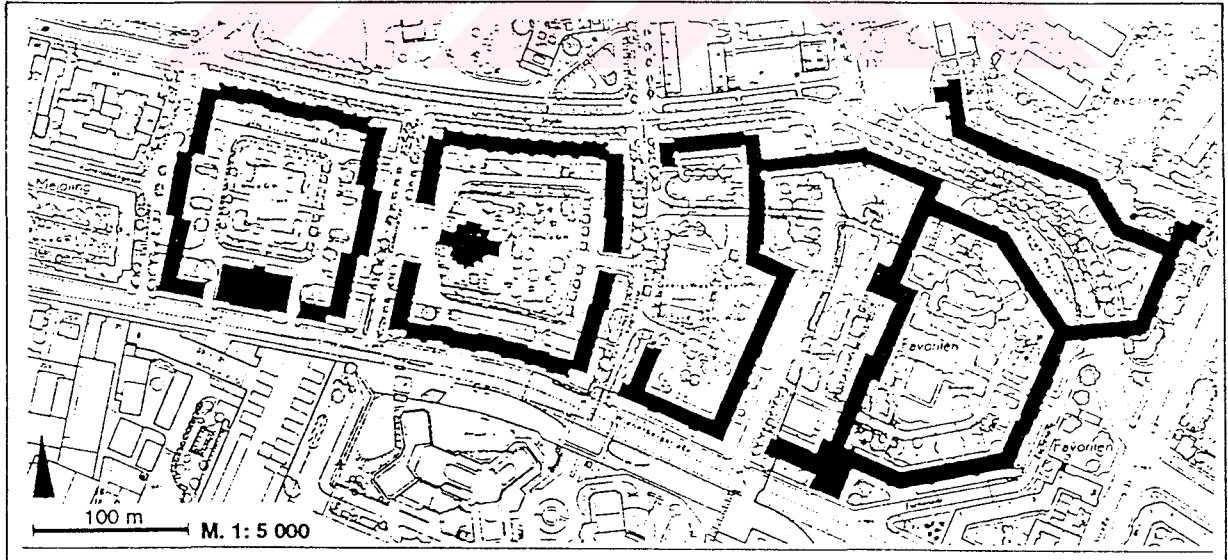
Amerika' li mimarlar Krist ve Oerley tarafından 1927 yılında yapılan *George Washington Hof*, 1.000 konut birimine sahiptir. George Washington Hof, diğer Viyan yerleşimlerinden farklı olarak, dış dünyadan soyutlanmış, ayrı bir kent kurgusu görünümü vermektedir. Kentle iletişimi sağlayan mekanları küçük bostanlar ve boş alanlardır.

1930 yılında inşa edilen *Engelshof*, Wagner Okulu temsilcilerinden Rudolf Perco' nun çalışmalarından biridir. 1467 konut birimiyle Karl Marx Hof' un konut sayısını geride bırakmıştır (Bkz. 3.6.1.1.).

Otto Wagner' in güçlü “momümental” ve “aks düzeni” anlayışını barındıran Engelshof, büyük yerleşim karakterleriyle farklı kentsel prensipler ortaya koymuştur. Geniş avlularının park gibi kullanılması sonucunda, yüksek yapılarının ezici etkisi azaltılmıştır.

Şekil 3.82. George Washington Hof, vaziyet planı.

Şekil 3.83. Engelshof, vaziyet planı

3.7.1.1. Karl Marx Hof

“Heidigenstadt” arazisi üzerinde yeni bir yapılması için düzenlenen proje yarışmasını, aralarında Clemens Holzmeister’ in de bulunduğu mimarların içinden, Karl Ehn’ in projesi birinci seçilmiştir. Yoğun bir yapılaşma karakteriyle tüm yapı adasını bir kale duvarı gibi saran proje, kemerli geçişleri bulunan bloklarıyla, tren istasyonu ile futbol sahası arasında bağlantı sağlamaktadır.

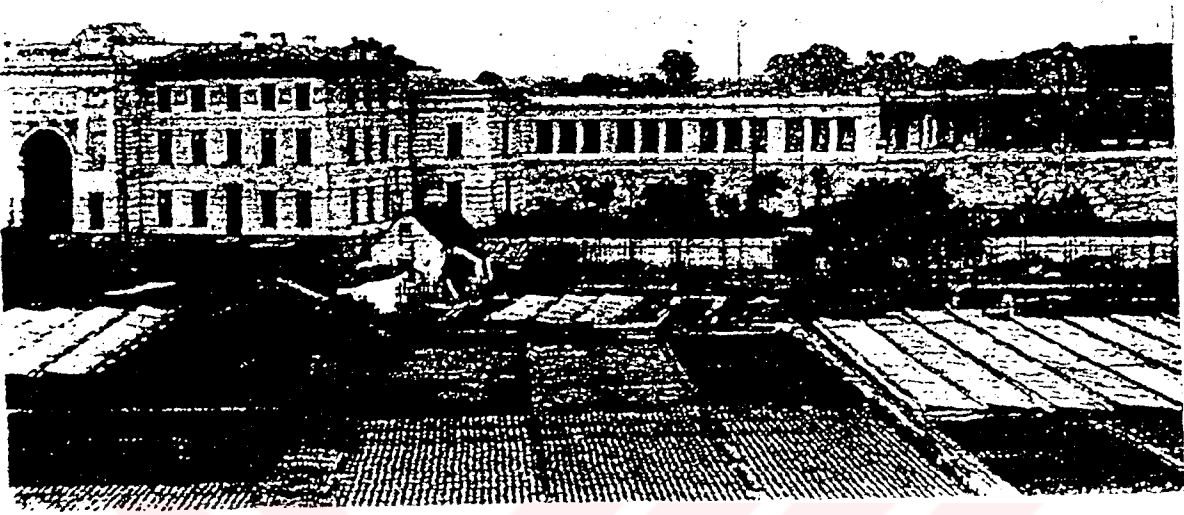
1926 – 1930 yılları arasında üç ayrı yapı bölgesinde dönem dönem gerçekleştirilen Karl Marx Hof,’ da başlangıçta 1.325 konut biriminde yaklaşık 5.000 kişinin yaşaması düşünülmese rağmen, günümüzde sadece 2.200 kişi ikamet etmektedir. Yerleşimin kent içiyle trafik sirkülasyonu, metro ve otobüsler aracılığıyla iyi sağlanmıştır.

Genelde çok küçük olan konutlar, yerleşimin dışarıdan görülen monümental etkisiyle zıt bir karakter oluşturmuştur. Konutların yarısından fazlası yemek yenebilen bir mutfak, bir oturma odası, bir küçük yatak odası, giriş holü ve WC’ den meydana gelirken, toplam alanı yaklaşık 41 m²’ dir.

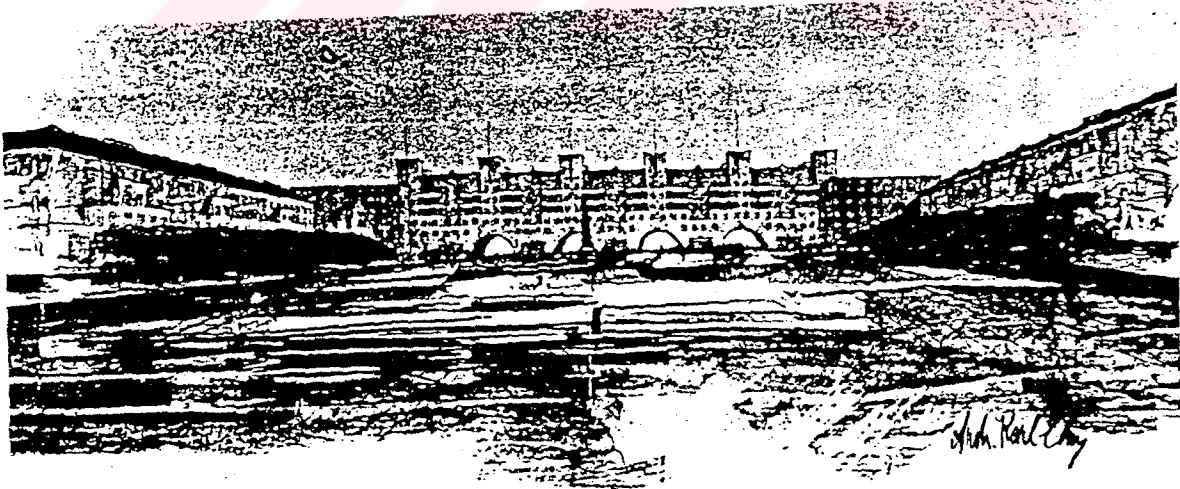
Yerleşimde çok sayıda ortak kullanım mekanları vardır: 2 çamaşırhane, 2 büyük banyo, 2 anaokulu, gençlik yurdu, sağlık merkezi, 25 dükkan, kütüphane ve postahane. Buna rağmen, sadece 96 kişiye bir yıkama yeri, 200 kişiye de bir duş yeri düşmüştür.

Karl Marx Hof, “Kızıl Viyana” nın sembolü haline gelmiştir. 1934 yılındaki kanlı olaylarda, iktidarı ele geçiren nasyonal sosyalistlere karşı direnen işçiler yerleşimi bir kale olarak kullanmış ve, uzun süren çarpışmalardan sonra etkisiz hale getirilmişlerdir. 80’ li yılların sonuna doğru konutlar modernleştirilmiş ve bazı konut birimleri birleştirilmiştir. Dış cepheler de tamamıyla restore edilmiştir.

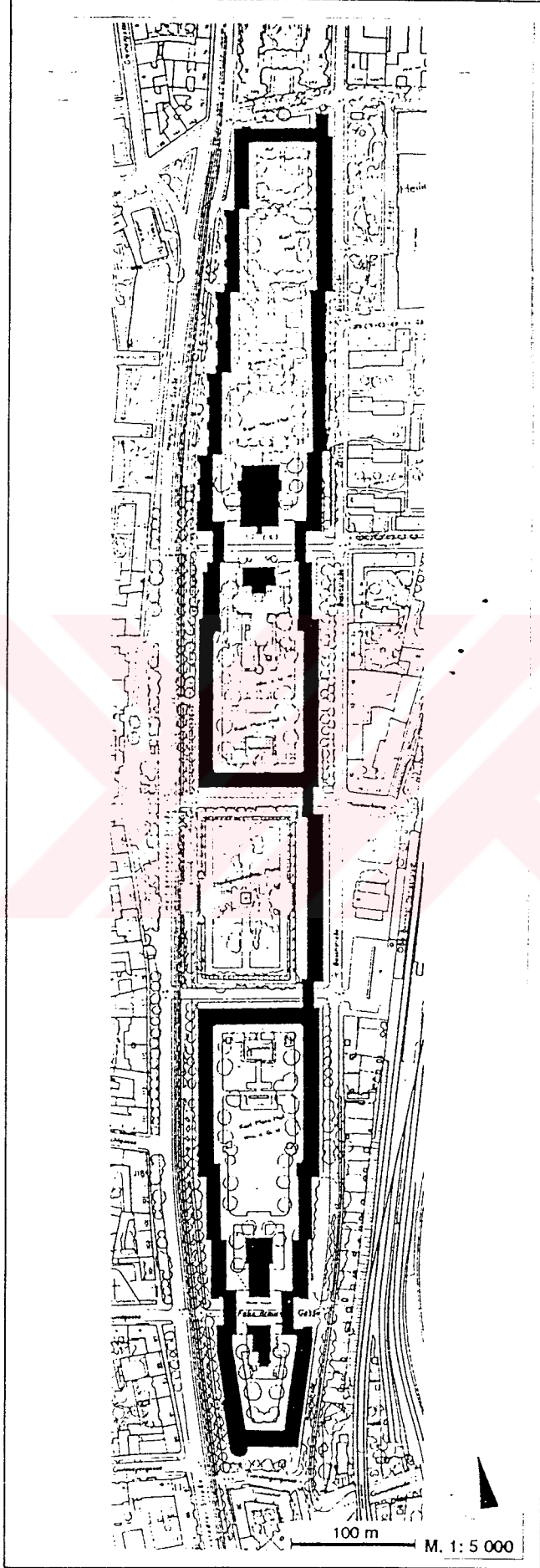
Yüksek bir yoğunluğa sahip olan Karl Marx Hof’ un konut birimlerinin çoğunluğu oldukça küçüktür. Alt tabaka ve işçi ailelerine ikamet olanağı sağlaması düşünülen yerleşimin 1.382 adet konut biriminin mekan sayısına göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.84. Karl Marx Hof' un inşa edildiği bölgenin önceki durumu.

Şekil 3.85. Karl Marx Hof için düzenlenen proje yarışmasında Karl Ehn' in önerisi.

Şekil 3.86. Karl Marx Hof, vaziyet planı

- 88 adet – tek odalı konut,
- 125 adet – bir oda, mutfak (37 m²),
- 748 adet – bir oda, bir küçük oda, mutfak (45 m²),
- 159 adet – iki oda, mutfak (48 m²),
- 136 adet – bir oda, iki küçük oda, mutfak (54 m²),
- 93 adet – iki oda, bir küçük oda, mutfak (63 m²),
- 16 adet – üç oda, mutfak,
- 6 adet – iki oda, iki küçük oda, mutfak (79 m²),
- 10 adet – üç oda, bir küçük oda, mutfak,
- 1 adet – üç oda, iki küçük oda, mutfak

Konut birimlerinin bu kadar küçük tutulduğu bir yerleşimde, tipolojinin geleneksel mekan çözümlerinden kurtulduğu iddia edilemez. Konutların büyük bir çoğunluğunda toplam sirkülasyon alanı yaklaşık 3 m² dolayındadır. Bu 3m²' lik giriş holünden mutfağa ve tek odaya geçilmekte, yatak odası işlevini gören küçük odalara ancak oturma odası işlevini üstlenmiş bu tek odanın içinden ulaşabilmektedir. Ayrıca pek çok konut biriminde WC, mutfağın içinde yer almaktadır (Şekil 3.87a ve Şekil 3.87b).

3.7.2. Değerlendirme

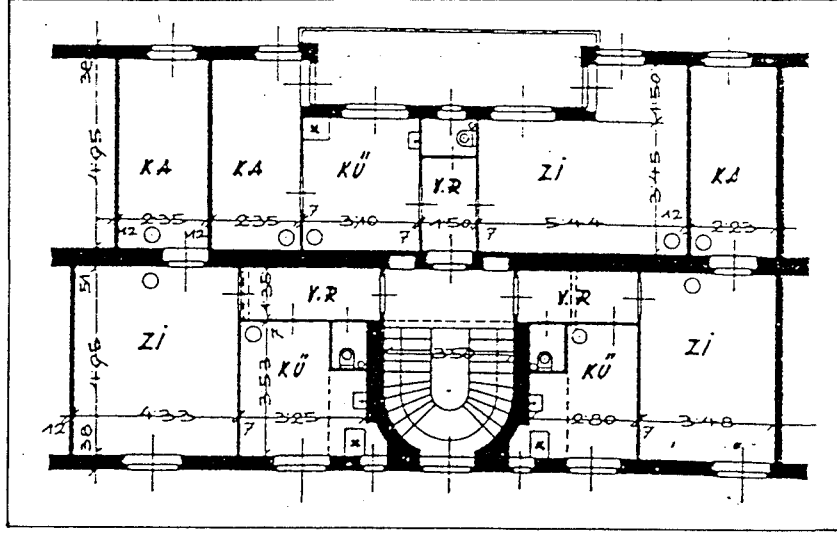
Viyana toplu konutlarının en önemli tarafı, 19. yüzyılda adı kötüye çıkmış olan blok yapıları, konut sorununa direkt bir çözüm olarak sunmuş olmasıdır. Bütün yapı adasını çepeçevre saran blokların iç kısımda yarattığı avlular yeşillendirilerek, savaş öncesinin elverişsiz barınma koşulları geride bırakılmak istenmiştir. Ancak karşı karşıya bulunulan yüksek seviyedeki konut açığı yüzünden, Viyana toplu konutları, yoğun yapılaşmanın örneklerini ortaya koymuş, bu da çok eleştiri almıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra direkt olarak Viyana' da toplu konut üretiminde görev alan Adolf Loos, 1926 yılında, yerleşimlerin monümental yapılarının parti ruhunu yaşatmak ve büyütme amacıyla inşa edilmiş olduğunu ifade ederek, tasarım

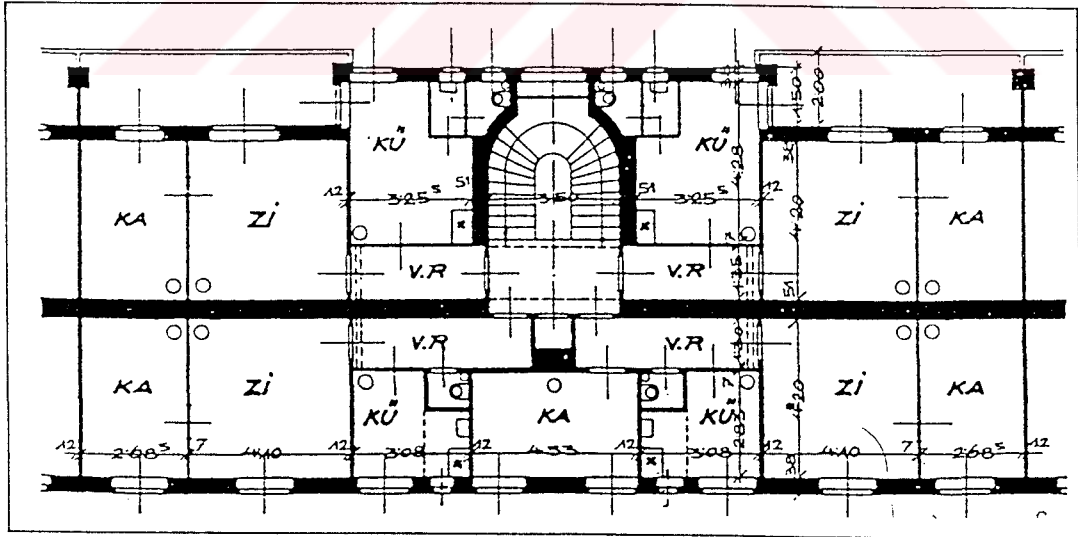
sürecindeki politik etkenlere dikkat çekmiştir. Hatta, çok sayıda insanın büyük yapılarda bir araya getirilmesinin, parti için potansiyel seçmen oluşturduğunu iddia etmiştir.

Dönemin bahçeşehir ve bahçeşehir altyapılı büyük yerleşimlerine oranla, Viyana konutlarının çok farklı bir perspektif çizdiği açıktır. 1920' li yılların boş arazilere yayılmacı politikalarıyla inşa edilen yerleşimlerinden farklı olarak, "arazi arttıran" yerleşme karakterine sahip olmuşlardır.

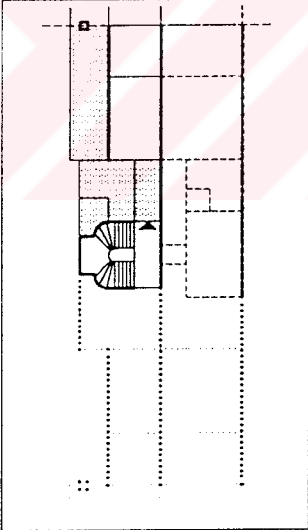

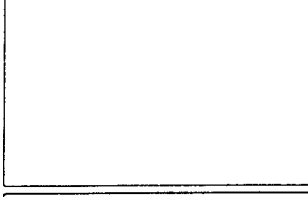
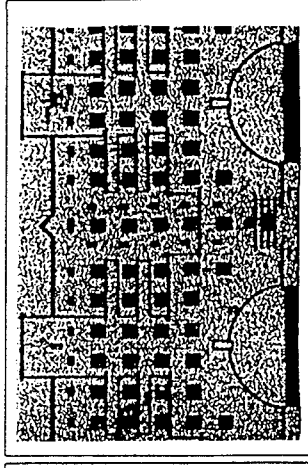
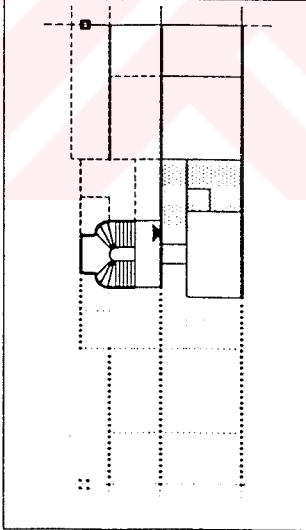

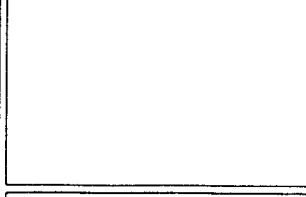
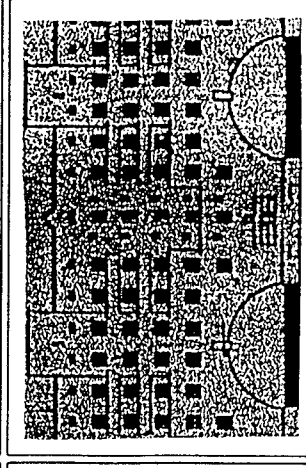
Tüm Viyana yerleşimlerinin belirgin özelliklerinden biri de, komünel hayatı güçlendiren ortak mekanlarıdır. Çamaşırhane, okul, anaokulu, postane ve büyük banyo gibi mekanlarıyla insanların arası ilişkilerin güçlendirilmesi ve toplumsal dayanışmanın sağlanması düşünülmüş ve tasarım konseptine yansıtılmıştır Viyana yerleşimleri için yapılan "Halkın sarayları" tanımlamasının kökenlerini Charles Fourier' de bulmak mümkündür. Fourier, geliştirmiş olduğu "Phalanstère" projesi için de aynı tanımlamayı (Halkın sarayı) kullanmış ve buna en iyi örnek olarak da Versailles Sarayı' nı göstermiştir. Endüstrileşme döneminin alternatif yerleşimlerini sunan Fourier ve Owen gibi düşünürler, sosyal ütöplast olarak adlandırılmışlar ve eleştirilmişlerdir. Ancak sosyalizmi bilimsel temellere oturtan Karl Marx ve Friedrich Engels' in teorilerini siyasi iktidarlara taşıyan Almanya ve Avusturya' nın toplu konutlarında, komünel yaşam projelerinin özellikleri yol gösterici bir nitelik taşımıştır.

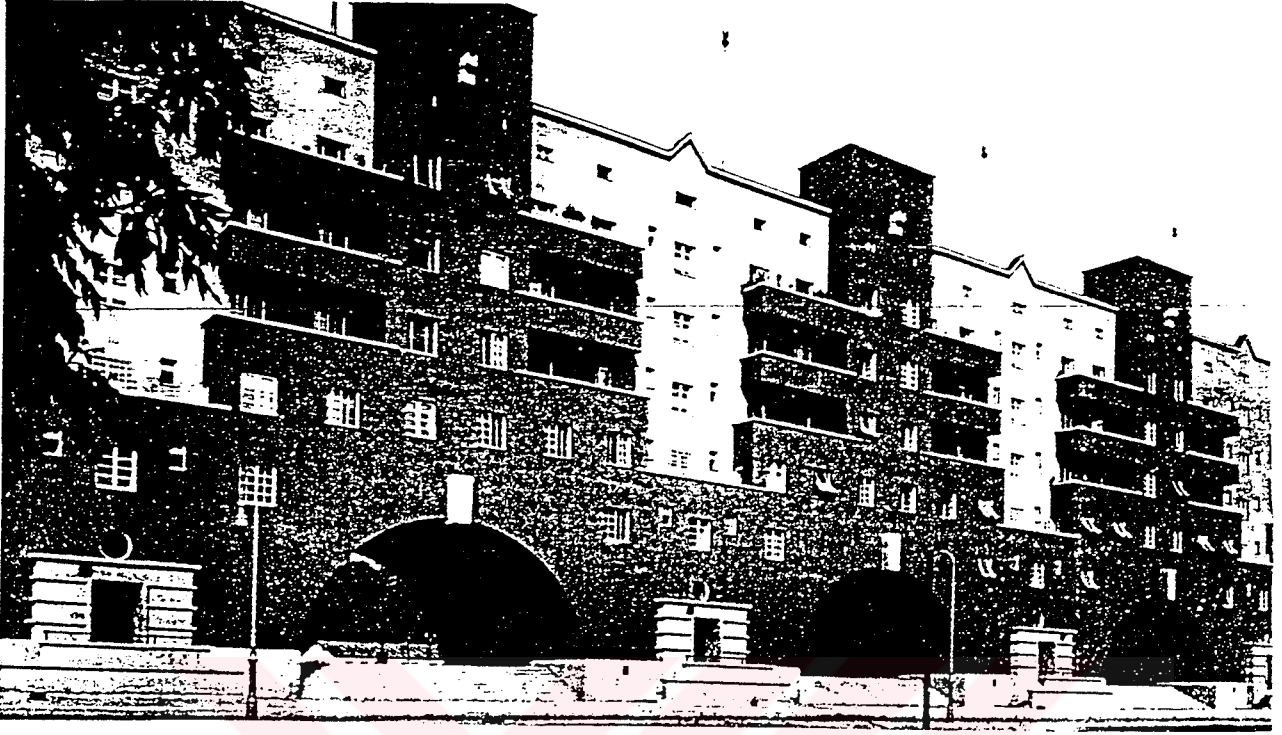
Şekil 3.87a. Karl Marx Hof'un egemen plan tipini oluşturan, 1 + ½ odalı küçük konutlar

Şekil 3.87b. Karl Marx Hof'daki 1 + ½ ve 1 + 2 * ½ odalı konut tipleri

KARL MARX HOF		PLAN ÖZELLİKLERİ				CEPHE
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP	
KARL EHN	10.1.	HEILIGENSTADTTER CADDESI (1. BLOK)				
	10.2.	HEILIGENSTADTTER CADDESI (2. BLOK)				

Tablo 3.14. Karl Marx Hof yerleşimi tipoloji araştırması. Oldukça kısıtlı mekanlarda kaçınılmaz olarak uygulanan geleneksel mekan şemaları.

Şekil 3.88. Karl Marx Hof' un geçiş işlevini gören yapıların cephesi

Şekil 3.89. Ortak kullanım mekanlarının çok fazla sayıda yer aldığı Karl Marx Hof' da bir çamaşırhane.

3.7.2. De Kiefhoek

De Stijl akımının önde gelen isimlerinden biri olan J.J.P. Oud' un tasarımı olan De Kiefhoek yerleşimi, Rotterdam' da gerçekleştirilmiştir.

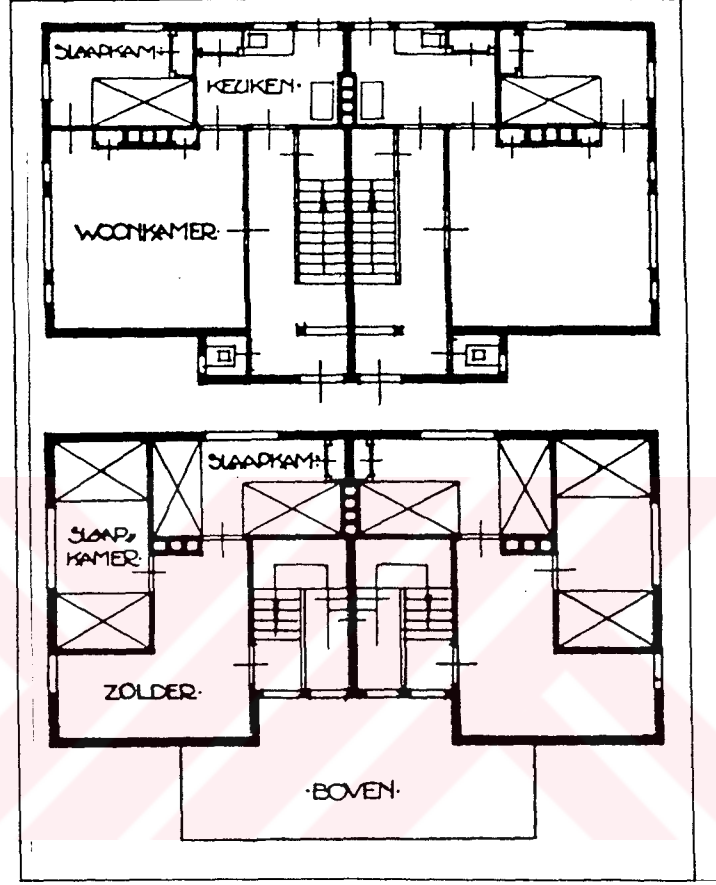
Araştırmanın diğer yerleşim örneklerinin mimarları gibi, J.J.P. Oud da bahçeşehir geleneğinden gelmektedir. Oud' un hocalığını yapan *Berlage*, onun Rotterdam' da çalışmalarını daha serbest bir şekilde sürdürmesini sağlamıştır. Burada kitlesel konut üretimi konusundaki düşüncelerini pratiğe dökme şansını bulan Oud, Spangen, Mathenese, Hoek van Holland ve De Kiefhoek gibi yerleşim projeleriyle sadece Hollanda' da değil, tüm Avrupa' da dikkatleri üzerinde toplamıştır.

Bruno Taut' un yayımlamış olduğu “Tan” (Frühlicht) adlı dergide de çalışmalarına yer bulan Oud, geleneksel mimarlığa zafer kazanan mimar olarak tanıtılmıştır. Ancak ilk çalışması olan Spangen yerleşimi, *Berlage*' nin etkisinde kalmış olduğunu göstermektedir. Spangen, Oud için konut tipolojisi ve cephe kurgusu üzerinde ilk denemeler anlamına gelmiştir.

Mathenese işçi konutlarında ortaya koymuş olduğu plan tipleri, konfordan uzak bulunmuş ve eleştirilmiştir (Şekil 3.90).

1924 yılında ise, Hoek van Holland yerleşimi için iki blok sıra ev tasarlamıştır. Her iki blok da yarım daire formlu birer evle bitmektedir (Şekil 3.92). Bu tavır Oud' a göre rasyonel bir çözümdür ve yuvarlak çizgiler evrenselliğin bir ifadesidir.

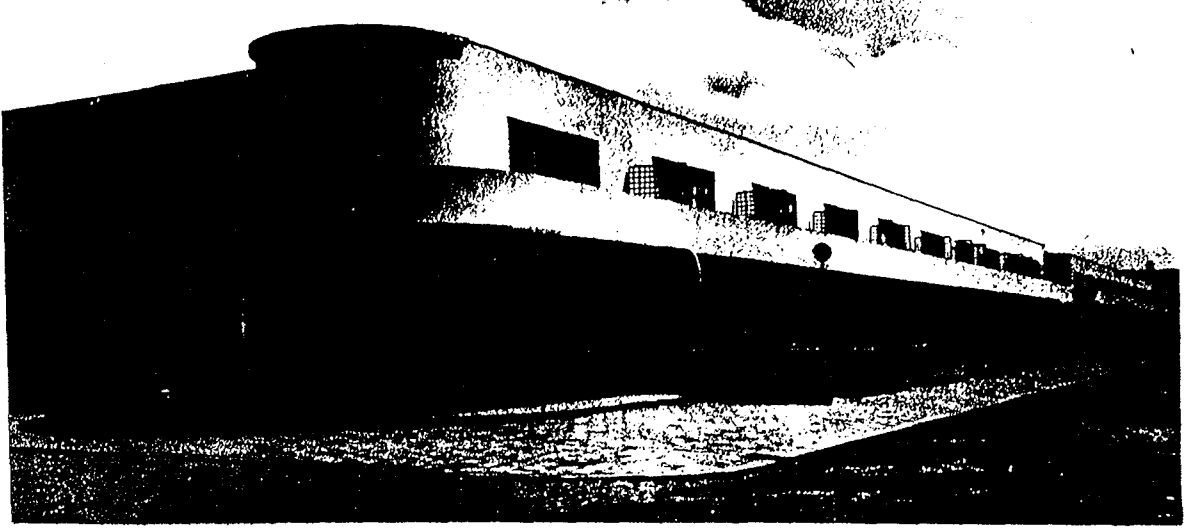
1928 yılında gerçekleştirmiş olduğu De Kiefhoek yerleşimi, iki katlı sıraevlerden oluşmaktadır. (Şekil 3.91). Oud' un tanımlamasını kendisinin yapmış olduğu “şiiirsel fonksiyonalizm”, eğrisel yüzeylerle burada da kendini ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 3.90. Oud' un tasarımı, Mathenese işçi konutları.

Şekil 3.91. De Kiefhoek, vaziyet planı.

Şekil 3.92. Hoek van Holland' dan bir sokak cephesi.

Şekil 3.93. De Kiefhoek' tan bir sokak cephesi

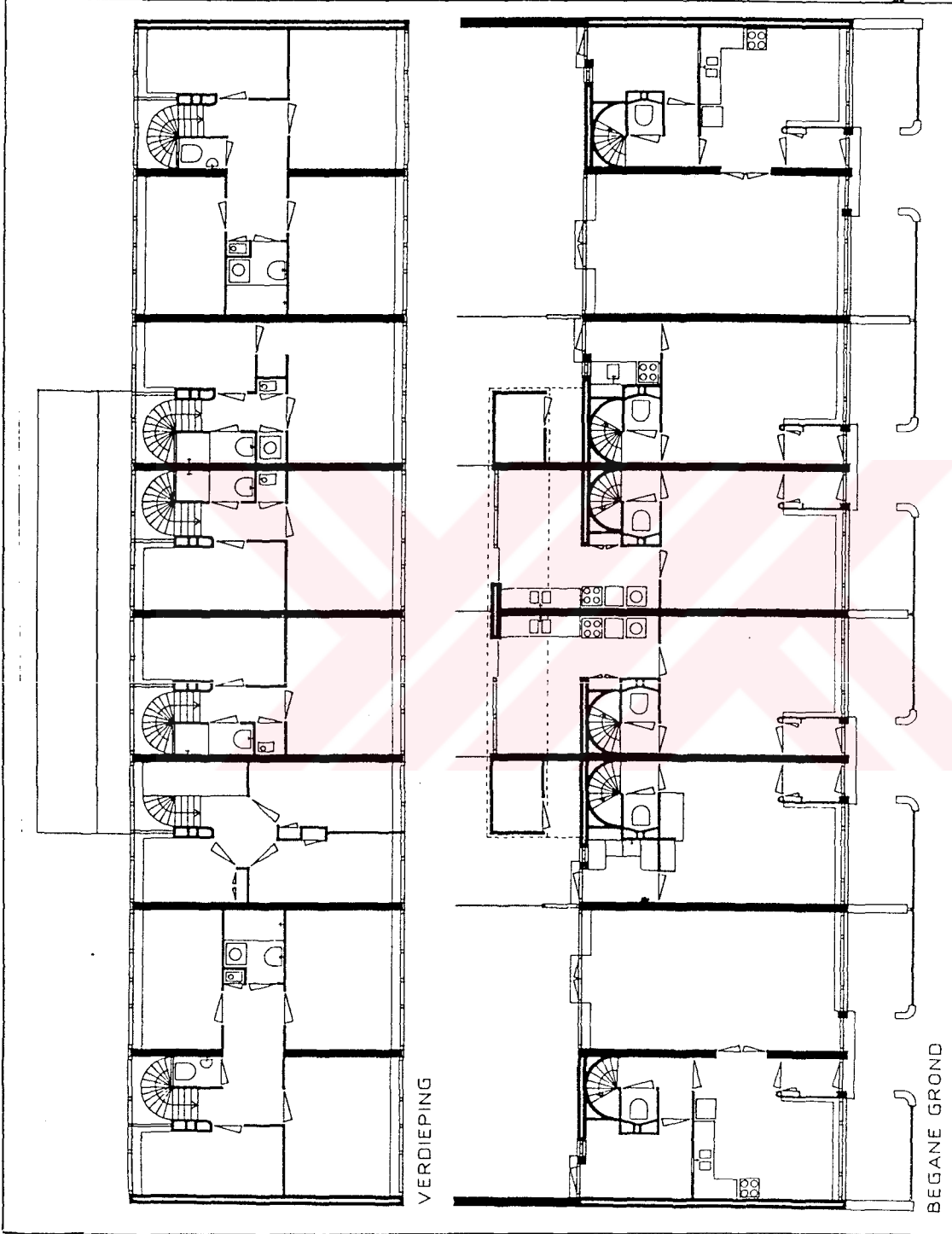
Oud' un De Kiefhoek ortaya koymuş olduğu konut birimlerinin planları modülerdir. Birbiriyle ayrışan üç farklı konut tipinin öne çıktığı bu yerleşimde, tüm planların fonksiyonel çözüme kavuşmuş olduğu görölmektedir.

Bir modülden oluşan iki farklı konut birimi bulunmaktadır. Bunların ilkinin zemin katında; bir oturma odası, mutfak ve WC yer alırken, üst katta üç adet yatak odası görölmektedir. Ana giriş ve servis girişi şeklinde, yönelişlerine göre iki ayrı girişi bulunan evlerin tümünde birer rüzgarlık düşünölmüştür.

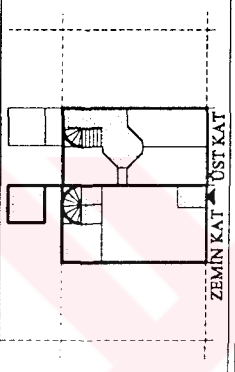
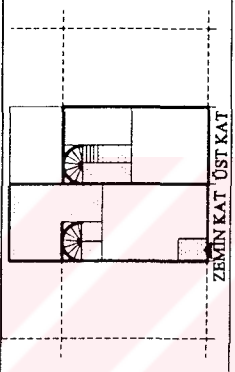
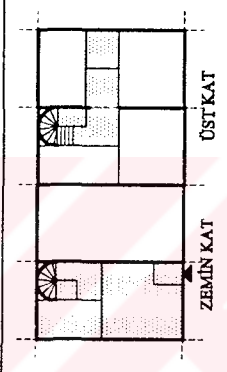
Yine bir modülden oluşan ikinci konut tipinde ise, mutfak mekanın dışarıya doğru tek katlı çıkma yaptığı gözlenmektedir. İki yatak odası bulunan bu konut birimlerinin her iki katında da WC göze çarpmaktadır.

İki birim modülden oluşan konutlar, De Kiefhoek' un en geniş alana sahip evlerini oluşturmaktadır. Zemin katında oturma odası (bir modül büyüklüğünde), mutfak, WC ve depo bulunan bu evlerin üst katlarında dört adet yatak odası ve bir banyo yer almaktadır.

Oud, De Kiefhoek' ta geliştirmiş olduğu tüm plan tiplerinde, ıslak hacim ve oda hacimleri arasındaki ayrışmayı belirginleştirmiştir. WC, mutfak, banyo ve merdiven gibi ıslak ve sirkülasyona hizmet eden mekanları bir araya getirerek çözen Oud, tıpkı Weissenhofsiedlung için yapmış olduğu sıraevlerdeki gibi, koridorlara mümkün olduğu kadar az yer vererek alan kaybını önlemiş, ama aynı zamanda çözümün fonksiyonelliğini korumuştur (Şekil 3.94).

Şekil 3.94. De Kiefhoek' tan plan tipleri

DE KIEFHOCK		PLAN ÖZELLİKLERİ			
MİM.	KOD NO	YERİ	1. TİP	2. TİP	3. TİP
J.J.P. OUD	11.1.	TİP A			
	11.2.	TİP B			
	11.3.	TİP C			

Tablo 3.15. De Kiefoek yerleşimi tipoloji araştırması. Modüler plan tipleri gelişiren Oud' un bu konut birimleri de fonksiyonel çözüm sergiliyor.

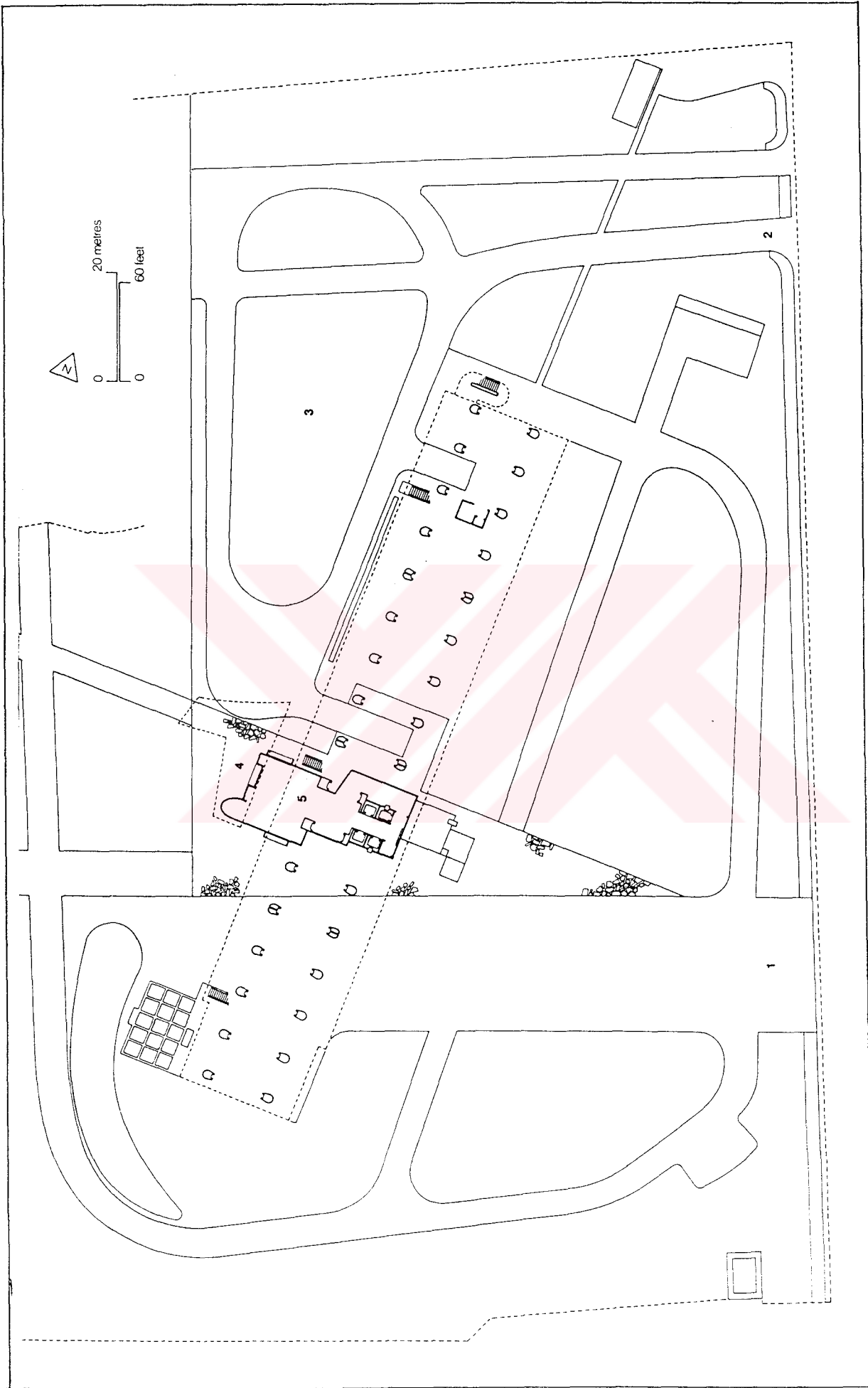
3.7.3. U n i t e d' H a b i t a t i o n

Ortak yaşam anlayışının güçlendiği ve kendini ifade ettiği çalışmaların bir bölümü de Le Corbusier' e aittir.

Yapı formlarının blok yapı anlayışından dizi konut anlayışına doğru geliştiği ve bir şehircilik konsepti oluşturduğu 1920' ler Almanyası' na karşı olarak Le Corbusier, bütün bir yerleşimi tek bir blokta toplamayı denemiştir. Bir yerleşim büyüklüğündeki blokların arasını 400 – 500 m gibi uzun mesafelerle açan Le Corbusier, döneme kadar alışılmadık bir şehircilik anlayışı ortaya koymuştur. 1922 yılında geliştirdiği “Une ville contemporaine” ve 1922 – 1925 yılları arasında geliştirdiği “Immeubles villas” adlı çalışmaları, dubleks evlerin, iki kat yüksekliğindeki terasların, arkadlı koridorların ve rekreasyon alanlarının tek bir blokta toplandığı farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Birbirleriyle oldukça uzak mesafelerde konumlanan bu bloklar, otoyol ve yeşil alanlardan oluşan dış mekan kurgularıyla, Weimar dönemine oranla yeni bir tavidir. Sosyal hizmetlerini de bünyesinde barındıran blokların kökeni kuşkusuz 19. yüzyıl sosyal ütöplastleridir.

İkinci Dünya Savaşı' ndan önce uygulanma fırsatı bulamayan Le Corbusier nin blokları, ancak 1947 yılında Marsilya' da gerçekleştirilen bloğuyla ilk defa hayata geçirilmiş oldu. Bunda en etken sebep ise, uluslar arası bir platforma sahip olan *CIAM* ın başlıca temalarından birinin dizi konutlar olmasıydı. (Bilgin, 1992).

İkinci Dünya Savaşı' nın doğurmuş olduğu yeni bir kitlesel çaptaki konut sorunu üzerine, blok formundaki çözüm arayışları yeniden gündeme gelmiştir. Böylece Corbusier' nin blok tasarıları ilk defa Marsilya' da 1947 – 1952 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. 337 konut birimi içeren Marsilya Bloğu, 1300 kişi için tasarlanmıştır ve dokuz dönümlük bir parkın içinde yer almaktadır.

Şekil 3.95. Unité d' Habitation, vaziyet planı

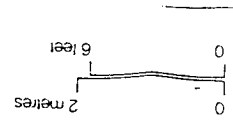
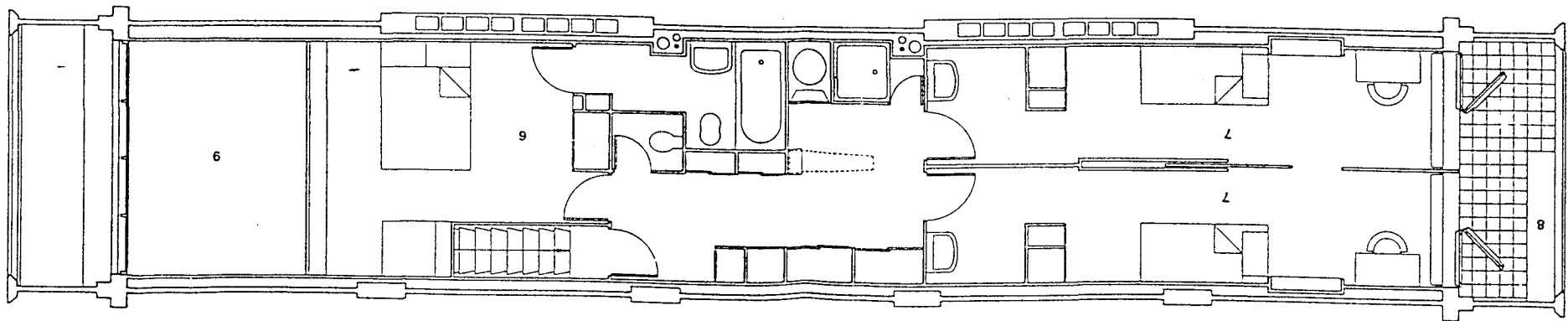
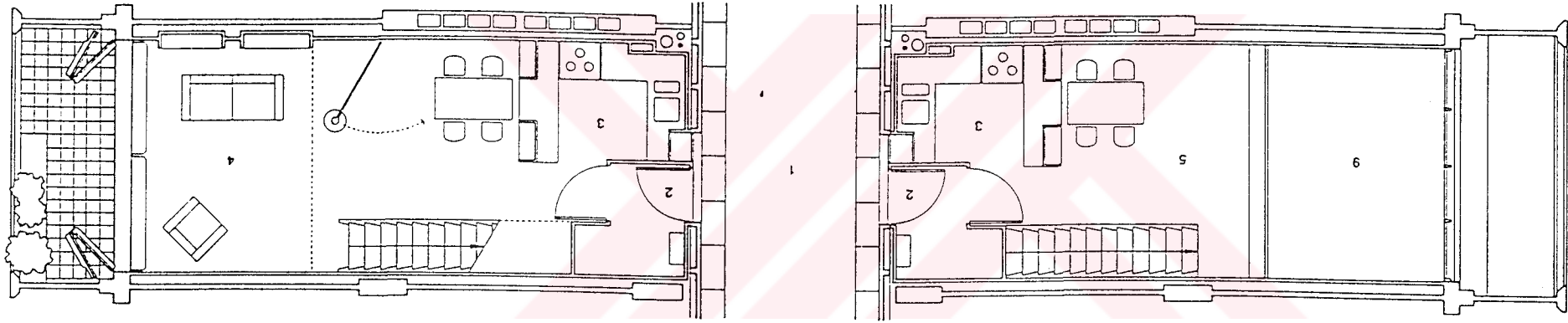
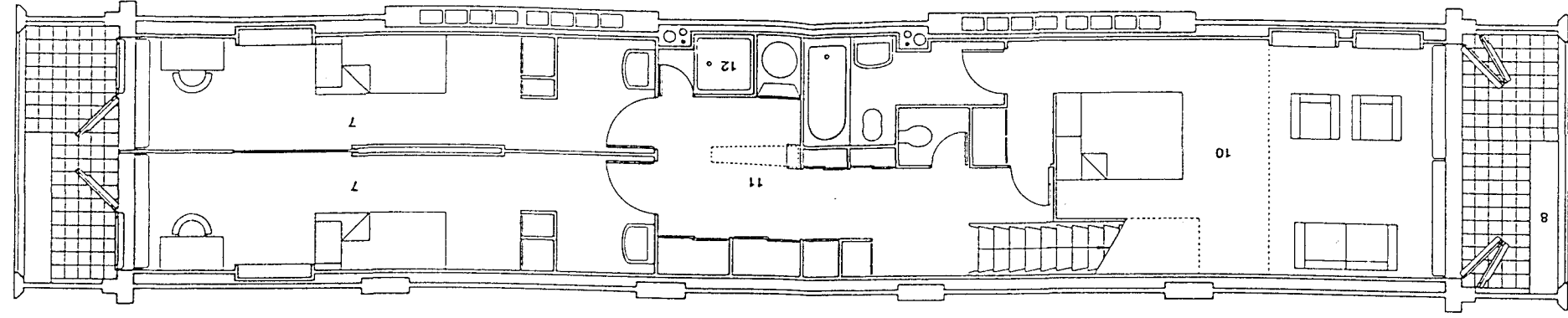
Şekil 3.96. Marsilya Bloğu' nun cephesi

Corbusier' nin Marsilya Bloğu' nda önermiş olduğu konut birimleri serbest plan çözümlüdür. Betonarme strüktürün sağlamış olduğu avantajları kullanan Corbusier, kullanıcının istek ve ihtiyaçları doğrultusunda birbirinden ayrışan plan tipleri geliştirmiştir.

İnce uzun bir dikdörtgen form oluşturan dubleks konut birimlerinde, mekanlar ayrışmayı yapan bölücü duvarlar hafif malzemelerden seçilmiştir. Ayrıca mekanlar arasındaki görsel ayrışım, sürme kapılar, hareketli duvarlar veya separatörler aracılığıyla sağlanmıştır. Tüm ıslak hacimler bir araya getirilerek tesisatın işlerliği kazanılmıştır. Bu konut birimlerinde bir oturma odası ve üç adet yatak odası görölmektedir (Şekil 3.97).

Marsilya Bloğu, içinde barındırmış olduğu spor ve rekreasyon alanları ve farklı ihtiyaçları karşılayan planimetrik kurgusuyla, 20. yüzyılın en önemli dönüşümü olan “nokta blokları” oluşturmuştur. “Nokta bloklar”, özellikle İkinci Dünya Savaşı' ndan sonra Almanya için önemli ölçüde çözüm teşkil etmiştir. Sadece sekiz yıl içinde (1949 – 1957 yılları arasında) Almanya' da dört milyondan fazla konut birimi inşa edilmiştir. (Karaören, 1992).

Şekil 3.97. Marsilya Bloğu' ndan tipik dubleks konut planları.

BÖLÜM 6

SONUÇLAR

Birinci Dünya Savaşı sonrası yılları Almanya için, politik, ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşın, sanatta – özellikle mimarlıkta – son derece hareketli ve üretken yıllar olmuştur. Yüzyıl dönümüyle birlikte başlayan modernizm hareketinin günlük yaşam, siyaset, kültür ve sanattaki etkileri, savaştan oldukça kötü sonuçlarla ayrılan Almanya’ da elverişli bir ortam bulmuştur.

Sadece askeri değil, aynı zamanda politik bir yenilgiye de uğrayan Almanya ciddi sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Savaş yıllarında inşaat işçilerinin orduya ya da silah fabrikalarına çağırılması, inşaat malzemelerinin az bulunur ve pahalı olması sonucunu doğurmuştur. Bunun sonucunda da konut yapımı için ayrılan sermaye gittikçe azalarak yeni konut üretiminin büyük ölçüde gerilemesine sebebiyet vermiştir. Ortaya çıkan bu durum sonunda, Almanya’ nın konut ihtiyacının sadece özel girişimciler veya sermaye sahipleri tarafından karşılanamayacağı anlaşılmıştır. Konut sorununun ancak devletin müdahalesiyle gerçekleştirilebilecek kolektif örgütlenme sayesinde aşılabileceği, daha Weimar Cumhuriyeti’ nin kuruluş aşamasında benimsenmiştir.

Yukarıda çizilen savaş sonu Almanya tablosu, pratikte hiçbir şeyin yapılamayacağı ve uygulanamayacağı kadar karamsar olsa da, dönemin başta mimarları olmak üzere tüm sanatçıları için, elverişli bir düşünme ortamı sağladığı da bir gerçektir. 1924’ e kadarki enflasyon ve işsizlik döneminde, mimarların kendilerini bütünüyle yeni çalışmalara verdikleri ve bir tür “kağıt mimarlığı” süreci yaşadıkları unutulmamalıdır. Bruno Taut, Erich Mendelsohn ve Hugo Haering’ in yazışmalarında, bu dönemdeki tek silahlarının düşünmek ve hayal etmek olduğu sık sık vurgulanmıştır. Bu yüzden, çalışmada adı geçen mimar ve kuruluşların söz konusu dönemi iyi değerlendirdikleri ve kalkınma yıllarında gerçekleştirdikleri çalışmalarına gerekli düşünsel altyapıyı sağladıkları söylenebilir.

1920' li yılların mimarlık alanındaki verimli döneminde ortaya konan ürünlerin analizini ve karşılaştırmalarını yapmadan önce, çalışmaların hangi mimari mirasla ve hangi amaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini saptamakta fayda vardır.

Olanaksızlıklar ortamında görev alan mimarların ortak hedefi, ciddi boyutlardaki konut açığına en kısa zamanda, en ekonomik üretim sistemi ve maliyetle, “yaşanabilir” yerleşim birimleri yaratmaktı. Ancak bu çalışmada da adı geçen onlarca mimarın aynı amaç doğrultusunda yan yana çalışıyor gibi görünmelerine karşılık, birbirlerinden farklı söylemler geliştirdikleri de açıkça görülmektedir. 1924 yılında gerçekleştirilen reformdan önce yayımlanan bildiri, broşür ve dergi gibi yayım organları aracılığıyla düşüncelerini geniş kitlelere yaymak isteyen sanatçılar, sadece yeni arayışlara reçete vermek amacını gütmemişler, aynı zamanda aralarındaki farklılıkları da dile getirmişlerdi.

Araştırmanın konusunu oluşturan yerleşimlerin tümü, döneme referans veren veya damgasını vuran mimar ya da mimar gruplarının çalışmalarını içermektedir. 1920' li ve 1930' lu yılların Almanya' sının içinde bulunduğu şartların ışığında, çalışmada incelenen yerleşimler ve konut birimleri hakkında şu sonuçlar çıkarılmıştır:

1. Weimar Cumhuriyeti' nin kalkınma atağı içine girdiği 1924 yılından itibaren, iyi örgütlenmiş, politik ve – göreceli de olsa – ekonomik desteğini arkasına almış olan Frankfurt ve Berlin kentlerinin gelişimi “bahçeşehir” mirasıdır. Sanayi kentinin, çekirdek eksenli gelişimi anlayışına karşı tez olarak öne sürülen “yeni şehir” düşüncesi, çekirdeğin uydu kentlerle sarılması prensibine dayanmaktadır. Burada söz konusu olan uydu kent örneklerinin çoğunluğu, “bahçeşehir” prensiplerine dayandırılarak tasarlanan yerleşimler olmuştur. Birinci Dünya Savaşı öncesinin alt kent örnekleri, 1920' ler Almanya' sında şehircilik ilkelerini oluşturan bir konuma yükseltgenmiş ve insanlara kent sınırlarının uzağında olmayan daha sağlıklı ve görece daha iyi yaşam koşulları vaat etmiş ve sağlamıştır. Bunda, savaş sonrasının üretime yansımayan ancak düşünme süreci açısından verimli geçen yılların yanı sıra, Frankfurt' ta daha önce R.Unwin' in bürosunda çalışmış olan Ernst May' ın ve Berlin' de bahçeşehir projeleri üzerinde deneyim sahibi olan Bruno Taut' un, bu kentlerin yapı şefliği görevlerine getirmiş

olmalarının etkisi çok büyüktür. Ancak savaş öncesinin “bahçeşehir” yerleşimleri ile Weimar Cumhuriyeti’ nin üretken döneminin yerleşimleri arasındaki farklılıklar da göz ardı edilmemelidir. Almanya’ da hayata geçirilmiş olan bütün bahçeşehir örneklerinin tipolojik özellikleri geleneksel özellikler içerirken, Frankfurt ve Berlin yerleşimlerinin tipoloji anlayışı fonksiyonel eksen üzerine oturtulmuştur. Bu konutlar, insan eylemlerinin tümüyle incelenerek geleneksel plan tipinin çözüldüğü ve her mekanın önceden belirlenmiş işlevlere kavuşturulduğu konutlar olmuştur. Ekonomik sıkıntılar ve alan darlığı gibi alt sebeplerden ötürü geleneksel plan tipinden bazı izler taşıyan konut birimleri için de bu durum değişmemiştir. Diğer bir önemli farklılık ise yapı tiplerinde yatmaktadır. “Bahçeşehir” yerleşimlerinin karakteristik yapı tipleri olan tek ev ve sıraev gibi formlar, “yeni şehir” projelerinde kentsel mekan yaratma amacıyla blok veya dizi yapılara dönüşmüşlerdir. Sıraev yeni yerleşimlerin de sık kullandığı bir yapı formu olarak yerini alırken, dizi yapıların da birim elemanı olarak görev üstlenmiştir.

2. Kamu eliyle müdahalelerin yoğunlaştığı ve devlet politikalarından biri konumuna yükseldiği 1920’ li yıllarda, toplu konut hareketinin arka planını oluşturan bir başka eğilim ise, 19. yüzyıl *ütöplast sosyalistlerinin* getirmiş oldukları yaklaşımdır. *Charles Fourier, Robert Owen* gibi filantropist düşünürlerin geliştirdikleri komünel yerleşim ve komünel yaşam öğretileri, izlerini 20. yüzyıla kadar yansıtılmayı başarmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu; ütöplast sosyalistlere olumsuz eleştiriler getiren ve sosyalizmi bilimsel temellere oturtan *Karl Marx, Friedrich Engels’* in öğretilerini benimseyerek gerek iktidara gerekse de yerel yönetimlere taşıyan Weimar Cumhuriyeti ve Avusturya gibi ülkelerin, toplu konut hamlelerini ve arka planlarını komünel yerleşim tasarıları üzerine kurmuş olmalarıdır.

3. Çalışmada inceleme konusu olan yerleşim birimlerinin plansal özelliklerine bakıldığında, ağırlığın ikinci tip olan fonksiyonalist plan tipinde toplandığı görülmektedir. Bu durum, ucuz ve kısa sürede konut üreterek, konut sıkıntısına cevap vermek amacıyla veya mekansal reformun yaşam standardını yükselteceği inancıyla yola çıkan mimarların - kendilerine her ne kadar farklı hedefler seçseler bile – sonuçta fonksiyonalist söylem gibi bir ortak paydada bir araya geldiklerini göstermektedir.

Böylece geleneksel plan tipi tamamıyla çözülürken, eylemlerin ve mekanların gerçek tanımlanmalarını bulduğu fonksiyonel plan tipi geliştirilmeye başlamıştır.

Hazırlanan tablolar aracılığıyla, plan tiplerini ait oldukları yapıların formlarıyla eşleştirmek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı öncesi gerçekleştirilmiş olan Margarethenhöhe Bahçeşehir dışında, geleneksel planimetriye sahip konut birimlerinin, blok yapı tipinde toplandıkları görülür. Hamburg – Jarrestadt, Viyana – Karl Marx Hof gibi büyük yerleşimleri blok yapılardan ve geleneksel plan tipli konut birimlerinden oluşmaktadır. Aynı özellik, Berlin – “Hufeisensiedlung” yerleşiminin blok yapılarında da görülmektedir. (Bu yerleşimdeki sıraevlerin de geleneksel şemaya uygun olması; ekonomik zorlukların yanı sıra, Bruno Taut’ un planimetri anlayışından da kaynaklanmaktadır. Bkz. Tablo 3.11, Kod No: 8.4).

Benzer bir eşleştirme, fonksiyonel planimetri anlayışına sahip konutlarla dizi konut veya sıraevler arasında yapılabilir. Ernst May’ in şefliğindeki Frankfurt yerleşimleri (Römerstadt, Westhausen), Berlin Siemensstadt, Karlsruhe Dammerstock, Weissenhofsiedlung, Kochenhofsiedlung ve De Kiefhoek gibi, sıraev ve dizi konut anlayışının geliştirildiği veya egemen olduğu yerleşim birimlerinde, fonksiyonel planimetri özellikleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun altında yatan en önemli sebep; 19. yüzyılda blok yapı formundan kaynaklandığı ileri sürülen sağlıklı yaşam koşullarının giderilmesi amacıyla, konut birimlerinin gerekli aydınlanma ve havalandırma olanaklarına sahip olabilmeleri için gün ışığına göre yönlendirilme ve ıslak hacim – oda hacimleri ayrışması üzerinde yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar sonucunda güneşe göre yeniden yönlenen ve tanımlanan konutlarda, mekan büyüklükleri ve yerleri belirlenmiş ve fonksiyonel plan özelliklerine kavuşturulmuştur.

4. Nüfus yoğunluğu ve endüstriyel gelişme kökenli büyük çaptaki konut sıkıntısının çözülmesi yolunda uluslararası çapta bir arayış içine girildiği dönemlerde ortaya atılan “Asgari varoluş için konut” tartışmalarında, aralarında Bruno Taut’ un da yer aldığı bir grup mimar öneriye şiddetle karşı çıkmıştı. Oysa Berlin toplu konutlarının birimleri incelendiğinde, “Asgari varoluş için konut” kavramına karşı çıkanların söylemlerinin tam tersine, mevcut koşullardan çıkartılabilmemiş son derece küçük plan tipleri

görülmektedir. Bu da, ekonomik problemlerin arazi elde etmede ve üretim maliyetindeki etkilerinin, tasarım sürecini nasıl yönlendirmiş olduğunun en önemli göstergesi olarak sayılmalıdır.

5. Dönemin giderek hız kazanan en önemli ayrışmalarından biri de, modernizmin yanında yer alanlarla, geleneksel ve konservatif tutum sergileyen mimarları arasında yaşanmıştır. Weimar Cumhuriyeti' nin sağlamış olduğu özgürlükçü ortam içinde ilerici, araştırmacı, serbest ve devrimsel nitelik taşıyan çalışmalar yapan modern mimarlar, ülke sorunlarına cevap verme görevini üstlenmelerinin yanı sıra, bundan böyle sanayi dünyasında yaşayacak olan insanın yaşam biçimini ve standardını belirlemişlerdir. S.S.C.B.' deki örnekleriyle kıyaslanmayacak boyutta olsa bile, yeni sanayi dünyasının insanının eylemlerini ve yaşayacağı mekanları tasarlayan mimarlar, yeni ve rasyonel üretim biçimlerinin de araştırmacısı olmuşlardır. Modern mimarların karşı kutbunda yer almaya özen göstermiş olan, 1930' lardan itibaren *nasyonel sosyalist* akımın savunucuları arasında yer alan konservatif mimarlar ise, çözümü geleneksel üretim teknikleri ve romantik yerleşim karakterlerinde aramışlardır. Çalışmanın da kapsamı içinde yer alan karşıt dünya perspektiflerine mensup mimarların ortaya koydukları yerleşimler incelendiğinde, önemli bir ortak yön bulmak mümkündür. *Nasyonel sosyalist* çizgiye daha yakın duran mimarların konutlarında gözlenen plan tipi özellikleri, modern mimar olarak adlandırılan meslektaşlarının geliştirdikleri plan tipiyle aynı özellikleri göstermektedir. Weimar Cumhuriyeti boyunca, konservatif mimarlar tarafından "*bolşevik yerleşimleri*" olarak adlandırılan çalışmalarda ortaya konan fonksiyonalist plan tiplerinin, 1933 yılından itibaren egemen olan *nasyonel sosyalist* eksenli iktidarın mimarları tarafından da benimsenmiş olduğunu saptamak, doğru bir yaklaşımdır. Tipolojik özelliklerinin benzerlikler taşıdığı bu iki zıt kutbun temsilcilerinin söylemlerinin arasındaki fark, bütünüyle "görsel" bir zemine indirgenmiş olmaktadır. Özünde ve arka planında bir ortak paydada buluşabilen bu yaklaşımlar, sonuçta yapı malzemesi, yapım tekniği ve cephe elemanları konularında ayrılmıştır. Çıkış noktalarının aynı özelliklere sahip olduğu bu iki dünyanın yaratmış olduğu tartışmaların, "düz çatı – eğik çatı", "betonarme strüktür – ahşap strüktür" ve "rasyonel üretim sistemi – geleneksel üretim sistemi" gibi sadece birkaç başlık altında toplayabilmek mümkündür.

ISIM	TARIH	YER	MIMAR	KOD NO	PLAN T/Pl		
					1. T/Pl	2. T/Pl	3. T/Pl
MARGARETHENHÖHE	1910 - 1914	Essen	G.Meizendorf	1.1.			
				1.2.			
				1.3.			
				1.4.			
RÖMERSTADT	1927 - 1928	Frankfurt	Ernst May	2.1.			
				2.2.			
				2.3.			
WESTHAUSEN	1929 - 1931	Frankfurt	Ernst May	3.1.			
				3.2.			
				3.3.			
HUFSEIENSIEDLUNG	1925 - 1931	Berlin	M.Wagner - B.Taut	4.1.			
				4.2.			
				4.3.			
				4.4.			
SIEMENSSTADT	1929 - 1932	Berlin	Hans Scharoun	5.1.			
				5.2.			
				5.3.			
			Fred Forbat	5.4.			
				5.5.			
				5.6.			
				5.7.			
JARESTADT	1926 - 1928	Hamburg	Fritz Schumacher	6.1.			
				6.2.			
				6.3.			
				6.4.			
				6.5.			
				6.6.			
			Otto Haesler	7.1.			
				7.2.			

KAYNAKLAR

Bilgin, İ., (1992), Konut Üretimini Karşılaştırmalı Analizi, YÜMFED Yayınları, İstanbul

Bilgin, İ., (1994), Yapı Üretiminde Ürün – Süreç İlişkisi, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 294, İstanbul

Bodenschatz, H., (1995), Berlin: Dünyanın En Büyük Kira Kışlası Şehri, Arredamento Dekorasyon S.75, İstanbul

Bollerey, F., (1977), Architekturkonzeption der utopischen Sozialisten, Heinz Moos Verlag, Münih

Brinckmann, A., E., (1913), Margarethenhöhe Bei Essen, Verlag Dieter Fricke GmbH, Frankfurt

Bumin, K., (1990), Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı, İstanbul

Conrads, U., (1991), 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, İstanbul

Dreyssee, DW., (1988), Ernst May Housing Estates, Verlag Dieter Fricke GmbH, Frankfurt

Gropius, W., (1965), Die Neue Architektur und Das Bauhaus, Neue Bauhaus Bücher, Florian Kupferberg Verlag, Mainz

Fehl, G., (1991), Almanya' da Dar Gelirliler İçin Konut Üretimi: 19. yüzyıl Sonrası Konut – Yerleşme – Şehir, Türkiye' de Son 10 Yılda Toplu Konut Uygulamaları Sempozyumu, YÜMFED, İstanbul

Hilberseimer, L., (1967), Berliner Architektur der 20' er Jahre, Neue Bauhausbücher, Florian Kupferberg Verlag, Mainz

Huse, N., (1975), Neues Bauen 1918 – 1933, Heinz Moos Verlag, Münih

İpşiroğlu, N., İpşiroğlu, M., (1993), Sanatta Devrim, Remzi Kitabevi, İstanbul

Joedicke, J., Plath, C., (1977), Die Weissenhofsiedlung, Karl Kraemer Verlag, Stuttgart

J. Stock, W., (1990), Poetischer Funktionalismus, Baukultur 1990/3, Verlag GmbH, Baukultur – Verlagsgesellschaft mbH, Frankfurt

Karaören, M., (1992), Endüstrileşme ve Altkentleşme Sürecinde Konut Üretimi, YÜMFED Yayınları, İstanbul

Katalog, Ausstellung Karlsruhe Dammerstock – Siedlung, (29 Eylül – 27 Ekim 1929)

Kirsch, K., (1993), The Weissenhofsiedlung Experimental Housing Built For The Deutscher Werkbund, Stuttgart 1927, Deutsche Verlags – Anstalt, Stuttgart

Kloss, K., P., (1982), Siedlungen der 20' er Jahre, Neue Bauhausbücher, Florian Kupferberg Verlag, Mainz

Kostof, S., (1993), Geschichte der Architektur – Band 3, Deutsche Verlags, Stuttgart

Özer, B. (1968), Bauhaus- Dizaynlamada Rasyonalist Felsefe Üzerine Bir Deneme, Mimarlık S.51, İstanbul

Pekin Ç., A., (), Yirmilerde Toplu Konut Hareketine Bir Bakış,

Pepper, S., (1978), The Garden City Idea – The German Connection, The Architectural Review, S.976

Reinborn, D., (1996), Staedtebau im 19. und 20. Jahrhundert, Verlag W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart

Reppe, S. (1993), Der Karl Marx Hof, Picus Verlag, Viyana

Salihođlu, H., (1993), Alman Kùltür Tarihi, İmge Kitabevi, İstanbul

Schneider, U. (1995), Tùccar Şehrinden, Modern Şehre, Arredamento Dekorasyon, S. 70, İstanbul.

Schubert, D., (1989), Wohnen in Hamburg – ein Stadtfùhrer , Hans Christian Verlag, Hamburg

Schùtz, P., (1986), Die Dammerstockseidlung, Werk, Bauen + Wohnen Nr. 11, Mùnih

Stratmann, M., (1988), Wohnungspolitik in der Weimarer Republik, der: Fehl, G., Harlander, T., L.,

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	26.11.1970	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1982 – 1989	İstanbul Lisesi
Lisans	1990 – 1995	Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1995 -	Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Programı

